147. TIISTAINA 28. MARRASKUUTA 2000

kello 14

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Vaaleja

1) Valtiovarainvaliokunnan täydennysvaali 4783

Ensimmäinen käsittely

2) Hallituksen esitys laiksi ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä 4784

Hallituksen esitys HE 93/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 29/2000 vp

3) Hallituksen esitys laeiksi vähittäiskaupan aukioloajoista ja elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 3 §:n 23 kohdan kumoamisesta 4784

Hallituksen esitys HE 49/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 32/2000 vp
Lakialoite LA 59, 62/2000 vp

4) Hallituksen esitys laiksi julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajista annetun lain muuttamisesta 4859

Hallituksen esitys HE 163/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 31/2000 vp

5) Hallituksen esitys laiksi arpajaislain 3 §:n muuttamisesta 4859

Hallituksen esitys HE 182/2000 vp
Hallintovaliokunnan mietintö HaVM 18/2000 vp

6) Hallituksen esitys laiksi korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain 3 §:n muuttamisesta 4860

Hallituksen esitys HE 113/2000 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö SiVM 13/2000 vp

7) Hallituksen esitys laiksi kehitysmaihin myönnettävistä korkotukiluotoista 4878

Hallituksen esitys HE 169/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 33/2000 vp

8) Hallituksen esitys laiksi kiinnitysluottopankkilain muuttamisesta. 4878

Hallituksen esitys HE 173/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 34/2000 vp

9) Hallituksen esitys laiksi eräiden valtion tukea koskevien Euroopan yhteisöjen säännösten soveltamisesta 4878

Hallituksen esitys HE 174/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 35/2000 vp

10) Hallituksen esitys laiksi rajat ylittävästä kieltomenettelystä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi 4879

Hallituksen esitys HE 178/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 36/2000 vp

Toinen käsittely

11) Hallituksen esitys laiksi poliisilain muuttamisesta 4879

Hallituksen esitys HE 34/1999 vp
Hallintovaliokunnan mietintö HaVM 17/2000 vp
Lakialoite LA 64/1999 vp

12) Hallituksen esitys eurooppalaista tutkimus- ja teknologiayhteistyöjärjestelmää koskevan puitesopimuksen sekä siihen liittyvän Länsi-Euroopan unionin sekä sen kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä..... 4882

Hallituksen esitys HE 76/2000 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö UaVM 10/2000 vp

13) Hallituksen esitys laiksi virvoitusjuomaverosta annetun lain liitteenä olevan virvoitusjuomaverotaulukon muuttamisesta 4882

Hallituksen esitys HE 40/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 30/2000 vp
Lakialoite LA 44, 136/1999 vp

14) Hallituksen esitys maaoikeuksien lakkauttamisesta erityistuomioistuimina ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi 4882

Hallituksen esitys HE 86/1999 vp
Lakivaliokunnan mietintö LaVM 10/2000 vp

15) Hallituksen esitys laiksi rikoslain 45 luvun 27 §:n muuttamisesta. 4882

Hallituksen esitys HE 185/2000 vp
Lakivaliokunnan mietintö LaVM 11/2000 vp

16) Hallituksen esitys laeiksi yksityisistä teistä annetun lain ja yleisistä teistä annetun lain muuttamisesta 4883

Hallituksen esitys HE 166/2000 vp
Liikennevaliokunnan mietintö LiVM 11/2000 vp

17) Hallituksen esitys laeiksi maatalouden tutkimuskeskuksesta annetun lain muuttamisesta ja maatalouden taloudellisesta tutkimuslaitoksesta annetun lain kumoamisesta 4883

Hallituksen esitys HE 115/2000 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö MmVM 13/2000 vp

18) Hallituksen esitys laiksi alkoholilain 3 ja 8 §:n muuttamisesta 4883

Hallituksen esitys HE 94/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 28/2000 vp

19) Hallituksen esitys laiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta 4883

Hallituksen esitys HE 152/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 30/2000 vp

20) Hallituksen esitys laiksi työntekijäin eläkemaksun ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun huomioon ottamisesta eräissä päivärahoissa 4883

Hallituksen esitys HE 156/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 31/2000 vp

21) Hallituksen esitys merimiesten palkkaturvalaiksi ja laiksi konkurssisäännön 31 §:n muuttamisesta 4884

Hallituksen esitys HE 175/2000 vp
Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan mietintö TyVM 9/2000 vp

Lähetekeskustelu

22) Hallituksen esitys Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä Pohjoiskalotin koulutussäätiötä koskevan sopimuksen hyväksymisestä..... 4884

Hallituksen esitys HE 190/2000 vp

23) Hallituksen esitys vuoden 2000 kolmanneksi lisätalousarvioksi.... 4884

Hallituksen esitys HE 191/2000 vp

24) Hallituksen esitys eduskunnan suostumuksen antamisesta toimenpiteille, joiden seurauksena valtion omistusosuus voi laskea Altia Group Oy:ssä, Inspecta Oy:ssä, Kemijoki Oy:ssä, Kemira Oyj:ssä, Outokumpu Oyj:ssä, Rautaruukki Oyj:ssä ja Vapo Oy:ssä alemmaksi kuin mihin nykyisin voimassa olevat eduskunnan valtuudet antavat mahdollisuuden 4884

Hallituksen esitys HE 192/2000 vp

25) Hallituksen esitys laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 6 a §:n muuttamisesta 4888

Hallituksen esitys HE 193/2000 vp

26) Hallituksen esitys laeiksi yrittäjien eläkelain 1 ja 9 §:n sekä työntekijäin eläkelain 10 a ja 19 c §:n muuttamisesta 4888

Hallituksen esitys HE 194/2000 vp

27) Hallituksen esitys laiksi vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain muuttamisesta annetun lain 17 §:n muuttamisesta 4888

Hallituksen esitys HE 195/2000 vp

Mietintöjen pöydällepano

28) Hallituksen esitys laiksi tuloverolain 69 ja 71 §:n muuttamisesta.. 4888

Hallituksen esitys HE 83/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 32/2000 vp
Lakialoite LA 196/1999 vp, 44/2000 vp
Toimenpidealoite TPA 31, 162/2000 vp

29) Hallituksen esitys laiksi ulkomailta tulevan palkansaajan lähdeverosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta 4889

Hallituksen esitys HE 106/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 33/2000 vp

30) Hallituksen esitys laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun sekä tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n muuttamisesta; Hallituksen esitys laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta 4889

Hallituksen esitys HE 171/2000 vp, 35/2000 vp
Lakivaliokunnan mietintö LaVM 12/2000 vp

31) Hallituksen esitys laeiksi osakeyhtiölain ja vakuutusyhtiölain 8 luvun 1 a §:n muuttamisesta 4889

Hallituksen esitys HE 186/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 37/2000 vp

Puhetta johtaa ensimmäinen varapuhemies Anttila.

Nimenhuuto

Nimenhuudossa merkitään täysistunnosta poissa oleviksi seuraavat edustajat:

Esko Aho /kesk
Eva Biaudet /r

Tarja Filatov /sd
Christina Gestrin /r
Satu Hassi /vihr
Ossi Korteniemi /kesk
Marjaana Koskinen /sd
Esko Kurvinen /kok
Mika Lintilä /kesk
Maija Perho /kok
Susanna Rahkonen /sd
Sari Sarkomaa /kok
Suvi-Anne Siimes /vas
Säde Tahvanainen /sd
Martti Tiuri /kok
Erkki Tuomioja /sd
Anu Vehviläinen /kesk
Jorma Vokkolainen /vas

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat seuraavat edustajat:
Mika Lintilä /kesk
Sari Sarkomaa /kok
Martti Tiuri /kok

Eduskuntatyöhön liittyvissä tehtävissä olevat edustajat

Merkitään, että puhemiesneuvosto on käsitellyt seuraavat ilmoitukset poissaolosta täysistunnosta eduskuntatyöhön liittyvän tehtävän vuoksi:
28.11. edustajat
Tarja Filatov /sd
Maija Perho /kok
Martti Tiuri /kok
Erkki Tuomioja /sd
28. ja 29.11. edustaja
Esko Kurvinen /kok

Sairauspoissaolot

Merkitään, että puhemiesneuvosto on käsitellyt seuraavat ilmoitukset poissaolosta täysistunnosta sairauden vuoksi:
28.11. edustajat
Marjaana Koskinen /sd
Riitta Prusti /sd
Säde Tahvanainen /sd
28.11.2000—26.6.2001 edustaja
Anu Vehviläinen /kesk (äitiysvapaa)

Poissaololuvat

Merkitään, että puhemiesneuvosto on myöntänyt seuraavat luvat poissaoloon täysistunnosta muun syyn vuoksi:
28.11. edustajat
Christina Gestrin /r
Mauri Pekkarinen /kesk
Jorma Vokkolainen /vas

Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1999

Ensimmäinen varapuhemies: Ilmoitetaan, että valtiontilintarkastajien kirjelmän ohella 17 päivältä marraskuuta 2000 on eduskunnalle annettu Valtiontilintarkastajain kertomus vuodelta 1999 (K 13/2000 vp). Tämä kertomus on nyt saatettu eduskunnan tietoon jakamalla se edustajille.

PÄIVÄJÄRJESTYKSEN ASIAT:

1) Valtiovarainvaliokunnan täydennysvaali

Vaaleja

Ensimmäinen varapuhemies: Päiväjärjestyksen 1) asiana on valtiovarainvaliokunnan täydennysvaali.

Kun täydennysvaalia varten vaalisäännön 8 ja 13 §:n mukaisesti jätetyssä ehdokaslistassa on valiokunnan varajäseneksi ehdotettu valittavaksi yhtä monta kuin vaalissa on valittavia, totean vaalisäännön 10 §:n nojalla, että vaali on yksimielinen ja että valtiovarainvaliokunnan varajäseneksi on tullut valituksi ehdokaslistan mukaisesti ed. Lintilä.

Asia on loppuun käsitelty.

2) Hallituksen esitys laiksi ihmisen elimien ja kudoksien lääketieteellisestä käytöstä

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 93/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 29/2000 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö n:o 29. Yleiskeskustelu asiasta päättyi viime perjantain istunnossa.

Yksityiskohtainen käsittely:

1 § ja 1 luvun otsikko sekä 2—5 § ja 2 luvun otsikko hyväksytään keskustelutta.

6 §

Keskustelu:

Päivi Räsänen /skl: Arvoisa rouva puhemies! Ehdotan, että pykälä hyväksyttäisiin vastalauseen 1 mukaisena, mikä rajoittaisi ihmisalkioiden käyttöä tutkimukseen ja abortoitujen sikiöiden käyttöä hoitoon.

Leena Rauhala /skl: Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Räsäsen tekemää ehdotusta.

Niilo Keränen /kesk: Arvoisa puhemies! Ehdotan, että 6 §:n 2 momentti kuuluisi siten kuin vastalauseessa 2. Tämä takaisi sen, että sikiö- ja alkiotutkimukseen liittyvät vaikeat eettiset kysymykset palaavat tarvittaessa eduskunnan päätettäväksi.

Merikukka Forsius /vihr: Arvoisa rouva puhemies! Kannatan ed. Keräsen tekemää ehdotusta.

Keskustelu päättyy.

Ensimmäinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Räsänen ed. Rauhalan kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksytään vastalauseen 1 mukaisena.

Ed. Keränen on ed. Forsiuksen kannattamana ehdottanut, että pykälä hyväksytään vastalauseen 2 mukaisena.

Selonteko hyväksytään.

Ensimmäinen varapuhemies: Ehdotukset ovat vastakkaisia, joten ensin äänestetään niiden välillä ja sitten voittaneesta mietintöä vastaan.

Äänestysjärjestys hyväksytään.

Äänestykset ja päätös:

1) Äänestys ed. Keräsen ja ed. Räsäsen ehdotusten välillä.

Ed. Keräsen ehdotus "jaa", ed. Räsäsen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 129 jaa- ja 20 ei-ääntä, 29 tyhjää; poissa 21. (Ään. 1)

Eduskunta on tässä äänestyksessä hyväksynyt ed. Keräsen ehdotuksen.

2) Äänestys ed. Keräsen ehdotuksesta mietintöä vastaan.

Mietintö "jaa", ed. Keräsen ehdotus "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 118 jaa- ja 61 ei-ääntä; poissa 20. (Ään. 2)

Eduskunta on hyväksynyt mietinnön.

7 § ja 3 luvun otsikko, 8—10 § ja 4 luvun otsikko, 11—13 § ja 5 luvun otsikko, 14—20 § ja 6 luvun otsikko, 21—26 § ja 7 luvun otsikko sekä 27 § ja 8 luvun otsikko, johtolause ja nimike hyväksytään keskustelutta.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyy.

3) Hallituksen esitys laeiksi vähittäiskaupan aukioloajoista ja elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 3 §:n 23 kohdan kumoamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 49/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 32/2000 vp
Lakialoite LA 59, 62/2000 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 32. En-

sin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotukset yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Puhemiesneuvosto on päättänyt, että yleiskeskustelu aloitetaan talousvaliokunnan puheenjohtajan esittelypuheenvuoron jälkeen nopeatahtisella keskustelulla, joka kestää ed. Gustafssonin puheenvuoroon saakka ja jossa puheenvuorojen pituus on enintään 5 minuuttia.

Yleiskeskustelu:

[1] **Leena Luhtanen /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Nyt käsittelyssä oleva hallituksen esitys on viides kauppojen aukioloa koskeva hallituksen esitys runsaan vuosikymmenen sisällä. Asia on toki kiinnostanut päättäjiä ja työelämän osapuolia jo hyvinkin pitkän aikaa.

Alkujaan kauppojen sunnuntaiaukioloaikaa koskeneet rajoitukset ovat Suomessa olleet uskonnollisia ja niiden historia ulottuu aina 1700-luvulle saakka. 1900-luvun alkupuolella syntyneet aukioloajan rajoitukset taas olivat ensisijaisesti työsuojelullisia eli työaikasuojeluja. 1960-luvulla kehitys kääntyi ja aukiolorajoituksia alettiin purkaa. Ilta-aukioloa laajennettiin muun muassa sallimalla vuonna ... (Hälinää)

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Anteeksi, ed. Luhtanen. — Pyydän edustajia hiljentymään; keskustelu jatkuu vasta sen jälkeen.

Puhuja: Kiitoksia. — Ilta-aukioloa laajennettiin muun muassa sallimalla vuonna 1969 aukiolo iltakuuden sijasta iltakahdeksaan. Sunnuntai- ja ilta-aukioloa sekä kioskien ja huoltamoiden päivittäistavaramyyntiä laajennettiin asteittain 1980- ja 1990-luvulla.

Vuonna 1989 aukiolorajoitusten piiristä vapautettiin haja-asutusalueilla sijaitsevat myymälät, minkä jälkeen lainsäädäntö on siis koskenut vain taajamissa olevia kauppoja. Vuonna 1994 sallittiin sunnuntaiaukiolo joulukuussa sekä kuutena muuna sunnuntaina. Vuonna 1996 annettiin hallituksen esitys, joka olisi merkinnyt aukioloaikojen vapauttamista käytännöllisesti katsoen kokonaan päiväsaikaan. Kuten tiedämme, tämä esitys kaatui eduskunnassa joulukuussa 1996. Vuonna 1997 sallittiin aukiolo sunnuntaina kesällä, joulukuussa sekä viitenä muuna sunnuntaina.

Kaupan aukioloihin liittyvät historialliset juuret ja työaikasuojelun aikanaan mittava tarve saattavat olla syynä siihen, että kaupan aukioloajoista on aikojen kuluessa tullut lähes elämää suurempi kysymys. Niinpä on tälläkin kertaa. Tunteet ovat olleet korkealla ja usein ehdottomia. Kuten jäljempänä osoitan, kysymyksessä ei ole kuitenkaan mikään dramaattinen hyppäys tuntemattomaan. Perusteet uudistukselle ovat kiistattomat.

Hallituksen esityksen lähtökohtana on, ettei aukiolojen täydellinen vapauttaminen ole ajankohtaista. Pyrkimyksenä on aikaansaada sellaisia parannuksia nykyiseen järjestelmään, jotka ovat käytännön sanelemia ja jotka palvelisivat niin kauppaa, sen työntekijöitä kuin myös — ja tämä on keskeisin näkökohta — ennen kaikkea asiakkaita, kuluttajia. Samalla on lähdetty siitä, että ehdotettu ratkaisu voisi olla voimassa pidempään. Nykyinen tilanne, jossa kaupan piirissä vallitsee jatkuva epävarmuus aukiolojen laajuudesta ja sääntelyn tulevaisuudesta, on ollut omiaan heikentämään mahdollisuuksia toiminnan pitkäjänteiseen suunnitteluun. Tätä voidaan pitää kansantaloudellisestikin huolestuttavana, onhan kauppa hyvin keskeinen yhteiskunnallinen palvelumuoto.

Hallitus perustelee esitystään myös sillä, että nyt oli saatavissa kolmen vuoden kokemukset kaupan sunnuntaiaukioloajoista. Kokemuksia on niin ikään kioskien vapaista aukioloajoista. Lisäksi meillä on asiasta tehdyt lukuisat selvitykset ja tutkimukset, joita on laadittu hallitusohjelmaan sisältyvän toimeksiannon mukaisesti. Kymmenen vuoden aikana aiheesta on valmistunut 15 selvitystä. Hallituksen esitystä voineekin luonnehtia siten, että sisällöltään ehdotus merkitsee nykyjärjestelmän maltillista kehittämistä ja myös tiettyjen epäkohtien oikaisemista. Se ei ole millään tavalla siirtyminen kohti täysin vapaata aukioloaikaa.

Arvoisa puhemies! Käyn seuraavassa läpi keskeisimmät hallituksen esitykset ja näihin liittyvät valiokunnan kannanotot. Valiokunnan käsityksen mukaan vähittäiskaupan aukioloja on tarpeen säännellä hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen pohjalta. Valiokunta on muuttanut kuitenkin lakiehdotusta eräiltä sen keskeisiltä osilta. Sunnuntaimyynti sallittaisiin kaikkina kuukausina kello 12:n ja 21:n välisenä aikana myyntipinta-alaltaan enintään 400 neliömetrin päivittäistavarakaupan myymälöille eli kaupan

oman luokituksen mukaan pienille ja isoille valintamyymälöille. Enintään 400 neliömetriä on selkeä toiminnallinen raja markettien ja lähikauppojen välillä. Tämä raja on siitä syystä.

Talousvaliokunta pitää hallituksen esitystä pienmyymälöiden toimintaedellytysten tukemisesta ja parantamisesta tarpeellisena ja oikeana. Pienten ja suurten valintamyymälöiden asema on voimakkaasti heikentynyt kioskien ja huoltamoiden taholta tulleen kilpailun takia. Näiden suurin myyntivalttihan on ollut nimenomaan vapaa aukiolo. Lähikauppojen markkinaosuus onkin vuosina 92—99 laskenut 32 prosentista 20 prosenttiin. Lähikauppoja uhkaa selvästi kauppakuolema, jollei toimenpiteisiin ryhdytä niiden tilanteen parantamiseksi. Tämä hallituksen esitys on keskeinen pienkauppojen toimintaedellytysten parantamiseen tähtäävä toimenpide.

Valiokunta halusi kuitenkin täsmentää hallituksen esitystä myyntipinta-alan määrittelyssä siten, että myyntipinta-alaan lasketaan ainoastaan ne tilat, joissa myyntitoimintaa harjoitetaan. Näin ollen myyntipinta-alaan ei laskettaisi sellaisia tiloja, joihin vain henkilökunnalla on pääsymahdollisuus. Tämä selkiinnyttää valiokunnan käsityksen mukaan tilannetta.

Hallituksen esityksessä muille kuin pienkaupoille vähittäiskaupan sunnuntaiaukiolo sallittaisiin touko- ja marraskuussa nykyisten kesä-, heinä-, elo- sekä joulukuun lisäksi.

Hallituksen esityksessä autokauppa sekä huonekalukauppa jätettiin lain soveltamisalan ulkopuolelle eli toisin sanoen aukiolorajoitukset eivät koskisi auto- ja huonekalukauppaa. Hallituksen perusteena oli se, että auto- ja huonekalukauppa järjestävät jo nyt yleisesti sunnuntainäyttelyitä. Näiden yhteydessä ei kuitenkaan ole voinut tapahtua myyntiä, vaan kaupat on jouduttu tekemään sitten aukioloaikoina. Hallituksen lähtökohtana oli siis se, että kaupanteko sallittaisiin tarvittaessa myös näyttelyjen yhteydessä. Hallitus katsoo, että tämä muutos palvelisi nimenomaan perheiden etua. Raskaiden kulutustavaroiden hankkimista varten viikonloppu on ehkä paras aika. Kyse olisi siis pitkälti asiakkaiden tarpeita palvelevasta muutoksesta. Hallitus lähti myös siitä, että ehdotus tuskin lisäisi merkittävästi aukioloaikoja auto- ja huonekalukaupassa, mutta sekin sen sijaan selkiinnyttäisi nykyistä tilannetta.

Talousvaliokunta halusi kuitenkin pitää huonekalukaupan liikeaikalain sääntelyn piirissä. Perusteena tälle oli ennen kaikkea se, että alan järjestöt Suomen Huonekalukaupan Liitto ja Erikoiskaupan Liitto katsoivat yhtäpitävästi nykyisten aukiolomahdollisuuksien riittävän huonekalukaupalle. Valiokuntakin piti järkevänä sitä, että huonekaluliikkeitä säännellään samojen aukiolomääräysten mukaa kuin muitakin suuria kauppoja.

Hallituksen esityksessä parturi- ja kampaamoala on poistettu aukiolorajoitusten piiristä. Hallituksen esityksen lähtökohtana on se, että parturi- ja kampaamoala on ainoa palveluala, joka on aukiolorajoitusten piirissä. Meidän on huomattava, että sen sijaan kaikki muut palvelut, kauneushoitolat, pankit, vakuutusyhtiöt, autonvuokraamot, suutarit, fysioterapeutit jne., ovat aukiolorajoitusten ulkopuolella ja voivat siis periaatteessa olla auki milloin tahansa. Useimmat tietysti eivät toki ole, mutta niillä on se mahdollisuus. Tässäkin asiassa talousvaliokunta katsoo kuitenkin alan asiantuntijalausuntoihin viitaten, että parturi- ja kampaamoala on syytä pitää vielä aukiolorajoitusten piirissä. Alan edustajat katsovat, että heillä ei ole vielä riittäviä valmiuksia vapaaseen aukioloaikaan.

Tätä kysymystä valiokunta joutui käsittelemään todella perusteellisesti. Parturi- ja kampaamoalan edelleen säätelyhän tarkoittaa sitä, että hallituksen esitys ei olisi enää pelkästään vähittäiskauppaa, kauppaa, säätelevä laki vaan edelleen myös ainoastaan yhtä palvelualan toimintaa säätelevä laki. Valiokunta kuunteli kuitenkin asiantuntijoita, haluan korostaa tätä, myös tässä asiassa ja hyväksyi parturi- ja kampaamoalan liikeaikalain rajoitusten piiriin. Mietintömme pohjana oleva laki ei siis ole enää pelkästään liikeaikaa säätelevä laki vaan myös vähittäiskauppaa ja parturi- ja kampaamotoimintaa säätelevä laki.

Muista talousvaliokunnan tekemistä muutoksista haluan tuoda esiin poikkeuslupakäytännön tiukentamisen ja sen, että isänpäivä haluttiin niiden sunnuntaiden luetteloon, jolloin kauppojen tulee olla kiinni.

Tulkoon mainittua vielä se, että hallituksen esityksessä jo lähtökohdiltaan kiristetään kauppojen aukioloaikaa kaksoispyhien suhteen eli toisena kaksoispyhänä aukiolo on kielletty.

Nyt on ehkä tarpeen kysyä, miten suurista askelista valiokunnan tekemien muutosten jälkeen oikein on sitten kyse koko tässä liikeaikalaissa. Mitä tästä oikeastaan jää jäljelle? Miten esimerkiksi aukiolosunnuntait lisääntyvät? Tähän tote-

an painokkaasti, että lisäys on hyvin maltillinen, lähes olematon vähittäiskaupan osalta. Kun vähittäiskaupan aukiolon sallivista kuukausista vähennetään laissa mainitut isänpäivät, äitienpäivät, helluntait, vaput ym., lopputulos on se, että suuren kaupan kyseessä ollen nettolisäys vuositasolla on ainoastaan vajaa yksi sunnuntaipäivä, keskimäärin noin 0,7 sunnuntaita. Siis mistään sunnuntaiaukiolojen ratkaisevasta lisäyksestä vähittäiskaupan kohdalla ei ole kysymys. Erona on lähinnä se, että sunnuntait on ryhmitelty kuukausiksi, ja tämä on valiokunnan mielestä todella perusteltua. Se, että nykyisessä laissa sallitaan sunnuntaiaukiolo paitsi tiettyinä kuukausina myös erikseen määrättävinä hajasunnuntaina, on ollut omiaan hämärtämään kuluttajien tietoisuutta asiasta ja vaikeuttanut näin myös käsityksemme mukaan kauppojen toimintaa. Nyt tämä, että vapaat aukioloajat sanotaan kuukausina, on ratkaiseva parannus tähän kohtaan, vaikka suurten kauppojen osalta aukiolo sunnuntaina siis lisääntyykin vain täysin marginaalisesti.

Mutta sen sijaan sillä, että pienkauppojen, siis alle 400 neliön kauppojen, aukiolo vapautetaan kaikkia sunnuntaipäiviä koskevaksi, lisätään sunnuntaista aukioloaikaa. Tällöin on kuitenkin tavoitteena, että pienkaupoilla on tasaveroiset aukiolo- ja liiketoimintamahdollisuudet kioski- ja huoltoasemakaupan kanssa. Tämä antaa kuluttajille mahdollisuuden asioida muuallakin kuin yleensä kalliimmissa kioskikaupoissa. Tämä muutos palvelee siis kiistatta ja aidosti kuluttajien etua. Jokaisen tulisikin miettiä, miksi kioskien, siis itse asiassa pienten kauppojen, aukiolo on hyväksyttävää mutta tavallisten kauppojen ei. Minä toivoisin, että tätä asiaa miettisimme kaikki täällä salissa.

Päivittäistavarakauppojen sunnuntaiaukioloa on kritisoitu henkilökunnan kannalta. Aiheellisesti on tuotu esiin henkilökunnan sunnuntaityön vaikutukset perhe-elämään, yksin työskentely ja vaaralliset työolosuhteet. Monia perhe-elämän kannalta hankalia seikkoja, esimerkiksi lasten päivähoidon järjestämistä, perheiden yhdessäolon pienentymistä ym. perheiden kannalta keskeisiä asioita, on niin ikään korostettu.

Haluan kuitenkin tässä yhteydessä painottaa sitä, että tällä lainsäädännöllä ei muuteta eikä heikennetä mitään muuta työsuojeluun, työturvallisuuteen ja terveyteen kuuluvia aineellisia säädöksiä, joiden tarkoituksena on varmistaa työntekijöiden turvalliset työolot. Tämä lainsäädäntö on edelleenkin voimassa. Ongelman laajuudesta voisi todeta, että hallituksen esityksessä tarkoitettujen lähikauppojen henkilökunta on kaiken kaikkiaan 6 500 henkilöä. On kuitenkin otettava huomioon, että hallituksen esitys aukioloaikojen lisäyksestä koskee tosiasiallisesti vain taajamien lähikauppoja. Haja-asutusalueilla muun muassa maaseudulla kaupathan ovat olleet jo kauan täysin vapaasti auki. Kun suunnilleen puolet lähikaupoista ovat pitäneet kauppansa kesäsunnuntaisin auki, merkitsee tämä, että hallituksen esitys koskisi tältä osin noin 3 000:ta kaupan työntekijää edellyttäen, että käytäntö pysyy samanlaisena ympäri vuoden. Tämä määrä ei ole suhteellisesti ottaen kovin suuri, kun tiedetään, että vähittäiskaupoissa työskentelee kaikkiaan noin 140 000 henkilöä.

Tässä yhteydessä tietysti on huomattava myös se, että sunnuntaityö ei ole tällä hetkellä Suomessa mitenkään poikkeuksellista. Vajaa kolmasosa kaikista työssäkäyvistä eli useita satojatuhansia työntekijöitä työskentelee ainakin silloin tällöin sunnuntaina. Tämä koskee siis suuria palveluammattien työntekijäryhmiä, muun muassa teollisuudessa säännöllistä kolmivuorotyötä tekeviä työntekijöitä.

Valiokunnassa suhtauduttiin joka tapauksessa vakavasti kaupan henkilökunnan tilanteeseen. Painotimme julkisen liikenteen ja päivähoitopalvelujen järjestämistä sellaisiksi, että näissä järjestelyissä otetaan huomioon sunnuntaina työskentelevien työntekijöiden ja yrittäjien muuttuvat työajat. Suhtaudumme vakavasti myös työ- ja tasa-arvoasiain valiokunnan lausunnossaan esiin tuomiin kaupan henkilöstön asemaan liittyviin kysymyksiin, kuten yksin työskentelyn vaaroihin, turvallisuusriskeihin ja muihin tämän kaltaisiin asioihin.

Arvoisa rouva puhemies! On vielä tarpeen uudelleen painottaa sitä, että hallituksen esitys on erittäin maltillinen. Kun otamme huomioon hallituksen esitykseen sisältyvän kaksoispyhien aukioloja koskevan rajoituksen, voimme todeta vielä kertaalleen, että isojen myymälöiden osalta aukiolosunnuntaiden lisääntyminen on todella minimaalista. Sen sijaan, ja tätä haluan myös korostaa, on erittäin myönteistä se, että sunnuntaiaukiolopäivät mainitaan kuukausina eikä hajasunnuntaina, kuten tällä hetkellä. Lisäksi mielestämme on erittäin kannatettavaa, että kaupoille, lähikaupoille, valintatalotyyppisille kaupoille

luodaan tasapuolisemmat mahdollisuudet palvella kuluttajia kilpailussa kioski- ja huoltamopalveluiden kanssa. Nämä kaksi asiaa ovat mielestäni tämän hallituksen esityksen pääasiat ja palvelevat erityisen suoraan ja aidosti kuluttajien ja asiakkaiden etuja.

Valiokunnan lakiesitykseen tekemät muutokset rajoittavat siis omalta osaltaan vielä aukioloaikoja hallituksen esitykseen verrattuna. Nämä muutokset ovat mielestämme hyväksyttäviä, koska ne lähtevät asiantuntijalausuntojen ja kuulemisen pohjalta vaikuttamatta lakiesityksen keskeiseen piirteeseen: aukioloaikojen selkiinnyttämiseen ja järkevöittämiseen.

Rouva puhemies! Haluan vielä lopuksi oikaista tässä yhteydessä monia hyvin sitkeästi eläviä väärinkäsityksiä.

Tämänkään lain puitteissa kauppojen ei ole pakko olla auki. Edelleenkin kaupat voivat lainsäädännön puitteissa sopia aukioloaikansa, ja ennen kaikkea yhdenkään asiakkaan ei ole pakko asioida kaupassa sunnuntaisin, jos niin ei halua. Jokainen voi valita kauppapäivänsä omien arvojensa, omien arvostustensa mukaisesti. (Ed. Markkula-Kivisilta: Myyjät eivät voi!) Korostan vielä sitä, että lakiesitys koskee ainoastaan taajamia — kaupunkeja, taajamia — ja heti kun menemme asemakaavoitetun taajaman ulkopuolelle, kaupat ovat edelleen auki haluaminaan aikoina ja ovat siis voineet olla jo vuodesta 1989 asti. Eli jos vastustaa tätä esitystä moraalisin perustein, kuten ehkä moni saattaa tehdä, olisi varmasti rehellisempää lähteä siitä, että sama moraali koskee kaikkia Suomen alueita. (Ed. Hyssälä: Me odotamme esitystä!)

Valiokunnan mietinnössä esitetään kahta lausumaehdotusta. Toinen koskee selvitystä vähittäiskaupan aukioloajasta annetun lain vaikutuksista työntekijöiden asemaan ja toinen sitä, että valtioneuvoston tulisi antaa asianomaiselle valiokunnalle vuosittain selvitys vähittäiskaupan muutoksista ja perusteellinen selonteko vähittäiskaupan kehityksestä, kun laki on ollut voimassa kolme—viisi vuotta. Tänä aikana lakiin ei tulisi tehdä muutoksia. Tällä lausumalla olemme pyrkineet siihen, että saisimme rauhan kaupan alalle ja välttyisimme alinomaisista aukioloaikojen muuttamisista. Tästä on varmasti hyötyä niin kaupalle ja kaupan työntekijöille kuin kuluttajillekin.

Valiokunnan mietintöön sisältyy eriävä mielipide.

Ensimmäinen varapuhemies: Aloitamme nopeatahtisen keskusteluosuuden. Ensimmäinen puheenvuoro ministeri Sasi.

[2] **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi:** Arvoisa puhemies! Ensin haluan kiittää talousvaliokuntaa huolellisesta, perusteellisesta ja asiantuntevasta työstä sen tehdessä mietinnön kauppojen aukiolosta.

Ensinnäkin haluan korostaa, että on välttämätöntä, että lakiesitys käsitellään. Se johtuu siitä, että meillä on tällä hetkellä voimassa kioskiasetus, ja sen jälkeen, kun maaliskuun alusta uusi perustuslaki astui voimaan, meidän on muutettava kioskiasetusta, ja siitä syystä myös kauppojen aukioloa koskevaa säännöstöä on muutettava. Siitä syystä lakiesitys on eduskunnassa. Siinä yhteydessä on myös katsottu, että on tarkoituksenmukaista paikata niitä epäkohtia, mitä nykyiseen lainsäädäntöön sisältyy.

Täytyy sanoa, että julkisessa keskustelussa hallituksen esityksestä on annettu jossain määrin virheellinen kuva, ja siitä syystä on, kuten ed. Luhtanen totesi, vielä kertaalleen syytä käydä ydinasiat lävitse.

Ensinnäkin, hallituksen esitys talousvaliokunnan esittämässä muodossa ei käytännössä lisää aukioloa lainkaan tässä maassa, lukuun ottamatta keskustojen pieniä liikkeitä. Kyse on vain siitä, että siirretään viisi kauppa- ja teollisuusministeriön määräämää aukiolopäivää tiettyihin määräkuukausiin, ja kaikki osapuolet — työntekijät, työnantajat, kuluttajat — ovat halunneet, että näiden ajankohtien pitää olla kiinteitä eikä KTM:n määräämiä. Jo hallituksen esityksessä haluttiin nimenomaan, että äitienpäivä jätetään päiväksi, jolloin kaupat eivät voi olla auki, ja nyt eduskunta on lisännyt myöskin isänpäivän. Pidän tätä lisäystä hyvänä. Tällä tavoin mielestäni säännöstöä kehitetään oikeaan suuntaan niin, että jatkossa näitä päiviä ei voida pitää kauppapäivinä.

Mikä on hallituksen esityksen ydin? Se on se, että siinä puolustetaan taajamien pieniä liikkeitä. Me haluamme, että ne saavat elinmahdollisuudet, ja siitä nyt on juuri kyse. Kymmenen vuotta sitten niiden markkinaosuus oli 30 prosenttia. Kymmenessä vuodessa se on pudonnut 20 prosenttiin, ja jos mitään ei tehdä, se putoaa olennai-

sesti. Näiden liikkeitten tulevaisuudesta tässä hallituksen esityksessä on nyt kyse. Hallituksen esitys johtaa siihen, että juuri nämä liikkeet voittavat. Ne voivat pitää ympäri vuoden sunnuntaisin auki, kerätä asiakkaita ja tällä tavalla turvata tulevaisuutensa. Sen sijaan suurten liikkeitten asema heikkenee, koska kun kaksoispyhinä joudutaan suuret liikkeet pitämään kiinni, tosiasiassa niiden aukiolosunnuntait vähenevät. Eli nyt tehdään selvä ero pienten ja suurten liikkeitten välillä pienten liikkeitten hyväksi. Tästä nimenomaan on kyse.

Mutta kyse on myös työntekijöitten asemasta. Liiketyöntekijöille on tulossa kaksi merkittävää parannusta, joista toinen koskee kaksoispyhiä. Perheille juuri kaksoispyhät ovat erityisen tärkeitä, koska silloin voidaan lähteä pitemmälle matkalle tai viettää aika perheen kanssa muuten yhdessä, ja sen säilyttämisestä on kyse. Toinen on se, että aattopäivisin liikkeet joudutaan sulkemaan hallituksen esityksen mukaisesti kello 18. Mielestäni on äärimmäisen kohtuullista, että silloin työaika aattopäivinä loppuu.

Arvoisa puhemies! Talousvaliokunnan mietinnössä on kiinnitetty huomiota autokauppoihin. Tältä osin hallituksen esitys on säilytetty. Tietysti on tarkoituksenmukaista se, että jos voidaan pitää näyttelyitä sunnuntaisin, auto voidaan myöskin samana päivänä myydä, ettei jouduta tulemaan maanantaina.

Mitä tulee huonekaluliikkeisiin, hallitus olisi toivonut, että ne olisi voitu myöskin pitää auki sunnuntaisin ja olisi voitu luopua näyttelyperiaatteesta niin, ettei jouduta tulemaan maanantaina tekemään kauppoja. Mutta tältä osin ymmärrän, että tässä on jossain määrin myöskin kyse pienten liikkeitten asemasta, koska pienten liikkeitten mahdollisuus pitää ovensa auki sunnuntaisin ovat rajoitettuja. Täytyy sanoa, että tässä on argumentteja puolin ja toisin, ja mielestäni voidaan puoltaa niitä näkökohtia, mitä talousvaliokunta on mietinnössään esittänyt.

Mitä tulee partureihin, niin tältä osin ala ei itse halunnut. Mielestäni on jossain määrin koomista, että on vain yksi palveluala, joka on aukiolorajoitusten piirissä, niin että liikkeitä ei voida pitää auki. Mutta jos ala itse on niin halunnut, niin mielestäni tällainenkin ratkaisu voidaan hyväksyä.

Pidän myöskin tärkeinä niitä selvityksiä, joita talousvaliokunta mietinnössään esittää, koska on tärkeätä, että niistä ongelmista, joita saattaa aiheutua — sanon: saattaa aiheutua — pidetään huolta ja kiinnitetään niihin huomiota. Mielestäni on tärkeätä, että nyt saadaan selvä rauhoitusaika ja näitten säännösten mukaan edetään kolme—viisi vuotta, katsotaan, mikä tilanne on ja sen jälkeen arvioidaan, onko syytä jollakin tavalla kehittää järjestelmää eteenpäin.

Arvoisa puhemies! Lopuksi haluan kiinnittää huomiota siihen, että mietintöön on liitetty keskustan vastalause. Siinä väitetään, että myynti olisi vähentynyt, työpaikat olisivat vähentyneet. Totuus on se, että kauppojen myynti ja työpaikat ovat lisääntyneet viime aikoina. Kyse on sitten siitä, johtuuko se sunnuntaiaukiolosta vai johtuuko se siitä, että meillä on hyvä taloudellinen suhdanne. Luulen, että se johtuu osittain kummastakin. Tietysti, jos vaaditaan sitä, että sunnuntain pitäisi olla lepopäivä, niin silloin pitäisi kyllä vakavasti keskustella haja-asutusalueitten oikeudesta pitää kauppoja auki sunnuntaisin. Mutta tätä ei ole keskusta missään tilanteessa vaatinut. (Ed. Hyssälä: Onhan!) — Te voitte tehdä vielä ehdotuksen siitä, että ne suljettaisiin ulkopuolelle, ja siitä voidaan keskustella. — Mutta tältä osin täytyy sanoa, että mielestäni suhtautuminen ei ole aivan tasapuolista.

Lopuksi, puhemies, haluan todeta, että viimeisimmän gallupin mukaan 47 prosenttia suomalaisista kannattaa vapaata aukioloa, 28 prosenttia vastustaa ja nimenomaan nuoret kannattavat, joten uskon, että tämä lakiesitys on myöskin kansan toivoma.

3 **Mauri Salo /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ministeri omassa puheenvuorossaan tietenkin puolusti hallituksen esitystä. Tosiasia lienee kuitenkin se, että tämä hallituksen esitys on koko lailla yhtä heppoisin perustein lähtenyt liikkeelle kuin edellisen hallituksen esitys, jossa haastateltiin 30 henkilöä Rope-yhtiöiden toimesta, jonka toimeksiannon antoi kauppa- ja teollisuusministeriö, ja päädyttiin lopputulokseen, että monta tuhatta uutta työpaikkaa syntyy. Keskusta on vastalauseessaan todennut, että näin ei ole käynyt.

Arvoisa puhemies! Tässä hallituksen esityksessä asetetaan vastakkaisin kioskit ja alle 400-neliöiset kaupat. Kysyn herra ministeriltä: Millä tavalla kioskit uhkaavat alle 400-neliöisiä myymälöitä? Eivätkö kuitenkin hypermarketit ole lä-

hikauppojen suurin uhka ja markkinaosuuden viejä olleet historiallisesti?

Ensimmäinen varapuhemies: Huomautan, että vastauspuheenvuoron pituus on 1 minuutti.

[4] **Mikko Kuoppa /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vuoden 96 tutkimuksen mukaan pieniä vähittäismyymälöitä, joita tämä laki koskisi, olisi taajama-alueilla 1 400, joiden sunnuntaiaukiolo nyt tulisi kysymykseen. Näistäkin huomattava osa on nimenomaan suurten ketjujen myymälöitä. Suuret ketjuhan tässä saisivat etua, ja sitä kautta erityisesti perheyritykset, joissa oma perhe tekee työtä, joutuvat entistä hankalampaan asemaan, koska heidän on pitkällä aikavälillä mahdoton tehdä seitsemänpäiväistä työviikkoa, johon nämä suuret ketjut pakottavat nämä. Pienten kauppojen vähentyminen ei johdu kyllä kioskeista ja huoltoasemista. Kyllä se johtuu niistä suurista marketeista, niistä kaavaratkaisuista, joita on tehty ja joiden nojalla suuret marketit rakennettu kaupunkien ja asutustaajamien ulkopuolelle.

Varsinaisessa puheenvuorossani tulen puuttumaan muihin kohtiin ministeri Sasin puheenvuorossa.

Ensimmäinen varapuhemies: Seuraava puheenvuoro on ed. Kiviniemellä. Sen jälkeen käydään debattia, jonka aloittaa ministeri Sasi.

[5] **Mari Kiviniemi /kesk:** Arvoisa puhemies! Kauppojen aukioloajoista päättäminen on osoittautunut eduskunnalle erittäin vaikeaksi. Viime vuosina asian käsittelyssä nähdyt vaiheet eivät ole kyllä olleet kunniaksi varsinkaan hallituspuolueille. Keskusta on ollut kannoissaan johdonmukainen. Emme ole nähneet sunnuntaiaukiolon lisäämiselle erityistä tarvetta asian aikaisemmilla käsittelykerroilla emmekä nyt. Aikaisemmin eduskunnan enemmistön haluttomuus aukiolojen laajentamiseen on ollut selvä osoitus siitä, että painetta kansalaistenkaan puolelta aukiolojen väljentämiselle ei ole. Jos todellista tarvetta olisi ja kunnon perustelut löytyisivät, asia etenisi varmasti sutjakkaasti. Nyt ainoaksi hallituspuolueita yhdistäväksi perusteluksi asiassa jää hallitusyhteistyön jatkuvuus.

Nykyinen liikeaikalaki on ollut voimassa vuodesta 97 lähtien. Lain muuttaminen näin pian edellisten muutosten jälkeen ei olekaan perustelltua. Hallitusohjelmassakin todetaan, että hallitus selvittää voimassa olevien aukiolosäännösten vaikutuksia kuluttajien etuihin, kaupan rakenteeseen ja kaupan henkilöstön asemaan. Tällainen selvitys nykytilasta olisi ollutkin tarpeen. Se olisi pitänyt kuitenkin tehdä ensin ja vasta sitten tuoda lakiesityksiä eduskuntaan. Nyt asiassa edetään juuri väärin päin. Olisi sekä kuluttajien että kaupan kannalta järkevämpää jatkaa nykyistä käytäntöä ja kerätä kokemuksia sen toimivuudesta. Lain muuttaminen muutenkin näin pian uudestaan aiheuttaa varmasti hämmennystä. Uudet aukioloajat nimittäin lisäävät aukioloaikojen sekavuutta ja vaikeaa ennustettavuutta esimerkiksi aatto- ja pyhäpäivien osalta.

Edustaja Luhtanen ja myöskin ministeri Sasi totesivat, ettei dramaattista lisäystä sunnuntaiaukioloihin tule tapahtumaan. Voikin sitten kysyä, miksi tätä kuitenkin ajetaan nimenomaan aukioloaikojen lisäämisenä, ja voi kysyä, miksi tätä kukaan aukioloaikojen lisäämistä kannattava sitten kannattaisi niin kuin tällä hetkellä kannattaa. Tässä on kyse nyt suunnasta. Tämä on pieni askel aukioloaikojen lisäämisen suuntaan, mutta se suunta on selvä ja päämäärä selvä: halutaan edetä täydelliseen vapauttamiseen. Joka tapauksessa monessa liikkeessä aukioloajat sunnuntain osalta lisääntyvät, eli kyllä tässä on kyse vähän suuremmista asioista. On sitten helppo seuraavana vuonna tuoda taas eduskuntaan lakiesitys, jossa hiukan mennään eteenpäin.

Lakiesitystä perustellaan talousvaliokunnan mietinnössä muun muassa seuraavasti: "Valiokunta katsoo, että lailla tulee tukea pienten päivittäistavarakauppojen toimintaedellytyksiä niin, että kaupankäynti ei keskittyisi suuriin myymälöihin taikka päivittäistavarakauppa ohjautuisi enenevässä määrin kioskeihin ja huoltoasemille." Toivomus uhkaa kyllä jäädä hurskaaksi toiveeksi.

Todellisuus on toisenlainen. Itse asiassa tämä lakiesitys todennäköisesti kiihdyttää entisestään kaupan alan keskittymistä. Tutkimusten mukaan nimittäin päivittäistavarakaupassa jo nyt suurmyymälöistä koostuvat kauppaketjut käyttävät sunnuntaiaukiolon mahdollisuutta pieniä yksityisiä myymälöitä selvästi enemmän hyväkseen. Yksityisyrittäjien ja perheyrittäjien asema heikkenisi entisestään, sillä he joutuisivat nykyistäkin vaikeampaan kilpailutilanteeseen. Tarkoitus hidastaa kaupan keskittymistä suurmyymälöihin ei yksiselitteisesti toteudu myöskään siitä syystä,

että alle 100 neliömetrin ja 400 neliömetrin lähiökaupat kilpailisivat entistä enemmän myös keskenään.

Lakiesityksen työllisyysvaikutukset eivät myöskään ole yksiselitteiset. Asiantuntijakuulemisen perusteella ei parantavaa työllisyysvaikutusta tapahdu. Kaupan työntekijöille aiheutuu myös enenevässä määrin hankaluuksia työaikoihin ja työturvallisuuteen liittyen sekä käytännön ongelmia, kuten lasten päivähoidon järjestäminen sunnuntaina.

Edellä kuvatut asiat ovat olleet ongelmia jo nykyisen lain aikana, ja tämän lain myötä ne entisestään pahenisivat. Kuluttajienkaan näkökulmasta lainmuutokset eivät ole välttämättömiä. Tutkimukset eivät puolla aukioloaikojen väljentämistä, eivät toki yksiselitteisesti vastustakaan, mutta suurin osa kuluttajista on tyytyväisiä nykyisiin aukioloaikoihin. Näitä gallupeja löytyy, ministeri Sasi, joka lähtöön. Kyse onkin arvovalinnasta. Sunnuntaiaukioloaikojen lisääminen vaikuttaa nimittäin myös suomalaiseen elämänrytmiin. Työ- ja arkipäivien vastapainoksi on tarpeen myös selkeä vapaapäivä. Hallituksen esitys hälventäisi edellä mainittua tarpeellista jakoa entisestään. Sunnuntaityö lisääntyisi paitsi kaupan alan työntekijöiden myös yrittäjien keskuudessa. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen on jo nyt monelle suomalaiselle vaikeaa, ja lakiesitys hankaloittaisi sitä monen osalta entisestään.

On toki totta, että sunnuntaina kaupoissa asioiminen on jokaisen oma valinta, mutta meidän pitää myös muistaa, ettei shoppailu ole mikään jokaisen ihmisen perusoikeus. Toisessa käsittelyssä tulemme yksiselitteisesti esittämään lain hylkäämistä, sillä nykyisen lain muuttamiseksi valiokunnan esityksenkään osoittamaan suuntaan ei ole osoitettu tarvetta.

[6] **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin mitä tulee työllisyys- ja myyntikehitykseen vuodesta 97 lukien, sekä myynti on kasvanut että työllisyys parantunut kaupan alalla, ja nämä ovat luotettavia tilastotietoja, eivät mielipidetutkimuksia. Mitä tulee aukiolon kannatukseen, kun sanoin, että nyt 47 prosenttia kannattaa, 28 prosenttia vastustaa, niin tuossa gallupissa haastateltiin 14 600:aa ihmistä, kun normaali gallupin haastattelupohja on 1 000, eli tulos on kyllä poikkeuksellisen luotettava tältä osin.

Mitä tulee kioskeihin, niin totuus on se, että olimme tilanteessa, jossa ketjuilla oli suunnitelmia tehdä massiivisia kioskiketjuja suurimpiin kaupunkeihin. Tämä oli ainoa tapa estää kioskiketjujen syntyminen. Tiedämme, että näissä kioskeissa hinnat olisivat olleet huomattavasti korkeampia kuin pienissä liikkeissä, ja on kuluttajien etu, että he saavat halvemmalla tuotteita pienistä liikkeistä. Se myöskin säilyttää pienet liikkeet, koska uudet kioskiketjut olisivat käytännössä tuhonneet pienliikkeet suurten kaupunkien keskustoissa.

Mitä tulee siihen, että perhekaupat ovat pieniä, ne ovat yleensä pieniä.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Minuutti on täyttynyt!

Puhuja: Mitä tulee ketjujen kauppoihin, siellä on pieniä ja suuria liikkeitä.

[7] **Paula Kokkonen /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Pienmyymälöitä tarvitsee nimenomaan vanheneva kaupunkilaisväestö. Niiden kilpailuedellytyksistä tässä on kysymys. Viime aikoina on peräänkuulutettu erilaisia kansanäänestyksiä. Minusta kansa voi nyt äänestää jaloillaan, käykö kaupassa sunnuntaina vai ei. Ihmettelen, että niin sanotut hieromalaitokset voivat olla auki ihan milloin tahansa ilman, että niistä on keskusteltu työsuojelukysymyksinä tai minään muuna. Halutaan holhota partureita ja kampaajia. Minusta he eivät ole lainkaan sellaisessa asemassa, että he tarvitsisivat tällaista holhousta.

[8] **Bjarne Kallis /skl** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Mielestäni on aivan turha viitata kioskeihin ja huoltamoihin ja esittää, että nämä olisivat uhka päivittäistavarakaupoille. Tilastot osoittavat, että vuonna 1997 kioskien osuus päivittäistavarakauppamyynnistä oli vaatimaton 4 prosenttia ja vuonna 1998 se laski siitä edelleen. Kukaan vähittäiskauppiaista ei pidä kioskia ja huoltamoa uhkana. Mutta kun ed. Kokkonen viittasi, niin jos kansalainen jää ilman ruokaa, aina on mahdollista hakea se kioskista tai huoltamosta. Näin ollen tämä lakiesitys on aivan turha. Yhtäkään perustelua sen hyväksymiselle ei löydy.

[9] **Liisa Hyssälä /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ministeri Sasi esitti, että hallituksen lähtökohtana olisi tukea pieniä ja keskikokoisia kauppoja. Mutta mitä tukea se on? Tukee kuin köysi hirtettyä. On pakko pitää kauppaa auki, jos kerran toinen samalla kadulla pitää auki. Ei kauppiaille jää valinnanvapautta. Eikä työntekijälläkään ole valinnanvapautta. Kyllä työntekijän on silloin mentävä töihin sunnuntaina, jos kutsutaan. Näin yhä useamman perheen sunnuntai on sitä, että lapset raastetaan jo aikaisin aamulla vuoteistaan päivähoitoon ja perheen elämä muuttuu levottomaksi. Eikö ministeri Sasikin voisi ajatella perhelähtöisesti tätä asiaa eikä kuluttajalähtöisesti?

[10] **Kaarina Dromberg /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeastaan voisin jatkaa ed. Hyssälän käyttämään puheenvuoroon siinä mielessä, että perheet aivan kuin pakotettaisiin lähtemään ostoksille pyhäpäivinä. Sehän on itse perheen valinta, mitkä arvot on kenelläkin omassa perheessään. Toivon, että on valistuneita vanhempiakin, että he katsovat myöskin sen, milloin kaupassa käydään.

Kioskeista totean vielä, että kyllähän on totuus, että ne ovat ottaneet pienkauppojen aseman tänä päivänä. Nykyäänhän ei huoltamoilta tahdo saada enää muuta kuin elintarvikkeita. Jos autoilija haluaa sieltä jotakin erittäin nopeasti tarvittavaa esinettä, ei saa autoihin enää mitään.

[11] **Päivi Räsänen /skl** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Sasi samoin kuin ed. Luhtanen omassa puheenvuorossaan ovat mielestäni aivan oikeassa siinä, että arjen ja pyhän rytmin selkeyttämiseksi, jos sitä halutaan selkeyttää, ainoa johdonmukainen toimenpide olisikin ottaa askel päinvastaiseen suuntaan kuin hallituksen esityksessä nyt tehdään. Haja-asutusalueen sunnuntaikaupan rajoittaminen olisi mielestäni edistystä, mutta vielä tärkeämpänä pitäisin suurmyymälöiden sekavasta sunnuntaiaukiolojärjestelmästä luopumista ja sunnuntaiaukiolojen poistamista. Tulen omassa puheenvuorossani tekemään tätä koskevan esityksen, joten se, mitä ministeri Sasi toivoi, kyllä toteutuu täällä.

Ensimmäinen varapuhemies: Totean, että täällä on useita pyydettyjä vastauspuheenvuoroja, mutta myönnän tässä debatoinnissa vielä vastauspuheenvuoron ed. Kiviniemelle ja sen jälkeen ministeri Sasille.

[12] **Mari Kiviniemi /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Täällä on monissa puheenvuoroissa viitattu ja myös ministeri Sasi viittasi gallupiin ja itsekin puhuin äsken tutkimuksesta. Meillä oli talousvaliokunnassa käytössä nimenomaan tutkimus, ei mikään gallup, jossa todettiin, että ei tutkimusten mukaan ole mitään yksiselitteistä puoltavaa argumenttia aukioloaikojen lisäämiselle, vaan aivan selkeästi tuli ilmi se, että tämä on eettinen arvovalinta. Siitä ei pysty todellakaan sanomaan, että kansalaiset ovat yksiselitteisesti sen puolesta, että aukioloaikoja väljennetään.

Tietenkin voi kysyä, mitä tuossakin gallupissa on kysytty. Jos siinä on kysytty, kuka kannattaa sunnuntaiaukioloaikoja, kyllä minäkin kannatan niitä joulukuussa. Se on oikein hyvä paikka pitää sunnuntaisin kaikkia kauppoja auki (Ed. Kokkonen: Onko joulukuussa eri etiikka kuin muulloin?) ja myöskin marraskuun loppu. Se, että kannattaa, ei varmasti tarkoita kaikkien vastaajien osalta, että kannattaa sitä, että joka sunnuntai kaikki kaupat voivat olla auki.

[13] **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin haluan todeta sen, että selvityksiä kauppojen aukiolosta on tehty vaikka kuinka runsaasti ja ne tehtiin vielä ennen hallituksen esityksen antamistakin.

Ed. Kiviniemi on siinä oikeassa, että vaikka tilastot osoittavat, että työllisyys ja myynti ovat kasvaneet kauppaliikkeitten osalta, on vaikeata sanoa, mikä syy on, onko se kasvanut hyvinvointi vai onko se se, että kaupat ovat voineet olla enemmän auki sunnuntaisin. Siihen me emme millään keinolla löydä objektiivista vastausta. Ehkä kumpikin on syy, mutta tähän ei voida rehellisesti antaa täysin oikeata vastausta missään nimessä.

Joka tapauksessa on selvää, että mitä tulee kuluttajien ohjautumiseen eri liikkeisiin, niin kulutustottumukset ohjaavat kuluttajia. Jos pienliikkeet voivat olla sunnuntaisin auki ympäri vuoden, ihmiset käyvät enemmän kuluttajaliikkeissä. Voin ottaa esimerkin Tampereelta.

Kymmenen kilometrin päässä Tampereen keskustasta niin sanotulla haja-asutusalueella on alueen yksi suurimpia marketteja. Ihmiset käy-

vät siellä sunnuntaisin ostoksilla. He käyvät myöskin muulloin siellä, koska he ovat tottuneet käymään siellä, enkä pidä tällaista tilannetta kovin hyvänä, että kauppa tällä tavalla vääristyy.

[14] **Susanna Huovinen /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Olen itse ollut talousvaliokunnassa kuuntelemassa asiantuntijoita ja osallistumassa aktiivisesti asian käsittelyyn. Varsinaiseen mietinnön ratkaisevaan hyväksymiseen en päässyt osallistumaan, koska olin virkamatkan vuoksi viime viikolla estynyt. Siksi tuon tässä nyt esiin yhden aihepiirin, jota valiokunta olisi mielestäni mietinnössä ehkä voinut hieman perusteellisemmin käsitellä.

Eilen julkistetussa tutkimuksessa enemmistö suomalaisista kuluttajista eli 63 prosenttia soisi kauppojen olevan kiinni jouluaattona, joka sattuu sunnuntaipäivälle tänä vuonna. 76 prosenttia kuluttajista ei aio hyödyntää tätä aukioloa. Aaton aukiolo perustuu poikkeuslupakäytäntöön, jota valiokunta on mietinnössään painottanut, tosin mielestäni riittämättömällä tavalla. Nykykäytäntö on vaikuttanut olevan se, että lääninhallituksissa poikkeuslupia myönnetään aivan eri perusteilla, kuin mitä kauppiaat hakemuksissaan esittävät. Edellisellä liikeaikalakikierroksella valiokunta nimenomaan painotti, että hakijan on esitettävä riittävät perusteet poikkeusluvalle. Välillä kuitenkin on poikkeuslupakäytäntökin tuntunut siltä, että lupa irtoaa suhteellisen helposti ja että lääninhallitus tarvittaessa vaikka etsii lainmukaiset perusteet. Tähän ongelmaan valiokunnan olisi mielestäni tullut ottaa paljon tiukemmin kantaa mietinnössä. Nyt kun ministerikin on paikalla, toivon, että kauppa- ja teollisuusministeriö seuraa kriittisesti poikkeuslupakäytäntöjä lääneissä ja tarvittaessa puuttuu epäkohtiin. Lain henkeä on osattava lääninhallituksissa tulkita paremmin kuin tähän asti.

On hyvä, että valiokunta on tuonut mietinnössään esiin yksin työskentelyn riskejä ja edellyttänyt, että työturvallisuuslakikomitea huomioi tämän kysymyksen omassa työskentelyssään. Erittäin kannatettavia ovat myös valiokunnan lausumaehdotukset. Lähes kaikki asiantuntijat painottivat sitä, että turha ja jatkuva poukkoilu tässä asiassa ei ole kenenkään etu. Siksi vähintäänkin kolmen—viiden vuoden työrauha on tarpeen. Se on tarpeen myös siksi, ettei mitään kunnollista tutkimustietoa ole nykyisistäkään aukioloajoista meille esitetty, vaikka ministeri äsken sanoi, että tutkimusta on kasapäin. Sitä on kasapäin, mutta nykykäytännöistä kuitenkin suhteellisen vähän. Pääsääntöisesti ne ovat yhteenvetoaineistoja. Hallitusohjelman kirjaus lupasi kyllä muuta.

Toivon, että tämän lain aiheuttamien muutosten pohdinta, sitten kun selontekoa tehdään, ulottuu erikseen pyytämättä niin yksityisyrittäjän jaksamiskysymykseen, vuorohoitopaikkojen riittävyyteen kunnissa kuin myös yleiseen ajankäytön ja yhdyskuntarakenteen muutokseen.

Arvoisa rouva puhemies! Kuten ehkä puheenvuorostakin on käynyt ilmi, olen suhtautunut mietinnön pohjalla olevaan hallituksen esitykseen hyvin kriittisesti. Samalla olen kuitenkin halunnut olla valiokunnassa hakemassa yhteisymmärrystä, jolla voitaisiin estää hallituksen kehnon esityksen läpimeno ja samalla kuitenkin huomioida eri ryhmien tarpeet.

Mikäli hypermarkettien pelloille rakentaminen olisi haluttu estää, se olisi pitänyt tehdä jo edellisen lainmuutoksen yhteydessä. Nyt kun ne siellä jo kuitenkin jköttävät, on jotenkin helpotettava pienten myymälöiden asemaa ja sitä kautta varmistettava kuluttajalle myös lähikaupan olemassaolo. Tähän tarpeeseen tämä valiokunnan mietintö tuo ratkaisun.

Väitän, että mikäli tämä valiokunnan enemmistön yhteisymmärrys ei saa kannatusta, tässä salissa villisti äänestelemällä voidaan aikaansaada millainen sillisalaattilaki tahansa, esimerkiksi sellainen, jossa kompromissiesityksen mukaan lain piiriin kuuluvat parturit ja kampaamot sekä huonekaluliikkeet jäävätkin lain ulkopuolelle alojen itsensä nimenomaisesta vastustuksesta huolimatta. Siinä tilanteessa tällä hetkellä kunniaa keräävät tiukan kompromissin vastustajat tuskin saavat suurta sankarin viittaa ylleen, päinvastoin.

[15] **Kirsi Piha /kok:** Arvoisa puhemies! Tässä alkaa tuntua vähän siltä kuin katsoisi samaa elokuvaa uudestaan ja uudestaan. Kaikki puheet on jo kerran pidetty ja juuri mitään uutta ei ole asiaan luvassa. Edustajista on tullut jollain tavalla liikeaikalain tiimoilla vähän niin kuin hokemia toistelevia papukaijoja, ja osoitan nämä sanat myös itselleni. Mutta silti: Kaupat auki, kolmas näytös!

Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys on saanut melkoisen kohun aikaan, vaikka se ei edes loppujen lopuksi ollut mikään merkittävä parannus asiakkaiden kannalta. Minä olen aina kuvi-

tellut, että kauppa on asiakkaita varten palvelemassa asiakkaita ja heidän tarpeitaan. Ilmeisesti näin ei sitten ole. Kauppa onkin kaikkia muita kuin asiakkaita varten. Näin voisi päätellä siitä innosta, jolla kuunnellaan ammattiyhdistysliikettä ja kirkkoa, erilaisia toimihenkilöliittoja ja asiamiehiä, vaan ei asiakkaan toiveita. Viimeinen gallup kertoi, että vain 28 prosenttia vastustaa sunnuntaiaukioloa. Talousvaliokunnan mietintöön vastalauseen rustanneet ovat siitä sitä mieltä, että sunnuntaikaupan vapauttaminen ei ole saanut kannatusta.

Perusperiaatteena kysymys kulminoituu siihen, kuka päättää, milloin kaupat ovat auki kaupungeissa. Taajamien ulkopuolellahan kaupat saavat olla vapaasti auki jo nyt. Ihmettelenkin vähän, kuinka täällä olevat sunnuntaiaukioloa vastustavat kaupunkien ulkopuolella asustavat edustajat tuntuvat vielä ihan perhettään rakastavilta ja rauhallisilta ihmisiltä, vaikka heidän kotiseuduillaan palvotaan materiaa, mikä nyt siis pitää estää kaupungeissa. (Välihuutoja keskustan ryhmästä)

Ideaalitilanteessa kaupan aukiolon päättävät asiakkaat ja yrittäjät. Silloin kauppa voi itse miettiä, mitkä päivät ovat taloudellisesti kannattavampia ja mitkä ajat asiakkaalle sopivimpia. En usko, että aukioloaikojen vapauttaminen toisi sunnuntairyntäystä, mutta antaisi sen mahdollisuuden. En minä halua käydä sunnuntaina aina kauppareissulla, mutta jos joku haluaa ja joku toinen haluaa palvella asiakastaan, niin miksi minun pitäisi se estää?

Vastalauseessa on toinen usein esitetty omituisuus. Yhteiskunnan järjestyksen ja perhe-elämän kannalta olisi syytä vastustaa sunnuntaiaukioloa. Minusta on jopa jotain pelottavaa siinä, että edustajat kuvittelevat voivansa puuttua ihmisten perhe-elämään, arvoihin ja yhdessä olemiseen vain kauppojen sunnuntaiaukioloa säätelevällä lailla. Siis lailla onni perheeseen. Samalla kun hurskastellaan tämän lain puitteissa olevien ihmisten sunnuntaityöskentelyn kanssa, käydään kuitenkin sunnuntaisin elokuvissa ja ravintoloissa, kioskilla ja huoltoasemalla, teatterissa ja Linnanmäellä. On siis yhteiskunnan järjestyksen kannalta ihan ok käydä vetämässä perskännit kapakassa, mutta maitotölkin ostaminen naapurikaupasta onkin syntiä.

Toinen asia, jota äimistellään, on tämän päivän työttömyyden tilanteessa jopa surkuhupaisa. Puhutaan työpaikkojen osa- ja määräaikaisten lisääntymisestä kaupan kassoilla. Sehän ei ole hyvä, vaikkei se ole keneltäkään poissa, sillä vastalauseen mukaisesti se lisää niin sanotun ammattitaidottoman työvoiman osuutta kaupoissa. Siis sekin on paha, jos nuoret ja opiskelijat saavat lisäansiomahdollisuuden päivänä, jolloin se ei ole koulunkäynnistä pois.

Arvoisa puhemies! Ei ollut mikään yllätys, että lakialoitteeni liikeaikalain kumoamisesta ja siis kauppojen aukioloaikojen vapauttamisesta kokonaisuudessaan on hylätty. Hallituksen esitys on tullut valiokunnasta pienin kolhuin. Alle 400 neliön kaupat sentään saavat vapaammat mahdollisuudet toimia kilpailutilanteessa huoltoasemien ja kioskien kanssa, jotain hyvää sentään.

Mietinnön perustelujen hygienialausekkeisiin ja ponsiin sen sijaan on demokratian kannalta tupsahtanut pikku sammakko. Vaaditaan selvitystä, kun laki on ollut voimassa 3—5 vuotta, ja sitä ennen lakiin ei tule ehdottaa muutoksia. Eihän lakia voi sementoida. Välissä vaihtuu eduskuntakin ja jos se suhtautuu asiaan myönteisesti, on selvää, että asiaan voidaan palata, sillä ainakin edustajansa kansalaiset saavat vielä itse valita, vaikka eivät kaupassakäyntiaikojaan.

[16] **Juha Korkeaoja /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pihan puheenvuoro oli todella uusinta muutaman vuoden takaa. Siihen ei sen takia enempää kommentteja.

Sen sijaan kun edellisessä puheenvuorossa puolustettiin kompromissia, niin minusta se enemmänkin kuulostaa itsepetokselta. Kaikkihan tiedämme, että tämä prosessi johtaa pienin askelin kauppojen täydelliseen aukioloon ja tämä kompromissi on omiaan edesauttamaan tätä kehitystä. Tämä tietty neliöraja, joka tähän asetetaan, tulee taatusti johtamaan siihen, että syntyy sekaannusta ja syntyy jatkossa hyvä perustelu sille, että vaaditaan täydellistä kauppojen aukiolon vapauttamista. Minusta ne, jotka nyt itseään lohduttavat sillä, että tässä saataisiin aikaan esimerkiksi kaupan työntekijöitten kannalta jotain positiivista, pettävät vain itseään ja kaupan työntekijöitä.

Ensimmäinen varapuhemies: Myönnän vielä vastauspuheenvuoron ed. Huoviselle, koska hänen puheenvuoroonsa ed. Korkeaoja viittasi, ja sen jälkeen jatkamme puhujalistaa.

[17] **Susanna Huovinen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Aivan ensiksi sanon, kun täällä esitettiin, että kuluttajan kannalta on aina positiivisempaa, mitä vapaammat aukiolot ovat, että tästä näkemyksestä valiokunnassa olemme kyllä kuluttajajärjestöiltäkin saaneet aivan ristiriitaista tietoa, joten aivan yksiselitteinen ei ole tämäkään asia.

Mitä ed. Korkeaojan huomautukseen tulee, niin täytyy tietenkin muistaa se, että kyllähän tässä tulee alle 400 neliön aukiolon myötä myös kuluttajalle mahdollisuuksia valita hypermarketin sijasta lähikauppa ja tällä tavoin myös tukea oman alueen palvelurakennetta. Tämä on se asia, jota itse haluan olla tässä puolustamassa.

Mitä tulee näitten työntekijöitten asemaan, niin kovin suuri ei ole se niiden henkilöiden määrä, kun katsotaan alle 400 neliön liikkeitä. Niitäkään ei kovin paljon itse asiassa ole. Tämä tilasto on myös ed. Korkeaojan saatavilla.

[18] **Marja-Leena Kemppainen /skl:** Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys vähittäiskaupan aukioloajoista on vaatinut pitkän ja vaiheikkaan käsittelyn valiokunnissa. Tämä jo kertoo sen, että kysymys on hyvin monitahoisesta ja vaikeasta asiasta, johon vaikuttavat monet arvovalinnat. Valiokuntakäsittelystä on jäänyt kuitenkin se henki, että lainmuutos viedään jossain muodossa läpi keinolla millä hyvänsä. Valiokunnassa kuulluista lukuisista asiantuntijoista varsin suuri osa vastusti esitystä tai suhtautui aukiolon laajentamiseen kielteisesti tai piti sitä jopa tarpeettomana. Myöskään hallitusohjelmassa mainittuja selvityksiä aukiolosäännösten vaikutuksista kuluttajan etuihin tai kaupan rakenteeseen tai henkilöstön asemaan ei ole tehty.

Nykyisen lain aikana myynnin kokonaismäärä ei ole juuri kasvanut, sillä sunnuntaimyynnin myötä on arkimyynti hieman vähentynyt. Myöskään uusia työpaikkoja ei juurikaan ole syntynyt. Sen sijaan kaupan alalla on tutkimusten mukaan osa- ja määräaikaisten työntekijöiden määrä lisääntynyt huomattavasti viime vuosien aikana. Tällä on suora heijastuma siihen, että työntekijöiden epävarmuus on lisääntynyt. Erikoistavaramyymälöiden ongelmaa on lisännyt myös useiden osa- ja määräaikaisten työntekijöiden työkokemuksen ja alan koulutuksen puute, mikä heijastuu suoraan asiakaspalveluun ja siten työn laatuun.

Sunnuntaityön aiheuttamat lisäkustannukset tulevat tuotteiden ja palvelujen hinnoissa kuluttajien maksettavaksi. Erityisesti erikoisliikkeiden kohdalla, joissa asiakaspalvelun osuus on suuri ja henkilökuntaa tarvitaan runsaasti, ei sunnuntaimyynti ole juurikaan muodostunut kannattavaksi sunnuntaityöstä aiheutuvien lisäpalkkakustannusten vuoksi. Sunnuntaityön kalleus heijastuu myös siinä, että myymälöissä on sunnuntaisin minimihenkilökunta, usein vain yksi työntekijä. Yksin työskentely on lisännyt työturvallisuuteen liittyviä uhkia, ja myyjät joutuvat usein entistä useammin vaaratilanteisiin. Tähän mietinnössä on kiinnitetty huomiota, joskaan ei mielestäni riittävästi.

Pienyrittäjät ja perheyrittäjät asetetaan tämän lain myötä entistä vaikeampaan kilpailutilanteeseen. Toteamus siitä, ettei kaikkien ole pakko pitää kauppaansa auki, tuntuu aika erikoiselta. Jos viereinen kauppa on auki, on vaikea pitää omaa kiinni. Kilpailusyistä perheyrittäjät ja monet pienyrittäjät joutuvat pitämään liikettä auki myös sunnuntaisin ja tekemään näin seitsenpäiväistä työviikkoa menettäen ainoan vapaapäivänsä, mikäli heillä ei ole varaa palkata ulkopuolista työvoimaa. Suurten liikkeiden omistajat ja päättäjät, jotka esitystä mielestäni innokkaimmin ajavat, eivät itse joudu olemaan työssä sunnuntaisin eivätkä varmaan osaa edes ajatella tämän lain tuomia ongelmia.

Pienet kaupat eivät myöskään kykene yleisesti ottaen hyödyntämään laajentuvia aukiolomahdollisuuksia samoin kuin suuremmat kaupat tai suurten kauppaketjujen yksiköt, joiden mainonta hoidetaan aina keskitetysti. Tällä on edelleen vaikutusta kaupan keskittymiseen, mikä luo ongelmia etenkin autottomille asiakkaille.

Kuluttajille muutoksen tuomat hyödyt jäävät vähäisiksi. Se, asioiko sunnuntaina kaupassa, on luonnollisesti jokaisen oma valinta. Kuitenkin asiakasvirtoja pyritään jo nyt ohjailemaan hyvin edullisilla, vain sunnuntaisin voimassa olevilla tarjouksilla. Tämä asettaa kyseenalaiseksi alkuperäisen perustelun kauppojen sunnuntaiaukiololle.

Valiokunnan mietinnössä on pieniä myönteisiä korjauksia hallituksen esitykseen. Niitä ovat parturi- ja kampaamoalan sekä huonekalukaupan sunnuntaimyynnin rajoittaminen sekä isänpäivän ottaminen mukaan kuuluvaksi juhlapyhien joukkoon. Myös sunnuntaiksi sattuva joulu-

aatto tuli niiden päivien joukkoon, jolloin kaupat eivät ole auki.

Arvoisa rouva puhemies! Tätä lakiesitystä on syytä tarkastella myös eettisenä arvovalintana, ei pelkästään taloudellisena kysymyksenä. Lainmuutos vie väistämättä kohti ympärivuorokautista ja seitsenpäiväistä palveluyhteiskuntaa, jossa yhä useampien työntekijäryhmien työajat ulottuvat iltaan, yöhön ja viikonloppuihin. Tämä aiheuttaa kiistatta paineita näiden työntekijöiden yksityiselämälle ja perheelle. Se luo ongelmia liikkumiselle, kun julkiset kulkuneuvot eivät suurelta osin kulje. Myös päivähoidon järjestäminen sunnuntaisin aiheuttaa vaikeuksia niin vanhemmille kuin kunnillekin. Valiokunnan mietinnössä esitetty kannanotto joukkoliikenteen ja päivähoidon järjestelyjen osalta jää pelkäksi toivomukseksi ainakin haja-asutusalueilla ja pienillä paikkakunnilla.

Muualla Euroopassa kauppojen sunnuntaiaukiolo ei ole ollenkaan niin yleistä kuin jotkut erehtyvät kuvittelemaan, enkä näe ollenkaan tavoittelemisen arvoisena sitä, että meillä Suomessa oltaisiin tässä asiassa eturivin maita. Kuitenkin sunnuntain saaminen samanlaiseksi arkipäiväksi kuin muutkin viikonpäivät näyttää muodostuneen istuvan hallituksen yhdeksi tavoitteeksi. On vaikea ymmärtää, miksi hallitus haluaa lisätä aukioloaikaa ja samalla murtaa yhteiskunnassamme ne perinteet ja sen viikkorytmin, joka suurelle osalle kansaa on suonut yhteisen lepopäivän viikossa.

Ihminen tarvitsee työn ja levon. (Puhemies koputtaa) Myös henkinen rauhoittuminen on välttämätöntä. On perhe-elämän ja yhteiskunnan järjestyksen kannalta mielekästä, että vapaapäivät osuvat niin päivähoitoikäisillä kuin koululaisilla ja vanhemmillakin samalle päivälle.

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Ed. Kemppainen, viisi minuuttia on jo ylittynyt!

Puhuja: Näillä perusteilla katson ja kristillisen liiton eduskuntaryhmä katsoo, että hallituksen esitys ei vastaa niitä ajatuksia, mitä meillä on. Tulenkin esittämään asian toisessa käsittelyssä lakiesityksen hylkäämistä.

[19] **Mikko Kuoppa /vas:** Arvoisa puhemies! Suomi ei ole vielä mikään etelän turistirannikko, mikä edellyttäisi, että kauppojen pitäisi olla auki sunnuntaina, yöllä ja päivällä. Kokoomuksen ja kaupan suurten keskusliikkeiden yhteinen tavoite poistaa kaikki rajoitukset kauppojen aukioloajoista etenee jälleen askeleen eteenpäin. Kokoomus on vaihtanut kirkon ja uskonnon vapaisiin markkinavoimiin, joita pitää saada palvella kaikkina päivinä ja kaikkina vuorokaudenaikoina. Hallituksen ja kokoomuksen ajama linja liikeaikalaissa on mielestäni ideologinen. Mitään sellaisia käytännön tarpeita ei ole olemassa, että päivittäistavarakauppojen pitäisi olla auki nykyistä enemmän.

Suomalaisten käytössä oleva rahamäärä, joka voidaan kulutukseen käyttää, ei siitä lisäänny, vaikka kaupat olisivat ympäri vuorokauden auki. Kauppapalvelujen saatavuuden kannalta aukioloajat eivät ole todellinen ongelma, vaan kauppojen keskittyminen yhä suurempiin yksiköihin, jotka sijaitsevat usein asutuskeskusten ulkopuolella. Siellä asiointi edellyttää usein yksityisauton käyttöä. Suuret marketit ovat kortteli- ja taajamakauppojen menestymisen esteinä, ei aukioloaikojen vähäisyys. Eivät myöskään kioskit tai huoltoasemat ole niitten esteinä. Myös huoltoasemien menestyminen on erityisesti maaseudulla tärkeää, jotta sielläkin edes jotain palvelua olisi saatavana, koska kyläkaupat ovat suurelta osalta kuolleet jo aikoja sitten. On todettava, että pelkällä polttoaineiden myynnillä tänä päivänä huoltoasemat eivät tule toimeen.

Nykyiset aukioloajat arkisin kello 7—21 ja lauantaisin kello 7—18 ovat kohtuuttoman pitkät ja aiheuttavat erityisesti liikkeiden työntekijöille melko suuria vaikeuksia, kauppojen henkilöstöhän on pääsääntöisesti naisia. Kauppojen sunnuntaiaukioloja on perusteltu sillä, että monilla muillakin alueilla tehdään sunnuntaityötä. Mielestäni kaikissa niissä tehtävissä, missä sunnuntaityö ei ole pakollista työn luonteen vuoksi, sitä ei pitäisi tehdä, ja sanon tämän entisenä vuorotyöläisenä, joka on tehnyt sunnuntaityötä.

Edellisen kerran, kun kauppojen aukioloaikoja lisättiin, sitä puolustettiin voimakkaasti työllisyyden parantamisen nimissä. Lisääntyvä aukioloaika lisää kaupan kustannuksia, eikä kauppa ole palkannut uusia työntekijöitä, vaan pidentynyt aukioloaika tehdään vähemmällä työntekijämäärällä, minkä takia yksin työskentely iltaisin ja sunnuntaisin on lisääntynyt. Lisääntyneen kiireen lisäksi kaupan työntekijöiden turvattomuus ja väkivallan uhka pahenevat huomattavasti, jos hallituksen esitys hyväksytään. Sairaaloiden henkilöstön työturvallisuudesta ollaan huolis-

saan perustellusti, mutta samat huumeongelmaiset käyvät kaupoissa ostamassa esimerkiksi olutta, jota ei saa päihtyneille myydä. Aivan samanlaisia riskejä on myöskin siellä.

Osa-aikaiset työsuhteet ovat kaupan alalla nykyisin sääntö eivätkä poikkeus. Pieni palkka ja osa-aikatyö ovat monille suoranaisena kohtalona, joka merkitsee pysyvää köyhyyttä ja entistä huonompia työaikoja. Taloussanomat-lehdessä 9.5. tänä vuonna toimitusjohtaja Seppo Wikström Isku Oy:stä totesi: "Jos sunnuntaista tulee arkipäivä, työlle pitäisi antaa arkipäivän hinta. Sunnuntaikauppa lisää kysyntää vain marginaalisesti." Näin on todella käynyt. Paineet sunnuntaityön korotusosan poistamiseksi tulevat jatkuvasti kasvamaan, jos sunnuntaityötä lisätään. Se on tietenkin menetys myöskin muille työntekijöille aikaa myöten. Jos todella sunnuntaista tulee pelkkä arkipäivä, miksi kapitalistit maksaisivat siitä sunnuntaityön korotusosaa? Mielestäni myöskin tämä perustelu on sen laatuinen, että sunnuntaityötä ei tulisi lisätä.

Huonekalukauppa ja parturi- ja kampaamoliikkeet jäivät nyt tämän lain ulkopuolelle, mikä oli oikein, mutta päivittäistavarakaupan lisääntyneistä aukioloaikojen kustannuksista joutuvat kaikki asiakkaat maksamaan, vaikka eivät sunnuntaisin kaupassa asioikaan. Yhteiskunta joutuu lisäämään lasten vuoro- ja iltahoidon paikkoja. "Tarve on lisääntynyt selvästi", kertoo Ylöjärven päivähoidon johtaja Kaisa Koskinen kokemuksista, jotka ovat tulleet jo kesäsunnuntaiden aukioloajoista. Vuorohoito- ja iltahoitopaikkoja on täytynyt lisätä, kun työntekijät, erityisesti naiset ja yksinhuoltajat, ovat joutuneet sunnuntaityöhön. Myöskin tämä perustelee sitä, että ei ole mitään syytä, että kauppojen aukioloaikoja lisätään sunnuntaisin. Ei ole sellaista ostotarvetta, mitä ei voitaisi nykyisillä aukioloajoilla tyydyttää. Se on aivan selvästi nähtävissä. Ei ole sunnuntaisin jonoja kauppojen ulkopuolella.

20 **Annika Lapintie /vas:** Arvoisa rouva puhemies! Muutama vuosi sitten käsittelimme eduskunnassa kauppojen aukiolokysymystä. Silloin loimme uuden perustuslaillisen käsittelyn eduskuntasaliin eli oli ensimmäinen käsittely, toinen käsittely, kolmas käsittely, ja kun siinä esitys hylättiin, tuli vielä neljäs, sisilialainen käsittely, jolla tämä asia runnottiin siihen malliin, jossa se nyt on. Itse olen hyvin pahoillani ja yllättynytkin siitä, että asia taas kerran tuodaan eduskunnan käsittelyyn, vaikka minkäänlaista uutta tarvetta ei asialle ja kauppojen lisääntyvälle aukioloajalle ole ollut. Tuntuu ihan siltä, että tämä on ihan henkilökohtaisesti ministeri Sasin arvovaltakysymys. Hän on päättänyt asian runnoa läpi, ja pitäisin hyvin huonona, jos siihen nyt suostuisimme.

Useassa esittelypuheenvuorossa ja lakiesityksen kannatuspuheenvuoroissa — tai ei niitä niin kovin monta ole ollut, mutta valiokunnan puheenjohtaja ed. Luhtanen ja ministeri Sasi ainakin tavallaan väheksyivät tämän lain merkitystä, mutta näinhän ei ole, vaan esityksen merkittävin laajennus on siinä, että tämän mukaan kaikki taajamissa olevat alle 400 neliön päivittäistavarakaupat voivat olla avoinna sunnuntaisin ympäri vuoden. Tämä on kyllä iso muutos, koska nykyisin näitä kauppoja on paljon vähemmän, kun niitä ovat vain alle 100 neliön kaupat. Alle 400 neliön kauppoja on Suomessa noin 1 400, ja esimerkiksi lähiöiden valintamyymälät ovat tyypillisesti juuri tällaisia kauppoja. Mistään pienestä asiasta ei todellakaan ole kysymys vaan merkittävästä lainmuutoksesta.

Tietenkin on myös niin, ettei kenenkään ole pakko mennä kauppaan sunnuntaisin, vaikka kaupat saisivatkin olla auki. Tietenkin on myös niin, että kauppias voi itse harkita, avaako kauppansa ovet sunnuntaisin vai ei. Käytännössä kuitenkin lakimuutos johtaa siihen, että päivittäistavarakaupan keskinäiselle kilpailulle tulee yksi väline lisää. Tämä näkyy myös siinä, että hallituksen esityksessä asiaa ja lakimuutosta perustellaan juuri sillä, että halutaan tukea pieniä ja keskikokoisia kauppoja. Aika tyhmä se kauppias sitten on, joka ei ota vaarin hallituksen tuesta ja vinkistä. Eli tarkoituksena onkin, että kauppias pitää auki ovensa sunnuntaisin.

Sen sijaan on syytä kysyä, minkälaista vapautta tämä oikeasti on, onko kyseessä vapaus ollenkaan. Onko todellakaan yksittäisellä kauppiaalla todellista valinnanvaraa vapauttamisen jälkeen, jos kollega kuitenkin pitää liikkeensä auki sunnuntaisin? Lisäksi on syytä kysyä, minkälaista on liikealan työntekijöiden vapaus. Onko kassatoimihenkilöllä oikeasti vapautta valita työn ja perheen yhteisen viikonvaihdelevon välillä silloin, kun työnantaja on päättänyt pitää ovet auki sunnuntaiasiakkaille? Sen lisäksi vielä tärkeämpi ja yhtä tärkeä kysymys on se, onko kassatoimihenkilön lapsella vapautta valita, onko äiti kotona sunnuntaisin vai meneekö äiti töihin, onko hän kotona perheen kanssa sunnuntaisin vai menee-

kö hän päiväkotiin sunnuntaisin. Eli todellisuudessa emme ollenkaan ole säätämässä lakia, joka lisää vapautta, vaan kyllä se vähentää monien henkilöiden vapautta. On aivan väärin ymmärtää vapaus niin, että se olisi vain rajoitusten poissaoloa.

Viime perjantain Turun Sanomien yleisön osastolla Turun arkkihiippakunnan piispa Ilkka Kantola kirjoitti hyvin kantaaottavan kirjoituksen. Itseäni ainakin hämmästyttivät kirkonmiehen radikaalit näkemykset. Hän totesi, että päivittäistavarakaupan sunnuntaiaukiolon vapauttaminen vahvistaa sitä kulttuurista piirrettä, jossa perheen yhteiseksi harrastukseksi tulee kuluttaminen. Hän näkee symboliikkaa siinä, että tänä päivänä pienet lapset oppivat pitämään kiinni ostoskärryistä, sillä he tietävät, että siellä, missä on ostoskärry, siellä on myös äiti, isä tai perhepäivähoitaja. Pidän hyvin valitettavana tällaista kehitystä samaan aikaan, kun näemme koko ajan uusia tutkimuksia siitä, miten perheiden ja lasten kouluhäiriköinti ja mielenterveysongelmat juontavat alkunsa usein siitä, että perheellä on liian vähän aikaa yhdessä, enkä pidä vastuullisena sellaista eduskunnan päätöstä, jolla yhteistä aikaa vielä rajoitetaan.

Ed. Lintilä merkitään läsnä olevaksi.

---

21 **Leena Luhtanen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Lapintie viittasi siihen, että olisin väheksynyt lakiesityksen ja mietinnön sitä kohtaa, jossa enintään 400 neliön kaupoille annetaan vapaa sunnuntaiaukiolo. En suinkaan, päinvastoin. Minusta kompromissit ja kaikki ovat juuri siksi hyväksyttävissä tämän lakiesityksen ja mietinnön puitteissa, että nimenomaan alle 400-neliöiset kaupat saadaan pitää auki sunnuntaina, koska katson, että on hyvin tärkeää, että pidämme huolta niin sanottujen pienkauppojen, valintatalotyyppisten kauppojen elinkelpoisuudesta ja annamme myös kuluttajille mahdollisuuden taajamissa käydä sunnuntaisin kaupoissa. Minä pidin tätä yhtenä lakiesityksen parhaista asioista. Siitä syystä olin hyväksymässä kaikki kompromissit omasta puolestani, koska tämä nyt vielä jäljellä sentään tässä vaiheessa on.

22 **Hanna Markkula-Kivisilta /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Olen ed. Lapintien kanssa samaa mieltä siitä, että vapaus ei todellakaan ole vain sitä, että rajat poistetaan. Kannattaa muistaa, että monta kertaa niin sanottu vapaus tarkoittaa myös sitä, kun kaupat ovat keskittyneet kauppakeskuksiin, että päästäkseen kauppakeskukseen sisään pitää jokaisen yksittäisenkin yrittäjän sitoutua siihen, että hän pitää kaupan auki aina, kun se on lain mukaan mahdollista. Silloin kauppiaan vapaus on kyllä kovin pienissä. Hänen vapautensa on siinä, aikooko hän yleensä olla kauppias vai eikö hän aio olla, ei siinä, milloin hän kauppansa pitää auki.

Ed. Kuopalle haluan vielä todeta, kun hän oli huolissaan kokoomuksen uskonnollisesta vakaumuksesta, että on tietysti hienoa, että vasemmistoliitossa tästä ollaan huolissaan, mutta lohdutettakoon sillä, että ei kokoomus sentään kokonaan asiaa ole hyljännyt. Itse aion tätä lakia vastustaa juuri sen takia, että en katso, että tämän kaltainen vapaus on onnea.

23 **Annika Lapintie /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Valiokunnan puheenjohtaja ed. Luhtanen esitteli suurena saavutuksena sitä, että kaupat saavat olla sunnuntaisin auki. Kuitenkin useassa keskustelussa alleviivataan — ja ymmärsin, että myös hän teki puheenvuorossaan näin — sitä, että itse asiassa ne sunnuntait, jolloin kauppoja voidaan pitää auki, eivät lisäänny, vaan suorastaan jopa vähenevät, kun isänpäivänkin tulee rajoituksen alle. Olen ymmärtänyt sen niin, että tällä yritetään tavallaan hämätä ja sumuttaa ja saada aukiolojen laajennuksen vastustajia esityksen taakse. Eli olen ihan iloinen siitä, että ed. Luhtanen nyt kertoi, että kyllä on merkittävästä sunnuntaikaupan laajennuksesta kysymys.

24 **Pentti Tiusanen /vas:** Arvoisa puhemies! On hyvä, että tässä käydään ihan oleellisimpiin kysymyksiin eli siihen, mikä on ihmisen olennaisin olomuoto, onko se kuluttajana oleminen, mitä hallituksen esitys tuntuu kovasti heijastavan: ihminen on itsenään eniten ollessaan kuluttajana työntämässä ostoskärryjä viikonloppuisin perhepiirissä, jolloin lapsi viedään mukaan kulutusyhteiskuntaan ja hänet opetetaan todella vauvasta alkaen tähän autuuteen, joka johtaa turmioon ja yhteiskunnan tuhoon. Se kai on ainakin maapallon tiedemiespiirissä todettu, että jatkuva sokea

kuluttaminen johtaa yhteiskunnan tuhoon. Muun muassa Haagin ilmastokokouksen epäonnistuminen kuvaa sitä, että tätä varoitusta eivät myöskään valtiot ole vielä ottaneet huomioon.

Puhemies! Vuonna 96, kun asiaa käsiteltiin täällä, ed. Sasi totesi, että on vapauden korkea aste saada kello 23.00 ostaa kaupasta, mitä haluaa. Ed. Piha tänään vilautti vähän samanlaista vapauden lippua. Todellakaan, niin kuin ed. Lapintie hyvin analysoi, ei ole vapaudesta kysymys. Jos tähän näkökulmaan vapautta haetaan, niin eikö se olisi vapautta, että on rahaa ostaa leipää vaikka kello 12 päivällä tai kello 18 iltapäivällä, eli se, että meillä ei olisi leipäjonoja? Se olisi kai oikeata vapautta olla ilman leipäjonoja, eikä se, että voi mennä kello 23 ostamaan vaikka autoa itselleen, niin kuin silloin 96 täällä keskustelua käytiin. Tämä oli silloisen ed. Sasin, joka on nyt hallituksen esityksen takana omalta osaltaan, käsitys tuolloin.

Mutta ongelmiin, jotka ovat ihan käytännön kysymyksiä. Hyvin ongelmallisia ovat yhden kahden myyjän pienten yksiköiden turvallisuuskysymykset. Esimerkiksi valitettavasti omassa kotikaupungissani Kotkassa vähän väliä, ikään kuin säännönmukaisesti, ryöstetään Siwa kuukaudessa. Tällöin liikkeellä ovat todellakin huumenuoret tai koukussa olevat vanhemmatkin huumeiden käyttäjät. On kysymys erittäin ongelmallisesta asiasta. Tämä olisi todellakin niitä vapauskysymyksiä, mihin pitäisi kiinnittää huomiota.

Mutta mikä on kaiken taustalla? Yleisen ideologian, kulutusideologian, lisäksi tietysti lainsäädännön tasolla se, että on mahdollistettu ja toteutettu suurmyymäläyksiköt, marketit. Ne ovat se todellinen haaste näille pienimmille liikkeille, eivät niinkään kioskit. Muistan, kun vuonna 98 talossa säädettiin maankäyttö- ja rakennuslakia ja siihen nimenomaan päivittäistavarakauppaa rajoittavaa osiota. Eikö vain jostakin syystä silloin käsittely ollut kovin hidasta, ja oli ymmärrettävissä niin, että haluttiin päivittäissuuryksiköiden rakentamista ohjaavaa lainsäädäntöä tuoda mahdollisimman hitaasti voimaan. Kaiken kaikkiaan kuntien kaavoitus on tältä osin myös johtanut kuntien yhteiskuntarakenteen ontumiseen. Paljon on esimerkkejä: ed. Smedsin suunnasta Kouvola, Lappeenranta on tulossa kovaa vauhtia perässä jne.

Mutta lopuksi, arvoisa puhemies: Olisi varsin hyödyllistä, kun aukioloaika on näin monien puheiden väärti, jos eduskunta yhtä aktiivisesti, tai edes lähes yhtä aktiivisesti, myöhemmin joskus kiinnittäisi huomiota esimerkiksi geenimuunneltujen tuotteiden kauppaan ja patentointiin. Muistan vain, että tässä pari kuukautta sitten kokonaista kaksi puheenvuoroa käytettiin gmo-patentoinnin lähetekeskustelussa.

[25] **Sakari Smeds /skl:** Arvoisa puhemies! Liikeaikalaki on vienyt eduskunnalta todella paljon energiaa. Viime vaalikaudella tämä aihepiiri oli pariin otteeseen esillä ja nyt se on jälleen eduskunnan käsittelyssä. Ilmeisesti hallituspuolueet ovat itsekin havahtuneet omaan jääräpäisyyteensä, kun valiokunnan mietintöön liitetyssä ponnessa nyt esitetään käytännössä 3—5 vuoden aikalisää ja sen jälkeen annettavaa selontekoa asiasta. Pidän tämmöistä pyrkimystä rauhoittaa tilanne hyvänä.

Hallitus on ollut omissa pyrkimyksissään, niin tämä kuin edellinen, kyllä mielestäni hyvin määrätietoisen johdonmukainen. Hallitus haluaa antaa tässä yhteiskunnassa markkinavoimille lisää tilaa. Hallitus haluaa, että markkinavoimat voisivat vapaasti toimia, ei vain kuusi päivää viikossa, vaan seitsemän päivää. On pyrkimyksenä selkeästi rakentaa yhteiskunnasta ikään kuin rahantekokone, jonka käyttöaste saataisiin mahdollisimman korkeaksi. Kärsijöitä tässä linjassa ovat tämän esityksen kohdalla pienipalkkaiset kaupan työntekijät ja pienyrittäjät. Kyllä luulisi, että yhteiskunnassa riittäisi, että markkinavoimille riittäisi kuuden päivän toimiminen.

Aika vähän olemme puhuneet lepopäiväperinteestä, siitä, mitä myönteistä se on suomalaiseen kulttuuriinkin saanut aikaan. Toivoisin, että kukin tykönämme ja tulevaisuuden työssä myös eduskunta voisi pohdiskella, mitä myönteistä lepopäiväperinne on saanut aikaan. Sehän on vanha kristilliseen kulttuuriin liittyvä tapa ja perinne, mutta ei vain kristilliseen kulttuuriin liittyvä, vaan monessa maailman valtakulttuurissa on ymmärretty, että perheiden kannalta pyrkimys yhteiseen lepopäivään on perheitä tukeva tavoite.

Ihmettelen sitä, miksi vasemmisto on hallituksessa ja ilmeisesti merkittävältä osin myös tässä salissa tukemassa tätä esitystä. Kokoomuksen kyllä ymmärrän, se on ollut omassa linjassaan melkoisen johdonmukainen. Kokoomukselle rahan arvo on ylitse monien muiden arvojen. (Ed. Markkula-Kivisilta: No, no, no!) — Näin tilanteen tulkitsen. Mutta olen iloinen siitä, että ed.

Markkula-Kivisilta perinteisen kokoomuksen aatteen tuikkua vielä vilkutteli edellisessä vastauspuheenvuorossaan. — Vihreitä ja heidän käyttäytymistään voi tämän lakiesityksen yhteydessä kyllä hämmästellä. He ovat tuoneet nyt itse asiassa puoluekurin käsitteistöön uuden välineen, jota suomalainen poliittinen historia ei tunne: valiokunnasta pois hyppyyttämisen.

Sosialidemokraattinen kansanedustaja, ymmärtääkseni puolueensa varapuheenjohtaja myös vuonna 94, ed. Kekkonen, toukokuussa 94 kritisoi silloista pyrkimystä liikeaikalain vapauttamiseen sanoilla "pakanallinen tavarafetisismi". Edelleen hänen mielestään — siis tuolloin vuonna 94 — nämä pyrkimykset ovat "työmarkkinaterrorismia". Samasta puolueesta silloinen kansanedustaja Halonen totesi, että kokoomuksen taholta tulleet liikeaikalain vapauttamispyrkimykset ovat "kapitalistista anarkismia". Melkoisen voimakkaita ilmaisuja. Samasta puolueesta pian näiden lauseiden jälkeen viime kaudella ministeri Kalliomäki totesi tästä aihepiiristä, että se on syvintä sosialidemokratian sanomaa. Pääministeri Lipposelle liikeaikalaki oli luottamuskysymys.

Kysyn, mikä on se aate ja arvopohja, jolta voidaan tehdä näin erilaisia tulkintoja asiassa, jossa juuri arvonäkökohtien luulisi heijastuvan. Mielestäni vastaus on, ettei ole aatetta. (Ed. Gustafsson: Kyllä se lähinnä sieltä Halosen ajatuksista löytyy!) On vain ehkä rippeitä, joita jotkut yksittäiset edustajat vielä pyrkivät ylläpitämään. On olemassa organisaatio ja on olemassa pyrkimys valtaan.

Arvoisa puhemies! Lopuksi toivon, että niin kansanedustajat kuin eduskuntapuolueetkin vaalirahoituslain hengessä ilmoittaisivat kaupan keskusliikkeiltä mahdollisesti saamansa vaaliavustukset.

[26] **Liisa Hyssälä /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Lapintie täällä jo siteerasikin piispa Ilkka Kantolan tekstiä, jonka tämä hiljattain Turun Sanomissa esitti kirjoituksessaan, josta Lapintie siteerasi ostoskärrykohtaa, elikkä että ostoskärrystä on tulossa yhä selkeämmin keskeisin perhettä koossapitävä tekijä. Edelleen piispa Kantola toteaa, että sunnuntaiaukiolon vapauttamisella ei pakoteta ketään eikä yhtään mihinkään. Kauppaan ei ole pakko mennä. Ei ole pakko olla työssä liikealalla — mehän olemme kuulleet täältä näitä argumentteja — eikä ole pakko olla kauppias. Mutta todellinen elämä piispa Kantolan mukaan ei kuitenkaan synny vapauden ja pakon vaihtoehtojen välillä. Maailma ei ole sillä tavalla mustavalkoinen. Elämä näyttää rakentuvan harmaalla alueella, missä me yhtäältä unelmoimme vapaudesta ja toisaalta odotamme, että yhteiskunta lainsäädännön kautta takaisi meille ja perheillemme perustavan turvan ja suojan edellytykset samoin kuin edellytykset levolle ja monipuoliselle kulttuuriselle kehitykselle. Vapaus ei ole vain rajoitusten poissaoloa. Todellinen vapaus on sitä, että ihmiselle syntyy käsitys elämänsä ainutkertaisesta merkityksestä. Yhteinen viikoittainen lepopäivä on tähän asti ollut hyvä paikka pysähtyä miettimään elämää tältä kannalta. Nyt meidät ollaan vapauttamassa tuosta päivästä.

Arvoisa rouva puhemies! Mielestäni kauppojen aukiolon laajentaminen olisi pitkä askel siihen suuntaan, että keskustelemme pian samoista kysymyksistä monien muidenkin alojen kuin liikealan kohdalla. Mielestäni myöskin aivan riittämättömästi on selvitetty lasten sunnuntaipäivähoitoa ja sen kustannuksia. Olimme hiljattain eduskunnan naisverkoston järjestämässä tilaisuudessa, joka käsitteli perheen ja työn yhteensovittamista. Siellä ministeri Soininvaara kertoi, että päivähoito, yöhoito, per lapsi maksaa 20 000 markkaa kuukaudessa kunnalle, ja hän nimenomaan kertoi sen siinä sävyssä, että kun on pienipalkkainen äiti, niin varmasti voitaisiin miettiä näitä ratkaisuja vähän niin kuin tästäkin näkökulmasta. Nyt ihmettelenkin, mitä sunnuntaipäivähoito sitten maksaa yleensä kunnille. Tässähän ei ole kysymys pelkästä päivähoidosta vaan myöskin oheispalveluista. Yrittäjähän toki voi viedä päivähoitoon lapsensa, samoin myyjät, ehkä eivät sentään kuluttajat, kaupan asiakkaat, mutta sitten myöskin tarvitaan tukipalveluja, kuljetuksia, vammaisille esimerkiksi, ja myöskin ruokapalveluja, ehkä hallintopalveluja, siivouspalveluja jne.

Valtiovallan ei pidä tehdä ratkaisuja, jotka merkitsevät ihmisen arvon ja kestävän kehityksen alistamista markkina-arvoille. Aukiolojen venyttäminen ei ole lisännyt oleellisesti yhteistä jaettavaa eikä parantanut työllisyyttä. Jo nyt meillä työntekijät ja yrittäjät kärsivät laajasti työuupumuksesta, eikä työviikkojen venyttäminen voi olla kestävä suunta. Kauppojen aukioloaikojen laajentaminen, kuten jo totesin, lisää kuntien menoja, mutta myöskin päivähoidossa on lasten

kannalta erittäin ikävää se, että sunnuntaina hoidossa olevien lasten ryhmät ja henkilökunta vaihtuvat usein ja turvalliset ihmissuhteet jäävät syntymättä. Myös niiden lasten osuus, jotka ovat yksin koko sunnuntain, varmasti lisääntyisi.

Arvoisa rouva puhemies! Arjen vastapainoksi tarvitaan sunnuntai. Silloin kansalaisten vapaaehtoisella ajankäytöllä, harrastuksilla ja perheillä on selvästi suurempi tila kuin muina päivinä. Pyhä on arvo, joka kuuluu kulttuuriimme. Lepopäivän rauhoittamisella on uskonnolliset ja vahvat yhteiskunnalliset perusteet. Sunnuntain rauhoittaminen on tähdännyt ihmisen suojelemiseen työn ja markkinoiden ylivallalta. Ihmisen elämän mielekkyyden kannalta on tarpeellista tietty rytmi työn ja levon, arjen ja juhlan välillä.

27 **Merikukka Forsius /vihr:** Arvoisa rouva puhemies! On pakko ennen sisällön tarkastelua todeta muutama sana esityksen käsittelystä, jossa on mielestäni ollut jonkin verran kiristyksen makua. Alusta alkaen suurin osa vihreän eduskuntaryhmän jäsenistä on vastustanut liikeaikalain laajentamista. Siten ei voinut olla yllätys kenellekään, ei edes pääministerille, että ryhmästämme löytyi hallituksen esityksen vastustajia. Saimme kuitenkin eduskuntaryhmämme puheenjohtajan sekä omien ministeriemme kautta terveisiä siitä, että hallituksen esityksen taakse olisi saatava ryhmämme enemmistö. Tämä tarkoitti sitä, että ryhmämme yhden edustajan haluttiin vaihtavan mielipidettään. Liikeaikalaista tehtiin hallituskysymys. Olisin kysynytkin, mikä teki tästä yhtäkkiä hallituskysymyksen, kun välillä annettiin ymmärtää, että tämä on omantunnonkysymys ja kaikilla on vapaat kädet äänestää oman näkemyksensä mukaan. Pelätäänkö, että vihreiden mukana osa muidenkin puolueiden jäsenistä lipeää hallituksen esityksestä, vai halutaanko vihreät ajaa ulos hallituksesta ennen ydinvoimapäätöstä?

Palautan mieliin, että siviilipalveluslaissa kokoomuksella on vapaus vastustaa hallituksen esitystä eikä vastaavanlaisiin toimenpiteisiin ole ryhdytty. Muistutan, että talousvaliokunnan jäsenen vaihto tehtiin painostuksen alaisena, vaikka ulospäin näyttikin siltä, että vaihto oli vihreiden oma sisäinen asia, eli valiokunnasta poishyppyyttäminen, niin kuin ed. Smeds äsken sanoi.

Sitten esityksen sisällöstä. Sunnuntaiaukioloa laajennettiin viimeksi vuonna 97. Kaupalla ja sen työntekijöillä on siis kokemusta aukiolon laajennuksen vaikutuksista. Työntekijät ovat lain valmistelun yhteydessä korostaneet, että myyjien työskentelyolosuhteet ovat sunnuntai- ja iltatyön lisääntymisen kautta huonontuneet ja sunnuntaityön merkittävä lisäys tekisi työstä kestämättömän raskaan. Miksi näitä kokemuksia ei ole otettu vakavasti, kun tätä lakiesitystä on valmisteltu ministeriöissä tai viimeistään valiokuntakäsittelyssä?

Kaupan Keskusliiton mukaan sunnuntaiaukiolon käyttö on lisääntynyt päivittäistavarakaupassa vuosittain. SAK:n esittämien näkemysten mukaan sunnuntaiaukiolo ei ole kuitenkaan lisännyt olennaisesti kaupan työpaikkoja. Työllisyysvaikutukset riippuvat liiketyypistä ja kauppiasperheen osallistumisesta sunnuntaityöhön. Enimmäkseen lisätyövoima on osa-aikaista eikä vakinaisten työsuhteiden määrä ole sunnuntaiaukiolon myötä merkittävästi lisääntynyt. Työ teetetään useimmiten samalla työntekijämäärällä kuin ennenkin. Aukioloaikaa on lisätty, mutta paikalla olevan henkilökunnan määrää vähennetty. Tämä on luonnollisesti heikentänyt palvelun tasoa sekä kuormittanut työntekijöitä. Työskentely yksin on tietenkin myös työturvallisuusriski työntekijälle.

Naisvaltaisella alalla työajan lisäys viikonloppu- ja iltatöineen vähentäisi entisestään perheen yhteistä aikaa, ja etenkin yksinhuoltajat lapsineen joutuisivat kovin ahtaalle. Säännöllisen sunnuntaityön piiriin tulisi tuhansia myyjiä, mistä aiheutuu myös yhteiskunnalle kalliita päivähoito-ongelmia. Sunnuntaityön vapaaehtoisuuskin on näennäistä, sillä työpaikan saaminen ja sen säilyttäminen edellyttävät työhön sitoutumista. Työntekijän on pakko tehdä töitä silloin, kun sitä on tarjolla. Jos työntekijä perhe- tai muista syistä kieltäytyy tekemästä sunnuntaityötä, työyhteisö saa kärsiä siitä.

Työmatkapulmia on myös luvassa sunnuntaityöntekijöille, sillä liikenneyhteytemme ovat sunnuntaisin heikommat kuin arkisin. Työntekijän työmatkakulut kasvavat, kun hän joutuu turvautumaan yksityisauton käyttöön tai taksiin päästäkseen työpaikalle.

Hallituksen vähittäiskauppojen aukioloa koskevan esityksen hyväksyminen aiheuttaa työntekijöiden kannalta erittäin ikäviä lieveilmiöitä. Esityksen hyväksyminen tällaisenaan pakottaisi kilpailusyistä useat pienyrittäjät tekemään seitsemänpäiväistä työviikkoa, jolloin yrittäjien työssä jaksaminen vaikuttaa kyseenalaiselta. Lisäksi suurmyymälöiden sunnuntaimyynti uhkaa pien-

ten lähikauppojen toimintaa. Nykyisellääänhän juuri sunnuntaiaukiolo on pelastanut monen pienen kyläkaupan hengen.

Vielä muistutus Porissa tehdystä tutkimuksesta, jonka mukaan liikeaikalain laajentaminen ei lisännytkään toivotusti työpaikkoja vaan aiheutti työsuhteiden osa-aikaistamista. Samaisesta tutkimuksesta ilmeni, että kuluttajat eivät koe riittämättömäksi kauppojen aukioloa, mutta myyjien ja palveluiden vähyys sen sijaan harmittaa.

Ensimmäinen varapuhemies: Annan vastauspuheenvuoron ed. Luhtaselle, mutta totean, että täällä on 38 pyydettyä puheenvuoroa, joten tulen myöntämään vastauspuheenvuoroja hyvin niukasti.

[28] **Leena Luhtanen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Hyssälä totesi jotenkin niin, että nyt tämä vapaus johtaa muuhunkin vapauttamiseen palveluiden tai kaupan alalla ja siitä on tuhoisat seuraukset. Minä vain toteaisin sen, että vähittäiskauppahan on ainoa sellainen palvelumuoto, jota nyt rajoitetaan lailla. Tämän lisäksi valiokunnan esityksen mukaan palvelujen puolelta parturit ja kampaamot ovat vähittäiskaupan lisäksi ainoat muodot, joita säädellään vielä lailla. Kaikki muu toiminta on vapaata.

Halusin, rouva puhemies, tämän ottaa sen takia esille, että nyt tuntuu, että on sellainen käsitys, että tämä on ainoa ala, jolle annetaan vapautuksia. Näin ei ole. Tämä on ainoa laki, jossa säädellään, tiukennetaan kaupan aukioloja ja tässä tapauksessa lisäksi yhtä ainoata palvelualaa, parturia ja kampaamoa. Tämän haluaisin tuoda esille.

Asiantuntijalausunnoista: Me kuulimme runsasta 30:tä asiantuntijaa. (Puhemies koputtaa) Sen lisäksi vielä saimme perusteellisen työasiainvaliokunnan lausunnon. Voin vakuuttaa, että lausunnossa oli myös paljon puoltavia kannanottoja.

[29] **Tuija Brax /vihr:** Arvoisa rouva puhemies! Kannatan vapaata sunnuntaita, turhasta arjen raadannasta vapaata sunnuntaita, perheelle ja harrastuksille vapaata sunnuntaita. Vastustan sunnuntain vapauden riistämistä. Olen edellisellä kaudella kattavasti puhujakorokkeelta selittänyt hyvinkin monisanaisesti, ehkä monipuolisesti ja harvoja kertoja myös uskonnollista vakaumustani valottaen asiani. En käy sitä ajan puutteessa uudelleen toistamaan. Nykytekniikalla viime kaudella sanottu löytyy netistä. Myös tätä koskevat kirjoitukseni löytyvät kotisivuiltani, jotka ovat olleet äänestäjieni nähtävinä myös ennen vaaleja. Rohkenen saamastani palautteesta ja äänimäärästä päätellä, että en ole yksin ajatuksieni kanssa.

Lyhyesti muutama seikka, pääpointit, jotka olen siis jo moneen kertaan aikaisemmin sanonut, enkä totta vie uskonut, että niihin jouduttaisiin taas palaamaan.

Kyse ei ole siitä, onko minun pakko mennä sunnuntaina kauppaan, jos kaupat ovat auki. Kuulun niin etuoikeutettuun joukkoon yhteiskunnassa, että totta vie minä voin olla menemättä kauppoihin, vaikka ne olisivat auki. Kyse on paljon laajemmasta yhteiskunnallisesta arvovalinnasta, pyhän ja arjen toisistaan erottelusta, siitä näkökulmasta ja siitä ajatuksesta, että silloin meidän on yhdessä sovittava pelisääntöjä, joita jotkut nimittävät rajoituksiksi. Minusta näiden pelisääntöjen päällimmäinen sääntö on kannattaa sunnuntain vapautta. Kiistän ehdottomasti sen yksinoikeuden, millä tässä jotkut ovat linnoittautuneet olevansa vapauttamisen kannalla ja syyttävät meitä muita rajoittajiksi.

Olen ollut monta vuotta koripallovalmentajana ja voisin kertoa käytännön esimerkkejä vaikka kuinka paljon, kuinka kaikkina muina päivinä on sangen epätodennäköistä saada lasten vanhempia mukaan toimintaan ja auttamaan. On suuri arvo sinänsä, että meillä on kerran viikossa päivä, jolloin vain välttämättömät työt tehdään ja muutoin ihmisillä on aikaa toinen toisilleen, perheelleen, harrastuksilleen. Meillä ei olisi niin vireätä musiikkielämää ilman, että meillä olisi sunnuntaita ja sitä vahvaa kuorotraditiota, joka koko Suomen kattaa, eikä niin vireätä urheilu- ja yhdistyselämää, jos meillä ei olisi sunnuntaita.

Kyllä se sunnuntai voidaan viedä pois, hyvää vauhtia ollaan viemässä, ja saadaanpahan sitten paljon kansalaisyhteiskunnan palasia ja todellista sitoutumista perhearvoihinkin pois. On hiukan epämiellyttävää kuunnella näinäkin viikkoina samaan aikaan puhetta siitä, kuinka kansalaisten pitää kantaa enemmän vastuuta perheestä ja lapsista, ja sama puhuja tulee sitten ensi viikolla äänestämään niin, että yhä useampi aikuinen ihminen on töissä sunnuntaina.

Kommentoisin lopuksi muutamaa aikaisemmin sanottua.

Ed. Lapintie hiukan ihmetteli, miten piispa Kantola on esittänyt niin radikaaleja mielipiteitä. Piispa Kantola johtaa myös kirkon ihmisoikeustyöryhmää, jonka jäsen olen, ja voin rohkaista ed. Lapintietä ja muitakin kuuntelemaan paitsi piispa Kantolan muitakin mielipiteitä ylipäätänsä kirkon piirissä esitettyjä tämän päivän yhteiskunnallisia näkemyksiä. Ne saattavat muiltakin osin olla hyvinkin radikaaleja, ja ehkä hämmästys niiden sisällöstä pikkuhiljaa poistuisi.

Myös ed. Tiusanen ihmetteli, miksi tästä asiasta puhutaan mutta ei geenimanipuloidusta maissista tai geenimanipuloiduista asioista. Kerrottakoon, että huomenna keskiviikkona pääsemme kaikki puhumaan sielumme kyllyydestä artiklasta 133 koskien EU:n perussopimuksia, jotka — yllätys, yllätys — koskevat muun muassa sitä, mitä saa patentoida, saako ihmiselämää patentoida, saako kasvilöytöjä patentoida, joten nämä arvokysymykset varmasti eduskunnassa tulevat lähes päivittäin käsiteltäväksi. Tämä ed. Tiusaselle tiedoksi.

30 **Päivi Räsänen /skl:** Arvoisa rouva puhemies! Jos hallitus pitäisi tärkeämpänä ihmisten kuin markkinoiden hyvinvointia, se ottaisi tässä asiassa askeleen päinvastaiseen suuntaan ja vapauttaisi pyhäpäivät levolle ja perheelle.

Lipposen molemmat hallitukset ovat käyttäneet arveluttavia keinoja myydäkseen pyhäpäivät markkinavoimille. Lipposen ensimmäinen hallitus uusi sunnuntaikauppaa koskevan aloitteensa, kun eduskunta äänesti ensimmäisen nurin. Tällä kertaa vaihdatettiin edustaja talousvaliokuntaan, kun esitys ei edennyt toivotulla tavalla. On helppo ennakoida, että piakkoin nähdään tarpeelliseksi kilpailuhaittojen ja sekavuuden poistamiseksi esittää suurempia laajennuksia liikeaikalakiin, suurten markettien ja kaikkien pyhien avaamista kaupankäynnille.

Ed. Pihan eduksi on todettava, että hän on omista arvoistaan käsin johdonmukainen: liikeaikalaki tulisi kumota kokonaan, jolloin paitsi äitienpäivä myös itsenäisyyspäivä tai joulupäivä olisi myyjille työpäivä. Tässä mallissa pyritään markkinavoimien vapauden kautta siihen, mihin Kiinan kommunistit eivät oman aatteensa voimassa pystyneet. 40-luvulla siellä pyrittiin eroon arjen ja pyhän rytmistä päättämällä lakkauttaa pyhäpäivät, mutta aika pian otettiin askel taaksepäin, kun huomattiin, että järjestelmä ei toimi. Uutterimmatkaan työntekijät eivät jaksaneet. Olen ed. Pihan kanssa täysin eri mieltä siitä, onko eduskunnalla moraalista oikeutta säädellä liikkeiden aukioloaikoja. Mielestäni yhteiskunta on välinpitämätön, jos se ei suojele kansalaisten mahdollisimman laajaa oikeutta yhteiseen lepopäivään.

Valiokunnan käsittelyssä olleessa lakialoitteessani ehdotetaan liikeaikalain muuttamista niin, että nykyisistä vähittäiskaupan sunnuntaiaukioloista pääsääntöisesti luovuttaisiin. Aloitteen mukainen lainmuutos selkeyttäisi arjen ja pyhän rytmiä ja turvaisi vähittäiskaupan työntekijöille oikeuden viikkolepoon sunnuntaisin. Viikkorytmiä on sanottu erääksi ihmiskunnan merkittävimmistä kulttuurisaavutuksista. Arjen ja pyhän rytmi muodostaa perustan yhteisön toiminnalle. Mitä enemmän työtä siirretään sunnuntaille, sitä vähemmän perheille, niin koululaisille kuin päivähoitoikäisille, tarjoutuu mahdollisuuksia yhteisen vapaapäivän viettoon. Oleellisin näkökulma koko kysymyksessä onkin, haluammeko ottaa askeleen kohti yhteiskuntaa, jossa ei ole arjen ja pyhän, työn ja levon, rytmiä.

Kauppojen aukioloa ei voida perustella sillä, että eräät ammattiryhmät joutuvat nytkin työskentelemään sunnuntaisin. Tässä yhteydessä käy mielestäni hyväksi ohjeeksi Katekismuksen neuvo siitä, että pyhäpäivänä suoritetaan ne tehtävät, jotka välttämätön tarve ja lähimmäisenrakkaus vaativat. Lääkäreitä tai poliiseja tarvitaan sunnuntaisinkin turvaamaan kansalaisille kaikkina viikonpäivinä välttämättömät palvelut. Kauppojen laaja aukiolo sunnuntaisin ei sen sijaan ole kuluttajien kannalta mitenkään välttämätöntä.

Arvoisa puhemies! Ehdotan käsittelyn pohjaksi valiokunnan käsittelyssä ollutta nimelläni kulkevaa lakialoitetta n:o 62/2000, mikä merkitsee nykyisen liikeaikalain hyväksymistä muilta osin paitsi 1 ja 2 §:n osalta niin, että pian alkavan adventtiajan pyhien sekä myös kesäsunnuntaiden aukioloista luovuttaisiin.

31 **Rauha-Maria Mertjärvi /vihr:** Arvoisa rouva puhemies! Vastustaessani johdonmukaisesti hallituksen esitystä en ole tavoittelemassa sankarin viittaa, niin kuin joku edustaja sanoi. Olen hyvin tarkasti asiaan paneuduttuani muodostanut tämän mielipiteeni.

Kuunneltuani esitettyjä mielipiteitä kommentoisin niistä muutamia: esimerkiksi vapauskäsitystä, jota täällä on pohdittu. Ed. Pihan vapauskäsitys on tyypillinen menestyjän käsitys vapau-

desta. Itse edustan samanlaista näkemystä kuin esimerkiksi ed. Lapintie tai ed. Markkula-Kivisilta. En myöskään ajattele tätä asiaa itsekkään kuluttajan kannalta niin, että pitää elämän olla sellaista instant-elämää: Minä haluan juuri nyt ostaa jotakin. Siis minun on päästävä kauppaan ja saatava ostaa se, vaikka se tapahtuisi työntekijöitten selkänahan kustannuksella eli kaupan työntekijöiden kustannuksella.

Muistaakseni ministeri Sasi sanoi, että tästä asiasta on pilvin pimein tutkimustuloksia. Otan esille niitä, joita ei ole käsitelty siltä kannalta, että nämä tutkimustulokset nimenomaan osoittavat, että hallituksen esitys ei ole perusteltu.

Ed. Forsius jo esitti tutkimustuloksen Porista. Kuluttajatutkimuskeskuksen tekemästä selvityksestä käy ilmi, että vain 12 prosenttia myyjistä oli täysin vapaiden aukioloaikojen kannalla. 53 prosenttia haluaisi rajoittaa jopa nykyisiä aukioloaikoja. Joulukuun aukioloa kannatti valtaosa myyjistä, kun taas asenne kesän aukioloon oli päinvastainen.

Saksalainen ajankäyttötutkija Manfred Garhammer tutki ja totesi, että säännöllisesti viikonloppuna työskentelevä kärsii sosiaalisesta eristymisestä, kun perhe, sukulaiset ja ystävät noudattavat normaalia viikkorytmiä. Amerikkalainen tutkimusprofessori Harriet Presser on tutkinut Yhdysvalloissa työaikojen muutoksia ja todennut, että poikkeavat työajat olivat yleisimpiä teollisuudessa 60-luvulla mutta palvelualalla kaksi kertaa yleisemmät 90-luvun loppupuolella ja poikkeavat työajat keskittyvät yhä voimakkaammin hierarkian alemmille tasoille ja naisten ammatteihin. Näinhän on myös meillä. Liikealan työntekijät ovat naisvaltainen ammattikunta, ja heidän joukossaan on paljon perheellisiä, pienten lasten äitejä ja yksinhuoltajia, eikä heillä ole varaa kieltäytyä tekemästä sunnuntaityötä, jos työnantaja sitä vaatii.

Kuluttajatutkimuskeskuksen toisesta selvityksestä käy ilmi, että sunnuntain asiakkaat ovat satunnaisia kaupassakävijöitä. Tämä tukee ruotsalaisia tutkimuksia siitä, että sunnuntaina tehdään lähinnä täydennysostoksia. Tämä selittää sunnuntaimyynnin heikon kannattavuuden, sillä sunnuntaimyynnin osuus viikon myynnistä on vain 4 prosenttia kesä- ja heinäkuussa. Ruotsissa osuus vakiintui 6 prosenttiin 25 vuoden kuluessa, mikä on vähemmän kuin minään muuna viikonpäivänä.

Kykeneekö lähimyymälä tällä katteella korvaamaan sunnuntaityöstä koituvat ylimääräiset kustannukset, vai heijastuvatko kulut hintatasoon, jolloin kilpailukyky suurmyymälöihin heikkenee entisestään, mikä tavallaan vesittää sen yhden perustelun, jolla tätä lakia on puolustettu? Voi perustellusti kysyä, ovatko kuluttajien satunnaiset tarpeet sen arvoisia, että sunnuntaityötä tekevien määrää on tarpeen lisätä.

Arvoisa rouva puhemies! Tutkimuksia meillä ei ole tehty, niin kuin on todettu, siitä mitä tapahtuu kuntien päivähoidossa, siitä mitä liikennejärjestelyihin tulee. Entä sitten yksinhuoltajaäitien koulukkaat? Mihinkäs heidät pistetään sunnuntaipäivänä, vai onko ruvettava myös koulua pitämään sunnuntaisin?

Vastoin yleistä käsitystä lisäksi Euroopan maissa ei ole tavallista, että kaupat ovat auki. Itse asiassa vain neljässä maassa Euroopassa on vapaa aukioloaika. Kaikissa muissa on rajoituksia. Toivoisin, että meilläkin nämä rajoitukset säilyisivät. Minä en näe tarvetta sellaiseen instant-yhteiskuntaan siirtymiseen, jossa kuluttaminen ja ostaminen on harrastus tai siitä tulee perheen harrastus.

Aivan niin kuin ed. Räsänen sanoi, viikko on yksi ihmiskunnan kulttuurisaavutuksista. Meidän on syytä pitää siitä kiinni, koska se rytmittää elämää kaikille yhtäläisesti.

32 **Klaus Hellberg /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Täällä on monessa puheenvuorossa lähdetty siitä, ikään kuin olisi uusi asia tämä sunnuntaiaukiolo liikkeille. Nythän on niin, että viime kaudella eduskunta päätti, valitettavasti mielestäni, sen että sunnuntaiaukioloa jossain määrin liikkeille lisätään. Sitä ennen jo 80-luvulla oli päätetty, että haja-asutusalueilla liikkeet saavat olla auki ilman rajoituksia. Samoin kioskit saavat olla auki, huoltoasemat ja monet muut myymälätyyppiset yksiköt. Viime vaalikaudella tuli tämä lisäys myös varsinaisiin normaaleihin elikkä päivittäistavarakauppoihin.

Erilaisten kompromissien jälkeen päädyttiin ratkaisuun, jota nyt ollaan korjaamassa mielestäni parempaan suuntaan. Edellinen ratkaisu entisestään voimisti suur-, hypermarkettien kilpailuasemaa. Siinä mielessä minusta on hyvä, että näille pienemmille, alle 400 neliömetrin myymälöille, jotka kaikkein eniten koko 90-luvun aikana ovat kärsineet tästä kilpailusta, annetaan nyt mahdollisuus selviytyä. Valitettavasti en kuiten-

kaan usko, että näiden myymälöiden kovin hyvin tulee tässä kilpailussa käymään. Ilmeisesti tulevaisuus tulee olemaan näiden suurmarkettien sekä kioskien. Tällaista väliinputoajamyymälää ei valitettavasti sinne jää, joka monessa mielessä olisi ilmeisesti sekä etäisyyden kannalta että inhimillisyydenkin kannalta paras vaihtoehto.

Nythän kävi niin, että kun lisäsimme sunnuntaiaukioloja yleensä päivittäistavarakaupalle, kioskithan ryhtyivät rakentelemaan tällaisia pientavarataloja, suhteellisen pieniä yksiköitä, mutta niistä muodostui pienpäivittäistavarakauppoja. Tämä on selvästi nähtävissä. Minusta tässä ei oikeastaan muuta vaihtoehtoa ollut kuin antaa pienemmille, sanotaan, kunnon myymälöille eräänlainen selviytymismahdollisuus. Siksi minä olen tämän kompromissiesityksen, jonka talousvaliokunnan enemmistö mietinnössään on esittänyt, hyväksymisen kannalla. Valitettavasti tämä tulee vähän myöhään. Satoja alle 400 neliön kauppoja on kaatunut viimeisen vuosikymmenen aikana, mutta annetaan tällaisille kaupoille vielä mahdollisuus, jos ne sen mielekkääksi kokevat, pysyä pystyssä jatkossa.

Toivotaan nyt, ettei taas kolmen—neljän vuoden kuluttua tule uutta esitystä siitä, että aukioloaikoja entisestään pitäisi avata, koska minusta nyt ollaan siinä tilanteessa, että enempää aukioloaikoja sunnuntain osalle ei pitäisi sallia, vaan pitäisi koettaa tällä sabluunalla mennä eteenpäin ja toivoa, että kuitenkin pienemmistä myymälöistä mahdollisimman moni selviäisi ja pystyisi palvelemaan asiakkaita.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

---

33 **Nils-Anders Granvik /r:** Värderade fru talman! Diskussionen om butikernas söndagsöppet har enligt min åsikt gått snett. Allt handlar om konsumentens heliga valfrihet och rätt att uträtta sina inköp snart nog vilka tider som helst, men det som är det väsentliga får ingen uppmärksamhet alls.

Vi nutida människor glömmer att det finns en skapelseordning som har bestämt att den sjunde dagen skall helgas som vilodag. Vilodagen har naturligtvis olika innebörd för olika människor, men det viktiga är att man kommer ihåg att människan också behöver vila. Vi behöver också vila från vårt konsumtionscentrerade tänkesätt.

Söndagen bör vara den dag då man samlar krafter för den kommande veckan, men framförallt ger varandra tid i familjen, tid som det inte finns tillräckligt av under den intensiva arbetsveckan. Jag vill påstå att konsumenten har orsak att önska butiksfria söndagar, det gagnar livskvaliten i det långa loppet.

Arvoisa rouva puhemies! Me nykyajan ihmiset unohdamme, että on olemassa luomisjärjestys, joka on päättänyt, että seitsemättä päivää kunnioitetaan lepopäivänä. Luonnollisesti lepopäivä merkitsee eri asioita erilaisille ihmisille. Tärkeintä on, että muistamme, että ihmisen on levättävä. Meidän pitää myöskin levätä kulutuskeskeisestä ajattelutavastamme. Sunnuntain pitää olla se päivä, jolloin kerätään voimia tulevalle viikolle, mutta ennen muuta se päivä, jolloin annetaan toisillemme aikaa perheessä, aikaa, jota meillä ei ole riittävästi tehokkaan työviikon aikana.

Väitän, että kuluttajalla on aihetta toivoa kaupattomia sunnuntaita. Se on hyväksi elämänlaadulle pitemmälle katsottuna. Kuluttajalla on myös aihetta olla kriittinen sunnuntaiaukioloon taloudelliselta kannalta katsottuna. Se kaupankäynti, jota käydään, käydään kaupan omistajan kannalta korkein hinnoin. On tosiasia, että nämä kalliit työtunnit otetaan ulos kokonaiskustannuksina, ja näin ollen me kuluttajat maksamme viulut loppupäässä. Minun on vaikea uskoa, että sunnuntaiaukiolo nostaa myyntiä, koska ehdimme mitä mainioimmin kuluttaa rahamme arkipäivänä.

Kuluttajalla on valinnanvapaus, käyttääkö hän mahdollisuutta käydä kauppaa vai ei sunnuntaisin, jos kaupat ovat auki. Sitä vastoin ei kaupan omistajilla eikä työntekijöillä ole järin isoja mahdollisuuksia valita. Se tosiasia, että maaseudulla olevat kauppiaat eivät pidä kauppojaan auki, tukee väitettä siitä, ettei haluta pitää auki, jos ei kilpailu pakota siihen. Kaupan omistajat joutuvat kilpailusyistä pitämään auki riippumatta siitä, haluavatko he vai eivät. Jos naapurilla on kauppa auki, on vaikea katsoa vierestä, kun markkinaosuudet menevät ohi suun. Usein kauppiaat itse joutuvat ottamaan sunnuntaivuoron, jotta kustannukset pysyvät kurissa. Puhuminen kauppiaan valinnanvapaudesta on tosiasioiden kieltämistä.

Työntekijät ovat ryhmä, jolla ei todellakaan ole mitään valinnanvapautta. Suuren ryhmän liikealan työntekijöistä on kiltisti mentävä töihin sunnuntaisin säilyttääkseen työpaikkansa. Pitää varmasti paikkansa, että on monia ihmisiä, jotka mielellään tekevät töitä sunnuntaisin, mutta enemmistö on varmaan kuitenkin sellaisia, joiden on pakko.

Fru talman! De förslag till ändringar som ekonomiutskottet har gjort till regeringens förslag är av mindre betydelse. Naturligtvis är det en förbättring till propositionen, men det stora flertalet som berörs finns fortfarande kvar. Höjningen från 100 m2 till 400 m2 golvyta berör väldigt många butiker.

Regeringens proposition är omotiverad och bör förkastas också med de små förbättringar som ligger som grund i och med utskottets betänkande.

34 **Ismo Seivästö /skl:** Arvoisa puhemies! Aluksi kannatan ed. Räsäsen tekemää ehdotusta käsittelyn pohjaksi.

Syksyinen harmaus ja sateinen keli sopivat erinomaisesti tämän asian käsittelyyn, koska tällä esityksellä lisätään sitä hämäryyttä arjen ja juhlan välillä, mikä perinteisesti ei ole suomalaiseen yhteiskuntaan kuulunut. Arki on arkea, juhla on juhlaa, ja se antaa meille voimaa elvyttää elämäämme ja koota voimia juhlassa aina arkea varten.

Me voimme kysyä, onko tavoitteena pyrkiä sellaiseen Suomeen, joka on tällainen tasaisen harmaa: jokainen päivä on saman kaltainen kuin toinen. Tekeekö se ihmisen onnelliseksi, tekeekö se työntekijän onnelliseksi, kuluttajan ja yrittäjän?

Tällaisia kokeiluja historiasta kyllä löytyy. Niin kuin täällä on viitattu, että tällaisesta juutalais-kristillisestä lepopäiväperinteestä on pyritty irti. Ne yhteiskuntakokeilut eivät kyllä ole tehneet ihmisiä kovinkaan onnellisiksi. Lopulta näiden järjestelmien talouskin on romahtanut.

Me tarvitsemme lepopäivän, sellaisen päivän, jolloin ei käydä koulua, jolloin mahdollisimman monella on mahdollisuus olla yhdessä, viettää aikaa perheenjäsenten, ystävien ja harrastusten parissa. Noina päivinä eli niin sanottuina lepopäivinä tai pyhäpäivinä tehdään luonnollisesti ne asiat, jotka ovat välttämättömiä oman elämän ja lähimmäisten kannalta.

Vaikka asia ei olennaisesti tähän liity, olen ymmärtänyt sen hyvin, kun oma äitini, sairaanhoitaja, lähti töihin sunnuntaina. Ymmärsin lapsena sangen hyvin, että lähimmäisten ja potilaiden hyvinvointi vaatii sen, että äiti lähtee työhön. Mutta en oikein voi ymmärtää sitä, että naisvaltaisten alojen työntekijät pakotetaan kaupan kassalle sunnuntaipäivänä. Tämä periaate, että pyhäpäivänä tehdään vain se, mikä lähimmäisen hyvinvoinnin kannalta on välttämätöntä, on täysin sovellettavissa tähänkin aikaan.

Tämä esitys hämärtää syksyisellä tavalla myös sitä työaikaa, joka normaalisti vaikuttaa palkkaan. On olemassa sunnuntailisiä, iltalisiä, viikonloppulisiä, mutta jos yhteiskuntaa viedään siihen suuntaan, että sunnuntaityö on täysin normaalia, lauantai-iltatyö on täysin normaalia ja pitkät työpäivät arkena aamusta iltaan saakka ovat normaaleja, ehkä herää kysymys siitä, miksi on tällaisia ylimääräisiä korvauksia. Saattaa olla edessä aika, jolloin tupo-pöytään tulee tämä kysymys: Miksi pitää maksaa sunnuntaityöstä enemmän kuin arkityöstä? Miksi pitää maksaa iltatyöstä enemmän kuin päivätyöstä? Tämän näen hyvin vakavaksi kysymykseksi ammattiyhdistysliikkeen tulevaisuutta ajatellen. Siksi toivoisinkin, että vasemmisto ja tiiviisti ay-liikkeen piirissä olevat edustajat pohtisivat tätä kysymystä myös tältä kannalta. Saattaa olla edessä — en väitä, että nyt heti, mutta tulevaisuudessa — sellainen tilanne, että pienipalkkaisille, naisvaltaisille aloille sanotaan, että eihän teille mitään lisiä kuulu. Onhan normaalia, että tehdään illalla ja sunnuntaina töitä. Kun nämä alat ovat tälläkin hetkellä hyvin matalapalkkaisia, miten sitten tulevaisuudessa esimerkiksi hoiva-alalle saadaan ihmisiä?

Tähän kysymykseen liittyy myös lasten hyvinvointi. Pitkät työpäivät jättävät monesti lapset vaille riittävää aikuisen seuraa ja hoitoa, ovat sitten kysymyksessä alle kouluikäiset tai kouluikäiset lapset. Olemme kulkemassa sellaiseen suuntaan, joka ei ole valtavirta Euroopassa, olemme valitsemassa näköjään sellaista omaa tietämme. Tässä asiassa voisimme ottaa myönteisesti mallia monesta Keski-Euroopan maasta.

35 **Katri Komi /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! "Tulla kovaksi, pysyä pehmeänä, siinä haavetta kylliksi yhdelle elämälle." Tämä runonpätkä kertoo kaiken ihmisyydestä tänä päivänä tässä globaalissa maailmassa, ja tätä neuvoa moni polii-

tikkokin haluaisi noudattaa. Mutta kuinka sitten tällaisen poliitikon tulisi suhtautua hallituksen esitykseen kauppojen aukioloajoista?

Arvoisa rouva puhemies! Nykyinen laki vähittäiskaupan aukioloajoista on mielestäni riittävä, ja näin toteavat myös minuun yhteyttä ottaneet monet kansalaiset ja monet etujärjestöjen edustajat. On jo todettu, ettei sunnuntaiaukiolon lisääntyminen ole tuonut kokonaistasolla lisämyyntiä eikä myöskään uusia työpaikkoja. Jotenkin tämä oli maalaisjärjellä arvattavissakin. Mistä sitä rahaa runsaaseen ylimääräiseen shoppailuun olisi? Kaupankäyntihän vain jakaantuu useammalle päivälle. Jonkunhan ne sunnuntaityöstä aiheutuvat lisäkustannukset ja ongelmat on maksettava. Se joku taitaa olla viime kädessä kuluttaja perheineen ja perheyrittäjä.

Työturvallisuuden takaaminen, päivähoidon järjestäminen, yksinhuoltajille aiheutuvat ongelmat, siis se, ettei lapsella saata edes koulun vapaapäivinä olla yhtä vanhempaa kotona, kaikki nämä ovat ongelmia, joita ei ole tässä mietinnössäkään kyetty ratkaisemaan.

Sain aiheeseen liittyen kirjeen savolaiselta lastenpsykiatrilta Anna Tuliharjulta, joka kysyi: Olemmeko me valmiita taistelemaan rajattomuuden ja kaikkivoipaisuuden illuusiota vastaan, joka näyttää yleistyvän ihmisten mielissä sitä mukaa kuin maailma pienenee? Kaikki käy mahdolliseksi heti, nyt, helposti, reaaliajassa, missä tahansa. "Olisi syytä pohtia useamminkin, mitä haitallisia vaikutuksia on esimerkiksi lasten ja nuorten (ihmisten yleensäkin) arvomaailmalle ja syvemmin koko persoonallisuuden rakenteelle sillä, että kaikkea on aina saatavilla yleensä liikaakin. Mitään ei tarvitse odottaa, mistään ei tarvitse jäädä paitsi. Kaikki on helppoa ja nopeaa, tarvitsee korkeintaan valita. Ihmetellään, kun lapsilla ei enää ole rajoja, ei pettymysten sietokykyä eikä pitkäjänteisyyttä työn tekoon tai motivaatiota oppimiseen. Miten voisi olla lapsilla, jos aikuiset eivät pidä niitä tarpeellisina eivätkä jokapäiväisen elämän realiteetit niitä edellytä?"

Arvoisa rouva puhemies! Pitääkö elämämme olla niin tasapaksua, että päivätkään eivät saa erota toisistaan? Eikö jonkinlainen suunnitelmallisuus myös ostosten suhteen olisi maksuhäiriöidenkin taas yleistyessä ihan tarpeen?

[36] **Hanna Markkula-Kivisilta /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Käsittelyssä oleva kauppojen aukioloaikojen uudistus ei radikaalisti muuta etenkään suurten päivittäistavarakauppojen aukioloaikoja, vaan joiltain osin selkeyttää olemassa olevaa käytäntöä. Itse kuitenkin katson, että pienten ruokakauppojen sunnuntaiaukiolojen vapauttamisessa on kysymys suuresta periaatteellisesta uudistuksesta ja siitä kuuluisasta pikkusormesta, joka ehkä on annettu jo kauan aikaa sitten, mutta koko käden meneminen on vielä mahdollista estää.

Meistä jokainen on varmasti asian kannattajien suusta kuullut, että uudistuksessa on kysymys kuitenkin edes pienestä askeleesta oikeaan suuntaan, että hiljaa hivuttamalla asia etenee kohti aukioloaikojen täydellistä vapauttamista. Se tämän uudistuksen suuri ongelma onkin, että se on jälleen yksi askel kohti yhteiskuntaa, jossa vapauden nimissä murennetaan ihmisten hyvinvointia, ainakin sitä todellista hyvinvointia, johon kuuluvat taloudellisten mittareiden lisäksi myös henkisen hyvinvoinnin aspektit.

On totta, että ihmisten ajankäyttö on muuttunut voimakkaasti viime vuosikymmeninä. Työrytmi ja -ajat ovat muuttuneet, samoin vapaa-ajanvietto. Peruslähtökohta kuitenkin on edelleen se, että työviikko on maanantaista perjantaihin ja viikonloppu tai ainakin sunnuntai on vapaata. Yhteiskunnan palvelut, kuten koulut, päivähoito ja joukkoliikenne, on suunniteltu tämän rytmin mukaisesti. Tämän lähtökohdan muuttaminen on siksi huomattavasti laajempi ja periaatteellisempi kysymys kuin se, onko yrittäjällä oikeus yrittää ja ostajalla oikeus ostaa.

Perinteisesti yhteiskunnissa on pyritty tekemään ero pyhän ja arjen, työnteon ja lepopäivien, välille. Syynä tuskin on pelkkä raamatullinen kehotus pyhittää lepopäivä, vaan laajemminkin käsitys siitä, että säännöllinen tauko arjen aherruksesta on ihmiselle hyväksi. Nykyisin, kun perheet eivät enää työskentele päivittäin yhdessä, kuten aiemmin esimerkiksi maataloudessa, on yhdessäolon kannalta yhteisellä vapaa-ajalla entistä suurempi merkitys. Yhä useammin viikonloppu on ainoa aika, jolloin edes teoriassa on mahdollista viettää perheen yhteistä aikaa, harrastaa yhdessä tai edes syödä yhteinen ateria koko perheen voimin.

Oma kriittinen suhtautumiseni sunnuntaiaukioloaikojen lisäämiseen perustuukin hyvin pitkälle juuri siihen, että niin monessa perheessä voidaan huonosti. Vanhemmilla on liian vähän aikaa lapsilleen, ja jos sitä joskus onkin, ei väsyneestä äidistä tai isästä ole laatuajan antajaksi

lapsilleen, puhumattakaan siitä, ettei lasten kanssa olemisessa laatu edes korvaa määrää, sillä lapsia ei voi etätyönä kasvattaa.

Toki monissa ammateissa tehdään nykyiselläänkin sunnuntaisin töitä, mutta mielestäni se ei ole kestävä peruste lisätä sunnuntaityötä myös aloilla, joilla se ei ole välttämätöntä. Miksi pitäisi ehdoin tahdoin lisätä niiden perheiden määrää, joilla ei ole oikeutta edes yhteen yhteiseen viikoittaiseen vapaapäivään, vain siksi, että minulla olisi oikeus käydä ostamassa leipää, kengät tai silitysrauta seitsemänä päivänä viikossa? Onko kuluttajan mukavuudenhalu tärkeämpi kuin kaupan alan ihmisten ja heidän perheittensä oikeus yhteiseen viikoittaiseen vapaapäivään? Siitähän tässä loppujen lopuksi on kysymys.

Kun kauppojen aukioloaikoja edellisen kerran oltiin muuttamassa, yhtenä argumenttina käytettiin sitä, että näin luodaan uusia työpaikkoja. Tämä väite on sittemmin osoitettu vähintäänkin liioitelluksi. Todellisuudessa pienissä liikkeissä sunnuntait tehdään yleensä yrittäjän tai tämän perheen voimin ja suuremmissa kaupoissa henkilöstön määrä on vähennetty minimiin muina aukioloaikoina, korkeintaan on saatettu palkata pari uutta osa-aikaista myyjää. Itse asiassa ainakin itse toivoisin, että sunnuntaimyyjien sijaan kaupat palkkaisivat hieman lisähenkilöstöä nykyisiin aukioloaikoihinsa. Liian usein näkee palveluakin vaativilla osastoilla vain yhden myyjän, joka kieli vyön alla yrittää palvella jonottamisesta ärsyyntyneitä asiakkaita ja siinä sivussa vielä täyttää hyllyjä ja pitää paikat ojennuksessa.

Ymmärrän hyvin, että esimerkiksi opiskelijat tekevät mielellään sunnuntaivuoroja, mutta tilapäisluonteinen henkilöstö ei sovi kaikille kaupan aloille. Erikoiskauppojen myyjiltä odotetaan taitoa ja tietämystä vastata muihinkin kuin hintaa koskeviin kysymyksiin myös sunnuntaisin. Näin ollen on mielestäni myyjien ammattitaidon ja vaatimusten aliarvioimista kuvitella, että kuka tahansa voi hypätä tuohon työhön silloin tällöin sunnuntaisin.

Arvoisa puhemies! On totta, että sunnuntaina huoltoasemalta tai kioskilta maitonsa ja lasten vaippansa ostava joutuu maksamaan niistä enemmän kuin supermarketissa, mutta jos ihan rehellisiä ollaan, eikö se ole ihan oikein? Miksi kaikkien kuluttajien pitää maksaa siitä, että jotkut haluavat viettää valtavirrasta poikkeavaa elämäntai ainakin kaupassakäyntirytmiä, sillä jos rehellisiä ollaan, ehtimisestähän ei oikeasti ole kysymys? Sunnuntaiaukiolojen lisääminen ei siis luo uusia työpaikkoja eikä lisää ostovoimaa. Sen sijaan se lisää kaupan kustannuksia, jotka siirtyvät hintoihin. Se lisää tarvetta seitsemän päivää auki oleviin päiväkoteihin sekä joukkoliikenteen sunnuntaivuoroihin. Se vie pienyrittäjiltä viimeisenkin viikoittaisen vapaapäivän tai vaihtoehtoisesti ohjaa asiakkaat muihin kauppoihin ja syö kaupan alan henkilökunnalta oikeuden edes yhteen perheen kanssa yhteiseen viikoittaiseen vapaapäivään. Meillä kuluttajilla on vapaus valita, (Puhemies koputtaa) käymmekö sunnuntaisin kaupassa vai emme, mutta myyjillä tätä vapautta ei ole.

Arvoisa puhemies! Vastustan lain hyväksymistä.

[37] **Ulla Anttila /vihr:** Arvoisa puhemies! Tässä salissa kenellekään ei varmasti ole ollut yllätys se, että vihreiden kanta lakiesitykseen on ollut kriittinen. Viime keväänä annoimme ministereillemme äänestysohjeet olla kannattamatta tätä esitystä, mutta valtioneuvoston käsittelyssä kävi toisin.

Nyt, kun asia on ollut eduskunnan käsittelyssä hyvin monivaiheisen valiokuntakäsittelyn kautta, olen itse nyt esitettävän kompromissiesityksen takana. Katson, että ryhmämme on saanut aikaan tähän sellaisia merkittäviä muutoksia, jotka kannattaa ottaa huomioon. Kysehän ei ole siitä, että sunnuntaiaukiolo vapautettaisiin täysin. Esimerkiksi se muutos, joka nyt viime vaiheessa saatiin aikaan, että huonekalukauppa rajataan tässä ulkopuolelle, on erittäin merkittävä supermarketkehityksen hidastaja, koska, arvoisa puhemies, supermarketteja on rakennettu huonekalukauppakonseptin ympärille, jolloin esimerkiksi jos yksikin tällainen tavaratalo voitaisiin avata, se voisi avata myös laajemman määrän aukiolopaikkoja. Tämä rajaus on merkittävä ja varmasti vähentää niitä paineita, että sunnuntaiaukioloa edelleen laajennettaisiin.

Mitä sitten tulee kaupan rakenteeseen ja siihen, että alle 400 neliön päivittäistavarakaupoille sallittaisiin sunnuntaiaukiolo, niin itse näen tämän vaihtoehdon hyväksyttävänä siinä tilanteessa, jossa juuri näiden kauppaliikkeiden osalta on ollut aleneva kaupan kehitys. Näen tämän myös aluerakenteen kannalta sellaiseksi tärkeäksi asiaksi, että jos kerran rajataan selvästi se, että näiden täytyy olla pieniä tai keskisuuria kauppaliikkeitä, jotka juuri usein ovat sijoittuneina aivan

asutuksen keskuuteen, niin tällä tavoin pystytään palveluita parantamaan ja pitämään yllä ja osaltaan luomaan vastavoimaa sille supermarketkehitykselle, jota myös rakennus- ja maankäyttölainsäädännöllä pyritään rajaamaan.

Mietinnössä on vihreiden ehdottamien tavoitteiden mukaisesti juuri korostettu maankäyttö- ja rakennuslakia ja paikallispalveluverkostoa kauppojen osalta, työturvallisuuslakitoimikuntaa ja siinä sitä, että yksin työskentelevien asemaa myös parannetaan. Se, mitä tässä asiassa pidän myös merkittävänä, on, että nyt toivottavasti saamme aikaan vihdoinkin rauhan, joka kestää vähintään kolme—viisi vuotta tämän lain hyväksynnän jälkeen. Valiokunnan lausumat pitävät sisällään sen, että talousvaliokunta saa vuosittain selvityksen tästä asiasta ja sen, että eduskunta saa kolmen—viiden vuoden kuluttua selonteon tästä kokonaiskehityksestä ja siitä, miten nämä lain muutokset ovat vaikuttaneet vähittäiskaupan rakenteisiin kaiken kaikkiaan.

Mitä sitten tulee monissa puheenvuoroissa todettuun ristiriitaan, joka vallitsee erilaisten arvioiden kesken, kuinka paljon työpaikkoja tämä esitys tuo tullessaan — nämä arviot vaihtelevat kovin paljon — ja siihen, millä tavoin tämä sitten vaikuttaa ihmisten arkeen, minusta tämä esitys ei pidä sisällään sitä, että sunnuntaista tulisi ympäri vuoden mikään shoppailupyhä, koska nimenomaan merkittävin laajennus on päivittäistavarakaupan osalta tapahtuva muutos. Nähtäväksi jää myös, syntyykö työpaikkoja ollenkaan lisää ja käykö niin, että pienissä päivittäistavaraliikkeissä työpaikkojen määrä kasvaisi, ja mikä sitten tulee olemaan myös päivittäistavarakaupan ja kioskin keskinäinen suhde, koska kioskit ymmärrettävästi ovat saaneet lisää markkinaosuutta viime aikoina.

Arvoisa puhemies! En kannata supermarketkehitystä ja näen tämän erääksi merkittäväksi syyksi, miksi hyväksyn tämän esityksen.

[38] **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ensinnäkin haluan todeta, että tilanne on se, että muutos yhteiskunnassa tapahtuu lainsäädännöstä huolimatta ihmisten käyttäytymisen johdosta. Olemme siinä tilanteessa, että jos jotakin ei tehdä, meille syntyy merkittäviä kioskiketjuja ja ne olennaisesti vaikeuttavat pienten, alle 400 neliön liikkeitten toimintaa. Siitä syystä katson, että nyt on aika toimia, jos joskus halutaan toimia ja jos halutaan keskustojen pienet liikkeet säilyttää.

Mielestäni on myös tärkeätä, kuten ed. U. Anttila totesi, että nyt tilanne rauhoitetaan. Tämän järjestelmän perusteella mennään kolme—viisi vuotta ja sen jälkeen katsotaan, minkälaisia kokemuksia on saatu, ja tänä aikana ei tehdä mitään muutoksia. Tietysti, jos on jokin tekninen ongelma, joka on luonteeltaan vain tekninen, niitä voidaan aina miettiä, mutta mitään sellaista, jolla pyrittäisiin aukioloaikojen lisäämiseen, ei tänä aikana ole tarkoitus eikä pidä tehdä.

Ed. Markkula-Kivisillalle haluaisin todeta, että kyseessä on hallituksen esitys, jolla on mielestäni kuitenkin myönteisiä työllisyyttä lisääviä vaikutuksia. Ei voida sanoa, että se ei lisää työllisyyttä, mutta voi sanoa, että on vaikea sanoa, paljonko se lisää, koska mitään objektiivisia mittareita tältä osin ei voida esittää. Kun hän väitti, että kauppojen työntekijöiden olisi pakko tehdä työtä liikkeissä sunnuntaisin, niin näinhän ei ole. Käytännössä tänä päivänä työntekijät voivat valita, tekevätkö sunnuntaina työtä. Työnantajat asettavat listat ja niihin on halukkaita tähän mennessä löytynyt, mikä johtuu siitä, että sunnuntaikorvaus on kuitenkin 100 prosenttia. Halukkuutta on siis olemassa, ketään ei jouduta pakottamaan.

Haluan myöskin korostaa sitä, että kenenkään ei ole pakko mennä kauppaan sunnuntaisin, joten se on jokaisen vapaaehtoinen valinta. (Puhemies koputtaa) Haluan myöskin todeta, että 30 prosenttia suomalaisista tekee silloin tällöin töitä sunnuntaisin. Pitäisikö tuo työ kieltää?

[39] **Markku Rossi /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ministeri Sasi kuten monet muutkin täällä puhuvat kuin mantrana sitä, että kolmen—viiden vuoden päästä asiaa tarkastellaan uudelleen. Mitä te sitten teette, jos todetaankin, että jollakin tavoin tämä laki on vienyt väärään suuntaan? Supistetaanko kauppojen aukioloaikaa, vai mitä sitten tehdään? Tämä on tavatonta hurskastelua sekä sosialidemokraattien että kokoomuksenkin taholta.

Arvoisa puhemies! Toisaalta, ennen kuin ed. U. Anttila poistuu täältä, tekee mieli kysyä: Kuka todellakin painosti ed. Mertjärven lähtemään talousvaliokunnasta pois? Ed. Forsius totesi aikaisemmin, että hänet painostettiin valiokunnasta pois. Tämä on myös perustuslaillinen kysymys. Ministeri Sasi, tekö painostitte, vai kuka?

40 **Jouko Jääskeläinen /skl** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ministeri ja jotkut aikaisemmat puheenvuoronpitäjät perustelivat tätä kaikkea muutosta alle 400 neliön kauppojen ylläpidolla. Luulen, että tämä on kovin kevyt peruste. Varmaan joitakin muita toimenpiteitä olisi tarvittu, jotta ne pysyisivät hengissä. Olen hyvin pahoillani, että nyt tällä tavalla tätä muista seikoista johtuvaa ongelmaa yritetään hoitaa. Tuskin tätä ongelmaa aidosti mietittiin silloinkaan, kun kioskiasetuksia ja muita ratkaisuja on aikaisemmin tehty.

Arvoisa ministeri, pelkään että tässä turvallisuuskysymykset käytännössä tulevat olemaan suurempia ongelmia kuin mitä kenties työllisyyteen lisätään. Rohkenen epäillä, että työllisyys ei todellakaan tällä asialla etene.

41 **Hanna Markkula-Kivisilta /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On totta, että teoriassa on se vaihtoehto olemassa, että voi kieltäytyä sunnuntaityöstä, mutta jotenkin uskallan epäillä sitä, että jos jatkuvasti työntekijä ilmoittaa, että ei suostu tekemään sunnuntaityöpäiviä ollenkaan, kyllä se pikkuhiljaa rupeaa näkymään sitten jossain muuallakin. Kyllä siinä sen verran epäsuhtaisessa tilanteessa työnantajan ja työntekijän välillä ollaan, että en jaksa tähän suureen valinnanvapauteen tältä osin uskoa.

Jatkuvasti käytetään argumenttia siitä, että maailma muuttuu ja meidän on muututtava sen mukana, mutta kyllä uskallan konservatiivin leiman uhallakin sanoa, että kaikki muutos ei aina ole hyvästä eikä sen takia kaikkea muutosta aina pidä olla tukemassa. Ed. Piha täällä aikaisemmin sanoi, että on väärin, että yritämme täällä ohjata ihmisten maailmaa. Meidät on valittu tänne kehittämään tätä yhteiskuntaa sen moraalin ja eettisen ja yhteiskuntanäkemyksen mukaan, joka meillä jokaisella on tänne tullessamme. Meidän pitää ikään kuin sitä taustaa vasten peilata kaikki päätöksemme, ei vain katsoa, että kun maailma muuttuu, se on luonnonlaki ja se on toteutettava.

42 **Tuija Brax /vihr** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Markkula-Kivisilta sanoi vapaudesta sen, mitä olin sanomassa. Sen lisäksi haluaisin sanoa ministeri Sasille, että on sangen vanha keino väittää ensin muiden sanoneen jotain ja sitten esittää vastaväite. En ole tänään koko päivänä kuullut kenenkään väittäneen, että ihmisten olisi pakko mennä sunnuntaina kauppaan, jos ne ovat auki. Sen sijaan olen useaan kertaan kuullut väitettävän, että tämä on taas yksi askel siihen, että pyhä muuttuu arkisemmaksi, pyhään tulee arkisia elementtejä, entistä useampi ihminen tekee arkisia asioita pyhänä. Se on aivan eri väite kuin että on pakko mennä kauppaan, kun se on auki.

43 **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On hyvä, että olemme jostakin asiasta yksimielisiä, eli kenenkään ei ole pakko mennä kauppaan, vaikka kaupat olisivat auki. Se on erittäin hyvä.

Haluan myöskin, mitä tulee arjen ja pyhän suhteeseen, todeta sen vanhan tosiasian, että 30 prosenttia suomalaisista käy aika ajoin sunnuntaisin töissä. Se on välttämätöntä yhteiskunnan toimintojen kannalta, liikenneyhteyksien ja muitten kannalta, ja näillä perheillä useimmiten ei ole valinnan vaihtoehtoa. Veturinkuljettajalla ei ole, ambulanssin kuljettajalla ei ole vaihtoehtoa, tekeekö hän työtä vai ei. Sen sijaan kaupoissa käytännössä tilanne on se, että vaikka jatkuvasti kieltäytyisikin työstä, se ei vaikuta työsuhteeseen, koska kaupat ensi sijassa käyttävät ulkopuolista, tilapäistä työvoimaa sunnuntaitehtävien hoitamiseen. (Ed. Markkula-Kivisilta: Erikoiskaupoissa ei voi käyttää tilapäistä työvoimaa!) — Nyt puhutaankin päivittäistavarakaupoista. — Siellä on näitä extraajia, jotka tekevät sitä työtä ja ovat hyvin tyytyväisiä siihen, että voivat tehdä tilapäistä työtä, koska siitä saa suhteellisen hyvän ansion sunnuntaityönä.

44 **Mikko Immonen /vas:** Arvoisa puhemies! Ed. U. Anttila kehuskeli vihreitten aikaansaannoksia jo toisen kerran tätä samaa asiaa käsitelleessä talousvaliokunnassa; viime kaudella tämä oli voimakkaasti esillä. Voin todeta, että tähän on meillä paneuduttu hyvin syvästi eri tahojen, eri taustayhteisöjen kanssa, muun muassa ammattiyhdistysliikkeen kanssa, ja ne asiat, joita vihreät populistisesti ovat esittäneet, ovat kaikki olleet esillä näissä keskusteluissa ja olivat meillä paperilla taikka taskussa tulevaa mietintökeskustelua varten. Mutta niin kuin lehdistä on saatu lukea, vihreät käyttivät niin sanottua kolmatta kättä ja tekivät asiasta näytelmän joko tietämättömyyttään, mitä vahvasti myös epäilen, mutta myös harkitsemattomuuttaan.

Peruskysymykseen, haluavatko kuluttajat sunnuntaisin käydä kaupassa nykyisin, on vas-

taus pääsääntöisesti se, että haluavat ja tekevät myös niin. Lukuisat vanhukset, joiden kulkeminen on hitaampaa, käyvät sunnuntaisin lasten kulkuneuvon myötä kaupassa syystä, että lapsilla on muusta syystä tuolloin vapaata. Tässä on mielenkiintoista myös se, että — ja kunnioitan sekä aatteellisia että uskonnollisia näkemyksiä — kun kotikylälläni katselen tavan takaa kirkosta tulleita ihmisiä, niin hyvin lähellä kirkkoa on kukkakauppa, joka joutuu viikonlopuksi ottamaan lisähenkilöstöä syystä, että kukkakaupan myynti lauantaina ja sunnuntaina on 30 prosenttia suurempi kuin muina viikonpäivinä. Kirkosta tulijat pääsääntöisesti käyvät kukkakaupassa ostamassa kukkia tuttaville, joka tietysti on kaunis tapa. Samanaikaisesti kymmenen kilometriä kotikylästäni on kauppakeskus, joka useasti on viikonloppuisin auki. Siellä ovat parkkipaikat niin täynnä, että vasta kilometrien päästä saa autolleen parkkipaikan, ja ihmisiä on pilvin pimein.

Toiseen kysymykseen, haluaako kaupan työntekijä tehdä sunnuntaisin kaupassa työnsä, on vastaus pääsääntöisesti ei. Se taas johtuu perheitten yhdessäolon tärkeydestä, mihin liittyvät lastenhoitovaikeudet, huono sunnuntaipalkka ja tietysti tarve hengähtää, kerätä voimia. Sunnuntaityöhön halukkaitakin kyllä löytyy, ja he ovat pääsääntöisesti opiskelijoita pientä lisäansiota hakiessaan.

Tähän liittyy myös kysymys kioskien, huoltoasemien ja vähittäistavarakauppojen kilpailusta. Mielenkiintoista on, että pienen ja keskisuuren yrittäjistön asiantuntija oli alkuperäisen hallituksen esityksen takana. Koska huoltamot ja kioskiliikkeet ovat lisänneet myyntiään, on se myös lisännyt alan tarvetta työllistää, ja työllistetty onkin, mutta juuri opiskelijaväkeä. Miksi? Siksi, että palkat ovat elämiseen riittämättömät ja kun opiskelijaväestö ei juurikaan ole ammatillisesti järjestäytynyt, sitä on helppo heitellä palkka- ja työaikasuhteissa miten sattuu. Totta on, että asiallisesti velvollisuutensa hoitavia huoltamoita ja kioskeja myös löytyy. Vaikka pk-kenttä paheksuu, heidän johtonsa tekee toisin. Huomionarvoista myös on, että vähävaraisen kuluttajan kannalta pelkät huoltamot ja kioskit, mikäli ei ole kilpailua, ovat köyhyyttä lisäävä toimenpide. Esimerkiksi kilo Presidentti-kahvia huoltamolla maksaa 6 markkaa enemmän kuin kaupassa.

Merkittävä lisäys hallituksen esitykseen saatiin isänpäivän tullessa kauppahenkilökunnan vapaaksi. Sillä on myös tasa-arvoa edistävä signaali. Myös tällä lisäyksellä lisättiin käytännössä sunnuntaivapaita. Esimerkiksi kuluvana vuonna, jos laki olisi voimassa, olisi työntekijöillä yksi sunnuntai vapaa enemmän kuin aiemmassa laissa.

Valiokunta on ottanut huomioon ja seuraa kauppojen aukiolon kehityksestä aiheutuvaa. Työntekijöiden turvallisuus varsinkin huumeongelman lisääntyessä on erityisen syynin alla. Perheitten yhdessäolon seuranta sekä lasten saaminen perhepäivähoitoon on mietinnössä huomioitu. Olemme hioneet valiokunnassa kompromissin, jonka taakse voi mennä.

[45] **Osmo Puhakka /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Säännöllisin väliajoin käynnistyvä keskustelu kauppojen aukioloajoista on vaarassa ylittää niin ostajien kuin myyjienkin ärsytyskynnyksen. Kuin pisteenä i:n päällä on sunnuntain päälle asettuvan jouluaaton aukiolo, mikä kirjaimellisesti rikkoo monen perheen joulurauhan.

Nyt taas kerran käytävä keskustelu lähtee palvelun tai paremminkin kulutuksen näkökulmasta, mitä pitäisi vain entuudestaan lisätä. Lähtökohta on ymmärrettävä, mikäli asiaa lähestyy ainoastaan ja vain entistäkin suuremmiksi suunniteltavien hypermarkettien näkökulmasta. Onhan sijoituksille saatava suurin mahdollinen tuotto mahdollisimman pikaisesti vielä. Tämä odotusarvo kuitenkin sillä keskeisellä edellytyksellä, että kuluttajien kukkaroissa on varaa vastata ostoskeitaitten seireeninkutsuihin.

Näkökulma kuitenkin kyseenalaistuu, mikäli maltamme siirtää sen kyläkauppoihin tai perhepohjaisiin yksityiskauppoihin. Kyläkauppojen kohdalla kaikki lisääntyvät aukioloajat merkitsevät kustannuslisää, joka ei kuitenkaan kompensoidu ostovolyymin kautta. Markkinataloudessa ei voi olla muuta seurausta ketjusta riippumatta kuin kauppojen sulkeminen ja palvelujen heikkeneminen ehkäpä ratkaisevastikin. Kauppiaspariskunnalle tai perheelle puolestaan vaihtoehdoksi jää työviikon pitkittyminen seitsenpäiväiseksi ja palkan muodostuminen pelkästä lisääntyneestä vaivasta.

Lieneekin perusteltua myös kysyä, onko yhteiskuntamme valmis kohtaamaan sunnuntain aukioloaikojen lisäämisen. Tarkoitan ensi alkuun kunnallisen päivähoidon kykyä joustaa myös viikonloppuina, mutta yhtä lailla kysyn julkisen liikenteen perään varsinkin haja-asutusalueiden kohdalla. Syvemmälti on myös kyseltävä

niiden viime kädessä yhteiskunnan harteille lankeavien laskujen maksatuksesta, jotka nousevat tulevaisuuden visiosta, jossa perhe-elämä tiskin kummallakin puolella rakentuu kulutuksen näkökulmasta käsin. Voi olla, että ostoskeidas tyydyttää jossakin määrin perheen sosiaalisen yhdessä olemisen tarpeen, mutta liikealan työntekijöiden perhekokonaisuuden kannalta kehitys on äärimmäisen vaarallinen. Tarkoitan tällä sitä, mistä ylipäätään löytyy perheelle yhteinen aika, kun joustavuutta kaikessa vaativa työ pirstoo niin päivät kuin viikotkin, puhumattakaan siitä säännöllisen epäsäännöllisyyden mukanaan tuomasta uhkasta niin fyysiselle kuin henkisellekin jaksamiselle, mille liikeala entistäkin enemmän altistuu sunnuntain aukioloaikojen myötä. Voi olla, että häviäjiä tuleekin olemaan enemmän kuin voittajia.

Ympärivuorokautisesti palveleva yhteiskunta ideologiana alistaa ihmisarvon markkinatalouden mittarille. Tässä ideologiassa ihmisen arvo punnitaan suoritteena tai hyödykkeenä. Tämän näkemyksen mukaan viikon kaikki päivät, niin myös juhlat joulusta juhannukseen, ovat arkea. Työstä ja tuotannosta tulee siten kaikkea, itse elämääkin, hallitseva arvo.

Ihmisellä on oltava oikeus lepoon, täysin tuottamattomaan joutenoloon, ei ainoastaan yksin vaan yhdessä hänelle tärkeitten ihmisten kanssa. Tässä salissa on posket pullollaan puhuttu huumeongelmasta. Nyt kuitenkin ollaan valmiit entisestäänkin rajoittamaan perheen yhteistä aikaa, joka on kiistatta paras lääke huumeita vastaan. Samaten on puhuttu vanhusten hoidosta, jossa keskeisellä sijalla ovat omaisten tapaamiset. Miten nyt käsiteltävä asia mahtaa mallata tähän ja moneen muuhun ihmissuhteiden hoitamiseen liittyvään haasteeseen?

Arvoisa puhemies! Mitkään näyttelyihin tai vastaaviin Troijan puuhevosiin piilotetut sunnuntain aukioloaikoja lisäävät yritykset eivät saa sumentaa ajatustamme siltä perhe-elämän keskeiseltä kulmakiveltä, joka edellyttää sunnuntain säilymistä koko perheen yhteisenä lepopäivänä.

[46] **Kalervo Kummola /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Käsittelemme tällä hetkellä lakia, joka herättää erittäin paljon tunteita. Näitä puheita kuunnellessa tuntuu siltä, että nyt on syksyn tärkein asia kysymyksessä. Eräille edustajille se voi periaatekysymyksenä ollakin tärkeä, mutta kyse on kuitenkin varsin pienestä asiasta, eivätkä kaikki edustajat ehkä ole ihan tarkkaan edes lukeneet lakiesityksen sisältöä.

Tässä voi monissa kohdin yhtyä ed. Hellbergin asialliseen ja kiihkottomaan puheenvuoroon siitä, että syy, miksi me talousvaliokunnassa näinkin suurella enemmistöllä tuimme lakia, on se, että siinä on selkeitä parannuksia nykyiseen lakiin ja näin ollen sitä tarvitaan. Maa ei tietenkään olisi kaatunut, vaikkei lakiesitystä olisi tullut lainkaan.

Oman käsitykseni perustelen kahdella seikalla, jotka tulevat valiokunnan perusteluissa esiin. Mietinnössä sanotaan: "Valiokunta katsoo, että lailla tulee tukea pienten päivittäistavarakauppojen toimintaedellytyksiä niin, että kaupankäynti ei keskittyisi suuriin myymälöihin taikka päivittäistavarakauppa ohjautuisi enenevässä määrin kioskeihin ja huoltoasemille". Ministeri Sasi jo ansiokkaasti kertoikin kioskien ketjuuntumisesta.

Tuntuu, että esimerkiksi ed. Puhakka ei ole lukenut lakiesitystä lainkaan. Tämähän ei muuta millään lailla hyper- tai supermarkettien aukioloaikojen määrää, korkeintaan yhdellä päivällä, niin kuin ed. Immonen juuri aikaisemmin kertoi.

Lakiesityksessä on hyvää se, että kun ajatellaan huoltoasemia — täällä vastustajat ovat puolustelleet yrittäjiä — lakiesityksellä yritetään juuri parantaa yrittäjien asemaa. Huoltoasemista on tehty pientavarataloja, joista tänä päivänä saa kaikkea muuta muttei autotarvikkeita, ei edes öljykannua. Tänä päivänä niitä pyörittävät ylikansalliset öljy-yhtiöt plus Fortum, jotka ovat heittäneet kaikilta kannattavilta huoltoasemapaikoilta entiset yrittäjät pois ja ottaneet ketjut omaan haltuunsa. Näin kävi Nesteen ketjun kohdalla, näin kävi Shellin kaikkien kannattavien huoltoasemien kohdalla. Esson tilannetta en ihan tarkkaan tiedä. Tämä oli yksi suuri syy, minkä takia minusta esitys on oleellinen parannus lakiin.

Eduskunta hyväksyi jokin aika sitten, muistaakseni viime vuonna, uuden maankäyttö- ja rakennuslain, jossa edellytetään vähittäiskaupan palveluiden alueellisen saatavuuden turvaamista, jotta asukkaille voitaisiin taata lähipalvelut. Tästä on myös kysymys, että kaupunkilaiset ja taajamissa asuvat asetetaan tänä päivänä samaan asemaan kuin haja-asutusalueilla asuvat. Tältäkään osin ed. Puhakka ei ole kyllä lakiin tutustunut.

Arvoisa rouva puhemies! Sallinette, että luen kepun ja kristillisten jättämästä vastalauseesta erään kohdan. "Pienet kaupat eivät kykene yleisesti ottaen hyödyntämään laajentuvia aukiolomahdollisuuksia samoin kuin suuremmat kaupat tai suurien kauppaketjujen yksiköt, joiden mainontaa hoidetaan keskitetysti. Tämä lisää entisestään kaupan keskittymistä ja vähentää pienten kauppojen osuutta. Suurten ostoskeskusten syntyminen taajamien ulkopuolelle ja siitä aiheutuva lähikauppojen ja kioskien väheneminen vaikeuttaa huomattavasti joustavaa kaupankäyntiä etenkin autottomien ihmisten, kuten vanhusten ja opiskelijoiden, osalta." Juuri tästähän tässä on kysymys. En ymmärrä lainkaan tätä kepun vastalauseen kohtaa. Juuri näitä kohtia, joita he lakiesityksessä pelkäävät, lakiesityksessä nimenomaan parannetaan.

Onkin erittäin valitettavaa, kun keskusten edustajat kuitenkin valiokuntatyössä olivat varsin ahkerasti ja positiivisesti mukana mietinnön käsittelyssä, että loppuvaiheessa ei syntynyt varsin pienestä kiinni ollutta kompromissia, jolla olisi suuremmalla enemmistöllä voitu tuoda isoon saliin tämä sinänsä ehkä jonkin verran kesken jäänyt, mutta kuitenkin nykyistä lakia huomattavasti parempi esitys.

[47] **Osmo Puhakka /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Vastoin ed. Kummolan käsitystä olen lukenut esityksen. Kysymyshän on siitä periaatteellisesta asiasta, että hiljaa hivuttaen rikotaan koko ajan sunnuntain aukioloaikoja. Kysymys ei voi kulminoitua yhteen lisäpäivään, ja turha on kiillotella sitä, että isänpäivänä kaupat ovat kiinni. Kysymys on periaatteesta, ja kun kysymys on periaatteellisesta kannasta, silloin pienetkin muutokset ovat selkeästi viitoittavia ja oireellisia.

Toinen asia: Mitä tulee kyläkauppoihin, tämän esityksen ja sunnuntain aukioloajan perusteella kyläkaupat tulevat suurten ketjujen toimesta lakkautetuiksi, suljetuiksi.

[48] **Kalervo Kummola /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Voin olla aivan samaa mieltä esimerkiksi edustajien Granvikin ja Seivästön ja osittain myös Puhakan kanssa lepopäivästä. Tässähän tietysti sitä rikotaan aika lailla. Mutta tällä lailla eivät ed. Puhakan äsken mainitsemat pelot toteudu. Siihen tarvitaan ihan jokin muu laki tai sitten käytännön säännöt sanelevat, mutta tässä päinvastoin yritetään parantaa yrittäjän tilannetta.

[49] **Lauri Kähkönen /sd:** Arvoisa puhemies! Hiukan aluksi kommentoin. Kaikkia puheenvuoroja ei ole kyllä ollut mahdollisuutta kuunnella, mutta monessa puheenvuorossa on lakiesitystä perusteltu sillä, että tämä ei lisää aukioloaikoja nimeksikään. Näinhän on, mutta joka tapauksessa tämä lisää niiden liikkeiden lukumäärää, jotka ovat sunnuntaisin auki. Samoin sunnuntaina työskentelevien henkilöitten lukumäärä kasvaa.

Ed. Luhtanen ja monet muutkin, ministerikin, ovat todenneet, että ei ole pakko mennä kauppaan, kaupan ei ole pakko olla auki. Joka tapauksessa käytännössä monen työntekijän on mentävä töihin. Siis käytännössä tämä kuitenkin toteutuu. Myös osan kaupoista, riippuen paikkakunnan olosuhteista, on oltava joka tapauksessa auki.

Ainakin ed. Luhtanen totesi, että perusteet uudistukselle ovat kiistattomat. Se on hänen mielipiteensä. Olen myös itse pyrkinyt noita perusteita etsimään, mutta en ole riittäviä perusteita löytänyt.

Arvoisa puhemies! Edellisen kerran liikeaikalakia muutettiin vuonna 97. Kiistelty esitys kauppojen sunnuntaiaukioloajoista on taas meillä käsittelyssä. Hallitusryhmäthän ovat tätä eduskunnassa muuttaneet jonkin verran. En käy puheenvuorossani näitä muutoksia toistamaan. Hallituksen esityksessä on 400 neliömetrin raja päivittäistavarakaupan myymälöille. Henkilökohtaisesti olisin toivonut, että neliömäärä olisi ollut pienempi, edes tuo 200, joskin paras vaihtoehto olisi, että lakiesitys hyllytettäisiin.

Lakiesitys tähtää lähikauppojen aseman parantamiseen kioskien ja huoltoasemien elintarvikemyyntiin nähden. Kioskeilla ja huoltoasemilla on nykyään lähes sama sortimentti kuin kaupoilla. Kysynkin, miksi sitten on ajauduttu tähän tilanteeseen vähitellen. Miksi on annettu näin käydä?

Asiantuntijoiden käsitykset lakiesityksen tarpeellisuudesta ovat vaihdelleet voimakkaasti, mikä tulee kyllä ilmi tässä mietinnössä sekä lausunnoissa. Henkilökohtaisesti en ole tullut, kuten totesin, vakuuttuneeksi koko lain tarpeellisuudesta.

Hallituksen esityksessä ei arvioida, minkälaisia vaikutuksia vähittäiskaupan aukioloaikojen muutoksilla on työllisyyteen. Myöskään hallitus-

ohjelmassa sovittua perusteellista selvitystä voimassa olevien aukiolosäännösten vaikutusta kuluttajien etuihin, kaupan rakenteeseen ja kaupan henkilöstön asemaan ei ole tehty.

Hallituksen esitys yleistää sunnuntai- ja pätkätyötä sekä saattaa pienet niin sanotut perheyritykset entistä ahtaammalle. Itsenäisen yrittäjän on oltava viikonloppuisin aina paikalla. Monella yrittäjällä on kesäkokemusta sunnuntaiaukioloajoista: tulot nipin napin riittävät kustannuksiin. Yleensähän kauppiaan lisäksi on paikalla ainakin yksi työntekijä. Usein on yksinkertaisesti kysymys tässä myös turvallisuudesta. Myönnän toki, että löytyy myös sellaisia liikkeitä, jotka ovat suurien liikennevirtojen, turistien, valtaväylillä ja tällaisten kauppiaitten näkemys voi olla aivan päinvastainen tästä sunnuntaityöstä. Olen jutellut hyvinkin monien maakuntamme kauppiaitten kanssa.

Lopuksi vielä poikkeusluvista: On surullista, että nykyisenkin lain vallitessa liikkeille sallitaan poikkeusluvilla olla auki tänä jouluaattona, kuten monissa puheenvuoroissa on tullut esille. Näin on myös omassa maakunnassani. Tällaiset päätökset horjuttavat ainakin minun uskoani poikkeuslupien harkittuun soveltamiseen. Edellä mainittu lääninhallituksen lupa päinvastoin vesittää nykyistä lakia. Vaikka tämä menettely juuri jouluaaton kohdalla ei enää ole mahdollinen, uuden lain 3 § antaa mahdollisuuden varsin väljään tulkintaan jatkossakin.

Arvoisa puhemies! Ihmisillä, meillä jokaisella, on periaatteet ja arvot, joista ei haluta luopua. (Puhemies koputtaa) Itse myös koen, että elämä ei ole yksin työntekoa. Sunnuntai on luonnollinen päivä perheen yhdessäoloon. Lakiesityksen toteutuessa tämä yhdessäolo tulee mahdottomaksi hyvin monilta uusilta perheiltä. (Puhemies koputtaa) Arkivapaa ei korvaa sitä. Onko tämäkin yhteinen etumme? Miksi lisätä sunnuntaityötä, kun siihen ei ole pakko? Eli en voi hyväksyä lakiesitystä.

Puhemies: Ed. Kähkönen ja vielä eräät muut, meillä on edelleen menossa tämä nopeatahtinen viisiminuuttinen!

[50] **Toimi Kankaanniemi /skl:** Arvoisa rouva puhemies! Tätä lakia on paikallaan arvioida kolmelta eri näkökulmalta: asiakkaan näkökulmasta, yrittäjäkauppiaan näkökulmasta ja työntekijöiden näkökulmasta, sen lisäksi tietysti yleisenä yhteiskunnallisena arvokysymyksenä.

Asiakkaat eivät mielestäni tarvitse seitsemää kaupan aukiolopäivää viikossa. Kuusi päivää riittää varsin hyvin meille jokaiselle. Meillä on nyt jo asunnot hyvin varustettuja ja pystymme nykypäivänä erittäin hyvin varastoimaan ruoan ja muut tarpeet niin, ettei tarvitse niiden hankintaan käyttää lepopäivää. Jos näin ei ole, tulee eteen kysymys, miten poikkeusoloissa menestyisimme ja pärjäisimmekään, jos emme edes normaaliaikoina pysty hoitamaan asioita kuutena päivänä. Eli lyhyesti sanoen: Asiakkaiden edun nimissä tällaista lainmuutosta ja tätä linjaa, mitä hallitus ikään kuin väkisin syöttää pala palalta, ei ole tarpeen hyväksyä.

Kaupan alan yrittäjien näkökulmasta usein väitetään, että tämä on vapaaehtoista. Tosiasia on kuitenkin se, että mitä vapaammat aukioloajat ovat, sitä ahtaammalle joutuvat erityisesti pienet kauppayritykset, jotka ovat suurten puristuksessa ja jotka näin ollen eivät voi pitää kiinni kauppojaan silloin, kun isot ovat auki. Tässä nimenomaan isojen kauppojen oikeuksia lisätään ja sitä kautta pienten kauppiaiden asemaa entisestään saatetaan vaikeampaan tilanteeseen. Niin asiakkailla kuin yrittäjilläkin on perheet ja heitä pitää myös vakavasti ajatella tällaisissa asioissa. Uutta ostovoimaahan tämä ei tuo, vaan jakaa vanhaa hieman laajemmalle. Sillä ei koko kansantaloutta millään tavalla ruokita.

Kaupan työntekijöiden osalta tämä on ehkä kaikkein hankalin. Me tiedämme, että pätkätyöt ja hyvin matalat palkat ovat kaupan alan työntekijöillä lähtökohtana. Kun tätä kaupan aukioloaikaa lisätään, nämä ongelmat entisestään vain kärjistyvät. Edelleen työntekijöiden perheetkin kärsivät. Erilaiset selvitykset osoittavat, että laajennetuilla kaupan aukioloajoilla ei ole tähän astikaan työllisyyteen ollut vaikutusta. Täytyy muistaa, että Lipposen ensimmäisen hallituksen laatima 52 kohdan työllisyysohjelma piti sisällään kaupan aukioloaikojen laajentamisen, taisi olla kokonaan vapauttaminen tavoitteena, työllisyyssyistä siis, mutta nyt ei enää tätä perusteella työllisyyssyillä, koska työllisyys ei tällä tavalla parane.

Arvoisa puhemies! Erityisesti hämmästyttää talousvaliokunnan mietinnön yleisperusteluissa kohta, jossa sanotaan, että "valiokunta painottaa julkisen liikenteen ja päivähoitopalveluiden jär-

jestämistä toimiviksi ottaen huomioon sunnuntaina työskentelevien työntekijöiden ja yrittäjien muuttuvat työajat".

Kun kaupan aukioloaikoja laajennetaan sunnuntaipäiviin, vaaditaan siis, että yhteiskunnan on lisättävä kustannuksia, järjestettävä joukkoliikennettä ja päivähoitopalveluja tämän takia. On käsittämätöntä, että tälle kierteelle annetaan periksi. Ei näin ole syytä menetellä, vaan on syytä vetää jopa takaisinpäin, niin kuin ed. Räsäsen aloitteessa esitetään, ja näin ollen saada ihmisille ihmisarvoinen elämä, niin että se ei ole vain markkinavoimien juoksutuksen perässä kulkemista, ja myös työturvallisuusriskit ja monet muut asiat ovat vakavasti otettavia näkökohtia tämän asian käsittelyn yhteydessä.

Arvoisa puhemies! Totean, että tämä esitys on syytä hylätä ja on syytä palata takaisinpäin, arvostaa perheitä ja yksilöitä ja niin asiakkaiden, yrittäjien kuin työntekijöidenkin vapaa-aikaa ja nimenomaan yhteistä vapaa-aikaa. Se on tärkeä asia tässä yhteiskunnassa, ja entistä tärkeämmäksi se tulee.

[51] **Jukka Gustafsson /sd:** Arvoisa puhemies! Salissa ei ole yhtään vihreää paikalla. Se voi olla hyväkin, koska he punastuisivat ja häpeäisivät, jos olisivat paikalla kuulemassa, mitä nyt sanon. Ainakin minun silmissäni vihreät laskivat monta porrasaskelmaa alaspäin sortumalla sen kaltaiseen limboiluun ja mahalaskuun, johon he mielestäni tarpeettomasti syyllistyivät, kun menivät vaihtamaan valiokuntaedustajansa, joka antoi tarpeettomasti painostuksen alla periksi. En pidä tämän tyyppistä menettelytapaa hyväksyttävänä ja ihmettelen, ettei lehdistömme ja julkinen sana voimakkaammin takertunut tähän asiaan. Pidän tällaista menettelytapaa, etenkin jos se leviää ja tulee käytännöksi, todella huonona työkäytäntönä suomalaisessa parlamentissa. En äkkiseltään muista, että sellaisia olisi ollut.

No, kauppojen aukiolokysymykseen on aiemminkin matkan varrella liittynyt erilaista dramatiikkaa ja vähän sähellystäkin. Oma peruslähtökohtani tähän asiaan on aika periaatteellinen. Koen nimittäin sillä tavalla, että suomalaisena kansanedustajana en kovin monissa asioissa vaikuta niin perusteellisesti suomalaiseen kulttuuriin ja elämäntapaan, elämänmuotoihin, kuin puhuttaessa ja päätettäessä esimerkiksi kauppojen aukioloajasta. Yleensä me täällä päätämme sosiaalikysymyksistä, koulutusasioista, joiden vaikutus ei ole tavallaan niin kertakaikkinen kuin on silloin, kun päätämme kansalaisten ajankäytöstä ja luomme sille reunaehtoja.

Ajattelen sillä tavalla, niin kuin ajattelin aiemminkin, kun näitä asioita on eduskunnassa käsitelty, ja minulla on tietty ihmiskäsitys, minulla on tietty yhteiskuntakäsitys, minulla on tietty käsitys hyvästä elämästä ja sen ehdoista. Siihen ei kovin hyvin istu se, että olemme tekemässä sunnuntaista arkipäivää, ja haluan olla suomalaisena kansanedustajana vastustamassa sen tyyppistä kehitystä. Kuitenkin tällainen ikään kuin sivistynyt länsimainen kulttuurielämä ja sivistyskäsitys rakentuu siihen — yhdyn niiden edustajien puheenvuoroihin, jotka toteavat, että siinä on tietty elämänkokemuksen, syvän historian tuoma johtopäätös — että teemme viitenä kuutena päivänä viikossa töitä ja yhtenä on syytä pysähtyä ja levätä ja pyrkiä välttämään sen tyyppistä työntekoa, joka nyt ei sitten ole enemmän tai vähemmän välttämätöntä.

Olin itse aikanani Metallityöväen liiton koulutuskeskuksen rehtorina ja toin silloin opinahjoon julisteen vuodelta 58, jossa oli isä metallimiehen haalareissa ja kaksi pientä lasta ja jossa luki: "Isä, lauantai kuuluu meille!". Haluaisin olla vaalimassa suomalaisessa yhteiskunnassa sen kaltaisia periaatteita, että jatkossakin voimme erottaa lepopäivän arjesta. Vaikka myönnän, että tämän asian yhteydessä ei ole kysymys kovin isosta askeleesta ja muutoksesta, se on kuitenkin muutos huonompaan suuntaan. Sen takia en halua olla omalla päätökselläni lisäämässä ja vauhdittamassa tämän tyyppistä kehitystä, jolla laajennetaan kauppojen sunnuntaiaukioloa.

Keskustelun nopeatahtinen osa päättyy.

[52] **Pekka Nousiainen /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Käsittelyssä on hallituksen esitys vähittäiskaupan aukioloajoista ja siihen liittyvä talousvaliokunnan mietintö. Hallitus ehdottaa, että ne päivittäistavarakaupan myymälät, joissa vakinainen liiketoimintakäytössä oleva myyntipintaala on enintään 400 m^2, saavat olla avoinna kaikkina kuukausina sunnuntaisin 12—21:een. Muut vähittäiskaupan myymälät saavat olla auki sunnuntaisin samaan kellonaikaan touko-, kesä-, heinä- ja elokuussa sekä marras- ja joulukuussa. Valiokunta on muuttanut lakiehdotusta siten, että sitä sovellettaisiin myös huonekalukauppaan ja parturi- ja kampaamoliikkeisiin.

Valiokunnan kannanotoissa minusta valiokunta oivallisesti katsoo, että lailla tulee tukea pienten päivittäistavarakauppojen toimintaedellytyksiä niin, että kaupankäynti ei keskittyisi suuriin myymälöihin taikka päivittäistavarakauppa ohjautuisi enenevässä määrin kioskeihin ja huoltoasemille. Valiokunnan linjaukset ovat oikean suuntaisia mutta käytännössä ehkä itse varsinaisen pääasian eli aukioloaikaa koskevan laajennuksen kanssa ristiriidassa.

Arvoisa rouva puhemies! Kuten valiokunnan puheenjohtaja ed. Luhtanen totesi, tämä on jo viides esitys kymmenen vuoden aikana, jolla kauppojen aukioloaikaa laajennetaan. Yhtä lailla tästä käsittelystä on voinut vetää sen johtopäätöksen, että tämä nyt säädettävä laki olisi voimassa noin kolme vuotta ja sen jälkeen jälleen kauppojen aukioloaikaa laajennettaisiin. Minusta nyt on kysymys siitä, että arvioimme, missä laajuudessa tätä palveluyhteiskuntaa viedään eteenpäin, mitkä palvelut tulee olla käytössä myös sunnuntaisin ja missä laajuudessa. Minusta nykyinen käytäntö kauppojen aukioloajoista on ollut varsin toimiva, sillä se on mahdollistanut ihmisten ostovoiman käytön erityisesti kesäaikana ja myös joulun aikaan ja pitempien pyhien jälkeisinä sunnuntaipäivinä.

Ehkä voidaankin nähdä, että vähittäiskaupan aukioloaikojen laajentaminen ja kauppojen vapaa aukiolo sunnuntaisin on lähtenyt liikkeelle kaupan keskusliikkeistä, joilla on ollut perusteltu tarve saada suurten marketinvestointien osalta laajentuvaa käyttöä. Ne ovat perustelleet laajentamista juuri sosiaalisilla ja yhteiskunnallisilla vaikutuksilla, lähinnä työpaikkojen määrien lisääntymisellä ja kuluttajien vaatimuksilla. Kuitenkin kun näitä asioita on selvitetty, selvästi on ollut nähtävissä, että työllisyysvaikutus kauppojen aukioloaikoja laajennettaessa ei ilmeisestikään tule kasvamaan, koska tässä vaiheessa ja tähän mennessä kaupan työsuhteet ovat paljolti muuttuneet osa- ja määräaikaisiksi ja näin myös tulisi jatkossa käymään, mikäli kauppojen aukioloaika laajenisi. Päinvastoin liikkeiden henkilökunnassa on epävarmuus pätkätöiden osalta työsuhteisiin nähden lisääntynyt ja varsinkin niiden henkilöiden piirissä, joilla on vajavaisuutta koulutuksessa ja työkokemus riittämätöntä.

Mikäli tätä uudistusta vietäisiin eteenpäin, kuten täällä on todettu, häviäjiä tulisivat olemaan ennen kaikkien taajamien, asutuskeskusten pienkaupat, erikoismyymälät, perhe- ja pienyrittäjämyymälät ja ennen kaikkea kaupan henkilökunta. Pienmyymälöiden osalta on todettava, että se omistajataho, joka kauppaa ylläpitää, ei kykene sunnuntaisin toimintaansa laajentamaan merkittävästi, koska kannattavan liiketoiminnan edellytys pohjautuu omaan työpanokseen ja siinä suhteessa liikevaihdon kasvattaminen ja palvelujen laajentaminen on rajallista.

Tässä ovat myös monet nostaneet esille eettiset kysymykset, perheensisäiset kysymykset, ja omalta osaltani yhdyn näkemyksiin, että sekä yrittäjäperheillä että kaupan henkilökunnalla on oltava mahdollisuus viettää lepopäivää sunnuntaisin ja sallittava se, että perheillä on mahdollisuus yhdessäoloon ja myös perheen harrastusten ja perheen sisäisten toimintojen kehittämiseen. Tämä lakiehdotus ei mahdollista tämän kaltaista toimintaa. Toisaalta tämä lakiehdotus lisäisi yhteiskunnan vastuita lasten päivähoidon puolella, julkisen liikenteen puolella, eikä välttämättä näihin juuri näinä aikoina ole varustauduttu. Yhtä lailla uskon, että se ostovoima, joka tänä päivänä meillä on käytössä, tuskin kasvaa. Mikäli sunnuntaiaukiolo laajenee ja ostovoima keskittyy pyhäpäiville, yhtä lailla myynti on sitten arkipäivinä vähäisempää. Siinä mielessä näen mielelläni, että kauppojen aukioloajat saavat säilyä tässä vaiheessa ennallaan, ja uskon, että tuo keskustan vastalause, joka tähtää lakiehdotuksen hylkäämiseen, tulee saamaan hyvin laajan ja mittavan kannatuksen.

[53] **Tapio Karjalainen /sd:** Arvoisa puhemies! Tässä on kyse suuresta vyörytyksestä kohti täydellistä kauppojen aukiolon vapauttamista. Voin sanoa, että minun oman perusfilosofiani kannalta ratkaiseva vääntö käytiin viime vaalikaudella. Vastustin silloin viimeiseen asti sekä hallituksen että oman ryhmänikin mielestä liian pitkälle ja hävisin. Silloiseen ratkaisuun nähden nyt kyseessä ovat marginaaliset, tosin, myönnän, edelleen kielteiset muutokset ennen kaikkea siltä osin kuin vapaan aukiolon edellytyksenä oleva neliömäärä kasvaa 400:aan. Myönnän, että valiokunnasta tullut kompromissi on jonkinlainen parannus hallituksen esitykseen, mutta totean eduskunnan pöytäkirjoihin, että lähinnä ryhmäsolidaarisuudelle myönnytyksiä asian kustannuksella tehden en aio vastustaa tulevassa äänestyksessä mietinnön mukaisen esityksen läpimenoa.

[54] **Juha Korkeaoja /kesk:** Arvoisa puhemies! Ed. Karjalainen, sanoitte, että kyse on vyörytyksestä. Olen samaa mieltä. Kyse on vyörytyksestä. Kyse on siitä, että tämä on yksi askel matkalla kohti kauppojen täydellistä aukioloa. Siihen tällä esityksellä pyritään, ja jos tämä esitys siinäkin muodossa, kuin hallituspuolueet ovat täällä kompromissin tehneet, tulee hyväksytyksi, se on yksi askel kohti kauppojen sunnuntaiaukiolon täydellistä vapautusta. Itse asiassa kompromissi, joka tähän on leivottu, pitää sisällään perustelut sille, miksi parin kolmen vuoden päästä pitää tehdä uusi esitys, joka sisältää täydellisen kauppojen aukiolon. Siksi, ed. Karjalainen, olen pettynyt, kun ilmoititte, että pitkin hampain tai vastentahtoisesti ryhmäsolidaarisuuden nimissä asetutte tätä kannattamaan, koska silloin asetutte kannattamaan sitä prosessia, joka tässä nyt on meneillään.

Tämän keskustelun aikana ovat monessa eri yhteydessä tulleet esille ne perustelut, miksi kauppojen sunnuntaiaukioloa ei pitäisi laajentaa. Kysymys on välittömästi kaupan työntekijöiden epämukavien työaikojen lisääntymisestä. Täällä on todettu, että onhan monella muullakin yhteiskunnan sektorilla epämukavia työaikoja. Niin on, mutta kun ei ole mitään tarvetta laajentaa epämukavia työaikoja yhä uusille työaloille, niin miksi sitten niin pitäisi tehdä?

Tämän vuoden osalta sunnuntaiaukiolo kärjistyy jouluaattona. Nyt olisi ollut mahdollisuus antaa kaupan työntekijöille kerrankin vapaa jouluaatto, mutta tänäkin vuonna muutamat kauppaliikkeet näyttävät pitävän ovensa auki myös jouluaattona, mitä suuresti ihmettelen. Haluaisin vedota niin kauppaliikkeisiin kuin kuluttajiinkin, että syntyisi sellainen liike, että kerta kaikkiaan kieltäydyttäisiin tämäntapaisesta sunnuntaiaukiolon hyväksikäytöstä, ja että kaupat tajuaisivat, että mitään tarvetta jouluaaton aukioloon ei ole, ja päätyisivät, niin kuin monet kaupat ovat päätyneet, pitämään tänä vuonna jouluaattona ovensa kiinni.

Toinen peruste sunnuntaiaukiolon laajennuksen rajoitukselle on se, että lähikauppiaat, pienet perheyrityskauppiaat, menettävät sunnuntaiaukiolon myötä viimeisen vapaapäivänsä. Jokainen tietää, että kaupan sunnuntaiaukiolo tällaisille kauppiaille merkitsee sitä, että heidän itsensä on pidettävä kauppaliikkeensä auki. Erityisesti, kun esityksessä tämä on rajattu 400 neliöön, erittäin monet juuri niistä pienistä liikkeistä, joita tämä laajennus nyt koskee, ovat juuri sellaisia, joissa yrittäjä-kauppiaat tulevat pitämään kauppaa auki ja tällä tavalla menettävät vapaapäivänsä.

Kolmas asia, jota esitys osaltaan merkitsee, on se, että se lisää kaupan keskittymistä. On päivänselvää, että sunnuntaiaukiolon laajentaminen mahdollistaa suurten maakunnallisten kauppa- ja viihdekeskusten perustamisen entistä suuremmassa määrin, mikä puolestaan tarkoittaa sitä, että ostovoimaa, joka on tietyn suuruinen, siirtyy pienemmistä keskuksista suuriin maakunnallisiin keskuksiin. Tämä on osa pienten liikkeiden kuolemaa, vaikka tässä muodollisesti yritetään sanoa, että juuri nyt käsiteltävänä oleva hallituksen esitys toimisi toisin päin. Todellisuudessa pitkällä aikavälillä tämä prosessi, mistä tässä on kysymys, johtaa kaupan entistä suurempaan keskittymiseen.

Täällä on myös puhuttu sunnuntaipäivän arkipäiväistymisestä, mitä tämä esitys ilman muuta omalta osaltaan merkitsee ja lisää. Minusta ei ole esitetty mitään hyviä perusteluja sille, että sitä valitettavaa kehitystä, jota muutoinkin on tapahtunut, pitäisi edelleen voimistaa tälläkin päätöksellä niin, että viikonpäivät tulevat entistä enemmän saman kaltaisiksi ja ihmisen kannalta tärkeä vuorottelu vapaan ja arkipäivän, työpäivien, välillä säilyisi. Täällä on hyvin asiaa perusteltu. En tätä asiaa käy sen laajemmin arvioimaan.

On todettu, että kuluttajat itse tehkööt päätöksensä. Näinkin tietysti voidaan ajatella, mutta kyllä eduskunta, lainsäätäjä, on se, jonka tehtäväksi on asetettu asettaa normeja yhteiskunnalle. Ehkä kärjistettynä esimerkkinä voisi sanoa, että me asetamme normeja muun muassa huumeiden käytölle. Emme ole halunneet jättää huumeiden käyttöä esimerkiksi jokaisen yksilön itsensä päätettäväksi. Tämä on tietysti kärjistetty esimerkki mutta osoittaa sen, että eduskunta on sitä varten olemassa, että se asettaa yhteiskunnallisia normeja. Tässäkin kysymys on nimenomaan siitä, että halutaan normeilla ohjata yhteiskuntaa tiettyyn haluttuun suuntaan.

Viimeksi haluan kiinnittää huomiota mielestäni arvottomaan näytelmään, jonka vihreä eduskuntaryhmä täällä järjesti, kun heidän edustajansa pakotettiin eroamaan tai halusi erota talousvaliokunnasta, jotta asia olisi edennyt siellä. Minusta, jos ed. Mertjärvi olisi pysynyt kannassaan loppuun asti, hän olisi istunut valiokunnassa ja toiminut omantuntonsa mukaan eikä pyytänyt eroa valiokunnasta. Olisi asia sitten ratkaistu

isossa salissa sillä tavalla kuin tilanne olisi edellyttänyt. Mutta minusta tämäntapainen kiemurtelu ei ole kovin hyvää kuvaa parlamentin työstä antava asia.

Ylipäätäänkin sentapainen työskentely, mikä nyt tämänkin asian yhteydessä jälleen kerran näkyy, että hallituspuolueiden eduskuntaryhmät ovat täällä kovin monta mieltä, on omiaan hämärtämään parlamentaarisen järjestelmän toimivuutta. Parlamentaarisen järjestelmän perusideahan on se, että on haluttu luoda systeemi, jossa kansalaiset tietävät, kenellä on valta tehdä päätöksiä mutta ketkä myöskin vastaavat tehdyistä päätöksistä. Hallituksella ja hallituspuolueilla on valta tehdä päätöksiä ja vastuu niistä päätöksistä samaan aikaan. Nyt tässä hämärtyy tämä suhde, mikä ei minusta ole koko tämän järjestelmän kannalta edullista.

On syytä lopuksi huomauttaa, että jokainen hallitusryhmän edustaja, joka tukee hallitusta, tukee myös omalta osaltaan kauppojen aukiolon laajennusta, mikä tässä tapahtuu, äänestipä tässä yksittäisessä kysymyksessä miten vain. Niin kauan kuin antaa tukensa hallitukselle, on kollektiivisessa vastuussa siitä, mitä hallitus esittää ja täällä hallitusryhmien toimesta vie läpi.

55 **Tapio Karjalainen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Korkeaoja esitti pettymyksensä siihen, että en aio vastustaa tässä vaiheessa tätä lakia. Sen takia haluan sanoa, ed. Korkeaoja, että me molemmat olemme tässä talossa monessa sellaisessa prosessissa mukana, jossa täydellisesti meidän mielestämme paras lopputulos ei ole näkyvissä. On aina arvioitava se, milloin on ratkaiseva kohta olla eri mieltä. Minulla se oli viime vaalikaudella.

56 **Klaus Hellberg /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Haluaisin esittää ed. Korkeaojalle kysymyksen: Oletteko valmiit esimerkiksi tiukentamaan aukioloaikoja haja-asutusalueella päivittäistavaramyymälöiden kohdalla, vai miten te haluatte sunnuntain käyttöä nimenomaan perheiden kohdalla lisätä?

Minä olen tässä esityksessä lähtenyt siitä, että alle 400 neliön kaupoille annetaan nykyisen lainsäädännön tilanteessa mahdollisuus selviytyä ja elää. Siinä mielessä tämä on ainakin minun näkemykseni, että tällä lainsäädännöllä annetaan pienemmille myymälöille mahdollisuus pärjätä suurmarkettien välisessä kilpailussa.

57 **Juha Korkeaoja /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olisin valmis myös haja-asutusalueilla asettamaan rajoituksen johonkin neliömäärään, vaikka 200 neliöön. En halua, että tällaisia huvikeskuksia syntyy keinotekoisesti jonkin kaupungin rajan ulkopuolelle, samoilla perusteilla kuin edellä totesin muutoin.

Ed. Karjalaiselle sanon, että kun te tuette tätä esitystä nyt, kannatte vastuun omalta osaltanne ja ryhmän varapuheenjohtajana erityisesti siitä, että kauppojen aukiolo tässäkin ottaa yhden askeleen laajennuksen suuntaan.

58 **Juha Karpio /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Korkeaojalle voin todeta, että voin aivan hyvällä omallatunnolla tukea esitystä siinä muodossa, kuin se nyt valiokunnasta tuli, huolimatta siitä, että siinä on puutteita, joihin kohta puheenvuorossani tulen puuttumaan.

Viime vaalikaudellahan oli yksi sitkeimmistä ja myöskin täällä paljon puhuttaneista asioista silloisen hallituksen tekemä esitys vähittäiskaupan aukiolojen vapauttamisesta. Värikkäiden keskustelujen jälkeenhän me sitten vuonna 97 laajensimme aukioloaikoja joihinkin sunnuntaipäiviin samoin kuin arkipäivän aukioloja pidennettiin. Esitystä perusteltiin silloin niin kuin nytkin elinkeinovapaudella ja sillä, että kansalaisilla olisi mahdollisuus itse valita, milloin he haluavat asioida kaupassa. Eihän kukaan toki pakota ihmistä menemään sunnuntaisin kauppaan, jos se on vastoin hänen vakaumustaan ja kun hänellä toki on paljon muuta mielekkäämpääkin tekemistä. Siitä, kuinka paljon vuonna 97 toteutettu lain muutos loi uusia työpaikkoja, niin kuin silloin perusteltiin, on nyt olemassa ristiriitaisia tietoja, kun tutustuin mietintöön. Mutta selvää tietenkin on, että aukiolojen lisääminen ei ainakaan ole työpaikkojen suhteen aikaansaanut huononnusta, pikemminkin päinvastoin.

Keskustelussa on jäänyt vähemmälle huomiolle se, että haja-asutusalueilla kaupat voivat jo nyt olla vapaasti auki, vaikka tulos näissä haja-asutusalueiden kaupoissa tavallisesti otetaankin kauppiaan ja omistajaperheen työpanoksesta ilman, että heille ainakaan kesällä liikenisi juurikaan vapaa-aikaa. Haja-asutusalueiden aukioloissa ei kuitenkaan täällä ole nähty mitään eettisesti väärää.

Kun tarkastellaan nyt tehtyä hallituksen esitystä ja valiokunnan kannanottoa, on siinä mielestäni hyvää ainakin se, että siinä on lähdetty va-

pauttamaan kaupankäyntiä ja että ihmisillä niin halutessaan on mahdollisuus suorittaa ostoksensa parhaaksi katsomanaan ajankohtana vaivattomasti. Keinotekoiselta taas tuntuu asetettu 400 neliömetrin raja. Raja on mielestäni teennäinen, ja se tuleekin ennen pitkää poistumaan kaupparakenteen muuttuessa. Mielestäni voidaan aivan oikeutetusti kysyä, miksi ihmisiä ohjataan menemään tietynlaisiin kauppoihin, jos he ovat tottuneet käymään kauppaa toisenlaisessa kaupassa? Miksi pyritään ohjaamaan lepopäivän ajankohtaa? Eikö nykyaikaan kuulu kansalaisille valinnanvapaus suorittaa ostoksensa siinä kaupassa, missä haluavat, silloin kun se on heille mielekkäintä, ilman että valinnanvapautta me täällä pyrimme rajoittamaan.

Arvoisa puhemies! Ymmärrän toki ne vaikeudet, joita perheyrittäjillä perinteisissä pikkukaupoissa tänä päivänä on verrattuna suuriin yksikköihin. Mutta tehtävät muutokset eivät ratkaise näitä ongelmia eivätkä ole mielekkäitä. Jos ja kun laki nyt vahvistetaan siinä muodossa kuin se valiokunnasta tuli, joudumme hyvinkin nopeasti toteamaan, ettei se ole toimiva ja oikeudenmukainen eri kauppiaita kohtaan, samoin kuin se ohjaa keinotekoisesti ihmisten kaupankäyntiä. Kun vielä edellytetään, ettei lakiin tule ehdottaa muutoksia seuraavan kolmen—viiden vuoden aikana, vaikka se ei toimisikaan, niin mikä syvällinen ajatus tässä loppujen lopuksi on, se ei aivan minulle ole selvinnyt, vaikka olenkin perehtynyt mietintöön.

On todennäköistä, että seuraava eduskunta taas vapauttaa sunnuntaiaukioloaikoja ja tekee säädettyihin neliömetrimääriin muutoksia ja viimeistään seuraava eduskunta vapauttaa kokonaan kaupan aukioloajat, niin kuin useimmissa Euroopan unionin maissa jo on tapahtunut, ja näissä maissa nimenomaan kauppiaan itse on harkittava parhaaksi katsomansa aukioloajat. Nämä vastustavat puheenvuorot, joita täällä on käytetty, ovat hyvin pitkälle samanlaisia kuin neljä vuotta sitten. Kuitenkin neljän vuoden aikana epäilyt tästä toimivuudesta ovat suurimmalta osin osoittautuneet myöskin aiheettomiksi.

59 **Reijo Kallio /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Täällä on tänään viitattu jo muutamaan otteeseen hallitusohjelmaan, jonka mukaan hallitus selvittää voimassa olevien aukiolosäännösten vaikutuksia kuluttajien etuihin, kaupan rakenteeseen ja kaupan henkilöstön asemaan.

Käsittelyssä olevan hallituksen esityksen perusteluissa luetellaan muutama tehty selvitys. Ne käsittelevät aukiolomahdollisuuksien käyttöä päivittäistavarakaupassa sekä myyntihenkilöstön ja vähittäiskaupan pääluottamusmiesten mielipiteitä kaupan aukioloajoista. Todella analyyttiset tutkimukset vuonna 1997 laajennettujen sunnuntaiaukiolosäännösten vaikutuksista kaupan rakenteeseen ja erityisesti kuluttajien etuihin puuttuvat. Mielestäni ei ole riittävästi selvitetty esimerkiksi sitä, mikä on sunnuntaimyynnin vaikutus myymälöiden palvelu- ja hintatasoon. Tosiasia kuitenkin on, että kuluttajien ostovoima ei lisäänny kasvavien aukioloaikojen mukaisesti, vaan asiakasvirrat hajautuvat eri viikonpäiville.

Hallituksen selvitysvelvoite on siis hoidettu suhteellisen kevyesti, ja nekään vähäiset selvitykset, jotka on tehty, eivät anna selkeitä perusteita sunnuntaiaukiolojen laajentamiselle. Hallitus on kuitenkin katsonut tarpeelliseksi lakiesityksen antamisen. Esityksen taustalla lienee ollut olettamus kaupan aukiolojen vapauttamisen välttämättömyydestä.

Hallituksen esityksessä on kuitenkin paljon hyviäkin aineksia. Kauppa- ja teollisuusministeriön määräämän viiden aukiolosunnuntain sijoittaminen järkevällä tavalla on osoittautunut hankalaksi sekä kaupan, kuluttajan että kaupan työntekijöiden kannalta. Tällainen aukioloihin liittyvä epävarmuus on myös ollut omiaan vaikeuttamaan vähittäiskaupan pitkän aikavälin suunnittelua. Ilmoittelut erillissunnuntaiden aukioloajoista ovat lisänneet kauppojen kustannuksia, ja nämähän vyörytetään viime kädessä kuluttajien maksettaviksi. Niinpä siirtyminen johdonmukaisiin, etukäteen tiedettäviin sunnuntaiaukioloihin selkeyttää nykyistä hankalaa ja sekavaa käytäntöä. Esityksessä on myös perusteltuja tiukennuksia uudenvuoden- ja vapunaaton sekä kaksoispyhien aukiolojen osalta.

Suurin kysymys käsiteltävänä olevassa lakiesityksessä on kuitenkin sunnuntaiaukiolon laajentaminen alle 400 neliömetrin taajama-alueiden kauppoihin. Tätä perustellaan sillä, että näin voidaan parantaa lähikaupan kilpailutilannetta ja kannattavuutta. Tosiasia tietysti on, että alle 400 neliömetrin lähikaupat ovat menettäneet myyntivolyymiään ja markkinaosuuttaan. Esimerkiksi viime vuonna, kun yli 1 000 neliömetrin supermarketit lisäsivät myyntiään 924 miljoonaa markkaa ja yli 2 500 neliömetrin hypermarketit

682 miljoonaa markkaa, niin lähikauppojen myynti väheni 478 miljoonaa markkaa.

Voidaanko siis tällä uudistuksella turvata lähikauppojen olemassaolo ja kilpailukyky? Ehkä ei kannata odottaa liian paljon. Kyllä kaupan rakenteen kannalta avainasemassa on kuntien kaavoituspolitiikka ja erityisesti suhtautuminen marketkaavoihin. On myös huomattava se, että sunnuntaikaupan osuus on ollut vain noin 4 prosenttia myynnistä ja Ruotsistakin saatujen kokemusten mukaan se vakiintui sielläkin vain 6 prosenttiin, eli sunnuntaikaupassa ei ole sitä lisäjaettavaa niin kauhean paljon eikä tule tulevaisuudessakaan olemaan.

Lähikauppojen aseman kohentumisen kannalta on oleellista, miten hyvin lähikaupat kykenevät sunnuntaiaukiolojaan hyödyntämään. Monesti nämä kaupat ovat perheyrityksiä, ja pelkästään oman perheen voimin toimivissa kaupoissa ei ehkä kyetä jatkuvaan työssäoloon. Mutta en halua sanoa sitä, etteikö kaavailtu muutos olisi mahdollisuus lähikauppojen parempaan tulevaisuuteen.

Kirkonmiehet ja miksei -naisetkin ovat osallistuneet aktiivisesti kauppojen aukioloista käytyyn keskusteluun. Viime sunnuntaina muun muassa oli Turun arkkihiippakunnan piispan Ilkka Kantolan kirjoitus Raumalla ilmestyvässä Länsi-Suomi-lehdessä. Siinä Kantola osoitti ymmärtämystä sille, että lähikaupat voivat vahvistaa asemiaan suhteessa marketteihin. Lisäksi hän toivoi kuntien päättäjiltä kriittisempää suhtautumista marketkaavoihin. Nämä näkemykset vastaavat aika pitkälle omia näkemyksiäni.

Hyvänä pidän talousvaliokunnan käsittelyssä sitä, että talousvaliokunta on täsmentänyt kaupan pinta-alan laskemista ja tiukentanut nykyisin varsin lepsua poikkeuslupamenettelyä, samoin sitä, että huonekalukauppa sekä parturi- ja kampaamoala ovat jääneet sunnuntaiaukiolorajoitusten piiriin.

Arvoisa puhemies! Asiantuntijakuulemisessa eri osapuolet, niin yrittäjät, työntekijät kuin kuluttajatkin, ovat toivoneet, että aukioloasia ei ole jatkuvassa muutoksessa, vaan että päästäisiin vakaaseen ja pysyvään olotilaan, joka mahdollistaisi suunnitelmallisuuden myöskin kaupan alalla. Talousvaliokunta on lausumaehdotuksessaan lähtenyt siitä, että tähän asiaan ei vähään aikaan palata ja silloinkin, jos palataan, eduskunnalle annettavan selonteon muodossa. Toisaalta kehitys saattaa kyllä kaupankin alalla johtaa siihen, että muutaman vuoden kuluttua tällaista perinteistä säätelyä ei enää tarvitakaan.

Täytyy myös toivoa, että aukioloaikojen lisäksi hallituksella riittäisi kiinnostusta esimerkiksi kaupan työntekijöiden työturvallisuuteen ja siihen, miten osa-aikaisten työntekijöiden jatkuvasti lisääntyessä myös kaupan alalla kyetään saamaan osaavaa ja ammattitaitoista henkilökuntaa.

Kaiken kaikkiaan, arvoisa rouva puhemies, talousvaliokunta on saanut tämän esityksen siihen muotoon, että se on hyväksyttävissä.

60 **Tanja Karpela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys laiksi vähittäiskaupan aukioloajoista ja elinkeinon harjoittamisesta on nostanut esille perusteltuja kannanottoja puolesta ja vastaan. Hallituksen esityksen mukaan päivittäistavarakaupan myymälät, joissa vakinainen liiketoimintaan käytössä oleva pinta-ala on enintään 400 neliömetriä, saavat olla auki kaikkina kuukausina sunnuntaisin. Esitystä on vastustettu monistakin eri syistä, jotka ovat suurelta osin olleet perusteltuja. Perusteltuja syitä ovat mielestäni julkisen liikenteen ja päivähoitopalveluiden järjestämiseen liittyvät paineet. Näihin epäkohtiin on hallituksen viipymättä kiinnitettävä huomiota.

Sen sijaan minun on vaikea ymmärtää perusteluja liittyen perheen yhteisen vapaapäivän viettoon. Ajatus on toki kaunis, mutta tänä päivänä epärealistinen. Haja-asutusalueillahan on ollut jo tähänkin asti mahdollisuus ympärivuotiseen aukioloaikaan. Kysynkin, löytyykö haja-asutusalueilta tehtyjä tutkimuksia aikaisemmista kokemuksista, jotka viittaisivat haja-asutusalueilla perheen yhteisen ajan vähentymiseen tai ajan laadulliseen heikkenemiseen. Jos ei todistettavasti voida osoittaa tällaista haittaa syntyneen, en ymmärrä, miksei samoja oikeuksia voida kaupungeille suoda. Pitää myös muistaa, että varsinkin suurissa kaupungeissa asuu monia opiskelijoita, jotka mieluusti tekisivät sunnuntaitöitä, sillä se on monelle ainut mahdollinen päivä viikossa töitä tehdä ja jopa ansaita siitä enemmän.

Yhteiskunnassamme tehdään monissa perheissä jo nyt vuorotyötä, joten tällaisissa perheissä ei yhteinen vapaapäivä ole varmasti osunut tähänkään asti sunnuntaihin. Monelle perheelle sunnuntaityö on ainut keino ansaita ekstratienestiä. Eduskunnan ei myöskään tule sortua kansalaisten liialliseen holhoamiseen tässä asiassa, sillä on muistettava, että yrittämisen ideologiaan

kuuluu yrittämisen vapaus. Missä piilee vaara, siellä piilee myös mahdollisuus.

Arvoisa puhemies! Tiedän, että keskusta tätä esitystä vastustaa, mutta edellä mainituista syistä en voi vastalauseeseen yhtyä.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Mikkola.

---

61 **Seppo Lahtela /kesk:** Arvoisa herra puhemies! Yhtyen niihin moniin puhujiin, jotka tänään ovat ottaneet esille lääninhallitusten epäjohdonmukaisen käytännön tämänvuotisen jouluaaton aukiolojen suhteen, en malta olla tarttumatta myöskin samaan asiaan. On ensinnäkin erikoista, että kun kalenteri kerrankin antaa mahdollisuuden siihen, että jouluaatto olisi työntekijöille vapaa ja myöskin kauppiaille vapaa samoin kuin ihmisillä olisi mahdollisuus rauhoittua elämään ja jäädä odottamaan kiireetöntä joulua, niin tämäkin halutaan tärvellä ja tärvätä mitä mahdottomimmalla tavalla.

En myöskään ymmärrä sitä asiaa, että eri lääninhallituksissa on ollut erityyppinen käytäntö tämän asian suhteen. Niin jää väkisin vaikutelma, ettei asialla ole mitään johdonmukaisuutta eikä tavoitetta. Ehkä tavoitteena voi olla, että halutaan kokeilla erilaisia vaihtoehtoja, miten tämä asia eri kellonajoilla voisi toteutua. Mutta pidän kauheana ihmeenä, että näin on.

Käsittääkseni tässä varsin avartavassa keskustelussa on tänään tullut esille jo erinomaisen monia uusia näköaloja, mutta tietääkseni sellaista luuta ei ole olemassa, ettei siinä jotain kulmaa vielä olisi kaluamatta ja näkemättä. Pidänkin aika ihmeenä, että valiokuntakäsittelyssä ei 400 neliön rajaa, joka koskee päivittäistavarakauppaa sunnuntaipäivinä kaiken vapauttamisen osalta, ole tarkemmin harkittu, käsitelty tai selvitelty niin, että raja voisi olla pienempi, esimerkiksi 200 neliötä tai muu vastaava. Jos joku sellaisen muutosesityksen tekee, niin että 1 §:n 2 kohdan 2 momentin osalta neliömetrimäärä olisi jokin toinen, niin mielelläni olen sitä kyllä kannattamassa, mutta näyttää siltä, että käytettyjen puheenvuorojen perusteella sellaista kypsyyttä ei vielä ole olemassa, että edes sitä voitaisiin asiassa mitata ja toteuttaa niin, että eduskunnan tahto tulisi siltäkin osin selvitettyä ja tutkittua tarkemmin.

Pyrin keskittymään asiassa neljään oleelliseen osaan. Tätä aukioloaikoja tavallaan vapauttavaa esitystä, minkä hallitus on tehnyt, on jalostettu. On yritetty väittää, että oikeastaan lisäys koskisi vain yhtä päivää. Mihin se johtaa, mitkä sen perimmäiset tavoitteet ovat?

On selvästi nähtävissä, että tässä elämme vähän sellaisen itämaisen vyörytyksen kautta ja tavoin, missä saatetaan esille yksi kohta nyt ja seuraava kohta kolmen vuoden kuluttua. Niin tavoitteena onkin täydellinen kaikkien aukioloaikojen vapauttaminen. Sen jälkeen voisivat ilmeisesti tässä maassa kaikki asiat olla hyvin, jos näin voitaisiin nähdä ja toteuttaa. Mutta siinä on monia asioita.

Ensinnäkin, mitä tulee asiakkaisiin ja asiakkaiden käyttäytymiseen, niin on esitetty, että asiakas saa valita, hänellä on paremmat mahdollisuudet, asiakkaan ei tarvitse ostaa kioskista tai huoltoasemalta kallista päivittäistavaraa ja hänen on vaikea säilöä ja varautua viikonvaihteen osalta siihen, että ruokaa olisi yli viikonvaihteen, elleivät kaupat ole sunnuntaisin auki. Pidän tätä lyhytnäköisenä näköalana. Jos olisi nähtävissä, että ennen jääkaappien ja pakastimien aikakautta osa kansasta olisi nälkään kuollut sen takia, ettei ole viikonvaihteessa ruokaa saanut, ja tästä olisi esimerkkejä olemassa, niin sitten voisin asiaan yhtyä ja ymmärtää, että näin on. Mutta nykyisenä aikakautena, kun on olemassa jääkaapit ja pakastimet ja niin kuin on joskus aikaisemmin todettu — itsekin edustan rautakauppa-alaa ja tiedän, että niitä auliisti ollaan myymässä — kenenkään ei tarvitse vähääkään miettiä sitä, ettei viikonvaihteen aikana olisi mahdollisuus löytää ruokaa, kunhan suunnitelmallisesti asiaa miettii ja siihen syventyy ja varautuu. Voisi väittää, että nykyinen kuluttaja ei saata ehkä olla riittävästi varautunut. Kuluttajan pitäisi ehkä enemmän ottaa oravasta esimerkkiä, kerätä silloin, kun on hyvät mahdollisuudet, ja varautua pahimman varalle jo pelkän viikonvaihteen yli.

Toinen asia on kauppiaiden asema, nimenomaan pienkauppiaiden, joita tämä esitys päivittäistavarakaupan osalta perimmältään koskee. Kun on useassa puheenvuorossa kerrattu ja vedottu ja käyty sitä asiaa läpi, mikä on kauppiaan toimeentulomahdollisuus vapaa-ajan, perheen ja yleensä elämän rytmityksen suhteen, niin siinä vaiheessa, kun joku pystyy todistelemaan tässä-

kin salissa, että kulutus lisääntyy, väki ostaa enemmän ja kauppa muuttuu kannattavammaksi, kun se on vakituiseen auki, niin ymmärrän tätä asiaa myöskin siltä näköalalta ja niin katsottuna, että tämä voisi tällä lailla helpommin käydä. Mutta käsittääkseni kansalaisilla on yhdet rahat, yksi vatsa ja yhdet syötävät ja juotavat. Sen enempää hän ei tässä asiassa tarvitse eikä näe kuin on mahdollisuus tänäkin päivänä kuluttaa. Ainut tapa on, että asiakas kuluttaa viikossa ja kuukaudessa saman verran kuin kuluttaa nytkin olkoot kaupat vaikka ikuisesti auki.

Kolmas ongelma, mitä haluaisin tässä asiassa lähestyä, on työntekijöiden näkökulma. Kun on yritetty väittää, muun muassa ed. Luhtanen voimakkaasti yritti väittää, että työntekijöiden osalta tämä helpottaa, työpaikat lisääntyvät, tällä on työllistävää vaikutusta ja tästä että tulisi jokin parantava osa asiaan, niin en näe kyllä minkään näköistä osaa. Työntekijä on nimenomaan se kärsivä osapuoli, joka yksin, entistä suuremman paineen alla myymälässä työskentelee ja entistä vaikeammissa ja kitkerämmissä oloissa joutuu tulemaan toimeen. Ei ole missään nähtävissä, että työntekijän asema vahvistuisi taikka parantuisi.

Mitä tulee lakiesitykseen ja valiokunnan mietintöön tässä asiassa, niin on annettu ymmärtää ja kirjoitettu, että työntekijä voi valita, onko työpaikalla vai eikö ole. Tämä on kirjoitettu teksti, mutta näin käytännössä ei ole. On selkeästi nähtävissä, että siinä työyhteisössä, joka kaupassa toimii, jokaisen on kannettava omalta osaltansa vastuu ja oltava rivissä mukana. Sellainen työntekijä, joka näkee, että hänelle ei sovi sunnuntaityö, joutuu työnantajan taholta muodossa taikka toisessa syrjittyyn asemaan ja myöskin työyhteisö itse ryhtyy savustamaan häntä ulos ja aiheuttaa ristiriitoja työpaikalla. Jos joku väittää tässä asiassa toisin, väitän, että en ole mikään asiantuntija, mutta syvällisesti ja pitkästi pystyn perustelemaan myöskin muunlaisen näkemyksen tähän asiaan. Olen varma, että vain yhteisvastuullisesti tätä asiaa voidaan hoitaa.

Neljäs osa ja neljäs kohta tässä asiassa, jota vielä ei ole käsitelty eikä puitu ollenkaan, on näkemys siitä, että 400 neliön päivittäistavarakauppojen vapauttaminen kaikesta aukioloaikasäännöksestä johtaa siihen, että nämä 400-neliöiset ja pienemmät ovat eräänlaisia ketjun osia, ne ovat joko lähikauppoja, Siwoja tai jonkin muun ketjulipun alla olevia. Tähän tulee tämä keskusliikkeiden rooli, Helsingistä toimivan rahan ja vallan mahti, missä ohjataan ja päätetään, milloin kauppa on auki ja milloin se on kiinni. Ei ole ollenkaan niin, että kauppias itse pystyy päättämään, että hän on nyt näiden ja näiden kysyntätekijöitten takia asiakkaitten käytettävissä, vaan komento tulee ketjuohjauksessa, missä ilmoitetaan, mitkä ovat liikkeiden aukioloajat, ja koko valtakunta menee samalla profiililla, samalla tavaravalikoimalla, Helsingistä Utsjoelle saakka. (Ed. Kääriäinen: Kyllä!)

Tässä asiassa, jos joku pystyy toisin todistamaan, saatan muuttaa mielipidettäni, mutta olen vakuuttavan varma, että näin on olemassa. (Ed. Luhtanen: Se on sitä alueellista tasa-arvoa!) — Tämä on nimenomaan alueellinen tasa-arvo, jolloin kauppias on se kärsivä osapuoli tässä asiassa. — Siihen lähtökohtaan, mikä useassa puheenvuorossa on todettu, erityisesti vasemmiston osoittamissa puheenvuoroissa, pitäisikö kaupat, jotka ovat haja-asutusalueilla auki, sulkea, toteen, että tässä asiassa tulee juuri käymään niin, että kun pakkoajetaan suurten liikekeskusten kaupat auki, tulee haja-asutusalueen kaupoille entistä vähemmän kysyntää ja markkinamahdollisuuksia. Silloin tulee käymään niin, että ne ajan myötä kilpailuolosuhteissa kannattamattomina joutuvat jopa sulkemaan ovensa. Tämä on käytännön karu totuus. Tähän tämän esityksen hyväksyminen tulee johtamaan. (Ed. Kääriäinen: Se on sen tarkoitus!)

Herra puhemies! Jos tämä on tämän tarkoitus, ei olla hyvään suuntaan menossa. Toivon, että tässä asiassa syntyy eduskuntaan myöskin järki ja tämä lakiesitys tällaisenaan tulee hylätyksi.

62 **Leena Luhtanen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Ei tätä ihan säkki päässä valiokunnassa käsitelty, ed. S. Lahtela. Käsittelimme asiaa hyvin perusteellisesti. Voin todeta sen, että 400 neliötä on valittu juuri siitä syystä, että se on selkeä, toiminnallinen kokonaisuus ja siinä on selkeä toiminnallinen raja markettien ja lähikauppojen välillä. Tämä on kaupan itsensä esittämä raja. Myöskään kaikki lausunnonantajat eivät ole olleet kielteisiä, eivät läheskään kaikki kaupankaan puolelta. Muun muassa päivittäistavarakauppa esitti yksimielisesti sitä, että 400 neliötä on oivallinen ja juuri se toiminnallinen raja, johon voidaan perustaa se, että sunnuntaiaukiolo on vapaa.

Tämäkään ei pitänyt paikkansa, että pienkaupat ovat ketjujen kauppoja. Pieniä valintamyy-

mälöitä, joita on 1 303 kappaletta eli joita tämä vapautus nyt koskee, ketjuihin kuuluu 34 prosenttia. Pienmyymälöistä, joita on 600 kappaletta, ketjuihin kuulumattomia on 46 prosenttia.

63 **Seppo Lahtela /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Totean ed. Luhtasen käyttämään vastauspuheenvuoroon, että selkeästi on ahdasmielisen näköinen tämä asia. Kun 400 neliömetrin raja on teennäinen, tämän jälkeen takaan, että tällaisia liikkeitä aletaan suutaroida, mestaroida, että ne mahtuvat juuri tähän rajaan. Valiokunnan kuulemista asiantuntijoista voi selkeästi saada sen kuvan, että täällä todella toimivaa käytännön kauppiasta ei ole yhtään mukana. Kaikki ovat olleet jossakin ketjussa taikka ketjuohjauksessa, jolloin ajatukset eivät ole olleet vilpittömiä eivätkä myöskään monen asiantuntijan omia.

64 **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa puhemies! Joskus kolme vuotta sitten tässä salissa yötä päivää nujuttiin useampi päivä tämän liikeaikalain kanssa. Nyt tietysti on taas muutoksen aika. Silloin olin sitä mieltä, että sunnuntai on sunnuntaipäivä eikä tarvitse yhtään tätä kaupallista toimintaa laajentaa, eikä sinä aikana minulle sunnuntai ole muuttunut sen kummemmaksi. Se on pyhäpäivä edelleen ja samat argumentit pitävät, mitä silloin esitin täällä. Sen takia en hirveästi perustele sitä puolta.

Jos olisi semmoinen aika tällä hetkellä, jotta jääkaappia ei olisi keksitty eikä tyhjiöpakkauksia eikä maitoa olisi opittu pastöroimaan, sitten minä ymmärtäisin, että pitäisi saada vereksellään tarvikkeita joka päivä.

Mutta ed. Seppo Lahtela myy pakastearkkuja ja jääkaappeja, niin kuin hän totesi, ja monet muut rautakaupat. Niitä on saatavilla suhteellisen edullisesti. Odotan kyllä, että ihmisillä pitää sen verran olla suunnitelmallisuutta, jotta ne vähät rahansa tavallinen työmies pystyy kyllä kuluttamaan sinäkin aikana, minkä kaupat ovat auki, viisi päivää viikossa. Sitten on erikseen tietysti, jos ovat isopalkkaisia ja tulee sijoittamisvaikeus. Pannaan sitten rengit asialle, jos ei itse ennätä menettää kaikkia. Näen kyllä tavallisen kansalaisen osalta, jotta sinä yhtenä päivänä, pyhäpäivänä, mikä sunnuntaipäivän pitäisi olla, voivat olla kaikki kaupat kiinni. Sen takia jopa olisin sitä mieltä, että tätä lakia pitäisi reivata toiseen suuntaan, mitä tässä on esitetty. Semmoista ei kukaan tässä vaiheessa ole esittänyt. Mutta olen yhä edelleen sitä mieltä, jotta se oli virhe silloin aikanaan, kun tätä lähdettiin laajentamaan.

Tässä uudessa systeemissä on esitetty semmoista, että pantaisiin kiinteiksi näitä nykyisin lääninhallituksen myöntämiä harkinnanvaraisia aukiolopäiviä. Minusta tässä tulee yksi jäykkyys lisää. Onko tässä myös tarkoitushakuisuutta sillä tavalla, kun nyt sanotaan, että tuona ja tuona aikana voivat ne liikkuvat päivät olla kiinteitä? Nyt kuitenkin eri paikkakunnilla on kaiken näköisiä tilaisuuksia, tapahtumia. Silloinhan tulee tarve kuitenkin pitää kauppoja auki, jolloin sieltä kauttako tämä on aikomus murentaa? Todetaan, että kun jossakin paikoin on paljon tapahtumia ja kun nämä liikkuvat on siirretty kiinteiksi aukiolopäiviksi, niin tarvitaan kuitenkin vielä harkinnanvaraisia aukiolopäiviä. Sitten voidaan perustella, että koko tämä juttu on täysin markkinoiden armoilla. Sen takia tulen kannattamaan hylkäysesitystä, kun täällä aikanaan äänestellään tästä jutusta. (Ed. I. Kanerva: Ei kai? — Ed. Kääriäinen: Nurin vaan! — Ed. I. Kanerva: Siinä on kaksi samanlaista!)

Tässä on puhuttu siitä, jotta tämä rajaisi, ja haluttaisiin yhä vapaampaa meininkiä, niin kuin Amerikan-mallia. Kun katsoo kuitenkin eurooppalaista mallia, Keski-Euroopassahan aukioloajat ovat huomattavasti rajoittuneemmat. Ei siellä ilmeisesti edes paineta sen tyyppiseen ajatteluun, että pitäisi aukioloa väljentää. He ennättävät rahansa menettää nopeammassa ajassa. Minusta Amerikasta ei kannata hirveän paljon mallia katsoa. Siellä tällä hetkelläkin ääniä lasketaan jo useampaan kertaan eikä tiedetä, milloin vaalitulos laukeaa. Sen takia toivon mukaan me kestämme Euroopan mantereella. Jopa entisissä itäblokin maissa aika nopeasti ääniä on laskettu eikä tule mitään riitaa. Eiköhän tämä eurooppalainen malli tähän malliin liitettynä ole ihan hyvä juttu. Katsotaan mallia Keski-Euroopasta, jossa pyhällä, sunnuntailla, on oma arvonsa. Se kuuluu siihen arvopohjaan.

En lähde toistamaan, mitä useimmissa puheenvuoroissa on todettu perheiden ja yhdessäolon osalta. Siihen liittyy jopa sekin, onko välttämättä edes maaseudulla oltava kauppojen sunnuntaisin auki. Niihin puheisiin kyllä yhdyn, jotta tässä voi käydä jopa sillä tavalla, jos tämä laajenee niin kuin mietinnössä ja hallituksen esityksessä esitetään, että alle 400 neliön kaupat voisivat olla auki rajoituksetta, että maaseudun

myymälät, joilla on tämä erityisoikeus ollut pitää liikkeitä auki, jopa jossakin vaiheessa voivat sulkeutua sen takia, jotta sunnuntain ostovirta, joka nyt on mahdollisesti kirkonkylästä tai kaupungista suuntautunut maaseudulle maitopurkin hakuun, tyssäytyy ja maaseudun ihmiset vanhaan totuttuun tapaan menevät niin kuin nytkin arkipäivinä vilkkaampaan kauppakeskukseen ja sieltä ostavat tavaransa. Silloin maaseutumyymälä käy kuihtumaan ja pikkuhiljaa ollaan siinä tilanteessa, jotta siellä ei ole myymälää ollenkaan.

Oikeastaan siinä tärkeimmät argumentit. Mitäpä tässä jurisemaan muuta. En näe tällä hommalla sen kummempaa järkeä. Nuijautettaan nurin niskoin se tuossa iänestyksessä.

65 **Matti Kangas /vas:** Arvoisa puhemies! Nykyiset kauppojen aukioloajat ovat riittävät. Kauppojen aukioloaikojen pidentäminen johtaa työntekijöitten ylirasittumiseen. Monissa tapauksissa tulee käymään niin, että kauppoihin ei palkata lisää työvoimaa vaan käännetään ruuvia tiukemmalle. Varsinkin perheyrityksissä ja maakuntien pikkukaupoissa tilanne on työntekijöitten kannalta vaikea. Työuupumus on kova, ja nykyisin nuoriakin, alle 30-vuotiaita, palaa loppuun. Onko tätä mietitty tarpeeksi? Loppuun palamista tuskin halutaan. Ovatko oikealla laidalla Raamatun opetukset päässeet unohtumaan? Kyllä ihminen edelleen tarvitsee lakisääteisen lepopäivän.

Suurten kauppojen kauppias kannattaa aukioloaikojen pidentämistä, koska harvemmin kaupassa omistaja on viikonloppuisin paikan päällä, vaan kyllä he ovat mökillä saunomassa tai pidennettyä viikonloppua viettämässä Euroopassa. Suurta luokkasotaa tästä on turha tehdä, mutta muistutan, että tilanne ei ole tasa-arvoinen. Kaupan alan työntekijät ovat vedonneet päättäjiin, ettei aukioloja lisättäisi, koska se tuo mukanaan monia haittatekijöitä. Valitettavasti monet ovat valmiita muuttamaan kaikki arvot rahaksi ja vielä toisten kustannuksella. Oikeisto on jäänyt lopullisesti markkinatalouden koukkuun, ja näkökenttään ei mahdu enää muuta kuin riihikuiva raha — toistaiseksi markkoja, kohta euroja. On surullista, että teillä ei ole muita arvoja kuin raha. Ahneella on edelleen se sama loppu kuin ennenkin.

Hallituksen esitys pahimmillaan pakottaa perheelliset nuoret naiset ja miehet viikonloppuisin työhön. Aika ja raha pannaan räikeästi vastakkain. Vapaa-ajan supistuminen uhkaa perheitten onnellisuutta. Lapset tarvitsevat molempia vanhempia. On tärkeää omistaa perheelle todellista aikaa säännöllisesti, etteivät lasten ja vanhempien suhteet mene ihan kännykkäsuhteiksi, niin kuin voi joskus tapahtua politiikassakin. Lasten ja vanhempien suhteet vinoutuvat, jos vanhemmat ovat aina työssä.

Elinkeinoelämää ajatellen oikeiston viesti on selvä: sunnuntaiaukiolon laajentaminen suosii suuria marketteja ja pistää pienet liikkeet entistä ahtaammalle. Monelle pienelle liikkeenharjoittajalle jo nykyiset aukiolot aiheuttavat vaikeuksia, kun joudutaan maksamaan ylityökorvauksia, mutta myynti ei sitten kasvakaan odotusten mukaisesti.

Vasemmistoliitossa emme halua, että Suomesta tehdään pelkkien automarkettien verkosto ja tavalliset kaupat häviävät kokonaan. Vähittäiskaupan liikeajasta annettua lakia ei mielestäni ole syytä tältä osin muuttaa. Mahdollisuus pitää kyläkaupat auki kesällä sunnuntaisin on ollut monen kyläkaupan pelastus. Tätä mahdollisuutta kyläkaupoilta ei saa viedä. Tämä on maaseutukaupan viimeinen oljenkorsi. Muilla kauppiailla ja muilla kauppapaikoilla näitä oljenkorsia on huomattavasti enemmän.

66 **Jouni Lehtimäki /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kangas varsin mielenkiintoisin sanakääntein perusteli omaa kantaansa ja vaati myöskin vanhemmilta aikaa lapsille. Haluan kysyä ed. Kankaalta, onko hän sitä mieltä, että laki saa vanhemmat huoltamaan lapsensa paremmin. Eikö kyse kuitenkin ole siitä, että vanhempien pitää itse kantaa huolta lapsistaan ja huolehtia siitä, että myös aikaa riittää lapsille? Ei hyvää vanhemmuutta saada aikaan lailla.

67 **Matti Kangas /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun on palkollisena jonkun yrityksessä ja sieltä sanotaan, että pitää tulla töihin, niin on töihin lähdettävä, muuten se on työstä kieltäytyminen ja siitä saa lopputilin. Tämähän tämä elämän realiteetti on. Meillä on perheyrityspohjaisia kauppiaita, joiden on pakko, sanoisinko näin, huutaa susina susien joukossa, jos aikovat elää sillä kaupalla.

68 **Lauri Oinonen /kesk:** Arvoisa herra puhemies! Kauppojen aukioloaika on synnyttänyt, aivan oikein, vilkkaan keskustelun, ja jos keskustelusta päättelee, niin kovinkaan suurta tarvetta esitykselle kauppojen aukioloajan lisäämisestä nykyisestään ei ole. Päinvastoin esiintyy ajatuksia myös jo siitä, että nykyisistäkin ajoista voitaisiin ennemminkin olla tinkimässä.

Kansalaisten ostovoima, ne vähät rahat lompakossa, on täsmälleen sama riippumatta siitä, minkä verran kaupat ovat auki. Toisin sanoen lisätyt aukioloajat eivät tuo kansalaisille yhtään ostovoimaa eli kaupalle markkoja lisää. Mielestäni nykyiset aukioloajat ovat täysin riittävät. En näe mitään tarvetta laajentaa aukioloaikoja. Päinvastoin täällä esitettyjä ajatuksia, olisiko nykyisistäkin ajoista jotakin rajoitettava, voisi kenties harkita, mutta ehkä nykyinen käytäntö on kaikin tavoin myös koettu riittäväksi. Tosin tiedän, että pienimpien kirkonkyläkauppojen — en puhu nyt kyläkaupoista vaan kirkonkyläkaupoista — perheyrittäjät ovat sanoneet, että kyllä on ollut kova kesä, kun ei ole yhtään vapaata päivää saanut pitää. Toisin sanoen jo nykyiset kauppojen aukioloajat kokevat pienet yrittäjät tietyllä tavalla raskaana. Tietysti kauppias ryhtyessään yrittäjäksi tietää, mitä yrittäjän elämä on, hän on tehnyt tietoisen valinnan lähtiessään kauppiaaksi, mutta kyllä jo nykyinen käytäntö tuo ongelmia kauppiasperheille, ja jos vielä on perheyrittäjä, jolla on pieniä lapsia, niin ei sitten elämä kovin helppoa ole. Kun pitäisi mahdollisimman vähällä kulurakenteella selvitä, niin tämä asettaa yrittäjän nykyisellääkin jo koville.

Siksi näen, että kauppiaan kannalta ei ole mitään syytä laajentaa nykyisiä aukioloaikoja. Ne markat, mitä kauppaan tulee, eivät siitä lisäänny, koska niillä ihmisillä, jotka ovat asiakkaita, ei ole yhtään sen enempää markkoja. Päinvastoin saattaisi käydä niin, että maaseutukirkonkylien ja myös kylien kyläkauppojen markkoja menisi tämän lakiesityksen myötä suurempiin yhdyskuntiin ja voisi olla niin, että se kyläkauppias taikka kirkonkylän kauppias jäisi vain pyhäpäivän satunnaistäyteostoksen myyjäksi, jolta haettaisiin se jokin yksi lopussa oleva hyödyke.

Mielestäni nykyisellään kioskien ja eri huoltoasemien palvelut ovat varsin riittävät täyttämään satunnaistarpeitten ostot mukaan lukien maaseudun kyläkaupat. Nämä maaseudun haja-asutusalueen kyläkaupat, sikäli kuin niitä enää jossakin on, valitettavasti ne ovat melkein jo kohta loppuneet, ovat sikäli poikkeusasemassa, että niille tällainen pyhäpäivä sallittakoon. Usein siellä perheyrittäjän elämä ei ole niinkään elinkeino vaan elämäntapa. Maaseudun kyläkauppias asennoituu ehkä hieman toisin kuin kauppiaat yleensä kaupan pitoon, ja hänelle halutessaan kaupanpito pyhisin voi olla vähän eri asia. Osaltaan jo ennen maaseudun kyläkauppojen aukiololakejakin hyväsydämiset kauppiaat, jos jollakin oli välttämätöntä tarvetta, palvelivat kylän asukkaita silloinkin.

Näkisin, että ei ole tarvetta sen enempää asiakkaan ostovoiman kuin kauppiaan tuloksenkaan kannalta, että laajennetaan kauppojen aukioloa nykyisestään. Kaupan palvelujen kannalta koen tämän hyvin ongelmallisena. Kaupankin on pidettävä kulurakenteensa mahdollisimman minimissään. Pyhäpäivänä, kun ne kerrat, kun olen kaupoissa käynyt, siellä on yleensä yksi henkilö kassalla, joka rahastaa, yleensä hän ollut jo se kaupan omistaja itse. Mutta jos ajatellaan, että yksi henkilö on kaupassa ja kauppa on noinkin iso kuin 400 neliömetriä, tulee se ongelma, että siellä ei ole asiakaspalvelua parhaimmallakaan tahdolla. Kumminkin, jos sinne palkataan joku henkilö työhön, niin tämäkin melkein vähennetään muiden päivien palkkamenoista pois, joten se heikentää palvelutasoa muinakin arkipäivinä, niin että keskitytään kaupassa lähinnä vain kassan rahastukseen, ja kun palvelu menee tämmöiseksi, niin jotain suomalaisen kaupan olemassaolosta ja palvelusta menetämme. Näkisin, että tässä on tuokin ongelma, että kauppojen palvelutaso saattaa laskea, kun siellä keskitytään vain kassalla ostoksen hinnan perimiseen.

Kysymys yhteiskunnan kannalta on se, joka täällä on tuotu useissa puheenvuoroissa esille: sunnuntaiperinne, pyhäpäivä, lepopäivä. Ne ovat minusta arvokkaita meidän elämänmenossamme. Sillä, että maaseudun kirkonkylä tai kaupunki hiljentyy pyhäpäiväksi, on ihan oma arvonsa. Jos me menetämme sunnuntai-, pyhäpäiväperinteen, niin kyllä se on jonkinlainen menetys meidän kulttuurissamme. Minä olen aika vähän ulkomailla liikkunut, mutta se vähäinen kokemus on antanut semmoisen kuvan, että eivät kaupat siellä ole pyhisin auki. En ainakaan minä ole semmoista liiemmin tavannut. Päinvastoin, siellä vaalitaan pyhäpäivän perinnettä. Se olkoon esikuva myös meille.

Se että puhutaan vapaudesta tässä suhteessa, on vähän ongelmallinen asia. Jos jokin kauppa-

ketju, aivan niin kuin ed. Seppo Lahtela täällä selvitti, määrää, että tuo ja tuo kauppaketju palvelee niinä ja niinä päivinä ja niinä ja niinä kellonaikoina, se on yhdenmukaista tietysti koko maassa, mutta jos siinä vieressä on yksityiskauppias, niin tällä on semmoinen vaikutus, että hänen on kilpailutilanteessa harkittava, ryhtyykö hän menettämään oman vapaapyhänsä vai mitä hän tekee. Tietysti siinä on hankala tilanne. Asiakkaat menevät kilpailevaan kauppaan. Onko sitten varaa itse olla poissa? Tässä on vähän hankala tilanne. Varmasti moni toivoo, että tätä lainsäädännöllä yhteiskunnassa kontrolloitaisiin. Tietysti lainsäädännön tulee olla joustava. Niin kuin ed. Esa Lahtela mainitsi, että jos paikkakunnalla on joitakin erityisiä tapahtumia, niin silloin saattaa kenties olla jonkin palvelun tarve myös kaupallisessa mielessä. Ne olkoot asiat sitten ihan erikseen.

Kun viitattiin työpaikkojen mahdolliseen tuloon, niin minä pelkään, että tämä ei myöskään työpaikkoja millään tavalla lisää, vaan on omiaan aiheuttamaan pätkätöitä ja entistä enemmän rasitusta työssä oleville, koska kaupassa on oltava yksin tai kaksin. En usko, että siitä on etua kenellekään, ei myöskään työntekijän kannalta. Uskon sitä vastoin, että sunnuntaiaukioloista saattaa tulla lisäkustannuksia. Ne siirtyvät tavalla taikka toisella hintoihin, ja asiakkaat sitten osaltaan joutuvat ne maksamaan.

Edelleen täällä on tuotu esille tämä tilanne yhteiskunnan kannalta, että jos kovin suuret kaupat, jollaisia 400 neliömetrin kaupatkin alkavat jo olla, ovat auki ja siellä on palkattua henkilökuntaa, niin kuin ainakin kauppaketjuissa pitää olla, niin sitten tulevat esille kysymykset, onko yhteiskunnassa lapsille hoitopalveluita, onko liikennepalveluita. Tietysti on ammatteja ja tehtäviä, joissa ollaan kaikkina päivinä töissä. Tämä on osaltaan jo nykyisinkin olemassa oleva kysymys, mutta jos me menetämme sunnuntaiperinteen, niin tämäkin ongelma lisääntyy.

Arvoisa herra puhemies! Kaiken edellä sanotun perusteella en näe mitään perustetta lain muuttamiselle siten, että kauppojen aukioloja lisätään. Yhdyn ja kannatan tässä asiassa keskustan esittämiä vastalausenäkemyksiä.

69 **Leena-Kaisa Harkimo /kok:** Arvoisa puhemies! Kun lakiesityksestä käytiin lähetekeskustelu toukokuussa, puolustin hallituksen esitystä, kuten pyrin tekemään nytkin. Silloin käytettiin ja tänään on käytetty asian tiimoilta perusteluja, joiden mukaan kansa ryntäisi kauppoihin vain ja ainoastaan sunnuntaisin viettäen koko sunnuntaiaukioloajan kulutusjuhlan huumassa koko perheen voimalla. Vaikuttaa siltä, että suomalaisilta kuluttajilta, työntekijöiltä ja työnantajilta olisi tämän lain myötä katoamassa harkintakyky ja selvä järjenkäyttö.

Mitä perheen yhteinen sunnuntai teille merkitsee? Uskallan väittää, että useimmat meistä, kuten myös useat kansalaiset, viettävät sunnuntainsa hyvin erilaisin tavoin. Harvassa ovat ne perheet, joissa aidosti sunnuntai vietetään keskenään neljän seinän sisällä koko perheen voimalla. Päinvastoin, viikonloput ovat usein täynnä toimintaa: urheilutapahtumia, lasten harrastuksia. Menemisen tarpeet ovat kovin erilaisia. Miksei myös kaupassa käynti voisi kuulua tähän? Perhe sinänsä on yksi yhteiskuntamme kulmakivistä, mutta on meillä on erittäin paljon myös epäsäännöllisiä töitä ja/tai opintoja tekeviä sinkkutalouksia tai lapsettomia pariskuntia. Myös heillä on omat tarpeensa, jotka tulisi ottaa huomioon. Heistä ei salissa ole juuri puhuttu.

Arvoisa puhemies! Tosiasiassa näyttää siltä, ettei lakimuutos tule aiheuttamaan suuren suuria muutoksia ainakaan isojen kauppojen aukiolojen osalta. Yli 400 neliömetrin kauppojen sunnuntaiaukioloajat eivät lain voimaantulon jälkeen lisäänny nykyiseen verrattuna kuin yhdellä. Kaksoispyhien jälkeisinä päivinä isot marketit eivät saa olla auki, ja toisaalta isänpäivä on lisätty niiden sunnuntaiden joukkoon, jolloin kaupat eivät saa myöskään olla avoinna.

Sen sijaan pienten kauppojen aukioloajat vapautuvat nykyisestä. Tämä on kannatettava periaate. On ensisijaisesti katsottava kuluttajien ja yrittäjien näkökulmaa. Kuluttajalla on vaatimuksia ja tarpeita, jotka luovat kysyntää. Lain voimaantulon myötä yrittäjällä on paljon paremmat mahdollisuudet vastata tähän kysyntään. Yrittäjällä on oma harkinta- ja päätösvalta elinkeinonsa harjoittamisen ajankohdasta määrättäessä. Hän myös arvioi, onko sunnuntaiaukiolo hänelle kannattavaa vai ei.

Mitä tulee työntekijän oikeuksiin, uskon, että suomalainen ay-liike on kyllä pitänyt ja jatkossakin pitänee huolta siitä, ettei työntekijän asema heikkene siitä syystä, ettei ota vastaan sunnuntaityötä. Näille töille aina työntekijä löytyy, kuten ministeri Sasikin aikaisemmin totesi.

Mikäli tästä laista halutaan etsiä negatiivisia puolia, niitäkin löytyy. Hallitus esitti luovuttavaksi parturi- ja kampaamoliikkeiden aukiolon säännöstelystä, perusteluna tarpeeton poikkeus. Valiokunta on kuitenkin ottanut parturi- ja kampaamoliikkeet säännöstelyn piiriin. En täysin ymmärrä, miksi parturi- ja kampaamoliikkeiden aukioloaikoja halutaan säännöstellä, kun esimerkiksi videovuokraamot, suutarinliikkeet, kauneudenhoitolat, kukkakaupat saadaan pitää auki haluttaessa.

Arvoisa puhemies! Toivon, että pienyrittäjät saavat tämän lain myötä leipänsä nykyisellä aukioloaikojen määrällä, mutta vapaammin viikon mittaan sijoiteltuna. Annetaan nyt käytännön näyttää, minkälaiseksi päivittäistavarakauppojen vapaampi sunnuntaiaukiolo muotoutuu. Lakimuutoksen tarkoituksena on lisätä mahdollisuuksia niin kuluttajalle, työntekijälle kuin yrittäjällekin.

70 **Seppo Kääriäinen /kesk:** Arvoisa puhemies! Näkökulma tässä on olennaista. Markoista, prosenteista ja työpaikkojen määristä voi kääntää ja vääntää täysin haluamiaan johtopäätöksiä, niiden erot ovat tässä mielessä marginaalisia. Asialla on periaatteellinen puoli tänä materialismin ja kiireen kukoistusaikana. Olennaista on, annetaanko markkinahenkisen aineellisuuden tunkeutua joka ikiseen paikkaan elämässämme. Ydin on tässä: Arjen ja pyhän erottaminen toisistaan on ihmisen ja elämän suojelua. Sitä nyt tarvitaan. Tätä rajaa ei pidä panna matalaksi, ei ainakaan meidän kansanedustajien tekemillä poliittisilla päätöksillä. Lepoa, yhdessäoloa, itsensä hoitamista ihminen tarvitsee, eikä lisää materian markkinoita.

71 **Hanna Markkula-Kivisilta /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kääriäinen puhui markkinahengen voitosta, ja olen hänen kanssaan siinä mielessä samaa mieltä. Yksi, miten sanoisin, oikein pahassa mielessä esimerkki markkinahengen voitosta on mielestäni tämän vuoden jouluaatto kauppojen osalta. Kun jouluaatto kerran kuudessa vuodessa osuu sunnuntaille, niin sitten asetuksella piti muuttaa niin, että nyt saakin olla aamuyhdeksästä sinä aamuna kauppa auki. Mielestäni tämä on aivan pelottavalla tavalla osoitus niistä arvoista, joita yhteiskunnassa tällä hetkellä on, että edes yhden kerran kuudessa vuodessa eivät kaupat voisi olla kiinni jouluaattona, myyjillä ja kaupan henkilökunnalla joulurauha julistettuna edellisenä iltana ja markkinahumu lakkaisi jo edelliseen iltaan, mutta sekään ei voinut olla mahdollista.

72 **Jouni Lehtimäki /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Oikeastaan kysymys edustajille Markkula-Kivisilta ja Kääriäinen: Kuka pakottaa menemään kauppaan sunnuntaina tai jouluaattona? (Ed. Markkula-Kivisilta: Kauppias pakottaa myyjät menemään!) Kyse on yksilön omasta päätöksestä, sinne ei ole pakko mennä.

73 **Pertti Turtiainen /vas:** Arvoisa puhemies! Esitys vähittäiskauppojen aukioloajoista on mielestäni yllättävästi otettu täällä käytetyissä puheenvuoroissa vähätellen vastaan. Talousvaliokunnan puheenjohtaja ei pidä asiaa elämää suurempana kysymyksenä, mutta kun asia käännetään niinpäin, mikä merkitys sillä on niille, joita aukioloaikojen laajentuminen koskee työntekijöinä, se on varsin merkityksellinen.

Esitystä on perusteltu asiakkaiden esittämillä käytännön tarpeilla, jotka ovat ilmeisesti syntyneet kokoomuslaisten ministerien ja suurten keskusliikkeiden tarpeina luoda entistä voimakkaampi markkinaehtoinen kulttuuri tähän maahan. Viimeaikaiset asiakastutkimukset kertovat, että asiakkaat eivät halua välttämättä lisää sunnuntaiaukioloaikoja. Kuluttajien joukkoliikettä ei barrikaadeilla ole näkynyt aukioloaikojen vapauttamiseksi. Valtaosa kuluttajista on nykytilaan tyytyväinen.

Jos ostokset päivittäistavarakaupoista sunnuntaisin ovat samat kuin kioskikaupassa, eli pääasiassa keskiolut, muut alkoholijuomat, makeiset ja tupakka, siirtyisivätkö kuluttajat edes tekemään nämä ostoksensa päivittäistavarakauppoihin? Tarvitaanko palvelun lisäämiseksi silloin edellä mainittuja sunnuntaiaukioloaikoja, jos nämä ostokset voi jo nyt tehdä kioskeista tai huoltoasemilta? Kioskien ja huoltamoiden osuus päivittäistavaroiden myynnistä on alle 10 prosenttia. Kioskiasiakas ostaa suhteellisen paljon tupakkaa ja suhteellisen vähän elintarvikkeita. Onko ehdotuksen tavoite saada kioskiyrittäjiltä tuo pieni kokonaismyynnin osuus siirrettyä keskusliikkeiden ohjauksessa oleville kaupoille? Onko meidän tehtävämme eduskunnassa muuttaa myyntiosuuksia?

Vaikutukset ovat mielestäni merkittävät seurannaisineen, sillä vapautuneet aukioloajat alle 400 neliön kaupoille koskevat noin 3 000:ta kaupan työntekijää ja, niin kuin täällä on joissakin puheenvuoroissa tullut esille, vaikuttavat näiden työntekijöiden elämäntilanteeseen hyvinkin muuttavasti esimerkiksi yhteisen ajan suhteen perheissä. Vaikuttavuutta ei talousvaliokunta ole mietinnössään huomioinut kauppiaiden kohdalla, jotka ovat perheyrittäjiä ja näin menettävät mahdollisuuden vapaapäivien pitämiseen, sillä todella pienissä kaupoissa ei ole mahdollisuutta palkata henkilökuntaa vapaapäivien tuuraajiksi.

Asiakkaiden tarpeita ei ole huomioitu kuntien kaavoituksellisin keinoin. Kyllä se arki on vain sitä, että kunnat eivät ole olleet valmiita yhteisiin yleiskaavoihin toimivien kauppaverkkojen aikaansaamiseksi, kuten valiokunta mietinnössään toisaalta toivoo. Vaikutusta päivähoitopalvelujen järjestämiseen ja liikenteen osalta ei ole pystytty selvittämään, kuten ei myöskään energian kulutusta, jota ymmärtääkseni pitäisi tässä talossa tehtävin päätöksin pyrkiä vähentämään, huomioiden Kioton sopimuksen velvoitteet.

Yksin työskenteleminen on suuri ongelma. Siihen on kiinnitetty huomiota myös valiokunnan mietinnössä. Miten sitä sitten pystytään konkreettisesti kehittämään, on toisaalta vain sanoja, sillä ei siinä turvallisuuteen liittyen ole parityöskentelyn sijaan paljon muuta kuin kaltereita, turvajärjestelmiä, vartijoita. En usko oikein kovasti turvallisuuslakikomitean mahdollisuuksiin ratkaista yksintyöskentelyn ongelmaa, mikäli kaupoilta ei löydy taloudellisia resursseja. Teollisuudessakin on esimerkkejä erilaisista työtehtävistä, joissa yksintyöskentelyn osalta on tultu taloudellisten tosiasioiden eteen, mikä tarkoittaa turvallisuuden nostamiseksi lisäkustannuksia. Lisäkustannuksethan maksaa viime kädessä asiakas. Kysyä voidaan, onko tämä ollenkaan tarkoituksenmukaista. Mikäli asiakkaat eivät ole valmiita maksamaan lisäkustannuksia, niin vaikeuksia tulee olemaan hyvin monilla kaupoilla. Mistä ihmeestä sitten löytyy se lisääntyvä ostovoima, mikä on edellytyksenä aukiolojen laajentamiselle, sillä ihmisiähän tässä maassa ei ole kovin paljon ja päivittäistavaroiden kuluttamisellakin on omat rajansa, niin kuin on tullut esiin.

Aukiolon laajeneminen ei ole aikaisemman kokemuksen perusteella lisännyt työpaikkoja tehtyjen työtuntien suhteen. Sen sijaan osa-aikatyöt ja pätkätyöt ovat lisääntyneet ja poistaneet niin sanottuja pysyviä kokopäiväisiä työsuhteita, mikä on aiheuttanut ihmisille taloudellisia ongelmia työaikojen muuttumisen myötä. Vaikutuksia on myöskin leipomoihin, sillä ne joutuvat kauppojen tarpeiden mukaan lisäämään valmiuksiaan tuottaa leipää kauppoihin asiakkaita varten, jotka eivät välttämättä sitä leipää tule hakemaan laajentuneen aukiolon puitteissa. Leipomoille aiheutetaan näin ollen tarpeettomia lisäkustannuksia työnantajapuolen usein esille ottamilla kalliilla sunnuntaitunneilla. Kustannuksia tällä ehdotuksella lisätään hyvin monelle taholle, ja sitä ei valiokunnan mietinnössä esitetä, ovatko ne perusteltuja suhteessa aukioloajan laajentamiseen.

Arvoisa puhemies! Tässä on hyvin ristiriitaiset ajatukset, kun ajattelee esitettyä, paljon korostettua kompromissia, joka ei anna mitään vaan ottaa. Kyllä nyt pitäisikin antaa kaupan työntekijöille ja kauppiaille normaali työrauha ja mahdollisuudet vapaa-aikaan.

74 **Leena Rauhala /skl:** Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksellä pyritään parantamaan lähikauppojen ja yleensä liike-elämän edellytyksiä. Siellähän sanotaan, että hallituksen esityksen tavoitteena on parantaa erityisesti lähikauppojen asemaa. Keskustelu, joka täällä on käyty, on mielestäni osoittanut, että me elämme moniarvoisessa yhteiskunnassa ja on vaikea löytää yhteistä näkemystä siitä, mikä on oikea tapa parantaa lähikauppojen asemaa ja yleensä asiaa, jota tämä laki käsittelee.

Talousvaliokunnan puheenjohtaja Luhtanen toi puheenvuorossaan esille, että kysymyksessä on maltillinen esitys aukioloaikojen selkeyttämisestä eli aukiolot ilmaistaan kuukausina eikä hajasunnuntaina. Lakiesitystä on perusteltu myös sillä, että se tarjoaa tasapuoliset mahdollisuudet ja esitetty muutos palvelisi suoraan kuluttajia. Sitä on perusteltu myös sillä, että ratkaisevasta eli suuresta aukiolojen laajentamisesta ei ole kysymys. Nämä ovat siis myönteisiä argumentteja, mutta niin kuin keskustelu on osoittanut, on kysymys moniarvoisuudesta ja erilaisista näkökulmista.

Mielestäni tässä jos missä tulisi pohtia arvovalintoja. Vaikka jokainen on vastuussa omista valinnoista, milloin kauppaan menee, on lakiesityksellä ihmisten koko elämäntapoihin suuntaa antava merkitys. Tämä merkitsee yhteiskunnassamme myös palvelutarpeen muutosta muun muassa

päivähoidossa ja mahdollisesti liikennejärjestelyissä. Talousvaliokunta toteaakin tästä ja painottaa, että julkisen liikenteen ja päivähoitopalveluiden järjestäminen toimiviksi tulee huomioida ja myös työntekijöiden ja yrittäjien muuttuvat työajat tulee huomioida. Siitä, millä tavalla se tehdään ja mitä se merkitsee rahassa, ei ole mainintaa. Tätä esitystä on tarkasteltava perheen näkökulmasta. Vahvistaako se perheen yhdessäoloa ja minkälaista? On mielestäni esitettävä kysymys, halutaanko etsiä perheitä eheyttäviä ratkaisuja. Otetaanko vakavasti lisääntyvä lasten pahoinvointi ja yksinolosta johtuva turvattomuus.

Mielestäni nyt tarvitaan kokonaisnäkemystä. Yhdellä ratkaisulla tai keinolla ei varmasti korjata kaikkia ongelmia, mutta kokonaisuuskin syntyy yksittäisistä tekijöistä, joilla kaikilla kuitenkin on oma merkitys. Niin tällä lakiesityksellä kin on merkitystä ihmisten arkeen ja siitä selviämiseen, ei siis vain aineelliseen vaan myös henkiseen jaksamiseen.

Tässä on erityisesti nähtävä työntekijöiden näkökulma. Kaupan myyjät suhtautuvat ylipäänsä kielteisesti ilta- ja sunnuntaityöhön. Tämä selviää hallituksen lakiesityksen perusteluosasta. Sunnuntaityöskentelyä vastustaa jopa 56 prosenttia kaikista tähän tutkimukseen vastaajista. Näen, että tällä jo sinänsä on oma arvonsa, että näinkin suuri osa kaupan myyjistä sitä vastustaa. Ymmärrän, että nämä ovat juuri niitä koulutettuja kaupan myyjiä, jotka kokevat työn omakseen, eivät siis ole vain väliaikaisesti työssä kaupan alalla.

Arjen ja pyhän selkeyttämiseksi tarvitaan uusia keinoja. Lailla ei tietenkään kaikkea säädellä. Pitääkö päivittäistavarakauppojen olla enemmän auki, se on nyt kysymyksessä. Hallituksen esityksen perusteluissa esitetään, että viime vuosina on liikeaikoihin liittyen tehty lukuisia tutkimuksia ja selvityksiä. Myönteisimmin aukioloaikojen vapauttamiseen ja sunnuntaiaukioloon kuluttajista ovat suhtautuneet miehet, nuoret ja opiskelijat sekä suurten kaupunkien asukkaat. Tehdyssä selvityksessä 48 prosenttia väestöstä piti sunnuntaiaukioloa erittäin tarpeellisena tai melko tarpeellisena. Tämäkin tieto on lakiesityksen perusteluosassa. Tämä 48 prosenttiahan ei tietysti ole edes yli 50:tä prosenttia, ja jos ajateltaisiin, että tästä suoritettaisiin mahdollisesti kansanäänestys, niin suuntahan olisi, että aukioloja ei laajennettaisi.

Ed. Marja-Leena Kemppainen toi puheenvuoroissaan esille myös kysymyksen työturvallisuudesta ja sen toteuttamisesta, yksin työskentelystä aiheutuvista kysymyksistä ja myös vertailun suurten ja pienten liikkeiden kesken. Tähän kysymykseen on työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunta kiinnittänyt mielestäni hyvin huomiota, mutta tietenkään se ei sitten näy talousvaliokunnan mietinnössä. Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan lausunnossa tuodaan selkeästi esille, että työn ja muun elämän yhteensovittamisen, työssäjaksamisen ja viihtymisen takia työajoista ja työaikojen sijoittelusta tulee sopia työntekijöiden kanssa ottaen huomioon työntekijöiden yksilölliset tarpeet, elämäntilanteet ja vakaumus. Edelleen todetaan, että työajan hajauttaminen moneen jaksoon työpäivän tai -viikon aikana lisää työntekijöiden sidonnaisuutta työhönsä ja lisää työmatkakustannuksia. Kielteisiin vaikutuksiin on siis otettu kantaa. Kuitenkaan kielteistä kannanottoa ei näy talousvaliokunnan mietinnössä.

Mielestäni on erittäin tärkeää nähdä erilaiset tilanteet, jotka syntyvät kauppojen suuruudesta ja myös alueellisista kysymyksistä. Vaarana on jo tuotu esille muun muassa kaupan keskittyminen suurille marketeille. Lailla ei saa heikentää työntekijän asemaa tai kaupan omistajan, siis erityisesti pienen kaupan omistajan, asemaa. Ennen kaikkea näen, että tätä lakiesitystä tulee tarkastella eettisistä lähtökohdista, ei siis vain aineellisista markkinavoimien näkökulmista.

Ed. Päivi Räsänen toi puheenvuorossaan esille oman lakialoitteensa ja sen, mikä merkitys viikkorytmillä on koko kulttuurille ja ihmisten tavalle toteuttaa ostoskäyttäytymistään. Arjen ja pyhän rytmi on tärkeä perhe-elämälle ja sosiaalisille suhteille. Mitä enemmän työtä siirretään sunnuntaille, sitä vähemmän perheille tarjoutuu mahdollisuuksia yhteiseen vapaapäivän viettoon muussa muodossa kuin viihtymällä ostoskeskuksissa ja tavaroiden ympäröimänä.

Puheenvuoroissa on kaupan alaan rinnastettu muita palvelualoja, kuten sairaalat, joissa joudutaan tekemään yötyötä, pyhätyötä ja iltatöitä. Koska muillakin aloilla on sunnuntaityötä, myös kaupan alalla pitäisi olla. Mielestäni nämä palvelualat on erotettava toisistaan, koska palvelu, joka kohdistuu terveyden- ja sairaanhoitoon, on aivan omanlaistansa. Siltä emme voi välttyä. Siinä ei voi tehdä lakipäätöstä eikä muutakaan, että sunnuntaityötä ei tehdä, mutta tässä me olemme sellaisen asian edessä, jossa todella voidaan teh-

dä päätös kauppojen aukioloajoista sellaiseksi, että se tukee inhimillistä elämää, perheitten jaksamista, siis yksilöllistä jaksamista mutta myös koko yhteiskunnan hyvinvointia.

Arvoisa puhemies! Edellä puheenvuoroissa ed. Päivi Räsänen on tuonut esille pohjaesityksen, ja kannatan tätä pohjaesitystä.

[75] **Leea Hiltunen /skl:** Arvoisa puhemies! Ei ole pitkä aika siitä, kun tätä samaa asiaa, vähittäiskauppojen aukioloasiaa, käsiteltiin. Tietysti ajattelen, miksi näin lyhyellä aikavälillä tätä asiaa jälleen ollaan käsittelemässä, mikä on se tarve, joka on pakottanut tuomaan tämän lakiesityksen näin lyhyellä aikavälillä uudelleen käsittelyyn, varsinkin kun olemme tänään saaneet kuulla perusteluja, joissa on selkeästi viitattu siihen, että ei ole toteutunut se, mitä edellisellä kerralla tämän lakiesityksen käsittelyn yhteydessä ikään kuin velvoitteeksi annettiin eli ei ole selvitetty henkilöstön asemaa ja kaupan rakennetta ja vaikutuksia, jotka aukiolon laajennuksella on. Olisi todella toivonut, että näitä selvityksiä olisi esitelty enemmän, kun niitä ei ole perusteluosissa esitelty muuta kuin hyvin pinnallisesti. Aivan kuten ed. Mertjärvi toi esille, kuitenkin on olemassa tutkimuksia, joita olisi voitu syvällisemmin tarkastella ja vertailla niitä tämän lakiesityksen käsittelyssä. Tiedämme käytäntöjä Euroopan tasolta ja tiedämme myöskin sen, että ei ole kovinkaan monta maata, missä kauppojen sunnuntaiaukiolo olisi niin yleistä, kuin mihin meillä nyt ollaan pyrkimässä.

Tietysti kysyy sitä, mihin tätä laajennusta todella tarvitaan. Erityisesti se askarruttaa, koska tätä esitystä perustellaan sillä, että siinä ei ole kovin suuresta aukiololaajennuksesta kysymys, vaan vain pienimuotoisesta uudistuksesta. Toisaalta taas toiset puheenvuorot tuovat esille sen, että tässä on erittäin merkittävästäkin vapaudesta kysymys. Nämä kaksi mielestäni ovat selvästi keskenään ristiriitaisia.

Miksi nyt nimenomaan halutaan markkinoida esitystä valiokunnan aikaansaamalla kompromissilla ja myöskin sinne sisällytetyllä ponnella eli pyritään siihen, että nyt todella tämän asian käsittely rauhoitettaisiin kolmeksi—viideksi vuodeksi eikä annettaisi ikään kuin mahdollisuutta tähän asiaan puuttua ja vasta noitten vuosien jälkeen päädyttäisiin selvityksiin ja mahdolliseen selontekoon? Mielestäni nyt juuri on se aika, että selvitystä täytyy tehdä ja arvioida, mitä vaikutuksia on vuonna 97 tehdyllä laajennuksella kauppojen aukioloaikoihin, ja laatia siltä pohjalta selonteko ja lähteä sitten pitkällä aikavälillä miettimään, mikä yhteiskunnan tarve tässä kaiken kaikkiaan on. Selkeitä perusteita ei ole tullut esille. Itse olen saanut olla työasiainvaliokunnassa antamassa lausuntoa talousvaliokunnalle, ja ne asiantuntijat, joita olemme saaneet kuulla, ovat myös hyvin voimakkaasti kritisoineet lakiesitystä, joskin toki on puoltaviakin lausuntoja ollut.

Mielestäni yhteiskunnassa pitäisi erityisesti nähdä myös, niin kuin puheenvuoroissa on tullut esille, perinteen merkitys, siis se arvo, mikä on sillä käytännöllä, että meillä on viikkorytmi, jolla ohjataan ihmisten elämänrytmiä. Selkeästi voidaan puhua arjesta ja pyhästä ja näiden merkityksestä ihmisen elämän hallinnalle ja hyvinvoinnille. Tämän perinteen siirtäminen sukupolvelta toiselle on mielestäni erittäin arvokas asia. Tällä tavalla voimme myös merkittävällä tavalla, jos osoitettaisiin tämä viikkorytmin merkitys, pyhän merkitys, osoittaa ammattihenkilöille, työntekijöille, että heillä on mahdollisuus myös sunnuntaivapaaseen, lepopäivään, vaikka viikon aikana tekevät hyvinkin raskasta vuorotyötä, kaksivuorotyötä, niin kuin kaupan alallakin tehdään. Ymmärrän, että nimenomaan raskaalla kaupan alalla, joka on vielä naisvaltaista alaa, siellä jos missä sunnuntaivapaalla, lepopäivällä on sekä fyysinen että henkinen merkitys. Ennen kaikkea on kysymys arvovalinnasta, pyhän ja arjen korostamisesta.

Haluaisin vielä todeta, että vapaus-käsitteen, mihin niin useissa puheenvuoroissa on viitattu, sisältö ymmärtääkseni on yhdelle yhtä ja toiselle toista. Me emme voi syyllistää sellaisia henkilöitä, jotka puhuvat pyhän merkityksestä, etteivät sellaiset henkilöt ymmärtäisi sitä, että on todella monia välttämättömiä tehtäväaloja yhteiskunnassa, jotka on hoidettava seitsemänä päivänä viikossa, välttämättömän hoidon ja avun antamista, turvallisuuden takaamista, lähimmäisen auttamista ja hänestä huolehtimista. Yhteiskunnassamme on monenlaisia tehtäviä, joiden osalta on aivan luonnollista, että niitä tehdään seitsemänä päivänä viikossa. Mutta näitä ei suinkaan voida verrata siihen tehtävään, mitä nyt olemme tarjoamassa, että ohjaamme ihmisiä entistä enemmän tavaroiden keskelle ja että markkinat määrittelevät elämänrytmiämme entistä enemmän.

Olisi tietysti voinut ajatella niinkin, että asia olisi voitu hallituksenkin taholta käsitellä toisen suuntaisesti eli nähdä sillä tavalla, että nyt olisi ollut mahdollisuus lähteä enemmänkin arvioimaan sitä, tehdäänkö yhteiskunnassa joillain alueilla nimenomaan sunnuntaina työtä, jota nyt voitaisiin lähteä karsimaan. Sellaisia tehtäviä varmasti löytyy hyvinkin paljon, joita nyt tehdään mutta joita voisimme karsia niin, että niitä tehdään vain arkipäivinä.

Yksi asia, minkä ed. Seivästö otti esille, on mielestäni erittäin vakava, nimittäin se, mikä vaikutus tällä käytännöllä, mihin nyt ollaan yhteiskuntaa ohjaamassa, on esimerkiksi erilliskorvausten käytäntöihin, lisätyökorvauksiin, sunnuntaikorvauksiin. Nythän nämä ovat todella erilliskorvauksia, ja niillä on haluttu ikään kuin osoittaa, että sunnuntaityö on erilaista kuin arkipäivinä tehty työ. Mutta jos haluamme tehdä näistä kaikista seitsemästä päivästä hyvin samanlaisia perustellen sitä nimenomaan vapaudella ja muilla argumenteilla, hyvin loogistahan silloin on, että nuo kaikki seitsemän päivää ovat myös tältä osin, kun arvioidaan työtä rahassa, saman veroisia. Silloin herää tietysti kysymys, mikä vaikutus tällä on jatkossa ihan palkkoihin ja niihin kustannuksiin, mitä näistä tehtävistä tulee.

Työasiainvaliokunnan mietinnössä on mielestäni puututtu erittäin merkittävällä tavalla työturvallisuuskysymyksiin ja niihin kysymyksiin, joiden seurausvaikutuksia tulee selvittää jatkossa, esimerkiksi mitkä ovat päivähoidon järjestelytarpeet, mitkä ovat julkisen joukkoliikenteen lisäämistarpeet ja mikä merkitys on esimerkiksi kaupan alalla osaavan ja koulutetun henkilöstön määrällä näissä tehtävissä.

Mielestäni on aliarviointia se, jos sanotaan, että sunnuntaihin on työntekijöitä tulossa pilvin pimein, opiskelijoita jne. Todella, me suomme kaikille opiskelijoille työmahdollisuuden ja he voivat näitä tehtäviä toki tehdä ja rahaa ansaita, mutta täytyy myös huomioida se, että kaupan ala on erittäin vaativa ala ja siellä tarvitaan myös ammatillista osaamista, koulutusta jne. Toivoisinkin erityisesti, että tähän seikkaan kiinnitettäisiin huomiota. Ymmärrän näin, että palvelujen taso ja laatu on sidoksissa vahvasti myös siihen, miten koulutettua ja osaavaa henkilöstöä kaupan alalla toimii.

Yksi huoli on myös se, kuinka sunnuntaityön mahdollinen lisääminen vaikuttaa esimerkiksi työaikoihin, tulevatko esimerkiksi osa-aikatyö ja pätkätyö lisääntymään, millä myöskin on heijastusvaikutuksia ihmisten hyvinvointiin ja esimerkiksi mahdollisuuteen viettää aikaa perheen kanssa ja suunnitella esimerkiksi perheen harrastustoimintoja jne. Väistämättä näistä erilaisista edellä luettelemistani asioista on myöskin seurauksia lisäkustannusten osalta. Varmasti palvelujen hinnat saattavat nousta. Näin ollen ne kustannukset myöskin nousevat monella tasolla.

Ennen kaikkea kysyisin lopuksi, onko todella kysymys uudistuksesta vai mikä tämän lain tarkoitus on ja mikä on lopullinen tavoite. Toivoisin, että vielä, ennen kuin tätä lopullisesti käsitellään, mietittäisiin syvällisesti, onko nyt todella kauppojen aukiolon laajentamisen tarve vai pitäisikö nimenomaan arvioida toiseen suuntaan eli ed. Päivi Räsäsen lakiesityksen mukaisesti.

76 **Jouni Lehtimäki /kok:** Arvoisa puhemies! Oma kantani lähtee yksilön vapaudesta käydä kaupalla silloin, kun haluaa, tai olla käymättä kaupassa silloin, kun haluaa, samoin yrittäjän vapaudesta pitää kauppansa auki silloin, kun haluaa, tai pitää kauppansa kiinni silloin, kun haluaa. Ihmettelen sitä, että täällä väitetään, että kyse on materialismista tai pyhäpäivän kunnioittamisesta. Kyse on yksilön vapaudesta. Näin haluan asian nähdä. Tämän takia olisin valmis hyväksymään täysin vapaat aukioloajat vähittäiskaupoille.

On myöskin väitetty, että työntekijät pakotettaisiin sunnuntaina töihin. Niin kuin tiedämme, tästä ei kuitenkaan ole kyse. Kyse ei ole vähittäiskauppojen aukioloajoista vaan työaikalainsäädännöstä. Tällä lailla me emme voi puuttua työaikalainsäädäntöön. Tiedämme myöskin sen, että työntekijällä on oikeus kieltäytyä sunnuntaityöstä. Tiedämme sen, että sunnuntaityöhön on aina tulossa opiskelijoita, niin kuin ed. L. Hiltunen myöskin totesi. Tältäkin osin väitteet lain huonoudesta ovat vääriä.

On myös todettu se, että tällä lailla, mikäli tämä laki hylättäisiin, vanhemmuus paranisi, vanhemmat olisivat enemmän lastensa kanssa. Ihmettelen tätäkin väitettä, koska ei millään lailla tehdä hyviä vanhempia. Vanhemmat joko ovat lastensa kanssa tai eivät ole lastensa kanssa.

Samoin on jäänyt huomaamatta lain yksi tärkeä tavoite, nimittäin se, että kaupankäynti ei keskittyisi suuriin kauppoihin, ja myöskin se, että päivittäistavarakauppa ei keskittyisi kioskeihin. Tällä lailla pyritään estämään myöskin tämä

kehityssuunta. Olen valmis hyväksymään tämän lain ja jopa menemään siihen suuntaan, että vähittäiskauppa olisi täysin avointa aukioloaikojen suhteen.

77 **Bjarne Kallis /skl:** Arvoisa herra puhemies! Haluan ensin hieman kommentoida ed. Lehtimäen kolmea väitettä. Hän totesi muun muassa, että kansalaisten, kuluttajien, pitäisi saada käydä kaupassa milloin haluavat ja että tämä on yksilönvapautta edistävä uudistus. Minä luulen, en tiedä mutta luulen, että ed. Lehtimäki saattaisi olla eri mieltä, jos hän ajattelisi, mitä kaikkia kustannuksia tämä toisi mukanaan, kuinka paljon elintarvikkeiden hinnat nousisivat. Tulen myöhemmin puheenvuorossani viittaamaan siihen tutkimukseen, joka on Ruotsissa tehty ja jossa todetaan, että korkeat elintarvikehinnat johtuvat muun muassa siitä, että Ruotsissa on laajempi aukioloaika kuin muualla.

Te sanoitte myöskin, ettei työntekijöitä pakoteta sunnuntaityöhön. Minä luulen, että ne, jotka ovat käyttäneet puheenvuoron tästä, ovat todenneet, että ei mitään laillista pakkoa ole mutta työntekijä joutuu monesti sellaiseen tilanteeseen, että oman työpaikan turvaamisen takia on viisainta toimia työnantajan toivomalla tavalla. Välillistä pakkoa tahtoo kyllä syntyä.

Sanoitte myöskin, ettei lailla tehdä hyviä vanhempia. Siinä me varmasti olemme samaa mieltä. Mutta on olemassa lakeja, jotka vahvistavat perheiden asemaa, on lakeja, jotka heikentävät perheiden asemaa. Meidän tulisi mielestäni hyvin usein, melkein aina, katsoa, minkälainen vaikutus lailla on perheeseen.

Herra puhemies! Olen halunnut katsoa, mitkä ovat ne perustelut, millä talousvaliokunta perustelee lain hyväksymistä, ja mitkä ovat ne perustelut, mitkä on tuotu valiokunnan mietinnön vastalauseessa esille, ja myöskin mitä vaaroja talousvaliokunnan mietinnössä todetaan kauppojen sunnuntaiaukiolon laajentamisesta.

Mietinnössä todetaan perusteluna, että lakimuutosta tarvitaan, jottei kaupankäynti keskittyisi marketteihin. Toisena etuna nähdään laista se, että kaupankäynti ja kauppa ei ohjautuisi kioskeihin ja huoltamoihin.

Ensimmäisestä voi todeta, että tuohon voi myöskin liittyä riski, voi liittyä sellainen riski, että alle 400 neliön päivittäistavarakaupat siirtyvät markettien omistukseen, koska kauppojen aukioloaikojen laajentaminen on ennen kaikkea markettien intresseissä. Minä en väitä, että laajasti tulee näin käymään, mutta sellainen riski on olemassa, että marketit hankkivat nämä 400 neliön ja pienemmät liikehuoneistot.

Lain hyväksymisen toinen perustelu on, ettei kauppa ohjautuisi kioskeihin ja huoltamoihin. Olen yhdessä vastauspuheenvuorossani todennut, että kioskien ja huoltamoiden osuus päivittäistavarakaupan myynnistä on vaatimaton 4 prosenttia. Se oli 4 prosenttia vuonna 1997, laski vuonna 1998 tuosta 4 prosentista vielä hieman pienemmäksi. Näin ollen ei 4 prosentin osuudella ole loppujen lopuksi minkäänlaista merkitystä eikä tarvitse pelätä, että kauppa siirtyisi huoltamoihin ja kioskeihin. Päinvastoin huoltamot ja kioskit palvelevat niitä kuluttajia, joiden puolesta niin moni on puhunut, kun on puoltanut tämän lain hyväksymistä, puoltanut sillä perustelulla, että jos ruoka loppuu viikonloppuisin, pitää hakea huoltamoista tai kioskeista. Sehän on oikeastaan etu tänä päivänä, että sieltä voi hakea, on huoltamo ja kioski, joka palvelee, niin ettei tarvitse kauppaa pitää auki.

Mietinnössä mainitaan myöskin kaksi vaaraa. Mainitaan se, että tällä voi olla vaikutuksia päivähoitopalvelujen ja joukkoliikenteen kysyntään. Tuohon voi varmasti todeta, että sillä on vaikutusta. Mitä enemmän äitejä tai isiä joutuu sunnuntaisin työhön, sitä enemmän yhteiskunnan erilaisia palveluja tarvitaan. Näin tämä on omiaan lisäämään sunnuntaityötä muilla aloilla, mutta myöskin lisäämään yhteiskunnan kuluja. Työturvallisuusriski mainitaan myöskin yhtenä asiana, joka puhuu lain hyväksymistä vastaan.

Mutta mietintöjen vastalauseissa mainitaan useampia asioita, jotka puhuvat hyväksymistä vastaan. Totean nyt, että itse mietinnössä mainitaan kaksi puoltavaa ja kaksi vastustavaa asiaa, mutta mietintöjen vastalauseissa, niin kuin totesin, monta muuta hyväksymistä vastaan olevaa seikkaa.

Totesin aikaisemmin, että Ruotsissa on tehty selvitys siitä, minkä takia elintarvikkeiden hinnat ovat Ruotsissa korkeammalla tasolla kuin kilpailijamaissa. Siellä tultiin seuraavaan lopputulokseen: Väitettiin, että on kolme tekijää. Yksi on heikompi kilpailu kuin muissa Pohjoismaissa, toinen on korkeampi arvonlisävero kuin monessa muussa maassa ja kolmas tekijä on laajempi sunnuntaiaukiolo kuin muissa Euroopan maissa. Jos näitä kolmea vertaa Suomen oloihin, voidaan todeta, että Suomessa ja Ruotsissa on nyt

suurin piirtein yhtä kova kilpailu päivittäistavarakauppa-alalla. Suomessa arvonlisävero on korkeampi kuin Ruotsissa, eli Suomessa pitäisi jo tämän takia olla korkeampia hintoja kuin Ruotsissa. Mutta se, että Suomessa ei ole yhtä laaja sunnuntaiaukiolo kuin Ruotsissa, tekee sen, että hintatasomme on hieman alhaisempi kuin Ruotsissa.

Vastaavasti voi sanoa, että vaikka Ruotsissa on alhaisempi arvonlisävero, laajan sunnuntaiaukiolon takia Ruotsissa elintarvikkeiden hinnat ovat korkeammalla tasolla. Ei kai ole kuluttajan etu laatia sellaista järjestelmää, joka nostaa hintatasoa? Tämän lain hyväksyminen merkitsee myöskin askelta kohti laajempaa aukioloa. Näinhän myöskin ministeri Sasi on antanut puheenvuorossaan ymmärtää.

Talousvaliokunnan sekä työ- ja tasa-arvovaliokunnan mietinnön vastalauseessa todetaan, että suuri osa asiantuntijoista oli vastaan. En epäile väitteen todenperäisyyttä, mutta kun suuri osa asiantuntijoista on lain hyväksymistä vastaan, kyllä silloin olisi syytä suhtautua siihen tosiasiaan myöskin vakavasti. Niin kuin sanoin, laki ja päätös monesti joko heikentää tai vahvistaa perheiden asemaa, ja monessa puheenvuorossa on perusteltu ja todettu, minkälaiset vaikutukset tällä muutoksella on perheiden asemaan. Niistä voi vetää sen johtopäätöksen, että se heikentää perheiden asemaa.

78 **Jukka Vihriälä /kesk:** Arvoisa herra puhemies! Vähittäiskauppojen aukioloajoista on aina käyty värikästä keskustelua myös tässä salissa. Eduskunta on todella se paikka, joka luo lainsäädäntöä. Eduskunnan velvollisuus on laillisessa yhteiskunnassa vastata myös niistä yleisistä normeista, joilla kauppatoimintaakin harjoitetaan. Ed. Lehtimäki totesi, että hän kannattaa vahvasti yksilön vapautta. Minä uskon siihen ja itsekin kannatan yksilön vapautta, mutta on aivan selvää, että laillisessa yhteiskunnassa on tiettyjä normeja, joita meidän jokaisen tulee noudattaa.

Hän totesi, että ei tarvitse kauppaa pitää sunnuntaisin auki, ei tarvitse kuluttajan käydä kaupassa eikä varmaan ketään pakoteta myöskään liikeapulaiseksi sunnuntaina, mutta nämä ovat sellaisia asioita, että laillisessa yhteiskunnassa niitä on jonkun hoidettava. En pidä kaiken vapauden nimeen vannomisesta tämän lain yhteydessä, vaikka kuinka kannatan yksityisyritteliäisyyttä ja yrittämistä. Mielestäni tämä ei ole se paikka. Tässä on paljon muustakin kysymys. On erittäin vahvasti kysymys arvomaailmasta, kun tätä lakiesitystä käsittelemme.

Tätä sunnuntaiaukiolon lisäämistä on perusteltu muun muassa tarpeella lisätä palvelua. Tälle varmasti löytyy myös vissejä perusteluita. Mutta tähän saakka ei ainakaan ole perusteellisesti selvitetty, mitkä ihmiset ostaisivat — nyt puhutaan tietenkin taajama-alueesta — päivittäistavaransa sunnuntaisin kaupoista. Selvityksiä ei ole myöskään siitä, miten kansalaiset tänä päivänä ostavat haja-asutusalueiden päivittäistavarakaupoista tarvitsemansa tavarat. Nämä kaupathan ovat olleet jo auki sunnuntaisin vuosikausia, eli siellä ovet ovat olleet auki ja kauppaa on aina käyty, kun niitä vähäisiä asiakkaita vain suinkin on haja-asutusalueille löytynyt.

Hallituksen esitystä ovat edelleen, alleviivaan edelleen, useat liikealan työntekijät vastustaneet tässä muodossa. Samoin ainakin eräiden selvitysten mukaan puolet kauppiaista haluaisi säilyttää nykyiset rajoitukset. Kaikkihan me tiedämme, että sunnuntait ovat kalliita myös kauppiaalle. Toisaalta myynti on pois muilta päiviltä. Tähän voin myös todeta sen, että olen keskustellut suurten markettien pitäjien kanssa ja he toteavat aivan avoimesti sen, että kyllähän tiettyinä sunnuntaina sunnuntaimyynti on aika voimakkaasti kasvanut, mutta sitten se maanantaina ja jopa tiistaihin saakka tuntuu myynnin selkeänä putoamisena.

Ei sitä koskaan liikaa korosta, että yrittäminen ja ennen kaikkea kauppiaana yrittäminen on todella raskasta ja vaativaa työtä. Kyllä nämä kauppiasyrittäjätkin ansaitsisivat ainakin sen, että yhteiskunta loisi edellytykset heille lepopäivään, ettei tarvitsisi seitsemänä päivänä yrittää.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esityksellä on mielestäni, se on pieni näkökohta, mutta haluan sen julkituoda, myös aluepoliittista merkitystä. Haja-asutusalueilla olevien kauppojen vähäiset asiakkaat mielestäni lähtevät tämän uuden lain myötä sunnuntaisin helpommin suurkeskusten monipuolisimpiin liikkeisiin, Pääkaupunkiseudulla tietenkin Helsinkiin ja vaikka Järvenpäähän. Tämä tietää, että haja-asutusalueiden palvelut entisestään heikkenevät. Eiväthän ne ole kaksisia tällä kertaakaan.

Kyllä on aivan totta ja avoimesti sanottava se, että kyllä sunnuntaiaukioloaika varsinkin kesäaikana on tuonut haja-asutusalueiden kaupoille lisämyyntiä. Se on mielestäni tosiasia. Näkisin, että eduskunta on se paikka, jonka pitäisi luoda

lainsäädäntöä niin, että näitä virikkeitä ja mahdollisuuksia myös haja-asutusalueilla voitaisiin säilyttää. On syytä muistaa, että meillä maaseudun kyläkauppoja on tällä hetkellä, onko enää täyttä 900:aa, ja määrä on nopeasti tippumassa. Aivan samalla tavalla myymäläautoverkosto on ollut tiheä ja niitä taitaa olla reilusti alle sadan tällä hetkellä.

Ennen kaikkea kyläkauppoja vähenee, kun on tulossa uudet säännökset, varmasti ihan perustellut uudet ympäristösäännökset, vuonna 2003. Ne tulevat monen kyläkaupan kohdalla tietämään sitä, että kylmäkalusto täytyy uusia ja myös, jos on polttoaineita myyty, polttoainesäiliöt pitää uudistaa ja laittaa, ja varmasti tulee niin käymään, että siinä tilanteessa moni kyläkauppa tulee toimintansa lopettamaan. Se taas tiedetään, että kun kyläkauppa loppuu, niin siellä loppuu kylällä paljon muutakin: saattaa loppua asiamiesposti, loppuu Veikkauksen piste, loppuu lääkekaappi jne. Ne ovat niitä arkipäivän ongelmia, jotka tästä saattaa tulla. En sano suinkaan, että nämä kaikki seuraisivat tästä, mutta tästä voi tehdä tämmöisiä päätelmiä joka tapauksessa.

Arvoisa puhemies! Tämä hallituksen esitys, joka monien vaiheiden jälkeen tänne eduskuntaan tuli, muistaakseni oli ainakin muodollisesti yksimielinen enemmistöhallituksen antama lakiesitys. Erityisen innokkaasti tätä lakiesitystä ajoivat kokoomuslaiset, ja mielestäni tällä lakiesityksellä ja samantapaisilla lakiesityksillä on pala palalta pyritty murentamaan yhteiseen lepopäivään liittyviä inhimillisiä arvoja. Kun näitä asioita on hyvin vahvasti kokoomus ollut ajamassa, niin aina mielellään ajattelee ja kysyy, liittyykö tähän joitakin arvomuutoksia myös kokoomuksen poliittisessa toiminnassa. En tiedä sitä, mutta täällä ed. Sjöblom on paikalla ja ehkä tähän vastaa, kun hän käyttää puheenvuoron.

Ei hallitus, kun tätä lakiesitystä on antanut, ole ollut ainakaan kovin huolissaan siitä, että jo nyt noin puolet työikäisestä väestöstä kärsii ajoittain työuupumuksesta. Uskon, että tässäkin salissa tästä työuupumuksesta on paljon puhuttu ja tullaan vielä puhumaan ennen vuodenvaihdetta. Mielestäni nämä asiat ainakin omalla tavallaan liittyvät osittain yhteen.

Herra puhemies! Vihreitten menettely kyllä ihmetyttää, kun talousvaliokunnasta vaihdettiin edustajaa, että saatiin mieleinen mietintö tänne ulos. Minusta tämä on sen tapaista parlamentarismia, että en jaksa sitä ymmärtää. Onko todella menty tähän? Jos kerran yksimielisen esityksen hallitus antaa, niin sen takana pitäisi seisoa, ja jos ei sen takana seisota, niin silloin erotaan hallituksesta ja jätetään paikka niiden täytettäväksi, jotka tässä tilanteessa tilalle tulevat. Mutta valitettavasti vihreät pelaavat merkillistä poliittista peliä ja näyttävät oppivan — ovat monta kertaa myös puhuneet näistä suurista puolueista, ainakin osittain kyllä näillä suurilla puolueilla on samoja tapoja ollut, varmasti myös keskustalla — tämmöisen oikean poliittisen pelurin maineen. Minusta tämän lakiesityksen käsittely on hyvä esimerkki siitä.

Arvoisa puhemies! Kannatan lain hylkäämistä. Lopuksi totean, että mielestäni tämä lakiesitys on hyvin vahvasti eettinen kysymys jokaiselle. Toivonkin, että kun nappia painetaan, tämä asia ymmärretään tällä tavalla.

Ed. Rauhala heitti sellaisen ajatuksen, eikö tässä olisi sopiva aihe kansanäänestykseen. Nythän on kansanäänestyksiä, täällä tullaan keskustelemaan ydinvoiman kansanäänestyksestä. Jos näin talonpoikaisjärjellä ajattelee, niin tähän kyllä mielestäni pystyy kuluttaja vastaamaan, tarvitaanko lisää aukioloaikaa; tähän pystyvät yrittäjät vastaamaan, tarvitaanko lisää aukioloaikaa; tähän pystyvät myös työntekijät vastaamaan. Mielestäni tässä ei kävisi mitenkään hassusti, jos suoritettaisiin kansanäänestys, tarvitaanko lisää aukioloaikaa vai ei.

79 **Antti Rantakangas /kesk:** Arvoisa puhemies! En kannata vähittäiskauppojen aukioloaikojen laajentamista nykyisestään. Mielestäni lakiesitys tulisikin hylätä. Perustelen tätä kahdella vahvalla perusteella.

Ensinnäkin ihminen tarvitsee työn ja levon tasapainoa. Fyysisen levon lisäksi hän tarvitsee myös henkistä rauhoittumista. Sunnuntaiaukioloaikojen laajentaminen merkitsisi sitä, että perheille jäisi entistä vähemmän yhteistä vapaa-aikaa. Aukioloaikojen laajentuminen lisäisi myös tarvetta kunnalliseen päivähoitoon ja sitä kautta lisäisi kuntien kustannuksia. Lakiesitys veisi väistämättä yhteiskuntaa kohti ympärivuorokautista ja seitsemänpäiväistä palveluyhteiskuntaa. Tämä merkitsisi sitä, että entistä useampien työntekijäryhmien työajat ulottuisivat iltaan, yöhön ja viikonloppuihin, mikä aiheuttaa painetta näiden työntekijöiden yksityiselämälle ja perheille.

Toinen peruste on yksityisyrittäjäpohjaisten kauppiaiden aseman heikentyminen. Pienyrittä-

jät joutuisivat käytännössä työskentelemään seitsemänä päivänä viikossa eikä lepoaikaa jäisi. Tämä ei lisäisi kilpailua, vaan vääristäisi jatkossa sitä. Lakiuudistus ei pelasta myöskään maaseututaajamien kauppoja, niin kuin täällä on väitetty. Niiden suurin uhka on hypermarketit, joita rakennetaan suurkaupunkeihin. Ne imevät maaseututaajamista ostovoimaa ja ajavat pienemmät kaupat vaikeuksiin. Myös maaseudun pienkauppojen kannalta lakiesitys on huono. Se vaikeuttaisi entisestään niiden asemaa. Tämä puolestaan kiihdyttäisi omalta osaltaan maaseudun tyhjenemistä ja muuttoliikettä, eli esitys on huono.

[80] **Saara Karhu /sd:** Arvoisa puhemies! Kävin taannoin Saksassa, ei sen vähäpätöisemmässä paikassa kuin Berliinissä. Olin työreissulla, päivät venyivät pitkään ja iltasella oli tarvis päästä ostelemaan kaupasta jotain purtavaa. Yllätys oli suuri, kun huomasin, että kauppaliikkeet olivat auki kello 17:ään ja 18:aan ja purtavan ostoni oli niiltä päiviltä tehty eli matka suuntautui sitten ravitsemusliikkeisiin. Samoja kokemuksia minulla on myös joistakin muista Euroopan maista. Tosin kokemukset ovat muutaman vuoden takaa. Niissäkin kaupan aukioloaikoihin on saattanut tulla muutoksia liberaalimpaan suuntaan.

Meillä Suomessa kauppojen aukioloaikatilanne on nyt jo mielestäni varsin liberaali. Kaupat ovat auki iltamyöhään, jopa viikonloppuisin ja ison osan vuotta myös sunnuntaisin. Mitään erityistä tarvetta ei omasta mielestäni laajemmille aukioloajoille olisi ollut. Hallitus on kuitenkin nähnyt lisäaukioloaikojen tarpeellisuuden. En tiedä, kuka uusia aikoja kaipaa, gallupeissa kun harva itse asiassa kertoo tarvitsevansa kaupassa käyntiä sunnuntaina. (Ed. Huotari: Kokoomuksen kansanedustajat!) Moni vastaa vain kuluttavansa aikaa shoppaillen. He eivät välttämättä kuitenkaan osta mitään.

Sinällään kenenkään ei ole pakko mennä pyhänä kauppaan eikä kauppaa ole pakko pitää auki, mutta todennäköistä on, että kilpailussa pärjäämisen vuoksi, jotta omat asiakkaat voitaisiin säilyttää, on kauppa pidettävä auki. Kaupan työntekijöiden on pakko tulla töihin riippumatta siitä, kuinka pitkä työpäivä on kyseiselle työntekijälle merkitty, onko julkisia kulkuneuvoja, joilla töihin pääsee, saatavilla, ja tärkeintä kaikessa, minne lapset laitetaan työvuoron ajaksi, näin erityisesti, kun on kyse kahdesta vuorotyötä tekevästä tai ennen muuta yksinhuoltajavanhemmasta. Tuttuahan on, että naisvaltaisella kaupan palvelusektorilla työskentelee nimenomaan ihmisiä, joilla sattuu olemaan sellainen elämäntilanne, että on lapsia, jotka ovat yksin huollettavina, näin olen saanut kuulla.

Vaikka päivähoito saataisiin vielä järjestykseen, kysynkin tässä, mitä tapahtuu niille lukuisille ala-asteikäisille yhden vanhemman perheen lapsille, joilla ei ole olemassa mitään viikonvaihteen hoitopaikkaa. Ongelma ei ole vähäinen, sillä Suomessa on noin 50 000 ala-asteikäisten lasten yksinhuoltajaperhettä, joista osalle osuu kyseenalainen onni päästä mukaan tähän ryhmään. Toki tämäkin ongelma on ratkaistavissa, ja sen suuntaisia toimenpiteitä toivonkin seuraavaksi mietittäväksi muistakin syistä kuin liikeaikalain vuoksi.

Huolestuneena mietin myös lisääntyvää yksin myyntiä. Selvitykset osoittavat, ettei nykyistenkään aukioloaikojen avaaminen lisännyt alan työpaikkoja radikaalisti, sen sijaan yksin myyntiä kylläkin. Ilman isompia esitelmiä jokainen meistä tietää yksin myynnin ongelmat: turvattomuuden ja moninkertaisen työmäärän, kun yhden on ehdittävä moneen paikkaan eikä kassaakaan saisi jättää yksin. Entäpä pienet yksityisyrittäjät, jotka ovat jo nyt jaksamisensa äärirajoilla, kamppailevat marketteja vastaan yksin tai oman perheensä voimin? Heiltä menee perheen mahdollisesti ainoa vapaa. Pakkohan ei ole auki pitää, mutta käytännössä on, mikäli ei halua, että ostajat suuntaavat kulkunsa pysyvästi sellaiseen liikkeeseen, joka on myös pyhäisin auki.

Sitten toisenlaisia näkökulmia. Tässä oli lähinnä negatiivisia näkökulmia, mutta sanon omasta puolestani, että mitä tulee pyhien pyhittämiseen levolle, arvostan suuresti erilaisia näkemyksiä, etiikoita, tässä asiassa. Kun itse olen koko aikuisikäni tehnyt vuorotyötä, tarvittaessa myös niinä tässä esityksessä edelleen rauhoitettuna pyhinä, esimerkiksi jouluna, pääsiäisenä, juhannuksena, en pidä sinällään pyhätyötä tuomittavana. Uskon, että perheille löytyy yhteistä aikaa sunnuntaiden ulkopuoleltakin, jos niin halutaan. Omissa töissäni pyhät ovat kuitenkin olleet erittäin suosittuja työpäiviä ja ovat varmasti vastakin ainakin niin kauan kuin lepopäivänsä myymisestä työntekijää hyvitetään pyhätyölisällä. (Ed. Huotari: Sehän tässä on tarkoituskin!) Tässä pientä palkkaa saavien syyllistäminen rahanahneudesta on mielestäni aikamoista tekopyhyyttä. Ilta- ja sunnuntailisät ovat tuntuva osa

monen vuorotyöläisen palkkaan, ja niiden varaan lasketaan isosti perheen toimeentulo.

Mutta mikä on tämänkin sunnuntailisän tulevaisuus, jos pyhästä tulee arki, siis arki ihan käytännössä? Arkihan siitä tulee, jos suuri osa Suomesta on pyhäisin töissä ja loput arkisesti ostoksilla. Miten sitten pyhälisä perustellaan? No, tämä asia ei ole eduskunnan käsissä, ja kun suuntaus on tämä, niin uskaltaisinko sanoa, että onneksi.

Vaikka suhtaudunkin sunnuntaityöhön etiikan näkökulmasta ymmärtäväisesti, en ymmärrä tämän vuoden jouluaatolle annettua aamuaukioloajan erikoislupaa. Tässä yhdyn niihin arvosteluihin, joita täällä on esitetty markkinahumun noususta yli kaiken muun. Eikö olisi ollut paikallaan rauhoittaa kyseinen aamu myös kaupan työntekijöiltä? Näin erityisesti, kun muistetaan, että monet heistä ovat lapsiperheellisiä ja joulu on lapsiperheissä eittämättä vuoden suurin juhla.

Arvoisa puhemies! Suhtautumiseni käsittelyssä olevaan lakiesitykseen on erittäin ristiriitainen. Edellä esitetyt asiat kummittelevat mielessä ja samalla tiedän, että valiokunnassa on tehty kova työ alkuperäisen esityksen saattamisessa siedettävämpään muotoon. Myönnettävä on, että valiokunnan mietinnössä on paljon hyvääkin. Pitkän pohdinnan jälkeen olen minäkin, pitkin hampain, valmis hyväksymään valiokunnassa saavutetun kompromissin. Tässä yhteydessä kuitenkin jo toivon ja kirjoihin merkittäväksi haluan, että tämän liberalisoinnin tie olisi nyt pitkäksi aikaa kuljettu loppuun eikä uusia liikeaikalain laajennukseen tähtääviä esityksiä tulisi sillä vauhdilla kuin nykyisin eduskunnan ratkaistavaksi. Varaan tässä nimittäin itselleni option: En uskalla luvata, että toistamiseen päädyn samaan ratkaisuun kuin nyt, en edes pitkin hampain.

Arvoisa puhemies! Puheenvuoroni on kutakuinkin lopussa, mutta en kuitenkaan malta olla tähän loppuun sanomatta, että selvää on, että totumme tiskin kummallakin puolella aika pian uusiin aukioloaikoihin, totuimmehan nykyisiinkin, ja käymme hakemassa sen maitolitramme tai HK:n sinisen lenkkimme sunnuntaina. Ilman niitähän emme mitenkään olisi pärjänneet maanantaihin asti.

[81] **Leena Luhtanen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Karhu tiedusteli, kuka tarvitsee vapaampia aukioloaikoja. Esimerkiksi Suomen Kuluttajaliitto on lausunnossaan todennut, että sen tutkimusten mukaan työssäkäyvät nuoret ja ennen kaikkea suurten kaupunkien asukkaat ovat kaupan aukiolon vapauttamisen kannalla. Kuluttajaliitto itse kannattaa aukioloaikojen vapauttamista kokonaan niin, että kauppa saisi itse määrätä täydellisesti aukioloaikansa kuluttajien käytöksen pohjalta.

Sunnuntaiaukioloista vielä, kun täällä on keskusteltu tämän vuoden jouluaaton, sunnuntain, aukioloajasta: Sehän tapahtuu nyt tällä hetkellä voimassa olevan lain mukaan. Jos jouluaatto osuu sunnuntaipäivälle, käsiteltävänä olevan lakiesityksen mukaan kauppa ei saisi olla auki kuin yhden tunnin. Valiokunnassa katsoimme, että sitä tuntiakaan ei siis käytettäisi. Myöskään poikkeuslupalainsäädännön esimerkit eivät antaisi (Puhemies koputtaa) suoraan aattosunnuntaikauppaan mahdollisuutta, joten tämä jouluaatto on nyt voimassa olevan lain mukaista toimintaa.

[82] **Marja-Liisa Tykkyläinen /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Karhun puheenvuoron johdosta haluan todeta pöytäkirjaan, että viime kerralla, kun käsittelimme tätä samaa lainsäädäntöä, näin kävi, ettei vähittäiskaupan aukioloaikalakia olisi pitänyt tuoda. Näin olemme taas tässä tilanteessa, että se on tuotu. Itse vastustan tätä lainsäädäntöä jo kristillisistä periaatteista ottaen huomioon, että en hyväksy sunnuntain aukioloaikaa, koska se on lepo- ja pyhäpäivä. Mutta toiselta puolen vastustan myös sen johdosta, minkä ed. Karhu otti esille, että pienyrittäjät tulevat kärsimään tämän lainsäädännön johdosta eikä heille jää vapaa-aikaa.

[83] **Irja Tulonen /kok:** Arvoisa puhemies! Kauppojen aukiolon laajentaminen on herättänyt paljon keskustelua ja täälläkin on käytetty puheenvuoroja puolesta ja vastaan riippumatta siitä, ollaanko hallituspuolueessa vai oppositiossa. Tämä on varmasti sellainen asia, joka jakaa meitä hyvin paljon. Itsellenikin tämä on hyvin hankala asia. Vielä hankalammaksi sen on tehnyt talousvaliokunnan mietintö, jossa hallituksen esitykseen on tehty erilaisia muutoksia.

Mietintö ja muutosehdotukset ovat kovien kompromissien tulos. Mielestäni näiden kompromissien tuloksena on epäjohdonmukaisuuksia. Yksi hyvä asia tässä on muuttunut, jota kannatin jo edellisellä kerralla, kun edellinen eduskunta käsitteli asiaa, ja se on se, että pienet vähittäiskaupat saavat tässä erityisaseman. Se on mieles-

täni talousvaliokunnan hyvä periaate, oikeudenmukainen ja kannatettava asia.

Olen itse todella aika konservatiivi tässä asiassa. Mielestäni sunnuntaikaupan lisääminen ohjaa todella perheiden ajankäyttöä viikonloppuisin. Perheet viettävät jo nyt äärimmäisen vähän aikaa yhdessä. En tiedä, minkä tähden itse koen hyvin negatiivisena sen, että nyt, kun sunnuntaisin marketit ovat auki, siellä on perheitä, vauvaa työnnetään kärryissä ja toista rattaissa ja vietetään aika paljon aikaa kaupassa. En tiedä, onko lainsäätäjällä mahdollisuus vaikuttaa siihen, että näin ei tapahtuisi. Vähäinen vapaa-aika on täytetty erilaisilla aktiviteeteilla perheessä, harrastuksilla ja nyt myös shoppaamisella. Harvassa perheessä vain ollaan yhdessä, ja asiantuntijoiden mukaan tätä lapsemme kaipaavat todella paljon, turvallista yhdessäoloa vanhempien kanssa. Mielestäni lainsäätäjinä meillä on vastuu siitä, miten lainsäädäntö ohjaa ihmisten käyttäytymistä ja muuttaa yhteiskuntaa ja sen arvoja, vaikka toteen, että jokaisella yksilöllä onkin vapaus mennä tai olla menemättä kauppaan sunnuntaina. Väitän kuitenkin, että lainsäätäjällä on vastuu siinä, minkälaista politiikkaa ja minkälaista kauppojen aukioloaikaa me täällä säädämme.

Valiokunta esittää hallituksen esitystä muutettavaksi siten, että parturi-kampaamoiden ja huonekaluliikkeiden aukioloa ei vapautettaisi kokonaan mutta näin tehtäisiin autokaupalle. Tämä on mielestäni aika epäjohdonmukaista. Olen saanut yhteydenottoja autokauppiailta, jotka todella vastustavat sunnuntaikauppaa. Autokauppa ei voi käyttää extraajia sunnuntaisin, vaan autokauppa vaatii todella asiantuntevaa henkilökuntaa, jolla on asiantuntemus ja oikeudet neuvotella hinnoista ja vaihtoauton hyvityksestä. Sunnuntaityöskentely vaikuttaa palveluun myöskin viikolla, koska sunnuntaina työssä olleet pitävät vapaansa viikolla. Johtuuko autokaupan erilainen kohtelu huonommin onnistuneesta lobbauksesta? Huonekalukauppiaat toivat oman kantansa esiin voimakkaasti ja heidän mielipiteensä on sitten huomioitu.

On hyvä, että valiokunta esittää mietinnössään myös parturi-kampaamoiden ottamista säätelyn piiriin. Itse olen ollut sitä mieltä alusta asti. Parturi-kampaamot toimivat usein yhden naisen tai miehen yrityksinä, jolloin seitsemän päivän työviikkoa ei voi jakaa useiden työntekijöiden kesken vaan yrittäjä on todella töissä joka päivä. Kampaamoiden ja partureiden palveluajat painottuvat jo nyt aika paljon ilta-ajoille, koska asiakkaiden on vaikea käyttää palveluita päivällä työaikanaan. Mielestäni tämä on ihan oikein.

Jos aukioloaikoja laajennetaan, mitä periaatteessa vastustan, niin voin kuitenkin todeta, että näitä aukioloaikoja on lähdetty laajentamaan oikealla periaatteella. Nykyisten säädösten perusteella kioskit ja huoltamot ovat saaneet kohtuuttoman kilpailuedun lähikauppoihin nähden. Kioskikauppa on kuluttajallekin epäedullista suppeampien valikoimien ja erityisesti huomattavasti korkeampien hintojen vuoksi. Lähikaupat ovat menettäneet markkinaosuuksiaan hyper- ja automarketeille, kioskeille sekä huoltamoille. Kuitenkin pienillä lähikaupoilla on sama ongelma kuin kampaajillakin. Pienissä liikkeissä on vähemmän henkilökuntaa ja kaupat ovat yrittäjävetoisia. Sunnuntaikaupan korkeampien palkkakustannusten vuoksi pienissä kaupoissa töitä tehdään yrittäjän itsensä voimin tai henkilökunnan määrää supistetaan sitten viikolla, jotta voidaan kompensoida sunnuntain korkeammat palkkakulut.

On myös kyseenalaista, pystyykö sunnuntaikauppakaan pelastamaan pieniä kauppoja. Niiden kilpailuasema voi entisestään jopa heiketä, jos myynti ei erityisesti nouse vaan jakaantuu eri päiville, josta sunnuntain kustannukset ovat vähintäänkin kaksinkertaiset normaaliin aukioloon verrattuna. Kaupan keskittyminen siis jatkuisi uudistuksesta huolimatta.

Arvoisa puhemies! Jouluaatto todella sattuu tänä vuonna harvinaisesti, mukavasti sunnuntaiksi. Henkilökohtaisesti olisin kyllä koko sydämestäni toivonut, että mitään asetusta ei olisi annettu vaan kerrankin, pitkästä aikaa, aattosunnuntai olisi voitu viettää yhdessä, perheessä, kodissa, ilman että kaupat olisivat olleet auki.

[84] **Marjukka Karttunen-Raiskio /kok:** Arvoisa herra puhemies! Kauppojen liikeaikalain muutos on niin maltillinen esitys, että tämä ei paljonkaan muuta aikaisempaa menettelytapaa, joten on melkein hämmästyttävää, että täällä käydään asiasta näin kova väittely. Me olemme Suomessa jo pitkän aikaa tehneet epäsäännöllistä työtä ja hyvin monilla eri aloilla tehdään työtä epäsäännöllisesti. Siihen on henkilökunta tottunut. Mielestäni tällainen on keinotekoista sääntelyä ja edelleenkin tällaista sääntelyä tulisi purkaa, meillä on sellaista ihan liikaa.

On suorastaan liikuttavaa, miten huolissaan täällä on tänään oltu yrittäjän asemasta. Jos me useamminkin olisimme yrittäjän asemasta näin huolissamme, meidän yhteiskuntamme olisi huomattavan paljon enemmän yrittäjäystävällinen eikä meillä olisi lainkaan niin korkea kynnys lähteä yrittäjäksi, kuin se tällä hetkellä on. Kun meillä on Euroopan maihin verrattuna pienyrityksiä huomattavasti vähemmän, niitä ei taatusti olisi näin vähän, jos me useammin olisimme yrittäjän asemasta huolissamme. Olen sitä mieltä, että kauppias kyllä itse tietää, milloin hän haluaa liikettänsä pitää auki. On uskomatonta, että toisten pitää sanoa, että nyt sinun pitää mennä kotiin ja laittaa kauppasi kiinni.

Esitys on maltillinen. Jos väitetään, että esimerkiksi ei ole päivähoitopaikkoja, niin eikö se ole niin, että päivähoitopaikat ja muut palvelut ovat ihmistä, kuntalaista varten ja niiden pitää silloin mukautua tähän tarpeeseen? Mihin tällä hetkellä esimerkiksi laivoissa työskentelevät henkilöt laittavat lapsensa, jos päiväkoti on auki vain 9:stä 5:een? Silloin bussienkin tulee sunnuntaisin kulkea enemmän.

Tämä maltillinen vapauttaminen ei ole mikään mullistava muutos, me olemme tämän suunnan valinneet jo paljon aikaisemmin. Jos haluaisimme valita sen suunnan, että haluamme pitää kaupat sunnuntaipäivinä kokonaan kiinni, niin olisi pitänyt ottaa jo aiemmin toisenlainen linja ja kieltää myös muunlainen aukioloaika, kieltää videovuokraamoiden, ravintoloitten, hotellien, monien muitten palveluitten sunnuntaina auki oleminen, koska miksi sitten keinotekoisesti kieltää, että kauppa ei saa olla auki? Samaan aikaan monet käyvät monikansalliselta huoltoasemalta ostamassa leipänsä ja maitonsa huomattavasti kalliimpaan hintaan kuin kaupasta. Onko oikein, että se oikea leipäkauppias sitten joutuu olemaan kotona nukkumassa ja huoltoasema myy nämä tarvikkeet?

Sunnuntaiaukioloajoista vielä: Silloin henkilökunta saa parempaa palkkaa, ja sunnuntaityöajat ovat usein hyvin haluttuja ja lisäävät osaltaan työpaikkoja. Muun muassa opiskelijat tekevät mielellään sataprosenttisia sunnuntaipäiviä. Meillä on niin tiukka työaikalaki, että on turha väittää, että tällä nyt sitten päästään riistämään työntekijää. Se ei voi olla näin.

Minä kannatan kauppojen aukioloajan vapauttamista, voitaisiin vaikka vapauttaa enemmänkin.

85 **Hanna Markkula-Kivisilta /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Päivähoitokysymyksessä ja kaikkien muiden palveluiden kohdalla, joitten tarve lisääntyy samalla, kun sunnuntaityö lisääntyy esimerkiksi kaupoissa, kannattaa muistaa, että siinä tavallaan kertaantuu sitten myös niitten ihmisten määrä, jotka joutuvat olemaan sunnuntaina töissä. Sitten ei puhutakaan enää vain kaupan henkilökunnasta vaan puhutaankin päivähoitohenkilökunnasta, puhutaan useammista bussinkuljettajista, junankuljettajista ja kaikista muista, jolloin virta ikään kuin vie koko ajan siihen suuntaan, että meillä ei enää ole eroa pyhän ja arjen välillä. Mielestäni se on huono asia.

On totta, että huoltoasemilta joutuu ostamaan ruuan kalliimmalla. En ymmärrä, minkä takia kaikkien kuluttajien pitää maksaa kustannukset siitä, että jotkut ihmiset haluavat ostaa sunnuntaisin ruokaa. Jos he haluavat ruuan silloin ostaa, maksakoon siitä silloin ylimääräistä. Ihan semmoinen pikku juttu, että jokaisessa asunnossa on nykyään ihan vakiovarusteena jääkaappi. Sinne voi ostaa hiukan varastoon ruokaa. Ei kaupassa ole pakko joka päivä käydä. Siinä mielessä nämä ovat minusta uskomattomia perusteita.

86 **Saara Karhu /sd** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Markkula-Kivisilta käytti hyvän puheenvuoron nimenomaan viitaten sunnuntaityön kumuloitumiseen muillekin aloille.

Mutta äskeiseen puheenvuoroon liittyen haluan todeta kolme asiaa. Ensinnäkin yrittäjän aseman puolustaminen, nimenomaan pienyrittäjän, yksityisyrittäjän, tämmöisen, joka tekee yksinään työtä tai perheen voimin, ei perustu meidän keksintöömme vaan nimenomaan yrittäjiltä tulleeseen viestiin. He ovat peloissaan siitä, mihin tämä johtaa.

Toinen asia: päivähoitopaikat. Otin itse esille yhden vanhemman ala-asteikäisten lasten perheet. 7—12-vuotiaitakin on aika ilkeä yksinään jättää pitkiksi toveiksi. Se on turvattomuutta lapsille, ja pieniä ne ovat vielä senkin ikäiset.

Kolmantena asiana on sitten ed. Karttunen-Raiskion mainitsema työntekijän riisto. Kyse ei olekaan markkamääristä. Kyse on jaetuista työpäivistä, lyhyistä työpäivistä, jotka jaetaan eri päiville. Todella nyt pitempää työpäivää tekevistä saattaa tulla tätä kautta — ja on jo nähty, että tuleekin — pätkätyöläisiä.

87 **Irja Tulonen /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! On aika vaikea väittää, että yrittäjät taikka kaupan työntekijät olisivat sitä mieltä, että meidän lakiesityksemme on hyvä. Molemmat ryhmät vastustavat tätä meidän lakiesitystämme. Kiinteän vapaapäivän siirtyminen pois sunnuntaista merkitsee todella monenlaisia hankaluuksia yhteiskunnassa. Se merkitsee myöskin kunnallisten palveluitten lisäämistä, jotka sitten toimivat vajaalla teholla sunnuntaina. Eihän siellä niin hirveästi sitten kuitenkaan ole palvelujen käyttäjiä, elikkä se on hyvin epätaloudellista.

Kun juttelin tänään puhelimessa kahden kaupan alan yrittäjän kanssa, he todella vetosivat, että eivätkö nyt jo riittäisi nämä aukioloajat. Molemmat yrittäjät sanoivat, että työpaikkoja ei tule lisää, ainoastaan tulee (Puhemies koputtaa) hankaluuksia niin, että hintoihin joudutaan todennäköisesti lisäämään erilaisia maksuja ja jostakinhan tämä raha pitää sitten ottaa.

88 **Marjukka Karttunen-Raiskio /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa herra puhemies! Kaiken kaikkiaanhan sunnuntaipäivän lisäyksiä on tulossa 0,7, joten todellakin on lievästä muutoksesta kyse. Niin kuin sanoin, suunta on jo valittu. Meidän pitäisi sitten ryhtyä toisenlaisiin toimenpiteisiin, jos haluaisimme todella sunnuntain pyhittää lepopäiväksi. Eikö olekin niin, että yrittäjä saisi itse ilman keinotekoista sääntelyä valita, milloin hän pitää yrityksensä auki?

89 **Kari Uotila /vas:** Arvoisa puhemies! Olisipa meillä täällä salissa sen oikealla reunalla enemmän tällaisia järkeviä edustajia kuin edustajat Markkula-Kivisilta ja Tulonen, niin meillä ei olisi tätä vääntöä edessämme tänään eikä sitä olisi ollut silloin neljä vuotta sittenkään, kun tämä kuuluisa neljäs käsittely luotiin. Minun täytyy tunnustaa, että varsin tuoreena edustajana silloin tapahtui ainoa kerta sillä kaudella, kun olin tietoisesti pois salista sen vuoksi, ettei tämä laita hallitusyhteistyön nimissä näyttäisi liian punaiselta. Mutta kun tulin sitten saliin äänestyksen jälkeen, sain ilokseni todeta, että punaista väriä oli enemmistö salista kuitenkin minun poissaolostani huolimatta löytänyt, mutta sehän johti sitten tähän neljänteen käsittelyyn ja tilanne tuotiin uudelleen eteemme. Se pistää tietenkin miettimään, miten nyt suhtautua tähän ehdotukseen.

Silloin neljä vuotta sitten kaiken sen kritiikin ohella, jota täällä on monissa puheenvuoroissa tänään puhuttu yksin työskentelystä, työntekijöiden asemasta, turvallisuudesta, perheiden ajankäytöstä, arjen ja pyhän sekoittamisesta, niiden rajan välisen alueen hämärtymisestä jne., pääkritiikkini hyvin voimakkaasti koski siihen ehdotukseen sisältyvää suuntausta, joka suosi nimenomaan jättimarketteja, hypermarketteja, koska oli aivan selvää, että nimenomaan suuret marketit pystyvät hyödyntämään joustavammin ja laajemmin silloin neljä vuotta sitten tulleita uusia aukioloaikoja. Silloin oli nähtävissä ilman muuta keskittymisnäkökulma vielä voimakkaammin kuin se ehkä nyt on. Niihin aikoihin muuten Ranskan presidentti — olikohan se Chirac jo silloin, taisi olla — kantoi huolta Pariisin hypermarketkehityksestä, kun Pariisin idyllinen keskusta ryhtyi tyhjenemään lähikaupoista, kun kehäteiden varsille nousi valtavia automarketteja. Samaan ongelmaan puututtiin Ranskassa lainsäädännöllä ja pyrittiin jarruttamaan kehitystä.

Nyt kuitenkin sen väännön jälkeen, mitä hallituksen työryhmässä ja nyt eduskunnassa valiokunnassa on tapahtunut, tietysti tilanne on vähän toinen. Minä en täysin ohittaisi näkökohtaa, että nyt suositaan pieniä kauppoja ja isoilta kaupoilta jopa otetaan isänpäivän aukiolo-oikeus, joka valiokunnassa tuli. Nyt voi olla nähtävissä mahdollisuus, että näin eräällä tavalla ollaan pienten lähikauppojen suhteellista asemaa jättimarketteihin verrattuna parantamassa. Tilanne nimittäin on niin, että suuremmissa lähiöissäkin — otanpa esimerkin vaikka Olarista, jossa asun, parinkymmenentuhannen asukkaan asuinalue — tapahtuu jo sisäistä eriytymistä. Palvelut keskittyvät suuriin marketteihin, suuriin kauppakeskuksiin, ja lähiön reuna-alueilla samalla kun väki vanhenee, samalla palvelut näivettyvät. Sinne ei jää kuin keskikaljapubeja ja -kuppiloita, joita kyllä riittää, mutta lähiökaupat tahtovat kuolla. Tämä mahdollisuus, että eräällä tavalla suositaan pienempiä lähikauppoja, voi antaa niille ehkä hieman paremmat lähtökohdat. Tämä ei poista ratkaisun kielteisyyttä kokonaisuuden osalta.

Toisaalta aika vaikeaksi tekee asian käsittelyn se, kuinka kovasti työtä esityksen kanssa on tehty. Tiedän, kuinka tiukkaa vääntö oli, ennen kuin hallituksen ehdotus tuli tänne, ja millä tavalla se siihen mennessä muokkaantui ja kuinka paljon valiokunta on tehnyt työtä. Jos koskaan ei anna arvoa sille, että pystytään saamaan aikaan muu-

toksia ja ehdotus paranee, ja jos aina tunteenomaisesti hylätään aivan kuin automaattisesti myös suurella vaivalla tehdyt kompromissit, niin käyköhän niin, ettei tästä joukosta oikein löydy tsemppiä yrittää muissakaan asioissa vääntää niitä? Silloin on hyvin ota tai jätä -tilanne.

Ongelmahan on se, että tällainen ehdotus on joidenkin toimesta vaan jääräpäisesti haluttu tänne tuoda. Pelkäänpä niin, että vaikka nyt ei ole neljännen käsittelyn mahdollisuutta, mutta aivan hyvin on tietysti mahdollista, että tulee kolmas käsittely, vaikka se uudessa perustuslaissa ja päiväjärjestyksessä onkin pois suljettu mahdollisuus. En ole lopullisesti omaa henkilökohtaista kantaani ratkaissut. En missään nimessä kannata nykyisiäkään aukioloaikoja, vähemmällä selvittäisi. Mutta toisaalta tekisi mieli jonkin verran arvostaa sitä työtä ja vääntöä, mitä muun muassa valiokunnassa on tämän kompromissin aikaansaamiseksi tehty.

90 **Marja Tiura /kok:** Arvoisa puhemies! Keskustelu kauppojen sunnuntaiaukioloajoista on saanut eduskunnassa jatkosarjan luonteen. Asia on ollut esillä hyvin kauan ja jatko-osia on luvassa muutaman vuoden kuluttua, jos lakiin otetaan säädös kolmen—viiden vuoden rauhoitusajasta, jonka aikana asiaan ei kajottaisi.

Sellaista ostotarvetta ei varmasti ole olemassa, jota ei jo nykyisilläkin aukioloajoilla voitaisi tyydyttää, mutta kysymyshän onkin sekä yrittäjien että kuluttajien vapaudesta valita. Tämä on mielestäni tärkeätä ja koko asian ydin: vapaus valita. Ketään ei tällä lailla pakoteta mihinkään.

Hallituksen esitys parantaa kuluttajan asemaa, koska se lisää liikkeiden kilpailua, joka taas näkyy tuotteiden hinnoissa. Kioskien ja huoltamoiden vapaa aukioloaika on aiheuttanut sen, että kuluttajat joutuvat jokapäiväisestä leivästään ja maidostaan maksamaan huomattavasti kalliimman hinnan kuin ostaessaan ne lähikaupasta. Tämä kilpailuvaltti on oleellisesti muuttanut esimerkiksi huoltamot autotarvikkeita ja huoltoa tarjoavista liikkeistä sekatavarakaupoiksi. Lähikaupat eivät ole voineet käyttää tätä kilpailuvalttia. Tämä ei ole tasa-arvoista yrittämisen vapautta, puhumattakaan kaupunkien ja maaseudun tasa-arvoisesta asemasta.

Kauppojen sunnuntaiaukioloaikajärjestelmä on hyvin sekava sekä kuluttajille että yrittäjille. Selkeintä olisikin sallia sunnuntaiaukiolot kaikille niille kaupoille ja palveluyrittäjille, jotka haluavat pitää liikkeensä avoinna.

Perheidyllin kannalta kauppojen sunnuntaiaukiololla on puolensa ja puolensa, sillä on myös perheitä, joissa sunnuntainen kauppareissu on perheen ainoa yhteinen hetki viikonloppuna. Samalla vanhemmat voivat opastaa lapsiaan ja nuoriaan järkeviin valintoihin, sillä tähän opastukseen ei arjen aherruksessa useinkaan ole mahdollisuutta. Perheen yhteinen kauppamatka ei välttämättä ole kulutushysterian oppitunti, niin kuin valitettavan usein tässä näytelmässä tässä salissa on väitetty. Olen aivan varma, että suurin osa näistä sunnuntain kauppareissuista kohdistuu nimenomaan ruokakauppoihin, sillä sellaisia perheitä, jotka ostaisivat uuden auton tai uudet mööpelit joka sunnuntai, ei ole olemassakaan.

Olen aivan varma myös siitä ... (Puhemies koputtaa) — Jatkan korokkeelta.

(Korokkeelta) Arvoisa puhemies! Olen aivan varma myös siitä, että yksikään perhe ei jaksa viettää kaupassa koko sunnuntaitaan, vaan myös muunlaiseen yhdessäoloon jää varmasti aikaa. Toisaalta taas samalla sunnuntain kauppareissulla voi koko perhe poiketa vaikkapa yhdessä syömään ja äidiltä säästyy jokasunnuntainen ruuanlaiton ihanuus.

Kauppojen sunnuntaiaukioloaikoja on käsitelty eduskunnassa useita vuosia. Asiasta on tehty useita selvityksiä ja tutkimuksia. Viimeisimmän tutkimuksen mukaan lähes puolet suomalaisista kannattaa sunnuntaiaukioloja. Heidän joukossaan on varmasti myös niitä, jotka saavat leipänsä kaupan palveluksesta.

Ed. Harkimo tänä iltana otti puheenvuorossaan esille hyvin tärkeän ryhmän, sinkut ja yksineläjät, jotka tekevät tänä päivänä hyvin pitkää työpäivää ja ovat juuri usein niitä, jotka joutuvat joustamaan työpaikoilla. (Ed. Vistbacka: Pubeissa ne istuvat!) — Eivät kaikki sinkut suinkaan, ed. Vistbacka, viihdy pubeissa. — Viikonloppu on monelle työssäkäyvälle ainoa hetki miettiä ja valikoida paljon aikaa vieviä ostoksia, esimerkiksi vaikka lasten vaateostoksia. Moni äiti on varmasti viikolla itse työpäivän jälkeen niin väsynyt, ettei jaksa enää väsyneiden lasten kanssa lähteä työpäivän päätteeksi ostoksille. Miksi ei anneta heille valinnanmahdollisuutta?

Lopuksi, arvoisa puhemies: Ihminen tarvitsee sunnuntain, mutta hyvin suurelle joukolle työssäkäyvistä kansalaisista varsinkin naisvaltaisilla

aloilla lepopäivä ei ole sunnuntai tälläkään hetkellä.

91 **Ismo Seivästö /skl** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Tiuran puheenvuoroon sen verran toteaisin, että vapaus jollekin saattaa olla vapauden menettämistä toiselle. Teidän puheenne rivien välistä kantautui sellainen viesti, että oikeastaan kaiken pitäisi olla vapaata. Pitäisi olla pankkien auki, että jokainen voi valita, koska käy pankissa. Pitäisi olla virastojen auki, yleensäkin kaikki pitäisi olla auki. Koulujen pitäisi toimia viikonloppuna, että voisi valita, koska menee kouluun ja koska ei mene kouluun. Tähänhän teidän puheenvuoronne johtaa, ed. Tiura.

92 **Marja Tiura /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Seivästölle haluaisin vastata, että esimerkiksi kun vertaatte pankkeja kauppojen aukioloaikoihin, tilanne on pikkuisen erilainen. Pankeilla on seinässä automaatit, kaupoilla ei.

93 **Seppo Lahtela /kesk:** Arvoisa herra puhemies! Useassa puheenvuorossa on tänään vedottu siihen, kuinka mielipidetiedusteluissa on kysytty, haluaako kuluttaja, että kauppa on auki. Mielestäni tähänkin on päästy sillä kysymyksenasettelulla, että on kysytty, halutaanko että on auki. Jos olisi kysytty, haluatteko, että kauppa on auki, jos hinnat sitä kautta nousevat, vastaus olisi ollut varsin toisen tyyppinen.

Ihmettelen tässä kaiken kaikkiaan, että kioski- ja huoltoasemayrittäjistä on tullut tavallaan tämän yhteiskunnan vihollisia, että kauppa on siirtynyt heille. He ovat yrittäjiä yrittäjien joukossa. Mielestäni, jos he pystyvät kilpailemaan siinä kysynnässä, mikä on olemassa, se heille suotakoon ja annettakoon mahdollisuus toimia. Myöskin se mahdollisuus tässä asiassa, että huoltoasemilla myydään päivittäistavaroita jne., on pitänyt monen huoltoaseman pystyssä. Enkä varsin väärään osu tässä asiassa, kun ennustan, että sen jälkeen, kun nämä päivittäistavarat häviävät, häviää myöskin huoltoasema.

Mutta se hurskastelu, mitä erityisesti sieltä vasemmalta rintamalta on kuulunut, että pöytäkirjaan haluan sanoa sitä ja tätä, olen tästä sitä taikka tätä mieltä, olen etupäässä vastaan, mutta ryhmäsovun jne. nimissä tulen ehkä ratkaisemaan kantani äänestyksessä jotenkin toisin, on sellaista, mikä ei ole rehellistä meininkiä eikä kuulu oikeaan kunnon edustajan elämäntapaan ja kulttuuriin, ei ainakaan siinä uskonopissa, mitä itse tässä kaupan alalla edustan. Toivon, että ryhtiä on myöskin teoissa ja puheissa, ne ovat sukua toisillensa, eikä puhuta yhtä ja äänestetä toisin.

94 **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Tämän asian yhteydessä on pohdittu sitä, onko kansanedustajilla niin sanotusti vapaat kädet äänestää kauppojen vapaamman aukiolon puolesta tai vastaan. Hallituspuolueiden ryhmät ovat suuressa viisaudessaan päätyneet siihen, että ei ole — vai onko pääministeri päätynyt siihen vai kuka siihen on päätynyt, ei minulle ole oikein selvinnyt.

Edellinen puheenvuoroni meni ohi sen vuoksi, että olin eräässä ydinvoimakeskustelussa. Siinä asiassa taas on päädytty siihen, että vapaat kädet ovat olemassa, samoin siviilipalveluslaissa tai poliisilaissa. Mikä ero on siinä, että kun puhutaan poliisilaista tai siviilipalveluslaista, olisi yhtäkkiä niin suuria eettisiä kysymyksiä hyväksyä toisenlaiset ratkaisut kuin esimerkiksi sunnuntain työskentelystä? Minusta sunnuntaityöskentely on mitä suurimmassa määrin eettinen kysymys myös. Siksi haluaisinkin pohtia tätä asiaa vähän laajemmasta näkökulmasta.

On monta periaatteellista ja arvokysymystä, jotka tähän asiaan liittyvät. Ensinnäkin ihmisten elämäntapa näyttää koko ajan siirtyvän yhä enemmän ja enemmän kuluttamiseen. Sitäkö me toivomme? Toivommeko, että lapsemme kasvavat kuluttamista ihannoivassa yhteiskunnassa ja että he tottuvat koko ajan enemmän ja enemmän siihen, että he elävät tässä kuluttamisen maailmassa ja haluavat yhä enemmän ja enemmän tavaroita? Sen minä ymmärrän, jos kokoomus sitä haluaa vapaan markkinatalouden nimissä, mutta sitä en ymmärrä, jos toverit sosialidemokraatitkin haluavat tällaista kuluttamisen elämäntapaa. Se liittyy paljon siihen, miten eri ihmiset tässä yhteiskunnassa jaksavat ja voivat. Kysymys on yhdessäolosta. Monet nuoret perheet valitsevat mielummin yhteisen kaupparetken supermarkettiin tai isoon hypermarkettiin, jossa katsellaan tavaroita ja annetaan lapsille ikään kuin ymmärtää, että sitten kun olet töissä, sitten sinäkin voit näitä tavaroita isona ostaa, sen sijaan että he menisivät luontoretkelle tai johonkin muuhun sellaiseen, missä he voisivat paljon enemmän oppia elämästä kuin kaupassa. Kysymys on siis perhei-

den yhdessäolosta ja myös perheiden yhtenäisyydestä.

Täällä on paljon puhuttu vapaudesta ja valinnanvapaudesta. Vanha sanonta on, että vapaus voi olla myös suuri vankila. Eli niin kuin erityisesti kristilliset ovat jo aiemmissa puheenvuoroissa korostaneet, menestyjille se voi olla vapautta, koska heillä on mahdollisuus valintaan, mutta niille, joilla ei ole niin paljon mahdollisuuksia, se voi olla myös vankila. Heillä ei ole myöskään sitä mahdollisuutta, että he voisivat itse vapaasti valita, ei niin yrittäjinä kuin työntekijöinäkään, miten he toimivat.

Kolmas isompi kysymys on myös sunnuntain ja arjen vapautuminen tai sekoittuminen, miten se nyt halutaan tässä sanoa. Tästä olen erityisen huolissani, jos suomalainen elämäntapa menee siihen, ettei eroteta enää yhtään sellaista päivää, jolloin ei ole hirvittävä hälinä päällä, vaan pitää olla koko ajan menossa ja mahdollisesti töissäkin tulevaisuudessa yhä enenevässä määrin. Ymmärrän sen, jos kokoomus tätä tavoittelee, koska siellä ilmeisesti on tavoitteena murtaa sunnuntaikorvaus tätä kautta. Siksi olisin toivonut, että täällä vasemmalla reunalla olisi ymmärretty, mikä tämä suuri tavoite tässä loppujen lopuksi takana on.

Yrittäjälle tälläkään hetkellä voimassa oleva laki ei ole ollut vapaaehtoista. Työ- ja tasa-arvovaliokunnassa kuulimme asiantuntijoilta, että esimerkiksi ostoskeskuksissa pienyrittäjällä ei ole ollut vapautta valita, pitääkö hän liikkeensä auki tai ei, vaan heitä on pakotettu joko uhkaamalla vuokrien korotuksilla tai jollakin muulla perusteella pitämään liike auki, vaikka yrittäjä ei ole halunnut sitä. Tästähän on julkisuudessakin ollut keskusteluja. Muutama kuukausi sitten tapasimme Kajaanissa naisyrittäjiä, joista monet olivat juuri liikealan yrittäjiä. He kokivat erittäin ongelmallisena, jos sunnuntaiaukioloja vielä laajennetaan, koska se ihan selkeästi näyttää siirtävän erikoiskauppaliikkeitä markettien yhteyteen. Siinä he kokevat ongelmalliseksi sen, että heille tulee vielä suuremmat paineet pitää sunnuntaina auki. Kun kysymys oli naisyrittäjistä, ehkä he ymmärtävät perhe-elämän merkityksen vielä voimakkaammin.

On hyvä, että lakia on muutettu parturi- ja kampaamoliikkeiden osalta. Siitäkin kuulimme asiantuntijaa työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnassa. Se oli aika karmeaa kuultavaa, kun yrittäjä odottaa ja yksi asiakas saattaa käydä kampaamossa. On aika turha työpäivä olla koko päivä odottelemassa asiakkaita. Kysymys ei ole vapaudesta, silloin kun toimitaan sellaisessa liikeyhteisössä, missä on monia muitakin liikkeitä.

Kun kysyttiin sitä, kuka tarvitsee sunnuntaiaukioloa, niin ei ainakaan sellainen ihminen, joka pystyy ajattelemaan elämäänsä päivää pidemmälle. Hän pystyy silloin myös suunnittelemaan, montako maitopurkkia ostaa vai vispikermaako käytettiin esimerkkinä edellisellä kerralla. Maaseudulla monilla ihmisillä on pitkät matkat kauppaan. Tiedän paikan, josta on 70 kilometriä lähimpään kauppaan, ja nämä ihmiset ostavat viikon tarvikkeet kerralla eivätkä lähde ihan joka päivä sinne eivätkä he ainakaan tarvitse kauppojen aukioloaikojen lisäämistä. He osaavat elää ja varautua pitemmällekin. Varmasti kaupunkilaisen cityihmisen ja nuorten, joita äsken käytettiin esimerkkeinä, luulisi vielä paremmin osaavan suunnitella elämäänsä eteenpäin, kun he ovat saaneet hyvän koulutuksenkin.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan ensimmäinen varapuhemies Anttila.

---

95 **Kaarina Dromberg /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toki tiedämme, että tiettyjen henkilöiden ja ammattiryhmien kohdalla saattaa olla vaikeuksia, mutta jos ajatellaan maalaiskauppayhteisöä, on oikeastaan aika turha hurskastella. Kyllä siellä tänä päivänäkin käydään kauppaa. Sitä käydään keittiön kautta. Toisin sanoen se kauppamuoto on ollut maalaiskaupoissa pitkään jo olemassa. Miksi me emme vapauttaisi näitä toimimaan vapaasti, ettei aina huonolla omallatunnolla tarvitsisi työtä tehdä. Perheiden yhdessäolo riippuu taas ihan perheestä ja kasvatuksesta. Se on monta kertaa tullut täällä esille. Kyllä tässä keskustelussa on myös aika paljon liioittelua.

96 **Tanja Karpela /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Ed. Huotari toi paljon hyviä näkemyksiä esille, mutta joistakin asioista on hieman vaikea olla samaa mieltä. Haja-asutusalueilla on ollut tähänkin asti oikeus pitää kauppoja ympärivuotisesti auki myös sunnuntaisin. Ei ole olemassa näyttöä siitä, että sunnuntai-

aukiolo olisi jollakin tavalla vaikuttanut perheen yhteiseen ajankäyttöön joko vähentävästi tai heikentämällä sitä laadullisesti. Toinen asia on, että kyllä monissa perheissä tänä päivänä tehdään vuorotyötä. Tuskin vapaapäivä silloinkaan aina sunnuntaihin osuu. Se on aikamoinen harvinaisuus tänä päivänä. En tiedä, onko yhteinen sunnuntaivapaapäivä ihan realistinen enää tässä vuorotyön yhteiskunnassa.

97 **Anne Huotari /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Dromberg ei ollut paikalla äsken, kun käytiin tätä keskustelua, jossa hänen ryhmätoverinsa muun muassa painottivat ihan samoja asioita. Muutamat heistä painottivat ihan samoja asioita nimenomaan valinnanvapaudesta. Tiedän varsin hyvin, että haja-asutusalueilla kaupat ovat auki, mutta tarkoitin sitä, että siellä kun on pitkät matkat kauppoihin, ihmiset osaavat varautua siihen, montako maitopurkkia he ostavat, ja tietävät kyllä, miten elää. Täytyy ihmetellä, jos kaupunkilainen ei osaa varautua, montako maitopurkkia hän ostaa, vaan sitä varten pitää olla sunnuntaina kauppojen auki. Tiedän varsin hyvin myös sen työ- ja tasa-arvoasiain valiokunnan jäsenenä, että vuorotyötä on tällä hetkellä hyvin paljon, mutta minusta ei ole mielekästä lisätä sitä enää, koska nimenomaan se sekoittaa sunnuntain ja arjen.

Ed. Sarkomaa merkitään läsnä olevaksi.

---

98 **Juhani Sjöblom /kok:** Arvoisa puhemies! Tämä laki vie selkeästi eteenpäin. Se tuo aukioloihin ennustettavuutta ja selkeyttä. Se vähentää byrokratiaa yrityksissä. Yrittäjälle se mahdollistaa tasapuolisemman mahdollisuuden palvella kuluttajaa. Pakko ei ole pitää auki. Se valitettava puoli on, että eduskunnan täytyy säätää laki ja määrätä kellonaikoja.

Erikoiskaupat ovat hyvä esimerkki. Erikoiskauppaliiton jäsenistä muun muassa 57 prosenttia ei ole koskaan kokeillut kello 18:n jälkeistä aukioloaikaa ja vain 24 prosenttia erikoiskauppaliiton jäsenistä on ollut enemmän kuin kuusi sunnuntaipäivää auki vuodessa. Tämä kuvaa hyvin sitä, että suurin osa kuitenkin heistä on valinnut asiakkaan toivomukset aukioloajoissaan.

Lopuksi: Lausumassa, kun on edellytetty tuo seuranta, niin se on erittäin hyvä asia. Se mahdollistaa tutkimusten pohjalta katsoa tarvittavat muutokset ja jos löytyy epäkohtia, niihin puuttumisen.

99 **Jyrki Katainen /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Ed. Huotari arvioi, että kokoomuksen keskeisimpänä tavoitteena markkinatalouspuolueena on lisätä kansalaisten mieltymyksiä kuluttaa tavaroita yhä enemmän, että tämä olisi jollakin tavalla kokoomuksen keskeinen arvopäämäärä. Täytyy kuitenkin todeta, että maailma on hyvin paljon muuttunut niistä ajoista, joista Täällä pohjantähden alla -kirja kertoo.

Arvoisa puhemies! Haluaisin muutamaa yksityiskohtaan kommentoida. En lähde toistelemaan kaikkea sitä, mitä on puhuttu, mutta kun täällä on otettu kantaa vapaa-aikaan ja turvalliseen yhdessäoloon, niin on jotenkin tullut semmoinen olo, että se olisi jotenkin turvattomuutta lietsova tekijä tai veisi vapaa-ajalta jotenkin sisältöä, jos perheet käyvät vaikka ruokakaupassa sen sijaan, että käytäisiin vaikka hirvimetsällä, tai luontoretkellä kuten itse käyn aina sunnuntaisin, mieluummin siellä, jos vain on mahdollista.

Joissakin puheenvuoroissa on tarkkaan ottaen ja mahtipontisesti sanottu, että pitää erottaa pyhä ja arki. Olen tismalleen samaa mieltä siitä. Mutta ei välttämättä ole enää niin, että pyhä on tietty päivä viikosta. Minusta oleellista on se, että pyhä on ihmisen mielissä ja että se on ihmisten perheissä. Siinä mielessä pyhän sisältö, se mitä pyhä kullekin tarkoittaa, on tässä vuosien saatossa myös muuttunut. Minusta on erittäin arvokasta, että pidetään huolta siitä, että perheet kunnioittavat yhdessäoloa ja katsovat, että yhdessäololle on riittävästi aikaa. Mutta se, että perheet käyvät vaikka keskenään kaupassa, ei ole este laadukkaalle yhdessäololle. Rehellisesti puhuttuna luonnollisesti siinä vaiheessa, kun yhä suurempi osa ihmisistä on sunnuntaina töissä, murtuu perinteinen käsitys siitä, että pyhä on pyhä silloin, kun on sunnuntai, ainakin niiltä ihmisiltä, jotka pyhänä työskentelevät. Siinä mielessä meidän täytyisi, mikäli tätä haluttaisiin kokonaisuudessaan purkaa ja olla linjakkaita, kieltää ravintoloiden ja huoltoasemien ja muidenkin auki oleminen, jotka tällä hetkellä sunnuntaisin palvelujaan myyvät.

Arvoisa puhemies! Tähän loppuun: Olen erittäin tyytyväinen, että tässä lakiesityksessä kui-

tenkin itsenäisyyspäivä jätetään aukiolopäivien ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa sitä, että itsenäisyyspäivä saatetaan vapunpäivän kanssa yhdenvertaiseen asemaan, ja kun halutaan muutamia arvolähtökohtia ottaa, niin minusta tässä ovat arvovalinnat sattuneet aivan kohdalleen.

100 **Raimo Vistbacka /ps:** Arvoisa puhemies! On ollut mielenkiintoista seurata hurskastelua puolin sekä toisin. Itse olen nimittäin ollut muutaman kerran kuuntelemassa näitä keskusteluja viimeisten runsaan 13 vuoden aikana, kun näitä täällä on käyty. Ei voi muuta kuin ihmetellä mielipiteen vaihteluita ja muita vastaavia, joita tosiaan on kuullut. Voin todeta, että monelta osin yllättäen voin olla samaa mieltä kuin edustajat Huotari ja Uotila. Harvemmin kyllä heidän kanssaan olen ollut samaa mieltä, mutta nyt joudun olemaan varsin monelta kohdin. Valiokuntatyöskentelystä voin sanoa, että tasa-arvon nimissä varmasti oli ihan hyvä, että sinne isänpäiväkin saatiin, koska tämä tasa-arvokysymys on vähän kääntymässä päälaelleen siitä tarkoitusperästä, mikä sillä alun perin oli.

Arvoisa puhemies! Itse lähtisin liikkeelle ihan lyhyesti vain siitä, että se, mitä minä sanon nimenomaan pienyrittäjän osalta, perustuu nyt aavistuksen verran jonkinlaiseen kokemukseen, koska joudun asumaan samojen seinien sisällä sellaisen henkilön kanssa, joka joutuu ja on joutunut tähän kierteeseen eli siihen, että on pakko pitää pieni yritys auki silloin, kun ympäristö pitää auki. Kyllä se vaan valitettavasti näin on, vaikka edustajat Tiura ja Raiskio, ed. Tiura lähinnä, puolusteli jotakin muuta. Mutta minun mielestäni asia on hieman toisin silloin, kun puhutaan elävästä elämästä ja ollaan siinä tilanteessa, missä joudutaan yritystoimintaa harrastamaan. Jos asettuisitte, ed. Tiura, sellaiseen tilanteeseen, uskoisin näin, että puhuisitte hieman toista.

Toinen asia, joka tulee varmasti vaikuttamaan haja-asutusalueilla pienyrittäjien osalta, on se, että yhä enemmän pienet erikoisliikkeet joutuvat lopettamaan toimintansa. Tämä johtuu nimenomaan siitä, että sunnuntaisin perhekohtaisesti lähdetään 50—150 kilometrin päähän näihin paljon puhuttuihin super- ja hypermarketteihin, joihin on myös tullut lisää pieniä erikoisliikkeitä, joita on pakko pitää auki. Kyllä ed. Salokin varmasti myöntää sen, että niin Alajärveltä kuin Ala-Härmästäkin viikonloppuisin lähdetään Seinäjoelle tai Tuuriin, jossa pidetään sunnuntaisin vähän suurempia kauppoja auki. Se aiheuttaa sen, että pienet erikoisliikkeet joutuvat vaikeuksiin, jos sama systeemi jatkuu kuin tällä hetkellä. Tietysti tämä on tosiasia toisaalta, mutta toisaalta tietysti ihmisten käyttäytymisestähän tämä kaikki riippuu. Mutta vierasta työvoimaa on mahdotonta pitää sellaisessa pienessä liikkeessä, jota omistaja pääasiassa yksin pyörittää. Se tarkoittaa sitä, että omistajan on periaatteessa oltava seitsemän päivää viikossa työssä, jos hän haluaa pitää kiinni asiakaskunnasta pienellä paikkakunnalla. Tämä valitettavasti on eräs tosiasia, joka on ja varmasti pysyy.

Arvoisa puhemies! Lisäksi äskeisessä debatissa puhuttiin lähinnä vuorotyöstä. Itse olen tehnyt aikoinaan kolmivuorotyötä noin 15 vuotta. Tiedän, mitä se on. Kun tähän asiaan sotketaan vuorotyösysteemi, niin pitää muistaa, että sillä, että liike on sunnuntaina auki, on heijastusvaikutukset myös monelle muulle alalle. Leipomoitten pitää lähteä pyörittämään sunnuntaisin, kuljetusliikkeiden jne. Minun mielestäni ongelma ei ole yksin kaupan, vaan jos aukiolo laajenee, niin se laajenee nimenomaan monelle muullekin sektorille ja silloin mielestäni ajatus pyhä-, sunnuntai- ja lepopäivästä jne. hämärtyy entistä enemmän.

101 **Erkki Pulliainen /vihr:** Arvoisa puhemies! Kun asiaa edellisen kerran eduskunnassa käsiteltiin, ilmoitin vastaavassa tilanteessa, että en tule missään nimessä vakaumuksellisista syistä hyväksymään, ja äänestin hallituksen esitystä vastaan sellaisena kuin se mietinnössä oli muotoiltuna.

Arvoisa puhemies! Tällä kertaa tulen käyttäytymään täsmälleen samalla tavalla riippumatta siitä, mitkä mahdolliset seuraamukset ovat. En hyväksy tässä sitä kehitystä tai muutosta, mikä on muodostumassa, olkoot ne askeleet pieniä tai suuria. Minulle nämä ovat vakaumuksellisia asioita. Jos niiden perusteista jotkut ovat kiinnostuneita, ne löytyvät Internetistä viimekertaisen keskustelun taustalta. Jälkeenpäin kaduin, että tein sellaisen hengellisen strip-teasen tältä paikalta kuin tein, mutta tulinpahan tehneeksi; nyt en sitä toista.

Minut on synnytetty kauppiasperheeseen. Minä olen pentuna ollut myymässä kaupassa. Minä olen nähnyt sen elämän ja mahdollisuuden. Minulla olisi ollut tilaisuus jatkaa kauppahommaa elämäntyönäni, mutta kun sen näin, en sitä tehnyt. Nyt yksi vävyistäni on kauppiaana

Espoossa. Hän vastustaa jyrkästi tämän laatuista kehityskulkua, koska hän katsoo, että ei siinä perhe-elämälle jää mitään mahdollisuuksia. Sen perheen yksi osapuoli on minun tyttäreni. Minä pidän tätä koko yhteiskunnan tulevaisuuden kannalta älyttömänä kehityksenä, jota vastaan täytyy taistella silloin, kun taistelun paikka on.

102 **Eero Lämsä /kesk:** Arvoisa puhemies! Oikeastaan kolme neljä asiaa. Kun neljä vuotta sitten tätä asiaa käsiteltiin, ensimmäisen kerranhan tämä ajautui kiville. Toisen kerran se sitten onnistui, ja nyt ei tiedetä, kuinka tässä lain käsittelyssä käy. Joka tapauksessa edellisen kerran kun liikkeitten aukioloaikaa laajennettiin. Sen jälkeen ja myös tämän lain käsittelyn aikana olen keskustellut asiasta aika paljon. On myös otettu yhteyttä yrittäjien ja työntekijöitten puolelta. Voittopuolisesti lakiesitystä ei pidetä hyvänä pienyrittäjien puolella hyvin pitkälle niillä perusteilla, mitä ed. Vistbacka toi esille. Myös työntekijöiden puolella tämä nähdään huonona asiana. Myös monet marketpäälliköt ovat sanoneet, että tämä johtaa siihen, että samalla työvoimalla tullaan työt tekemään jatkossakin. Palkkakulut siltä osin eivät saa nousta, ja sitten joudutaan sopeuttamaan, että sama henkilöstö venyy ja sillä lisääntyvät aukioloajat tullaan hoitamaan.

Myös neljä vuotta sitten tuotiin hyvin paljon esille sitä, että tällä on merkittävä työllistävä vaikutus. Selvitykset ovat osoittaneet, että näin ei ole ollut, niin kuin silloin monelta taholta, ei yksin opposition taholta vaan myös hallituspuolueitten edustajien taholta, työllistävää vaikutusta epäiltiin.

Toinen asia, arvoisa puhemies: Ed. Karhu toi esille ajatuksen, että jos tämä lakiesitys hyväksytään, se johtaisi siihen, että aukioloaikojen käsittely päättyy eduskunnassa tähän eli aukioloa ei enää tultaisi laajentamaan. Minusta tässä käy päinvastoin. Jos lakiesitys hyväksytään, tämä johtaa siihen, että hyvin nopeasti ollaan hakemassa uutta lakiesitystä ja mahdollisuuksia siihen, että kokonaisuudessaan voidaan kaupat vapauttaa tämmöisestä sääntelystä. Täällähän on jo kokoomuksen lakialoite, ja monissa varsinkin kokoomuksen edustajien puheenvuoroissa on tuotu esille, että kokonaisuudessaan tämä tulisi vapauttaa.

Arvoisa puhemies! Kolmantena asiana otan esille työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan lausunnossa olevan keskustan ja kristillisten vastalauseen loppuosan, jossa sanotaan: "Eduskunnalla on velvollisuus vaalia sitä periaatetta, että yhteiskunnassamme säilyisi yksi yhteisesti sovittu viikoittainen lepopäivä. Jos haluamme turvata mahdollisimman monille perheille oikeuden yhteiseen pyhäpäivään, sunnuntailepoon, silloin pitäisi lähteä siitä periaatteesta, että sunnuntaille ei siirretä tarpeettomasti sellaista työtä, mikä ei ole välttämätöntä." Minusta tämä on hyvin sanottu.

Neljäntenä, arvoisa puhemies: Olen itse viljelijäyrittäjänä tehnyt 35 vuotta sunnuntaityötä melkein joka sunnuntai, se on ollut pakko. Kesäisin työpäivät ovat 12-tuntisia sunnuntaisin, talvella 6-tuntisia. Tiedän, mitä se merkitsee perhe-elämälle, kun joutuu olemaan myös sunnuntaisin työssä. Ihan tähänkin pohjautuen en mielellään ole sunnuntaityötä näin lainsäädännöllä muille säätämässä, jos se suinkin on mahdollista. Tähänkin pohjautuen tulen vastustamaan esitystä.

103 **Esa Lahtela /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Täällä on puhuttu vapaudesta. Minusta joskus pitää ihmistäkin suojella omalta ahneudeltaan. Se yltiöpäinen vapaus, mitä täällä peräänkuulutetaan, tarkoittaa silloin sitä, jotta kaikki työsuojelunormit pitäisi sitten purkaa ilmeisesti näiden puhujien mielestä, koska niillähän rajoitetaan jotakin ihmisten suojelemiseksi.

Minusta tässä kuitenkin yhteiskunnan pitää ottaa huomioon myös yrittäjät. Niin kuin monissa puheenvuoroissa on todettu, joillakuilla pienyrittäjillä ei ole mahdollisuutta kieltäytyä siitä, ei ole vapautta panna putiikkia kiinni, tai se tarkoittaa vapautta mahdollisesti lopettaa putiikki tai pakkoa lopettaa putiikki jossakin vaiheessa. Sen takia minusta meidän pitää uskaltaa nämä realiteetit tunnustaa. Jotenkin tuntuu, että tässä on semmoinen pakkopullan syöttäminen koko ajan, kun on otettu tavoitteeksi, että pitää saada rajoittamaton vapaus liikkeen aukiololle. Vähitellen meille syötetään tätä juttua, ja tulee jopa sekin mieleen, ovatko mahdollisesti jotkin suuret keskusliikkeet rahoittaneet joitakin tahoja vaaleissa ja nyt lunastetaan sitä lupausta. En tiedä, tämä on arvaus, koska jotenkin nämä apostolit, jotka ovat tätä viemässä läpi, tuntuvat olevan ihan yltiöpäisiä siinä, jotta kaikki pitää saada vain läpi ehdottomasti tai tulee mahdollisesti kolmas käsittely, viimeksi täällä oli jopa neljä. Sen takia en ole hyväksymässä tätä missään tapauksessa. Niin kuin sanoin, nuijautettaan nurin vuan.

104 **Seppo Lahtela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Oikein erityisesti mieltä lämmitti hallituspuolueitten naisedustajien puheenvuoroista ed. Huotarin äsken syvällisesti asiaa käsittelevä puheenvuoro, missä tätä asiaa lähestyttiin perheenäidin, emännän, lähtökohdasta ja myöskin nähden ja ihaillen sitä kainuulaista lähtökohtaa ja näkökulmaa, missä osataan maitoa varastoida myöskin viikonvaihteeksi eikä eletä kädestä suuhun niin kuin täällä Pääkaupunkiseudulla, missä uusavuttomuus on kovasti lisääntymässä eikä pystytä maitoa varastoimaan.

Ed. Huotarin puheenvuorossa oli pitkälti tämmöistä perhe- ja lapsinäkökohtaa, ja se on minusta miellyttävä ja lämmin. Mutta tämänpäiväisessä keskustelussa on käynyt ilmi kokoomuksen kova ja synkkä linja siitä, miten on ahdasta yrittäjän elämä, kuinka ahtaalle se pitää ajaa loputtomiin, sammumattomiin, tämmöinen vähän amerikkalaismallinen tyyli: ota tai jätä, kaadu saappaat jalassa — vähän siihen malliin.

Tässä koko keskustelussa on ollut sellainen henki ja olemus, että on niin kuin pakottamisen linja. Uhkailulla tiettävästi hallituspuolueitten edustajat pakotetaan käyttäytymään ainakin pääosa muodossa tai toisessa. Ehkä muutamia rohkeita poikkeuksia on olemassa.

Mutta, rouva puhemies, sen sanon tässä asiassa, että tämä asia, niin kuin moneen kertaan on todettu, on tällä kertaa käsittelyssä välivaiheessa, missä tapahtuu hivuttamista edelleenkin, ja tämä tuodaan uudestaan tavoitteena täydellinen vapauttaminen ja liikkeitten läpi vuorokauden aukiolo. Toistan vielä, rouva puhemies: Tavoite on vasta välivaiheessa nyt ja periaatteena palaamme tähän joskus ennemmin taikka myöhemmin, se eduskunta, mikä tulevaisuudessa lopullisesta laajentamisesta ja aukiolojen vapauttamisesta päättää.

105 **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Ed. Seppo Lahtela on aivan oikeassa siinä, että tässä asiassa ei ole vapaita käsiä. Mutta toivon, että tämä asia ei tule uudelleen esille seuraavalla hallituskaudella. Nimittäin mikäli viikonvaihteen puheet pitävät paikkansa, silloinhan kokoomus ei olisi hallituksessa ja todennäköisesti siinä hallituksessa olisivat sellaiset voimat, jotka eivät ole niin innokkaita tätä vapautta eteenpäin viemään.

Ed. Sjöblom puhui aikaisemmin yrittäjän vapaudesta valita kaupan aukioloaika. Kerron esimerkin kotikaupungistani Kajaanista, jossa muun muassa Prisman johtaja sanoi lehtien palstoilla, että heillä ei ole mitään mahdollisuutta pitää kauppaa kiinni, jos Maxi-Makasiini pitää auki. Silloin se tarkoittaa sitä, että kaikki kolme isoa supermarkettia ovat auki, mikä on kaikille tappiollista, koska näihin kauppoihin ei esimerkiksi kesällä riitä millään asiakkaita, kun ihmiset menevät maaseudulle ja kesämökeilleen.

Ed. Katainen ei vastannut siihen, onko kokoomuksen tavoite kulutuksen lisääminen. Tässä en tarkoita niinkään markkamääräistä vaan henkistä ajattelua ja arvolähtökohtaa kulutuksen lisäämiseksi.

Ed. Vistbacka toi mielestäni hyvin esiin ne kerrannaisvaikutukset, jotka sunnuntaiaukiolo tuo nimenomaan sunnuntaityöskentelyssä. Sen takia pitäisi tehdä reilusti sellainen päätös, että sunnuntaisin kauppojen hinnat ovat esimerkiksi 5 prosenttia kalliimmat, jolloin meidän, jotka emme halua käydä sunnuntaisin kaupassa, ei tarvitsisi maksaa näitä kauppojen tappioita.

106 **Markku Markkula /kok:** Arvoisa puhemies! Äskeiseen vastaten totean, että kokoomuksen puolelta tietenkin korostamme eettisesti korkeatasoista ja tarkoituksenmukaista valintaa, jota kuluttajat niin yksilöinä kuin perheinä tekevät. Se on tärkeä eettinen periaate.

Tällä lainmuutoksella mielestäni kiistatta parannetaan voimassa olevaa lainsäädäntöä. Tällä korjataan kokonaisuuden kannalta pieniä mutta välttämättä korjauksen tarpeessa olevia epäkohtia. Tämä tulisi jokaisen todella muistaa. Tällä lakimuutoksella tuetaan pienten päivittäistavarakauppojen toimintaedellytyksiä niin, että kaupankäynti ei keskittyisi suuriin myymälöihin taikka päivittäistavarakauppa ohjautuisi enenevässä määrin kioskeihin ja huoltoasemiin. Tällä ratkaisulla parannetaan kaupunkikeskusten pienten kauppojen kilpailukykyä. Tämäkin on kiistatta tässä keskustelussa osoitettu.

Osa edustajista on ottanut tämän lain lähes yksinomaan tunnekysymyksenä. Sitä tämä keskustelu mielestäni osoittaa. Ed. Piha kuvasi tätä kauppojen aukiololain kolmanneksi näytökseksi. Ed. Kiviniemi aikoi esittää lakia hylättäväksi lain kolmannessa täysistuntokäsittelyssä, mutta onneksi kolmatta käsittelyä ei eduskunnan nykyisten työtapasäädösten mukaan tule vaan kaksi käsittelyä riittää. Opposition usea kansanedustaja on korostanut eettisiä periaatteita. Oikein oli-

si tietenkin yhtä lailla olla eettinen niin taajamissa kuin haja-asutusalueillakin.

Mielestäni on myös tärkeää, että tämän ratkaisun syntymisen jälkeen tilanne rauhoitetaan useiksi vuosiksi hyväksymällä myös valiokunnan esittämät lausumat: Eduskunta edellyttää, että hallitus antaa eduskunnalle perusteellisen selonteon vähittäiskaupan kehityksestä, kun laki on ollut voimassa kolme—viisi vuotta. Lakiin ei tule muutoksia ennen kuin eduskunta on käsitellyt tämän selonteon.

107 **Lauri Oinonen /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Kysymys kauppojen aukiolon laajentamisesta sunnuntaille on itse asiassa yhteiskuntakehityksen trendin vastainen. Yleensähän yhteiskunnassa sunnuntaityötä on pyritty vähentämään, seurakunnat ovat luopuneet sunnuntaihautauksista ja vähentäneet monia muitakin toimintojaan, samoin terveyskeskukset ovat tinkineet sunnuntaipalveluksista, lääkäripäivystyksistä, junaliikenne on sunnuntaisin vähäisempää, tosin valitettavasti, samoin linja-autoliikenne on vähäisempää johtuen juuri kalliista työvoimakustannuksista. Minkä ihmeen takia täytyisi tässä tehdä aivan järjetön teko elikkä pakottaa työntekijöitä kauppoihin? Jos yrittäjä vielä itse voi päättää, pitääkö hän kauppansa auki, työntekijällä, joka on palkollinen, tuskin sitä sijaa on. Toivon, että tässä asiassa vaalitaan selkeästi sunnuntaiperinnettä, lepopäivää, kansallisen perheyhteyden takia. Niiden osalta, jotka joutuvat olemaan sunnuntaisin töissä, tämä on tietysti erillinen kysymys, mutta ei nyt tarvitse enää laajentaa ajan trendin vastaista kehitystä.

108 **Harry Wallin /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Toimiessani viimeiset neljä vuotta Seinäjoen kaupunginhallituksen puheenjohtajana sain seurata nopeasti kaupoissa tapahtunutta muutosta. Aikaisemmin Seinäjoella, joka on noin 30 000 asukkaan kaupunki, muutama vuosi sitten oli vielä alle 400 neliön päivittäisruokatavarakauppoja 15—20. Kun lakimuutos tehtiin vuonna 97, kauppoja oli jäljellä, uskoisin, kymmenkunta, ja 97 hyväksytty lakimuutos ei tätä kauppojen keskittymistä lopettanut, vaan tänä päivänä, tuossa laskin, meillä on noin viisi alle 400 neliön vähittäisruokatavarakauppaa enää jäljellä ja muutamia päivittäistavarakauppoja, jotka myyvät sekatuotteita ja urheilutuotteita. Mikä on ollut sitten syy, että näin on käynyt? Ei varmaankaan eduskunnan paha tahto, vaan se, että meidän kaupunkiimme ja naapurikuntaan Nurmoon on tullut erittäin suuria marketteja, jotka imevät volyymiä ympäri maakuntaa ja myöskin omasta kaupungista.

Kun en itse ollut kovin lämmin tämän hallituksen esityksen kannattaja, niin tulin miettineeksi, voidaanko tällä lakiesityksellä pysäyttää epäterve kehitys, jolla kaupunkikeskusta hiljennetään ja siellä toimeliaisuus päättyy kokonaan. Tänä päivänä se on jo surullisen hiljainen ja kaupunki uhraa satojatuhansia, miljoonia markkoja elvyttääkseen kaupunkikeskusta uudelleen asutuksi ja saadakseen sinne liikkeitä.

Kun luki talousvaliokunnan mietintöä ja kuunteli valiokunnan puheenjohtajan Leena Luhtasen alustusta asiasta, niin voidaan todeta, että näitten yli 400 neliön supermarkettien ja markettien osalta käytäntö ei juurikaan muutu tähän päivään. Tulee 0,8 sunnuntaita keskimäärin lisää. Mihin tässä on pyritty paneutumaan, on se, että näitten 100—400 neliön kauppojen, joita on vielä jäljellä noin 2 000 maassa, elämänolosuhteet ja elämisen ehdot paranisivat niin, että niitten ei tarvitsisi lopettaa toimintaansa, että ne voisivat jatkaa yrittäjäperheiden vetäminä niin, että niillä olisi samanlaiset mahdollisuudet kuin alle 100 neliön kaupoilla ja huoltoasemilla, joilla myydään jo käytännössä kaikkia niitä tuotteita, mitä nykyään vähittäiskaupoissa.

Näin kristillisenä ihmisenä pidän hyvänä, että nyt rauhoitetaan kirkolliset juhlapyhät kokonaan kaupan ulkopuolelle. Tämä on ainakin meidän alueellamme kirkollisissa piireissä todettu hyväksi ja se on tyydytyksellä nykytilanteeseen verrattuna todettu. Se, että työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunta lisäsi vielä äitienpäivän lisäksi myöskin isänpäivän, lisää tasa-arvoa ja luo uskottavuutta toimintaan.

Näin vanhalle ay-miehelle tänään on historiallinen päivä, jolloin neljä liittoa yhdistyi Pamiksi eli Palvelualojen ammattiliitoksi. Liikealan liitto on hallituksen esityksen periaatteessa hyväksynyt, tai tämän talousvaliokunnan mietinnön, joten uskon, että edunvalvonta tulee tiivistymään ja paranemaan niin, että työntekijöiden, jotka työskentelevät näissä kaupoissa, edut paranevat, korvaukset lisääntyvät ja työaikaa voidaan liiton neuvottelujen kautta saada paremmaksi.

Itse olen tehnyt 25 vuotta veturinkuljettajana epäsäännöllistä vuorotyötä, ollut töissä jouluaattona. Isäni oli veturinkuljettaja, hän oli monet

joulut pois, ja asia ei ollut kiva: vaikka oli jouluaattoilta, hän ei tullutkaan, kun pukki tuli. Eikä se ole mikään tavoiteltava olotila. Sen takia on hyvä, että tässä on rajattu esimerkiksi jouluaattoaukiolo kokonaan pois silloin, kun se sattuu sunnuntaiksi; tämän nykyinen laki mahdollistaa. Mielestäni talousvaliokunnan mietintö on aivan hyväksyttävä eikä nykykäytäntöä juuri miksikään muuta.

[109] **Paula Kokkonen /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Kuuntelin keskustelua työhuoneessani ja halusin tulla tänne vielä siitä syystä, että haluan ensinnäkin onnitella ed. Vistbackaa, joka puheenvuorossaan itse asiassa paljastikin sen, mistä tässä on kysymys, kun vastustetaan hallituksen esitystä. Itse asiassa näyttää siltä, että monet suojelevatkin haja-asutusalueitten pienyrittäjiä, jotta haja-asutusalueen asukkaat eivät lähtisi kaupunkiin ostoksille.

Minun mielestäni sekä haja-asutusalueella asuvien kauppiaitten että kansalaisten tasa-arvosta verrattuna kaupungeissa asuviin kansalaisiin on tässä kysymys. En ymmärrä sitä — monet ovat täällä vedonneet vakaumukseensa — miten vakaumus voi olla erilainen taajama-alueilla ja haja-asutusalueilla, miten se voi olla erilainen suhteessa kesään sekä joulukuuhun, miten on mahdollista, että näitä asioita ei mitata samalla mittarilla. Tätä en todellakaan voi ymmärtää. Toivon, että ihmiset osoittavat vakaumuksensa jaloillaan ja käyvät kaupassa silloin, kun pitävät sitä eettisesti sopivana.

[110] **Päivi Räsänen /skl:** Arvoisa rouva puhemies! Kun kohta äänestämme siitä, mikä tulee käsittelyn pohjaksi, haluan vielä selventää esitystäni ja sen perusteluja.

Pohjaksi esittämässäni lakialoitteessa ehdotetaan liikeaikalain muuttamista niin, että nykyisistä vähittäiskaupan sunnuntaiaukioloista pääsääntöisesti luovuttaisiin. Eli ymmärtääkseni se tyydyttäisi aika pitkälti ed. Kokkosenkin huolta siitä, että meillä nyt joulukuussa ja kesällä on kovin erilaiset säännöt verrattuna muuhun aikaan. Tässä esityksessä ehdotetaan nykyisen liikeaikalain hyväksymistä muilta osin paitsi 1 ja 2 §:n osalta niin, että adventtiajan pyhien ja kesäsunnuntaiden aukioloista luovuttaisiin. Nimittäin vaikka eduskunta hylkäisikin sitten toisessa käsittelyssä hallituksen esityksen, mielestäni nykytilanne ei ole mielekäs sen kummemmin kuluttajien kannalta, koska järjestelmä on melko sekava, kuin sitten viikkorytmin selkeyden kannalta.

[111] **Mauri Pekkarinen /kesk:** Arvoisa puhemies! Olen kuunnellut tätä keskustelua suuren osan työhuoneestani käsin. Tulin käyttämään pienen puheenvuoron ed. Huotarin käyttämän puheenvuoron johdosta, monessa hyvän, paljossa mielenkiintoisen. Kun tulin saliin, havaitsin ed. Huotarin käyttäneen toisen puheenvuoron, jossa myös oli sellainen sanoma, johon erityisesti tässä haluan lyhyesti kiinnittää huomiota.

Ensinnäkin sanon, että mielestäni tässä muutoksessa, joka nyt on käsittelyssä, ei ole kovin dramaattisesta muutoksesta kysymys siihen nähden, miten asiat ovat tällä hetkellä. En kuitenkaan kannata laajennusta, mitä tässä esitetään. Mitään sellaisia erityisiä taloudellisia, kaupan rakenteen tai palvelurakenteen kannalta olennaisia seikkoja en minäkään ole havainnut, jotka vaatisivat tämän muutoksen. Mutta korostan: mistään tavattoman dramaattisesta muutoksesta nykyiseen hallituksen esityksessä valiokunnan hyväksymässäkään muodossa ei ole kysymys.

Sanomani liittyi siihen, mitä ed. Huotari kertoi, jos oikein häntä nyt ymmärsin. Mutta kun hän kaksi kertaa saman sanoi, kaiketi ymmärsin. Hänen mukaansa hallitusryhmien toimesta, ainakaan kaikkien, ei olisi annettu tässä asiassa vapaita käsiä. Jos näin on, kysymys minusta on eduskunnan kannalta erittäin suuresta periaatteellisesta asiasta, paljon suuremmasta periaatteellisesta asiasta kuin mistä itse asiassa tämän lain sisällön osalta konsanaan nyt on kysymys. Minä ymmärrän hyvin sen, jos eduskunnassa joku alkaa toimia niin, että hän lisää vain menoja valtion budjettiin eikä koskaan hyväksy minkäänlaisia veroja, joilla ne menot rahoitetaan. Se on asia, josta me voimme edustajatoveriamme moralisoida ja kysyä sen perään, laskeeko hän liukumäkeä toisen takalistolla.

Mutta silloin kun on kysymys siitä, että on käsittelyssä sellainen asia, joka tässä nyt on, jossa kysymys on kuitenkin pääsääntöisesti ja ensisijaisesti eettis-moraalisesta ratkaisusta, itse kunkin meidän kannaltamme arvopohjaisesta ratkaisusta, tämän tyyppisissä asioissa kansanedustajien käsien sitominen ryhmän puolelta on erittäin arveluttava asia. Minä toivon, ed. Huotari, että teidän ryhmänne ei tällaisia ohjeita olisi antanut yhdellekään teistä tai jos sellaisia on annettu, ette niitä ohjeita kuuntele.

Kysymys ei ole vain siitä, että nyt olisi jonkin yhden ryhmän kohdalta tällaisesta menettelystä kysymys. En muista tämän tyyppisissä asioissa aivan viime vuosina olleen tämän tyyppisiä käsien sitomisia. Tässä talossa on tietyt pelisäännöt, ja niihin pelisääntöihin kuuluu se, että on asioita, joissa ryhmät voivat olla tiukempia edustajiensa suhteen. Mutta silloin kun on kysymys ensisijaisesti tällaisesta arvopohjaisesta, eettis-moraalisesta asiasta, tässä talossa ei ole ollut tapana edustajien käsiä sitoa. Toivon, että olen ymmärtänyt kuulemani väärin. Jos olen ymmärtänyt oikein sen, mitä kuulin, toivon rohkeutta edustajille toimia niin kuin oma mieli asiassa sanoo.

112 **Anne Huotari /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pekkarinen kuuli aivan oikein ja ymmärsi myös aivan oikein, mitä sanoin. Mielestäni on reilua ja rehellistä kertoa, että tässä asiassa ei ole ryhmissä annettu vapaita käsiä, ja varmaan ymmärrän, että se koskee myös vihreitä samalla tavoin. En tiedä, onko kokoomusryhmä antanut omalle ryhmälleen vapaita käsiä, mutta minulla on sellainen käsitys, että kokoomusryhmä on se, joka eniten meidän muiden käsiä sitoo tässä asiassa. Niin kuin ed. Pekkarinen varsin hyvin muistaa, viime kaudellahan ei ollut myöskään niin sanottuja vapaita käsiä, mutta kun vapaita sormia kuitenkin ei-nappulalle ilmeisesti joidenkin mielestä liikaa tuli, silloin tuli niin sanottu neljäs käsittely, jossa sitten ryhmät pistettiin kuriin. Mielestäni tämä on rehellistä sanoa tässäkin salissa.

113 **Paula Kokkonen /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa rouva puhemies! Haluan kiinnittää huomiota siihen, mihin täällä pari muutakin edustajaa on jo viitannut, että kokoomuksessa olisi sidottu kädet. Ei ole. Ei meillä ole tapana tehdä tämän tyyppisiä päätöksiä. Myöskään kukaan ei ole maksanut ainakaan minulle, ei ole lahjottu. Kyllä tämä on ihan oma vakaumukseni.

Toivoisin, kun ed. Huotari taas kaataa huonoa oloaan meidän päällemme, että miettisi itse, onko oikeassa paikassa.

114 **Mauri Pekkarinen /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Toivon, että sen seikan väittäminen, että kädet on sidotut, ei liioin ole tavallaan peliväline omien äänestäjien suuntaan, joille voi sanoa, että olisin kyllä äänestänyt tätä esitystä vastaan, mutta kun ryhmäni sitoi minun käteni, niin minun oli pakko äänestää hallituksen esityksen puolesta. Ei tämä näinkään saa pelata. Tämäkään ei mielestäni ole kovin vankalla moraalisella pohjalla, jos tästä on kysymys. En väitä ollenkaan, että ed. Huotarin kohdalla henkilökohtaisesti siitä olisi kysymys. Tästä asiasta kunnialla selviytyminen voi tapahtua vain niin, että ne, jotka ovat toista mieltä hallituksen esityksen kanssa tämän tyyppisessä eettis-moraalisessa asiassa, arvopohjaisessa kysymyksessä, äänestävät sen mukaan, mitä asiasta ovat mieltä.

Vielä korostan, että minun mielestäni kysymys ei ole suuresta, dramaattisesta muutoksesta vallitsevan päivänkohtaisen lain sisältöön, mutta ei se mitään, se on toinen asia. Toinen asia on se, voidaanko tämän tyyppisessä asiassa edustajan käsiä sitoa. Minusta ehdottomasti ei. Toivon, ettei ed. Huotari eivätkä muut sille tielle lähde.

115 **Anne Huotari /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pekkariselle sanoisin, että en aio äänestäjille itkeä sitä, että kädet ovat sidotut. Aion kyllä kertoa, miten täällä eduskunnassa tällaisissa asioissa toimitaan, ja myöskin sen, miksi näin toimitaan. Minusta on reilua kertoa ihmisille, miten nämä päätökset täällä syntyvät: Ei haeta eduskunnan todellista tahtoa tällaisessa kysymyksessä, mikä mielestäni on paljon eettisempi kysymys tai ainakin yhtä eettinen kysymys kuin siviilipalveluslaki, johon kokoomus itse on hakenut vapaita käsiä hallituksen esityksestä huolimatta.

116 **Mikko Elo /sd:** Puhemies! Ed. Pekkarinen taitavana poliitikkona käänsi huomion vallan toisarvoiseen kysymykseen sinänsä. Tosiasiahan on se, että jos ed. Pekkarinen olisi nyt hallituspuolueen edustaja ja ministeri, hän ehdottomasti vaatisi ryhmäkuria. Tästä asiasta ei, ed. Pekkarinen, kannata tämän enempää keskustella. Sen verran minäkin olen eduskunnan toimintaa seurannut ja tiedän ed. Pekkarisenkin omat näkemykset, ettei meidän, ed. Pekkarinen, kannata jatkaa tästä asiasta.

Puhemies! Mitä tulee itse asiaan, niin omasta mielestäni tämä periaatekysymys ratkaistiin viime kaudella. Voin kyllä yhtyä ed. Pihan näkemykseen siitä, että on ainakin kolmas näytös menossa, jos ei peräti jo neljäs näytös. Jos ed. Pekkarinen vielä jaksaa kuunnella, niin viime kaudellahan täällä muutamat sosialidemokraattiset ja vasemmistoliiton kansanedustajat ottivat itsel-

leen vapaat kädet ja tämä asia tuli uudelleen käsittelyyn. Me otimme vapaat kädet. Toinen kysymys on kokonaan se, oliko siitä olemassa ryhmäpäätökset. Mutta se johti uusiin neuvotteluihin ja myöskin uuteen kompromissiin.

Niin kolme vuotta sitten kuin nytkin on vedottu uskonnollisiin syihin, ja minä omasta puolestani ymmärrän erittäin hyvin niitä henkilöitä, jotka vetoavat uskonnollisiin syihin siinä, että lepopäivä pitäisi pyhittää, rauhoittaa, ja se on mielestäni aivan asiallinen näkökulma.

Myös viime kerralla niin kuin nytkin on vedottu ay-liikkeen näkemykseen, mutta niin kuin ed. Wallin totesi, tällä hetkellähän näyttää siltä, että ammattiyhdistysliike on omalta osaltaan hyväksymässä tämän kompromissin, joten ainakaan sosialidemokraattisena kansanedustajana minulla ei ole siinä suhteessa minkäänlaisia vaikeuksia.

Mitä sitten tulee sukupuolikysymykseen, niin tämähän on nähty nimenomaan naiskysymyksenä ja sitä se varmasti on edelleen tulevaisuudessakin. Kyllähän tietysti sunnuntaiaukioloaika ja yleensä liikkeiden aukioloaikojen pidentäminen kaatuu nimenomaan naisten päälle. Toisaalta se tietenkin vaikuttaa koko perheen elämisen muotoon ja laatuun.

Puhemies! Kannattaa myös muistuttaa siitä, että ei tämä ole mikään eurooppalainen tapa. Euroopan suuret maat Saksa ja Ranska eivät ole avanneet aukioloaikojaan. Se on mielenkiintoista. Usein vedotaan siihen, että Euroopan unionissa on tehty sitä ja tätä, mutta Euroopan unionin johtavat maat Saksa ja Ranska eivät ole painostuksesta huolimatta suostuneet sunnuntaiaukioloaikoihin ja lopettavat kaupankäynnin kello 19:n aikoihin joka ilta.

Puhemies! Omasta puolestani olen valmis hyväksymään tämän talousvaliokunnan kompromissin ja vetoan siihen, mitä valiokunnan puheenjohtaja on todennut siitä, että sunnuntaiaukioloajat lisääntyvät 0,7 prosentilla tämän valiokunnan kompromissin jälkeen.

Puhemies! Lopuksi haluan vedota siihen asiaan, kun ed. Wallin puhui siitä, että jouluaattoina, jotka ovat sunnuntaina, ei kauppoja voi pitää auki. Eilen kuulimme varmasti jokainen, joka seurasi tiedotusvälineitä, vetoomuksen siitä, että yleensäkin jouluaattoina voitaisiin pitää kaupat suljettuina. Kaksi kolmasosaa asiakkaista on sitä mieltä. Tämä on mielestäni myös sen laatuinen kysymys, että sen ratkaiskoot asiakkaat ja myös kauppojen omistajat. Sitä emme tähän lakiesitykseen voi enää sisällyttää. Mutta joka tapauksessa henkilökohtaisesti olen sitä mieltä, että asia on harkitsemisen arvoinen. Mielestäni jouluaaton aukioloaika ei ole välttämätöntä. Tässä yhteydessä ainakin omasta puolestani vetoan kauppojen omistajiin, että he voisivat yhdessä ammattiyhdistysliikkeen kanssa, jos niin yhdessä sovitaan, pitää liikkeet suljettuina.

Puhemies! Kerran vielä: minä kannatan valiokunnan kompromissia.

[117] **Olli Nepponen /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Olen vahvasti talousvaliokunnan mietinnön takana, koska koko syyskausi on asiantuntijoita kuultu ja hyvin perustellusti, vaikkakin kompromisseja tehden, on päädytty tähän. Mutta kun keskusta ja viimeksi ed. Huotari ovat vahvasti esittäneet päinvastaisia käsityksiä, niin lainaisin erään vahvan keskustalaisen alueen maakuntalehden pääkirjoitusta: "Lakia käsiteltäessä ei näytetä muistavan, ettei se pakota yhtäkään kauppaa pitämään oviaan auki sunnuntaina. Ammattiyhdistysliike ja kirkolliset piirit vastustavat rajoitusten löysäämistä, vaikka monilla muilla aloilla on työskennelty sunnuntaisin jo vuosia. Sitä paitsi Liiketyöntekijöiden liiton linjaukset ovat sahanneet oman jäsenkunnan oksaa. Huoltoasemat ja kioskit, joiden myyjät eivät tähän liittoon kuulu, vievät asiakkaita isommilta kaupoilta. Ilmeisesti päättäjät ovat sitä mieltä, että ihmiset eivät osaa itse valita, mitä he sunnuntaisin tekevät. Tuskinpa väki kirkoista kauppoihin karkaa, vaikka ne olisivat auki vuorokaudet ympäriinsä, ja tuskin kauppias pitää liikettään auki, jos se ei kannata." Ed. Huotari, tuttu lehti.

[118] **Anne Huotari /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Nepponen antaa väärän todistuksen siitä, että kauppojen ei ole pakko pitää oviaan auki ja että me muut kuluttajat emme maksaisi sunnuntaiaukioloa. Juuri äsken aikaisemmin kerroin, silloin kun ed. Nepponen ei ollut tässä salissa eikä täällä ollut monta muutakaan kansanedustajaa vielä keskustelun siinä vaiheessa, että esimerkiksi Kajaanissa on niin tiukka kilpailutilanne, että mikäli yksi näistä marketeista päättää olla auki, silloin on oltava kaikkien. Yhden marketin johtaja kertoi lehden palstalla, että marketin aukiolo on kannattamatonta kesäsunnuntaisin, mutta kilpailusyistä näin on pakko tehdä. Totta kai se vaikuttaa. Me jokai-

nen ymmärrämme ja erityisesti talousvaliokunnan jäsenten pitäisi ymmärtää, että se maksatetaan kuluttajilla hinnoissa. Myös me, jotka emme halua käydä sunnuntaina, joudumme sen maksamaan.

119 **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi:** Arvoisa puhemies! Haluaisin todeta sen, että keskustelu on jossain määrin irronnut siitä asiasta, mistä keskustellaan.

Silloin kun ed. Huotari puhuu marketeista, me puhumme suurista liikkeistä. Näitten osalta tosiasiassa aukiolo vähenee siitä syystä, että kun kaksoispyhät joudutaan pitämään kiinni, se on pari pyhää miinusta. Kun muuten lisätään 0,7 pyhää, niin tosiasiassa markettien aukiolo vähenee. Silloin ei oikein pitäisi puhua siitä, että tilanne muuttuu sillä tavalla, että vapautetaan.

Ainoa olennainen kysymys, joka tässä on ja joka on suurempi kysymys, on nimenomaan pienten kauppojen aukiolon salliminen. Sanon, että nyt on kyse siitä, halutaanko, että meillä on taajamissa pieniä kauppoja vai ei. Määrä vähenee jatkuvasti huimaa vauhtia. Kohta tulevat kioskit ja kioskien kokoiset pienet kaupat, jotka syövät näitten todellisten, aitojen, pienten maitokauppojen, lähikauppojen, markkinat, jos nyt ei tehdä jotain. Haluan sanoa, että kuka haluaa ottaa vastuun siitä, äänestää silloin punaista.

120 **Raimo Vistbacka /ps:** Arvoisa puhemies! Toteaisin ed. Kokkoselle vain sen, että jos hän olisi ollut paikalla, hän olisi ehkä jättänyt osan puheenvuorostaan käyttämättä, koska ed. Uotila puheenvuorossaan mainitsi, millä tavoin Ranskassa oli kehitys lähtenyt liikkeelle, kun vapautettiin.

Vielä voisin todeta sen, että jos haja-asutusalueilta lähtevät pienet liikkeet pois ja palvelu heikkenee, se tarkoittaa sitä, että kokonaisuudessaan palvelut heikkenevät ja sinne on vaikeampi saada uusia yrittäjiä jne. Tämä on määrätty kierre.

Arvoisa puhemies! Kun ed. Huotari totesi nimenomaan kilpailusta, että kun kilpailu on kova, niin tietenkin muittenkin liikkeitten on pidettävä ovet auki, niin se tarkoittaa myös toisaalta sitä, että hinnat sen kautta nousevat. Itse en ymmärrä lainkaan ed. Nepposen puheenvuoroa nimenomaan kilpailusta ja sen vaikutuksista. Ed. Nepponen, minä tiedän. Meidän perheessämme on sellainen yrittäjä, joka on joutunut olemaan työssä seitsemän päivää viikossa. Tiedän, mitä se on, kun ulkopuolista ei voi palkata, koska silloin on konkurssi edessä ja silloin saa asettaa kaksi sormea Raamatun päälle ja vannoa pesäluettelon oikeaksi.

Ensimmäinen varapuhemies: Pyydän niitä, jotka haluavat vastauspuheenvuoron, pyytämään varsinaisen puheenvuoron.

121 **Tero Rönni /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Ei voi kuin ihmetellä tätä keskustelua. Onko todella niin, että eduskunnan suurin tehtävä on käydä tuntitolkulla keskustelua siitä, saadaanko joitakin kauppoja pitää auki vai ei? Vedotaan jos jonkinlaiseen moraaliin ja kaiken näköiseen muuhun turhanaikaiseen jupinaan. Kyllä täytyy sanoa, että jos moraalikysymykset ovat kauppojen aukioloajoista kiinni, erikoisia moraalikäsityksiä on ihmisillä. Kyse on 3 prosentin työvoiman ajankäytöstä ja siitä, mikä heille tulee ja kuuluu. Jos me alkaisimme kaikkien muitten työntekijöitten etuja, jotka ovat suunnilleen saman suuruisia ryhmiä, ajaa täällä ja niitä jallittaa, me emme muuta kerkiäisi tehdä kuin yötä päivää sitä hommaa.

Itse olen ollut semmoisella alalla, jo isäni oli, jolla tapeltiin siitä, jos sattui yksi sunnuntai vähemmän työjaksoon kuin muille, se oli hirvittävä paikka. En käsitä tätä systeemiä alkuunkaan.

Lisäksi asun vielä haja-asutusalueella, jolla paikallinen kauppa on auki aina sunnuntaisin. Sattumalta tiedän, että viime sunnuntainakin eräs opposition kansanedustaja poikkesi siellä kahteen kertaan. Nyt hän vastustaa ehdottomasti kauppojen aukioloaikaa. Kyllä ei voi kuin ihmetellä tätä kokonaisuutta tästä hommasta. Minä vertaisin tätä siihen, jos me rupeaisimme täällä ottamaan esille sen, että kaikista kuorma-autoliikenteen autoista kiellettäisiin valojen käyttö. Kerkiäähän sitä päivälläkin tekemään töitä. Ei olisi mitään univäsymyksiä eikä muita.

122 **Paula Kokkonen /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Kiitän ed. Rönniä erittäin asiantuntevasta ja valaisevasta puheenvuorosta, ja olipa vielä ajankohtaisosuuskin hänen puheessaan. Hän oli tarkkaillut opposition edustajaa, mikä hänelle erityiseksi kunniaksi voidaan varmaankin lukea.

Pyysin puheenvuoroni vastatakseni vielä kerran ed. Huotarille, kun hän sanoi, miten eduskunnassa toimitaan. Minä toivoisin, että hän kertoi-

si, miten heidän puolueessaan eli miten vasemmistoliitossa toimitaan. Toivon, että te ette yleistä omia toimintatapojanne muihin eduskuntaryhmiin.

Ed. Vistbackalle haluan vielä todeta, että minä kuuntelin huoneessani tätä keskustelua ja olisin kyllä käyttänyt ihan samanlaisen puheenvuoron, jonka aikaisemminkin käytin. Tässä on juututtu juupas—eipäs-vaiheeseen, joten alkaa varmaan olla kohta korkea aika äänestää asiasta.

123 **Kimmo Kiljunen /sd:** Arvoisa puhemies! En ole aikaisemmin tähän keskusteluun tämän päivän kuluessa osallistunut. Olen kuitenkin seurannut sitä. Haluaisin esittää neljä vastakkainasettelua, joita normaalisti en haluaisi tehdä.

Yksi vastakkainasettelu on kaupungit vastaan maaseutu. Jos meillä on asettaa vastakkain maaseudulla kauppojen aukiolo ja vapaata, on outoa täällä edustaa kaupunkilaisäänestäjiä siten, että emme mahdollistaisi jossain määrin saman kaltaista palvelua koskien kauppojen aukioloa kuin maaseudulla asuvilla ihmisillä on. Normaalisti en haluaisi tätä vastakkainasettelua esittää, mutta nyt se on pakko tässä yhteydessä tehdä.

Toinen vastakkainasettelu, jota en myöskään haluaisi normaalisti tehdä, on asettaa vastakkain nykyaika ja historia. Kun kerran 20- ja 30-luvulla ja vielä 40- ja 50-luvullakin kaupat ovat olleet auki sekä maalla että kaupungeissa myös viikonvaihteissa, on outoa, että nykyaikana 2000-luvulle mentäessä ei olisi mahdollista sellainen tilanne, että myöskin tämä aukiolo olisi mahdollistettu. Tässäkään suhteessa en haluaisi historiasta ottaa oppia, mutta tämän haluaisin tehdä.

Kolmas vastakkainasettelu on kuluttajat maksajina ja kuluttajat palvelujen saajina. Täällä on todettu, että sunnuntaiaukiolo vaikuttaa kuluttajiin sikäli, että hinnat nousevat ja he maksavat joka tapauksessa sen, mutta näinhän aina on. Näinhän aina on: silloin jos saadaan parempaa palvelua, siitä joudutaan myöskin maksamaan. Tätäkään vastakkainasettelua en haluaisi nähdä tässä yhteydessä.

Neljäs vastakkainasettelu on pienkaupat vastaan suurliikkeet. Näitäkään en haluaisi asettaa vastakkain, mutta kyllä hyvin selvästi tunnistan kaupunkien lähiöiden pienliikkeiden tarpeen. Jos niitä voidaan tukea aukioloaikajärjestelyillä, sekin on eduksi.

124 **Seppo Lahtela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Kun tässä näinkin nopeasti vastauspuheenvuoron sain, vastaan ed. Nepposelle, joka on harhautunut erityisesti harhautetulle tielle. Ed. Nepponen luki pohjalaisesta lehdestä (Ed. Nepponen: Ei, kainuulaisesta!) — olkoon Kainuusta tai Pohjanmaalta, lehdestä kuitenkin — pääkirjoitusta, missä todettiin, kuinka kauppiaat ovat itsenäisiä ja ymmärtämättömiä pitäessään liikettä auki. Kirjoitus pitänee paikkansa ja lienee päätoimittajan, pääkirjoituksen kirjoittajan, yksittäinen kapea näkemys tässä asiassa, mutta siitä puuttuu selkeästi päivittäistavarakauppaan liittyvä ketjujohtamisen periaate, missä kauppiaalla ei ole mitään itsenäistä päätäntävaltaa aukioloajan suhteen. Se päätetään jossain muualla ja elät mukana, oli asiakkaita tai ei. Se on hullua ja ymmärtämätöntä toimintaa kauppiaan kannalta, mutta siinä on pakko olla. Se ketju tukee, niin kuin joku sanoi aikaisemmin, niin kuin naru hirtettyä. Vähän tällainen tunne siinä on olemassa.

125 **Jouko Jääskeläinen /skl:** Arvoisa puhemies! Ed. Kiljunen viittasi historiaan. Tämä ajatus yhteisestä vapaapäivästä on osa juutalaiskristillistä perinnettä, joka on myöskin meidän kulttuuriperinnettämme. Siihen liittyy muitakin asioita: sosiaalisen suojan käsite, oikeus oikeudenmukaiseen omistamiseen jne. Siihen liittyy paljon asioita, joihin ei voi mennä tässä yhteydessä. Tämä ajatus oli vain yksi osa, ajatus yhteisestä vapaapäivästä ja työntekijän suojasta.

Mutta toiseen asiaan: Ed. Huotaria lohduttaisin hallituspuolueiden vapaudella toimia omalla tavallaan. Kun tätä asiaa aikanaan ensimmäisellä edustajakaudellani jouduin talousvaliokunnan jäsenenä 94 käsittelemään moneen kertaan, kaivoin eduskunnan pöytäkirjan. Silloisessa käsittelyssä 94 todetaan, että silloinen hallituspuolueiden kansanedustaja Jääskeläinen esitti ja ed. Laivoranta keskustasta kannatti, että silloinen lakiesitys, joka silloin jo käsiteltiin, hylättäisiin. Ei hallitus siihen kaatunut. Kyllä vapaastikin osataan mennä. Toivon tätä samaa myöskin tässä istunnossa.

126 **Pertti Mäki-Hakola /kok:** Arvoisa rouva puhemies! Katsoin juuri tv-uutisia ja siellä pieni päivittäistavarakauppias totesi, että liikemaailman on muututtava yhteiskunnan mukana: Jos asiakkaat haluavat, että kaupat ovat sunnuntaina

auki, me haluamme pitää ne auki. Täällä salissa osa meistä haluaa päättää yrittäjien puolesta.

Olen tottunut luottamaan yrittäjiin, pk-yrittäjiin ja pohjalaisiin pk-yrittäjiin erityisesti. Suomen Yrittäjien varapuheenjohtaja, kurikkalainen pk-yrittäjä Heikki Rinta-Rahko ilmaisi viime torstaina tyytyväisyytensä eduskunnan talousvaliokunnan ratkaisuun kauppojen aukiolosäännöistä. Päivittäistavarakaupalle tuleva 400 neliömetrin rajoitus parantaa pienten kauppojen toimintamahdollisuuksia niin kaupungeissa kuin maaseudullakin, Rinta-Rahko uskoo, ja hän kiitti lehtiuutisen mukaan myös huonekalukaupan ja kampaamoiden pysymistä aukiolosäännösten piirissä. Yrittäjän mielestä on vielä tärkeää vakiinnuttaa uudet aukiolosäännöt riittävän pitkäksi aikaa. Minun kannanmuodostukseeni riittää täysin pienen pohjalaisen pk-yrittäjän puheenvuoro.

127 **Anne Huotari /vas:** Arvoisa puhemies! Ministeri Sasi, joka taaskaan ei ole paikalla — hän äsken viivähti täällä hetken — mainitsi nimeni puheenvuorossaan. Siihen toteaisin, että on totta, että markettien aukiolo ei tässä juurikaan lisäänny, mutta kun laki avataan, silloin voidaan tehdä myös toisen suuntaisia ratkaisuja. Jos todella haluaisimme auttaa pieniä kauppoja, silloin meidän pitäisi rajoittaa suurten markettien sunnuntaiaukioloa. Mutta koska se ei kokoomukselle missään tapauksessa käy, tämä on se tapa, jonka kokoomus on hallituksessa hyväksynyt, millä yritettäisiin pieniä kauppoja auttaa. En tiedä, auttaako se, kun kysymyksessä ovat loppuunpalamiset ja muut.

Ed. Rönni ei ole kuunnellut ollenkaan käytyä keskustelua. Täällä ei ole käyty keskustelua pelkästään työntekijöiden asemasta, joka sekin on tärkeää, vaan täällä on keskusteltu perheiden yhdessäolosta ja yleensä sunnuntain ja arjen sekoittumisesta.

Ed. Kokkoselle vielä toteaisin, että olen keskustellut asiasta teidän ryhmänjohtajanne kanssa, eikä hän ollut ollenkaan samaa mieltä kuin te äsken lausuitte. Hänelle ei ole ollenkaan sama, mitä vasemmistoliiton eduskuntaryhmä tässä asiassa tekee. Sen takia vertasinkin aikaisemmin sitä, että minusta on aivan kummallista, että kokoomus ottaa vapauksia siviilipalveluslaissa, (Ed. Kokkonen: Meillä on tässäkin laissa vapaudet!) mutta tässä laissa niitä ei muille puolueille annettaisi.

128 **Mari Kiviniemi /kesk:** Arvoisa puhemies! Minua kyllä hämmästyttää tämä keskustelun mustavalkoisuus, ikään kuin tässä asiassa voisi olla vain kahta mieltä eli sitä, että vapautetaan kauppojen aukioloajat täydellisesti tai suljetaan joka sunnuntai kaikki kaupat. Näin yksinkertainen ei asia kuitenkaan ole.

Talousvaliokunnassa me keskustan ryhmä ja kristilliset yhdessä päädyimme siihen, että esitämme tämän lain osalta hylkyä, koska olimme hiukan eri mieltä siitä, minkälaiseksi tätä lakia pykälien osalta olisimme rukkaamassa. Itse olen sitä mieltä, että olisi hyvä palata siihen lainsäädäntöön, joka Ahon hallituksen toimesta oli voimassa vuoteen 96 eli siihen saakka, kunnes Lipposen ensimmäinen hallitus ryhtyi tätä lakia uudistamaan. Nyt kuitenkin ed. Räsänen on tehnyt esityksen, jossa esitetään sitä, että kaupat olisivat kiinni jokaisena sunnuntaina. Ainakaan keskustan ryhmä ei voi enkä itsekään voi olla kannattamassa tätä esitystä, joten tässä suhteessa äänestys, joka pian suoritetaan, ei vielä ole se ratkaiseva ja varsinainen äänestys, vaan vasta toisessa käsittelyssä, jossa päätetään hylkäämisestä tämän lain osalta, ratkaisu tapahtuu.

129 **Pentti Tiusanen /vas:** Arvoisa puhemies! Täällä joku totesi, että jokin asia tukee toista kuin köysi hirtettyä, mutta toteaisin tästä hallituksen esityksestä, että tämä esitys kyllä riippuu näissä suurissa ketjuissa eli K-kaupan, S-ryhmän ja Tradekan ketjujen eduissa. Siinä mielessä nimenomaan pienten yksiköitten työntekijöitten asemaan olisi todellakin kiinnitettävä huomiota. Turvallisuus, jonka jo kerran sanoin, on hyvin tärkeä asia.

Lopuksi, puhemies, kun tämä on pitkään kestänyt, mielestäni yksi syy tähän pitkään keskusteluun on se, että ihmiset puhuvat myös käsitteellisesti toistensa ohi. Kun ed. Huotari sanoi noin tunti puolitoista sitten, että perheiden pitäisi sunnuntaina mennä luontoretkelle, niin ed. Katainen totesi, niin kuin hänkin lähtee hirvijahtiin.

130 **Lauri Oinonen /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Kun tätä asiaa on työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnassakin käsitelty, jossa istuu myös ed. Tero Rönni, naapuri, joka tiesi, että kävin siellä hänen kauppansa pihapiirissä, tosin minä en käynyt kaupassa vaan perheeni jäsen, niin ed. Rönni esitti tämän isänpäivän sinne lisättäväksi. Se on lisäys ja muutos. Muuta merkittävää muutosta

minä en huomaa pyhäpäivissä verrattuna nykyiseen: kirkollisissa juhlapäivissä, siis ensimmäinen pääsiäispäivä ja ensimmäinen joulupäivä, ei ole mitään muutosta aiempaan. Tässä tulisi vain nähdä se, haluammeko laajentaa kauppojen aukioloa vai emme. Täällä on moneen kertaan jo vastustavalta taholta tuotu esiin ne haittapuolet, mitä aukiolon laajentamisella elämän rytmille, yhteiskunnalle ja kaikelle on. Minusta ne pitäisi noteerata hyvin vakavasti.

Keskusta ja kristilliset työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnassa jättivät yhdessä eriävän mielipiteen.

131 **Kari Myllyniemi /kesk:** Arvoisa puhemies! Enemmänkin on kysymys rahan puutteesta kuin siitä, että kaupat olisivat liian vähän aikaa auki. Kaikella ystävyydellä, tässä taitaa olla enemmänkin kysymys tasa-arvosta kuin puolueitten eroista. Yleensä miehet menevät kauppaan, jos heiltä jotain puuttuu. Naiset menevät kauppaan sitä varten, jospa siellä olisi jotain myytävänä. Miksi sitä varten kauppojen pitäisi olla auki yleensä ollenkaan?

Tästä huolimatta kannattaisin aukioloajan vapauttamista, mutta äänestän ryhmän mukana hallituksen esitystä vastaan. Kerrankin ihmettelen omaa käyttäytymistäni.

Ed. Tiuri merkitään läsnä olevaksi.

---

132 **Kimmo Kiljunen /sd:** Arvoisa puhemies! Ed. Jääskeläinen viittasi historiaan sikäli, että perinteinen juutalais-kristillinen lähestymistapa on se, että meidän tulisi pyhittää lepopäivä. Minulla on vaikeuksia tunnistaa, minkä vuoksi kauppojen vapaa aukiolo estäisi lepopäivän pyhittämisen. Meillä on kaikilla mahdollisuus, aivan niin kuin uskon kysymykset ovat yksityisasioita, meillä on mahdollisuus oma yksityinen elämämme järjestää sillä tavalla, niin kuin olisi erinomaisen tarkoituksenmukaista, että ihmiset todella pyhittäisivät lepopäivän. Ongelmana on se, että me pyrimme ikään kuin ulkoa päin ohjaamaan tämän käyttäytymisen.

Kun viittasin historiaan, viittasin itse asiassa käytännöllisiin syihin, jotka aikoinaan 20- ja 30-luvulla ovat pitäneet kaupat viikonvaihteessa auki. Tällöin ei ollut kylmiöitä ja jääkaappeja käytettävissä, jolloin muun muassa maidon tarjonta kaupungissa jouduttiin järjestämään myös sunnuntaisin. Tämän kaltaiset käytännölliset syyt ovat myös modernina aikana monilla ihmisillä sen kaltaisia, että kaupunkiyhteisöissä olisi paikallaan, että voi nopeat ostokset tehdä myös tarpeen mukaan viikonvaihteessa.

Olennaista on, johon muun muassa ed. Huotari ja monet muut ovat kiinnittäneet huomiota, että työntekijöiden oikeudet tässä tilanteessa tulee turvata myös täysimääräisesti.

133 **Kari Uotila /vas:** Arvoisa rouva puhemies! Kun ed. Vistbacka viittasi aiemmin pitämääni puheenvuoroon ja Ranskan kehitykseen noin neljä—viisi vuotta sitten, kun sielläkin aukioloajoista puhuttiin, hän antoi ymmärtää, että Pariisissa presidentti Chirac olisi ollut sen vuoksi huolissaan kehityksestä, että kauppojen aukioloaikoja laajennettiin. Kysymys ei ollut siitä, vaan siitä, että Pariisissa jättimarketit levittäytyivät kehäteiden varsille ja Pariisin keskustan idylliin kuuluvat kaupat olivat vaarassa ja silloin Ranskassa siihen puututtiin. Viimekertaisen aukioloaikojen laajentamisen osalta tämä oli se keskeinen kysymys, koska laajempia aukioloaikoja aina pystyvät hyödyntämään jättimarketit, hypermarketit, isot marketit, enemmän kuin pienkaupat. Nyt ainoa pieni hyvä puoli tässä esityksessä, joka kokonaisuudessaan ei tietenkään päivänvaloa kestä, on se, että tässä pikkuisen pyritään suosimaan pieniä alle 400 neliön kauppoja. Jos se niitä auttaa, se on kyllä hyvä asia, koska niin lähiöissä kuin muillakin alueilla on surkea tilanne, kun alueet näivettyvät ja menettävät vähäisetkin kaupalliset palvelut näiden automarkettien ja muiden suurien kauppojen takia.

Täällä on aikaisemmin puhuttu jouluaatosta tämän vuoden kohdalla, ja se on kyllä hölmöä, että asetuksessa jouluaatolle määrättiin kauppojen aukioloaika. Tapa on kyllä aattona käydä hakemassa ne konvehdit ja joulukoristeet alennuksella vähän ennen puoltapäivää, mutta todennäköisesti ne saisi edellisenä päivänä alennuksella, jos, niin kuin oikein olisi, jouluaattona olisi kauppa pysyvästi kiinni.

134 **Esko-Juhani Tennilä /vas:** Rouva puhemies! Minun kantaani vaikuttaa ratkaisevimmin se, että tämä lisää niiden kaupan myyjien määrää, jotka joutuvat sunnuntaisin olemaan töissä,

noin 3 000:lla. Minä en sellaista kehitystä halua. Minusta työntekijöille pitää koettaa saada lisää vapaa-aikaa, ja nyt otetaan askelia tasan väärään suuntaan.

Sunnuntain pitäisi olla vapaa. Se olisi perhe-elämän kannalta parempi ja monella muullakin tavoin ajateltuna. Totta kai täytyy yrittää saada lisää vapaa-aikaa. Nyt sitä vapaa-aikaa myydään. En tiedä, miksi työväenliike ja ay-liike tähän lähtivät mukaan.

Minä en ymmärtänyt lainkaan ed. Rönnin pilkallista asennetta autonkuljettajien työaikaongelmiin. Siellä on todellisia ongelmia, siellä tehdään aivan liian pitkää päivää, mikä on ongelma autonkuljettajille ja, nyt jo selvästi tiedetään, myös liikenneturvallisuudelle. Luulisi työväen ihmisen vähän toisessa sävyssä näistä ongelmista puhuvan.

Perimmältäänhän tässä on kysymys siitä, että markkinatalous haluaa pelkistää ihmisen kuluttajaksi, shoppailijaksi, joka ostaa paljon sellaistakin, mitä ei tarvitse, ja myös sellaisena aikana, jonka ajan voisi käyttää paljon viisaamminkin.

135 **Mikko Kuoppa /vas:** Arvoisa puhemies! Ensinnäkin haluan ed. Kiljuselle muistuttaa, että Suomessa on voimassa työaikalaki, joka sanoo, että työnantajalla on työnjohto- ja valvontaoikeus, ja työnantaja määrää myös kaupan työntekijöitten työvuorot. Siinä ei ole kovin paljon selittelemistä. Jos et saavu työvuoroon silloin, kun työaikasi alkaa, niin sinä olet entinen työntekijä sen jälkeen. Se on tämä raaka kapitalismin laki, ja tämä on vielä myös Suomen lain mukainen menettely, että näin on. Tosiasiassa näillä kaupan työntekijöillä — näistä eduskunnan kauniista puheista huolimatta tuntuu siltä, että eduskunta ei tiedä, mitä työelämä on — työnantaja tosiaan valvoo työtä, johtaa työtä, ja jos ei ole työpaikalla silloin, kun työaika on, niin siitä seuraa hyvin pian lopputili.

Täällä on puhuttu hieman sekaisin. Alle 400 neliön kaupathan ovat tämän lain voimaan tullessa ympäri vuoden käytännössä auki joka sunnuntai. Sitähän tämä merkitsee. Se lisää nimenomaan sunnuntaityötä, se lisää myös tarvetta yhteiskunnan järjestämään päivähoitoon. Siitä ovat eräitten kuntien päivähoitovastaavat selvästi ilmoittaneet.

Nyt vielä täällä puhutaan, että saahan siitä rahaa. Kun lauantaiaukioloaikoja lisättiin, niin työnantaja onnistui neuvottelemaan Liikeliiton kanssa sopimuksen, joka heikensi lauantailisiä kaupan myyjiltä. Nyt on esitetty jo vaatimuksia, että kun sunnuntai on arkipäivä, käytännössä ollaan töissä, niin arkipäivästä maksetaan myös arkipäivän palkka. Eli seuraava vaihe on se, että käydään kaupan myyjien sunnuntaikorvausten kimppuun. Siis eihän tämä voi olla se peruste, että ... (Ed. Huotari: Sehän se suurin tavoite onkin!) — Niin, ehkä tämä juuri on se suurin tavoite, että sitä kautta halutaan kustannukset ja rasitukset pelkästään henkilöstölle.

136 **Mauri Pekkarinen /kesk:** Arvoisa puhemies! Haluan vielä alleviivata sitä, että kohta tapahtuvassa äänestyksessä ja sitten varsinaisessa tärkeässä äänestyksessä, mielestäni tärkeimmässä äänestyksessä muutaman päivän päästä, jolloin hylystä äänestetään, toivon, että jokainen todella äänestää omantuntonsa mukaan eikä sen mukaan, mitä oma ryhmä on komennuksena ryhmän jäsenille antanut, tai mitä kenties toisen ryhmän puheenjohtaja, ed. Huotari, on jonkun toisen ryhmän edustajille antanut.

Minä vielä ed. Elolle sanon, kun viittasitte siihen, että joskus ennenkin on tehty sitovia päätöksiä, että tätä aihepiiriä on käsitelty 90-luvun alkupuolellakin eikä, ed. Elo, silloinen hallituspuolue keskusta antanut mitään määräyksiä, ei sitonut yhdenkään kansanedustajan käsiä. Niin kuin hyvin tiedätte, täällä äsken annettiin siitä myös todistus, että näin oli silloin. Tämän tyyppisissä kysymyksissä, vielä kertaalleen, ei tällaisia sidoksia pitäisi kerta kaikkiaan antaa.

Arvoisa puhemies! Vielä sanon sen, että keskusta tulee tässä asiassa äänestämään asian viimeisessä käsittelyssä hallituksen esitystä hylkyyn. Omasta mielestäni kysymys ei ole mistään hirveän dramaattisesta asiasta, mutta aivan tarpeeksi dramaattisesta siihen, että tulemme äänestämään tätä hylkyyn.

Kun kohta äänestetään väliäänestystä sisällön osalta ed. Räsäsen ehdotuksesta, niin monet meistä keskustalaisista äänestävät tyhjää sen takia, että ed. Räsäsen esitys merkitsisi menemistä 90-luvun alkupuolella ja 80-luvun loppupuolella voimassa olleen lain mukaiseen menettelyyn, ja sellaista askelta taaksepäin useimmat meistä eivät ole kuitenkaan valmiita ottamaan. Siitä syystä äänestämme nyt tyhjää, mutta lopullisessa äänestyksessä tulemme esittämään koko hallituksen esitystä hylkyyn.

137 **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi:** Arvoisa puhemies! Haluan käyttää tässä yhteydessä viimeisen puheenvuoron asian ensimmäisessä käsittelyssä ja todeta, että kyseessä on hallituksen yksimielinen esitys ja meillä on tietyt toimintasäännöt näissä tilanteissa.

Kun ed. Pekkarinen sanoi, että keskustan ryhmä on tiettyä mieltä, niin tarkoittaako hän, että keskustaryhmän enemmistö on, koska teillä on myös erilaisia käsityksiä? Ed. Karpela täällä totesi, että hän tukee hallituksen esitystä siinä muodossa, minkä se on saanut talousvaliokunnassa. Te ette voi puhua ryhmänne nimissä, vaan ryhmän enemmistön käsityksistä ilmeisesti, jos olette sen mitanneet, mikä se ryhmänne sisällä tässä suhteessa on.

Arvoisa puhemies! Vielä haluan lyhyesti todeta, että tätä ratkaisua on pyritty hiomaan hyvin huolellisesti kaikkien osapuolten kesken. Olemme käyneet lukuisia neuvonpitoja myös Liikeliiton kanssa. Heille kaksi asiaa on ollut tärkeätä: ensiksi työntekijöitten turvallisuus. Turvallisuus on paljon parempi jokaisessa liikkeessä, jossa on vähintään kaksi työntekijää. Me tiedämme, että kioskeissa on yleensä yksi työntekijä, kauppaliikkeissä yleensä täytyy olla vähintään kaksi työntekijää. Ministerivaliokunta on tehnyt hyvää työtä siinä suhteessa, että työturvallisuustoimikunnalle annetaan nyt tehtäväksi myös selvittää yksin työskentelyn edellytykset. Uskon, että tällä on suhteellisen suuri merkitys alalle jatkossa.

Toinen asia, joka oli äärimmäisen tärkeä, on kaksoispyhät. Jos me ajattelemme kaupan työntekijöitten valtaenemmistöä, niin käytännössä tämä lainsäädäntö, jos se hyväksytään valiokunnan hyväksymässä muodossa, merkitsee sitä, että suurimmalle osalle kaupan työntekijöistä tulee vähemmän sunnuntaityötä kuin aikaisemmin. Tältä osin on syytä muistaa se, mikä on Liikeliiton jäsenkunnan ja työntekijöitten valtaenemmistön kanta.

Lopuksi haluan vielä todeta sen, että ed. Räsäsen lakialoitteessa n:o 62/2000 vp on kyse siitä, että kokonaisuudessaan kiellettäisiin sunnuntaiaukiolo. Toivon, että eduskunta tällaiseen käsitykseen ei voisi yhtyä, vaan todellakin toteaisi, että näin paljon taaksepäin enää yhteiskunnassa ei voida mennä.

138 **Hannu Aho /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Hallituksen esitys on saanut hyvin laajan käsittelyn. Ei ole ollut koko ajan tilaisuutta kuunnella, mutta se, mitä on ollut, niin hyvin monipuolisesti asiaa on käsitelty.

Muistuttaisin eräistä asioista. Tämä on henkilöstölle varmasti raskas päätös ja se tuo sen, että lumipallon tavoin lähtee liikkeelle yhteiskunta pyörimään monin eri tavoin. Siellä on päivähoitokysymykset, mutta myöskin, jos elintarvikkeista on kyse, elintarviketeollisuus joutuu lähtemään jakeluun sunnuntaisin. Ei ole yksioikoinen asia sekään homma, käynnistää suuret tehtaat ja autokuljetukset sieltä. Eli kyllä tässä monia ongelmia tulee. Uskoisin, että sunnuntaiajat ovat niin lyhyitä, että jos pyhiä ei kovin monia peräkkäin ole, niin itse kunkin eväät varmasti riittävät seuraavaan arkipäivään. Oma näkemykseni on, että en kannata tätä esitystä.

139 **Tero Rönni /sd:** Arvoisa puhemies! Vastaisin ed. Tennilälle niin, että en suhtautunut autonkuljettajien työaikaan suinkaan ivallisesti, vaikka sanoinkin sen. Puhuin pelkkää totuutta, tiedän ne ongelmat siltä alalta 30 vuoden takaa. Uskon tuntevani parhaiten tässä salissa sen alan ongelmat ja tiedän, mitä siellä tapahtuu ja mitä ei.

140 **Erkki Kanerva /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Kun omaan kotikuntaani tuli ensimmäinen market korkeimman hallinto-oikeuden päätöksellä vastoin valtuuston tahtoa, kirjoitin säännönmukaiselle kolumnipalstalleni vakuutuksen siitä, että en tule käyttämään sen marketin palveluja ja pääsen krematorioon ilman markettia. Valani olen yleensä pitänyt.

Kuuntelin ed. Uotilan edellisen puheenvuoron ja sen kivun, mikä hänellä on ollut asian edellisessä käsittelyssä. Tuli ensimmäiseksi mieleen, että tätä esitystä ei olisi pitänyt tänne tuoda lainkaan. Panin myöskin merkille sen, että hän toi esiin mietinnön ansiot. Mietintö on todellakin ansiokas, ja valiokunta on oleellisesti parantanut hallituksen esitystä. Mutta niin kuin on nähty ulkomaalaislaissa ja poliisilaissa, lausuntojen ja mietintöjen tekijät voivat ihan muutaman päivän sisällä äänestää täällä omaa yksimielistä käsitystään vastaan.

Tunnen ne taloudelliset vaikeudet, mitä kunnilla on järjestää muun muassa vuoropäivähoitoa, jota tämä ilman muuta lisää. Tapasin viidenneksi suurimman tavarataloketjun johtaja-omistajan, ja hän sanoi, ettei missään tapauksessa tuntiakaan lisää. Kuitenkin painavin asia, jota mie-

tin nämä käytettävissä olevat päivät, on ne 3 000 työntekijää ja heidän lapsensa.

141 **Esko-Juhani Tennilä /vas:** Rouva puhemies! Vielä se, että kyllä minusta ihminen tai perhe tai mikä tahansa talousyksikkö voi kuutena päivänä ostaa kaiken sen mitä tarvitsee, jos tarkkoja ollaan. Pitää muistaa sekin, että tässä maassa on paljon ihmisiä, joilla ei ole edes rahaa sen vertaa, että pystyisi niinkään useana päivänä kaupassa käymään. Meillä on miljoonan verran ihmisiä, jotka kituuttavat alle 4 000 markan verotettavalla tulolla kuukauden. Kannattaa näitäkin muistella. Tässä puhutaan nyt vähän eliitin lähtökohdista ja shoppailumaailman tekemisestä noin ylipäätään.

Ed. Rönnille totean sen, että jos te tunnette autonkuljettajien ylipitkät työpäivät, niin te ette tuolla tavoin herjaa heittele niistä asioista. Siellä on tosi kyseessä, siellä tehdään ihan liian pitkää päivää. Kyseessä on terveys hyvin monien autonkuljettajien osalta. Tunnen minäkin heitä hyvin paljon pohjoisesta, jossa esimerkiksi tukkia ajetaan yötä päivää tehtaalle. On kysymys myös liikenneturvallisuudesta. Sillekin ongelmalle pitää ruveta tekemään jotakin. Nyt tässä mennään toiseen suuntaan. Sunnuntaisin lähtee yhä useampi myyjä töihin.

Ed. Pekkarista minä kyllä lopuksi ihmettelen. Miten te voitte jakaa eduskunnan asiat semmoisiin, joissa saa noudattaa omantunnon ääntä, ja sitten semmoisiin, joissa pitää olla jotakin muuta mieltä, kuin itse on. Minä en ymmärrä tämmöistä jakoa, eikä perustuslakikaan näytä semmoista jakoa tuntevan. (Ed. Pekkarinen: Missä minä niin olen sanonut?)

142 **Kimmo Kiljunen /sd:** Arvoisa puhemies! Ed. Pekkarinen käytti minusta taidokkaan puheenvuoron. Voisi puhua kameleontin puheesta: väri vaihtuu aina tarpeen mukaan. Ensimmäiseksi hän osoitti sormella muihin ryhmiin päin katsoen selkeästi vasemmalle ja oikealle kehottaen, että varmastihan teillä on vapaat kädet tällaisessa asiassa, jossa on omantunnon kysymyksestä kysymys, ettehän te varmaankaan noudata ryhmäpäätöksiä. Ei mene kuin hetki, kun hän vetää henkeä ja aloittaa ja jatkaa seuraavassa vaiheessa puhuen keskustan kannasta, ikään kuin siinä olisi selkeät ryhmäpäätökset takana ja keskusta jossakin keskiruodussa, ikään kuin samat pelisäännöt eivät koskisi tätä eduskuntaa kaikkien osapuolten osalta. Jäin kysymysmerkkinä miettimään tätä asiaa.

Ed. Kuoppa: Työntekijöiden oikeudet epäilemättä on turvattava silloin, jos kauppojen vapaasta aukiolosta puhutaan, aivan samalla tavalla kuin työntekijöiden oikeudet joudutaan turvaamaan niin kovin monissa ammateissa, joissa joudutaan myös viikonvaihteessa työskentelemään.

Kuluttajien kanta: Osa väestöä, joka on jo kokenut vapaan aukiolon miellyttävyyden eli maaseudulla asuvat. Itse asun kaupungissa enkä ole voinut kokea sitä kaupunkiasukkaana Suomessa, mutta sen sijaan, kun olen asunut ulkomailla useaan otteeseen, voin tunnistaa sen valtavan helpotuksen kuluttajan kannalta, kun ei tarvitse miettiä sitä, milloin kauppa on auki ja milloin se menee kiinni, vaan voi luontevasti perheen asiat järjestää sillä tavalla, että kaupassakäynti on osa normaalia elämää ja sen pyhäpäivän pyhittäminen voidaan myöskin itse suunnitella itse kunkin toimesta.

143 **Päivi Räsänen /skl:** Arvoisa puhemies! Niistä eettisistä ja työsuojelullisista perusteluista käsin, joita täällä tänään on useissa puheenvuoroissa esitetty sunnuntaikauppaa vastaan, on mielestäni johdonmukaista esittää paitsi tämän esityksen hylkyä, myös kesäajan sunnuntaiden ja joulukuun sunnuntaiden kaupan rajoittamista. Olen myös pannut merkille sen, että useissa puheenvuoroissa, niin niissä, joissa ollaan hallituksen esityksen takana, kuin ennen kaikkea niissä puheenvuoroissa, joissa sitä on vastustettu ja oltu hylyn kannalla, on vaadittu johdonmukaista linjaa tähän käytäntöön, jossa nyt elämme ja jossa eri vuodenaikoina on erilainen käytäntö sunnuntaikaupan suhteen. Mistään sen kummemmasta asiasta ei ole kysymys äänestyksessä, mikä kohta tulee.

144 **Seppo Lahtela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Puutun äskeiseen ministeri Sasin puheenvuoroon, kun te, herra ministeri, annoitte ymmärtää, että pienmyymälöihin tulee kaksi henkilöä töihin. Miten se on mahdollista? Tällä kertaa tunnen ainakin kaksi tämmöistä pienmyymälää, jotka ovat ketjujohtoisia olemassa, missä on yksi työntekijä töissä. Sen jälkeen, kun aukioloaikakysymystä lavennetaan, se aiheuttaa kilpailupaineita, jolloin siellä mielestäni taloudellisesti kärsisi pitää vain 0,5 työntekijää töissä. Miten turvallisuus voi näin lisääntyä? Ei voi olla mitään

muuta kysymystä kuin se, että tuottoja pitää saada lisää, jos henkilökuntaa voidaan ottaa lisää. Takaan ja alleviivaan, että mitkään kilpailuolosuhteet eivät mahdollista sitä, että työntekijämäärää lisättäisiin siitä yhdestä, päätettäköön ja keskusteltakoon täällä mitä hyvänsä. Tämä on talouden kylmä laki.

145 **Mauri Pekkarinen /kesk:** Arvoisa puhemies! Ensinnäkin, ehkä kuulostaa vähän yllättävältä, mutta minä annan kyllä tunnustuksen ministeri Sasille, olkoonkin etten ole lain sisällöstä kaikin osin samaa mieltä, siitä että hän on hyvin hoitanut sen prosessin, jolla lakiesitys eduskuntaan on tuotu, käynyt perustelemassa, tuonut esille seikkoja, joihin hänen esityksensä perustuu, jo valmisteluvaiheessa hyvissä ajoin. Hallituksen esitykseen keskustaoppositio ei kuitenkaan valtaosaltaan ole voinut yhtyä.

Arvoisa puhemies! Ed. Gustafsson, en osallistunut tähän keskusteluun kuin vasta viimeisen puolen tunnin aikana. Mielellään kuuntelin; ja puutuin tähän siinä vaiheessa, kun ed. Huotari käytti puheenvuoron. Ed. Gustafsson, olen aivan vakavissani siinä, että kansanedustajien käsien pitävästi sitominen, pyrkimys siihen, ei ole oikein nykyaikaista toimintakulttuuria minkään eduskuntaryhmän toimesta. (Ed. Kiljunen: Koskeeko se keskustalaisia?) — Se koskee myöskin keskustalaisia, ilman muuta, totta kai. Ed. Kiljunen, minä pidän nokkeluudesta eduskuntakeskustelussa, se on hyvä asia, mutta se nyt ei ollut erityisen nokkelaa, mitä te äsken yrititte harrastaa. — Kerroin omana käsityksenäni sen, että todellakaan edustajien käsien sitominen, varsinkaan asioissa, joissa kysymys on selvästi arvopohjaisista, eettis-moraalisista valinnoista, niissä edustajan käsien sitominen on erittäin kyseenalainen homma.

Ed. Tennilä, totta kai missä tahansakaan asiassa sellainen ei kovin hevin voi tulla kysymykseen. Kerroin vaan, että ymmärrän sen, että voimme moralisoida edustajatoveriamme, jos tämä jatkuvasti esimerkiksi silloin, kun puolue on hallituksessa, on esittämässä valtion menoja mutta ei koskaan hyväksymässä veroja, joilla menot rahoitetaan. Ymmärrän hyvin, että silloin katsoisin ryhmätoveriani vähän alta kulmain, jos hän jatkuvasti tähän tapaan tekisi. (Ed. Skinnari: Ette katsoisi!) Mutta kädet sitovissa ryhmäpäätöksissä minusta ollaan erittäin vaarallisella tiellä, enkä voi sellaista menettelyä hyväksyä.

Olen ollut kohta 22 vuotta keskustan eduskuntaryhmän jäsenenä enkä muista sellaista päätöstä, missä edustaja hänen sitä pyytäessään ei olisi saanut vapaita käsiä keskustan eduskuntaryhmän toiminnasta. Kun tällaisen puheenvuoron käytän, minulla on tavallaan oman ryhmäni toimintapolitiikasta, toimintakulttuurista, tämän tapainen näyttö, minkä äsken kerroin. (Ed. Väistö: Näin on!)

Mitä vielä tulee ed. Kiljusen käyttämään puheenvuoroon, mitä mieltä keskustalaiset edustajat tässä asiassa ovat, ed. Kiljunen, kerroin äsken, mitä mieltä keskustalaiset valiokunnassa tästä asiasta ovat olleet mieltä. He ovat olleet yhtä mieltä siitä. Kerroin, että keskustan edustajien toimesta tullaan tekemään hylkyesitys tähän hallituksen esitykseen. Minä tiedän, ja se on täällä ja toki ryhmässäkin kuultu, että meidän ryhmässämme on ainakin yksi mutta voi olla useampikin edustaja, jotka tulevat äänestämään tätä esitystä vastaan. Eikä meidän ryhmässämme tullut minkäänlaista keskustelua siitä, kun tämä tuli tiedoksi. Luonnollisesti annoimme oikeuden edustajallemme äänestää täsmälleen sillä tavalla kuin hän tässä asiassa haluaa äänestää. Tällaista vanhaa kulttuuria, että sidotaan kädet, ed. Kiljunen, emme me sellaista harrasta. (Ed. Elo: Opposition puhetta!)

146 **Ilkka Taipale /sd:** Arvoisa puhemies! 60-luvun lopulla oli erittäin kaunis juliste kaikilla työpaikoilla Suomessa. Se oli Metalliliiton kustantama. Siinä luki: "Isä, lauantai kuuluu meille eikä työnantajalle." Lapsi raahasi isää kotiin päin. Hän ei silloin arvannut, että tosiasiassa se lauantai vapautui sitä varten, että se menee nyt yleensä kauppareissuihin ja johonkin vastaavaan. Sunnuntai on aika pitkälti lepopäivä monille meistä.

Onnittelen eduskuntaa, koska tästä asiasta on puhuttu mahdollisesti enemmän kuin huumeista. Tässäkin on selkeitä kantoja otettavissa. Ymmärrän vain kaksi kantaa. Toinen kanta on, että vedetään hiukan kireämmälle ja suhteellisen puhdas linja: kaupat ja eräät muut palvelut ovat kiinni sunnuntaina. Olisin tällä kannalla, jos sillä kannalla on enemmistö. Se ei ole mikään hassu kanta, ja se on myöskin perinteinen kanta. Se edellyttää kioskeilta myöskin jotain ja monelta muulta. Se edellyttää syvää kulttuuria. Toinen linja on täydellinen vapaus, ja koen, että siihen mennään kymmenen vuoden säteellä joko EU:n kautta tai Suomen kautta. Nämä ovat kaksi linjaa. Van-

haan palaaminen voisi olla hyvä asia. Siihen ei voida mennä muuten kuin jos joku fundamentalistinen uskonnollinen liike saa voimaa tai feministinen liike, joka edellyttää, että isät ovat kotona sunnuntaisin eivätkä kaupassa.

147 **Esko-Juhani Tennilä /vas:** Rouva puhemies! Ihan lyhyesti ed. Pekkarisen puheenvuoroon. Nyt ymmärrän, mitä te tarkoitatte. Minä jo huolestuin, että te teette jonkinlaista jakoa, että nämä asiat ovat arvopohjaisia ja nämä eivät ole. Minä ainakin olen löytävinäni arvoja lähes kaikkien päätösten takaa. En löydä semmoista suurta vedenjakajaa tässä. Mutta te selititte aivan hyvin sen, mitä tarkoititte. Eli, jos esittää valtion menojen lisäystä, kyllä pitää katekin löytyä vastikkeeksi. Minä arvostan teidän näkemyksiänne, ja nyt olemme samaa mieltä.

Yleiskeskustelu päättyy.

Ensimmäinen varapuhemies: Yleiskeskustelussa on ed. Räsänen ed. Seivästön kannattamana ehdottanut, että käsittelyn pohjaksi otetaan lakialoitteeseen n:o 62 sisältyvä lakiehdotus.

Selonteko hyväksytään.

Äänestys ja päätös:

Joka hyväksyy käsittelyn pohjaksi talousvaliokunnan ehdotuksen, äänestää "jaa"; joka hyväksyy käsittelyn pohjaksi ed. Räsäsen ehdotuksen, äänestää "ei".

Ensimmäinen varapuhemies: Äänestyksessä on annettu 95 jaa- ja 21 ei-ääntä, 26 tyhjää; poissa 57. (Ään. 3)

Eduskunta on hyväksynyt käsittelyn pohjaksi talousvaliokunnan ehdotuksen.

Yksityiskohtainen käsittely:

Hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Eduskunta yhtyy talousvaliokunnan ehdotukseen lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyy.

4) Hallituksen esitys laiksi julkishallinnon ja -talouden tilintarkastajista annetun lain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 163/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 31/2000 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on valtiovarainvaliokunnan mietintö n:o 31. Ensin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotus yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtainen käsittely:

Lakiehdotuksen sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyy.

5) Hallituksen esitys laiksi arpajaislain 3 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 182/2000 vp
Hallintovaliokunnan mietintö HaVM 18/2000 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on hallintovaliokunnan mietintö n:o 18. Ensin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotus yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtainen käsittely:

Lakiehdotuksen sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyy.

6) Hallituksen esitys laiksi korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 113/2000 vp
Sivistysvaliokunnan mietintö SiVM 13/2000 vp

Ensimmäinen varapuhemies: Käsittelyn pohjana on sivistysvaliokunnan mietintö n:o 13. Ensin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotus yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

[1] **Kaarina Dromberg /kok:** Arvoisa puhemies! Eduskunta ja sivistysvaliokunta ovat useassa yhteydessä olleet huolestuneita yliopistojen perusvoimavarojen kehityksestä erityisesti menneellä vuosikymmenellä. Eduskunta muun muassa viime syksynä valtion talousarvion käsittelyn yhteydessä edellytti, että yliopistojen perusvoimavarojen vaje korjataan kuluvalla vaalikaudella. Nyt käsittelyssä olevan lakiehdotuksen tarkoituksena on turvata yliopistoille vakaa taloudellinen kehitys. Sivistysvaliokunta tarkastelee mietinnössään perusteellisesti yliopistojen toiminnan ja määrärahojen kehitystä ja niiden välistä suhdetta. Lyhyesti sanottuna: opiskelijamäärät ja uudet tehtävät ovat lisääntyneet, mutta määrärahat ovat jääneet jälkeen.

Yliopistojen perusrahoituksen nykyinen taso ei riitä takaamaan hyvinvointimme kehittämisen ja elinkeinoelämämme jatkuvan uusiutumisen koulutus- ja tutkimustarpeita. Kuitenkin hallitusohjelmassakin todetaan, että koulutuksen, tutkimuksen ja tuotekehityksen kasvavat voimavarat hyödyttävät talouden kasvua ja kannustavat niin nuorisoa kuin aikuisväestöä parantamaan jatkuvasti tietojaan ja taitojaan. Edelleen hallitusohjelman mukaan ... (Hälinää)

Ensimmäinen varapuhemies (koputtaa): Anteeksi, ed. Dromberg. — Arvoisat edustajat, toivon, että jälkikeskustelu käydään mielellään tämän salin ulkopuolella, ja kehotan istuutumaan ja kuuntelemaan puhujaa. — Nyt ed. Dromberg voi jatkaa.

Puhuja: Kiitos, arvoisa puhemies! — Edelleen hallitusohjelman mukaan yliopistojen perusrahoituksen kehitys turvataan lainsäädännöllä ja perusopetuksen maksuttomuus turvataan. Yliopistoja kehitetään siten, että ne vastaavat korkeatasoisesta perusopetuksesta, tutkijakoulutuksesta ja tieteellisestä tutkimuksesta. Valiokunta korostaa, että yliopistoilla on tärkeä rooli myös täydennyskoulutuksen kehittäjänä ja toteuttajana ja sitä kautta työelämän uudistajana.

Sivistysvaliokunta on huolestunut siitä, että jos lakiehdotus hyväksytään hallituksen esittämässä muodossa, yliopistojen perusrahoituksen jälkeenjääneisyys uhkaa kasvaa kumulatiivisesti suhteessa seuraavalle tulosopimuskaudelle asetettuihin, selvästi nykyistä korkeampiin tutkintotavoitteisiin. Samalla yliopistojen tulisi vastata uusiin yhteiskunnallisiin ja alueellisiin haasteisiin. Tilanne on erityisen ongelmallinen sekä henkilökunnan että opiskelijoiden motivoinnin kannalta etenkin tilanteessa, jossa kilpailu osaajista kiristyy paitsi kotimaassa myös kansainvälisesti. Yliopistoille on asetettu ja edelleen ollaan asettamassa entistä korkeampia tavoitteita sekä määrällisesti että laadullisesti. Sivistysvaliokunta katsoo, että näin ei voida enää edetä, vaan yliopistojen voimavaratasoon on nopeasti saatava aikaan korotus maamme kilpailukyvyn säilyttämiseksi.

Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunta ehdottaakin voimaantulosäännöksen 2 momentin muutosta, joka lisää yliopistojen määrärahoja lähes miljardilla markalla, tarkkaan ottaen 978 miljoonalla markalla. Näin voidaan turvata yliopistoille riittävät toimintaedellytykset saavuttaa ne määrälliset ja laadulliset tavoitteet, jotka niille on asetettu hallitusohjelmassa, Koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999—2004 ja vuoden 2001 valtion talousarvioehdotuksessa. Ilman valiokunnan ehdottamia korjauksia hallituksen esityksen vaikutukset saattaisivat olla yliopistojen tulevaan rahoitusasemaan jopa negatiiviset.

Lisäksi 3 §:n 3 momentissa viitataan valtion talousarvion yhteydessä vahvistettuihin tutkintotavoitteisiin. Säännöksessä myös verrataan rahoitukseen vaikuttavana tohtorintutkintoa maisterintutkintoon. Ylempiä korkeakoulututkintoja ovat kuitenkin myös esimerkiksi diplomi-insinöörin ja lääketieteen lisensiaatin tutkinnot. Sivistysvaliokunta ehdottaakin sanamuotoa täsmennettäväksi siten, että siinä viitataan yleisesti ylempään korkeakoulututkintoon.

3 §:n 4 momentti sisältää säännöksen rangaistuksesta, jos sovitut tulostavoitteet alitetaan. Hallituksen esityksen mukaan tarkasteluaika olisi yksi vuosi. Koska korkeakoulututkintojen suorittaminen on useampivuotista toimintaa ja siinä on luonnollista vuosittaista vaihtelua, sivistysvaliokunnan mielestä yhden vuoden tarkastelujakso on liian lyhyt. Vuosittainen tarkastelujakso saattaisi johtaa myös spekulaatioon tutkintojen ajoituksesta. Sivistysvaliokunta pitääkin tarkoituksenmukaisempana säätää tarkasteluajanjaksoksi kolme vuotta ja ehdottaa tätä koskevaa muutosta. Pykälän voimassaoloajan kannalta säännöksen soveltaminen jää lyhytaikaiseksi, koska valiokunnan ehdottamien muutosten jälkeen säännöstä sovellettaisiin vain vuonna 2005. Sivistysvaliokunta kuitenkin katsoo, että sanktiosäännös näin muutettuna on syytä säilyttää myös sen periaatteellisen merkityksen vuoksi. Lisäksi sivistysvaliokunta toteaa, että tämän lain mukaisia periaatteita noudattavaa käytäntöä on todennäköisesti tarkoituksenmukaista jatkaa myös vuoden 2005 jälkeen.

Sivistysvaliokunnan mielestä rahoituksen jälkeenjääneisyys on erityisesti vaikeuttanut myös yliopistojen sivistystehtävän hoitamista. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan kansainvälisessä kehityksessä on tärkeää kansallisen identiteetin ylläpito ja kehittäminen sekä sivistysperinnön vaaliminen ja kartuttaminen. Tämä edellyttää panostusta myös sellaiseen toimintaan, joka ei välttämättä näy suurina kasvulukuina tuotannollisessa toiminnassa mutta luo pohjaa henkiselle ja kulttuuriselle kasvulle.

Tulevaisuudessa tulee myös edelleen huolehtia koulutukseen ja tutkimukseen liittyvien eettisten arvojen säilymisestä. Näitä tavoitteita ajatellen sivistysvaliokunta pitää ongelmallisena sitä, että yliopistojen voimavarojen määräytymiseen vaikuttavat keskeisesti ainoastaan ylempien korkeakoulututkintojen ja tohtorintutkintojen määrä. Sivistysvaliokunta pitääkin välttämättömänä, että yliopistojen rahoitusrakennetta pyritään edelleen kehittämään niin, että yliopistojen tehtäväkenttä koko laajuudessaan voitaisiin huomioida rahoitusta määriteltäessä vielä paremmin. Sivistysvaliokunta kiirehtii tulosohjausjärjestelmän uudelleenarviointia niin, että opetuksen ja tutkimuksen laadulliset kriteerit huomioidaan siinä nykyistä voimakkaammin.

Arvoisa puhemies! Täytyy valiokunnan puheenjohtajana kiittää myöskin valiokunnan jäseniä siitä hyvästä ja monipuolisesta keskustelusta, jonka kävimme valiokunnassa, ja tästä hyvästä tuloksesta, jonka olemme yhteisymmärryksessä saavuttaneet.

[2] **Markku Markkula /kok:** Arvoisa puhemies! Kun valiokunnan puheenjohtaja äsken kuvasi valiokunnan mietinnön syntyä, haluan omassa puheenvuorossani mennä varsin syvälle yliopistojen rooliin yhteiskunnassa.

Yliopistosektorilla on keskeinen merkitys niin suomalaiselle sivistykselle kuin maamme taloudelle ja yritystoiminnallekin. Yliopistojen toiminnan pitkäjänteinen kehittäminen ja riittävä vakaus ovat tärkeitä koulutuspoliittisia periaatteita. Tämä kehitys on 90-luvulla vakavasti häiriintynyt sen vuoksi, että opiskelijamääriä yliopistoissa on rajusti kasvatettu ja yliopistojen toimintakenttää on muutenkin merkittävästi laajennettu mutta perusvoimavaroja ei ole lisätty.

Suomalaisen sivistyspolitiikan vahvuutena on perus- ja tutkijakoulutuksen sekä perustutkimuksen tapahtuminen samassa organisaatiossa. Tutkimuksen ja myös yliopisto-opetuksen bruttokansantuoteosuutta onkin johdonmukaisesti kasvatettava. Tämä olkoon suomalaisen tulevaisuuspolitiikan perusta. Näinhän on useissa keskeisissä asiakirjoissa niin hallituksen kuin eduskunnankin toimesta myös lausuttu.

Voimakas panostus yliopistoihin on yhteiskunnalle käytännössä tulevaisuudessa realisoituva mittava hyöty. Kansainvälistyminen ja kansainvälisesti kilpailukykyinen opetus- ja tutkimustyö ovat elintärkeitä. Yliopistojen keskinäisen globaalin kilpailun tulisi myös lisätä niiden välistä yhteistyötä. Vähillä resursseilla ei hyviä yhteistyöverkostoja kuitenkaan helposti synnytetä. Tämä kansainvälistyminen ja sähköisen oppimisen ja sähköisen opetuksen merkittävä lisääntyminen, lähivuosina tapahtuva jopa räjähdysmäinen kasvu, asettaa suomalaiselle yliopistolaitokselle niin mittavat haasteet, että niistä ei selvitä ilman nyt sivistysvaliokunnan tekemää muutosesitystä hallituksen lakiehdotukseen.

Eduskunnan sivistysvaliokunta on viime ja tällä eduskuntakaudella ollut hyvin johdonmukainen yliopistoja koskevissa linjauksissaan. Nyt eduskunta on päätymässä ratkaisuun, joka on yliopistolaitoksen historian ajan suurin määrärahojen tasokorotus kertaratkaisuna. Tämä laki on pelkistettynä kova juttu. Laki merkitsee miljardin markan lisäystä nykyiseen vajaan 6 miljardin

markan perusvoimavaratasoon, kun vertaamme vuotta 2002 kuluvan vuoden tasoon. Tällä resurssilisäyksellä parannetaan yliopistojen toimintaedellytyksiä yleisellä tasolla. Korostan kuitenkin, että on erittäin tärkeää, että tämä tasokorotus tulee voimaan vasta vuoden kuluttua, jotta ensi vuoden aikana ehditään huolella valmistella ne kohteet, joissa tällä resurssilisäyksellä tehdään koko yliopistolaitoksessa ja eri yliopistoissa erityisen merkittäviä muutoksia. Tästä syystä valiokunta korostaa resurssienjaon laatukriteerejä sekä nykyisten jakoperusteiden arviointia ja myös kehittämistä.

Kun tällä käsittelyllä ohjaamme myös tulevia toimenpiteitä, haluan esittää teille, arvoisat kansanedustajat, esimerkit yliopistojen tutkimus- ja opetuslaitteista sekä yliopistojen kirjastopalveluista. Näiden nykytilaan on saatava aikaan merkittäviä korjauksia.

Innovaatiojärjestelmän perustan ylläpitäminen ja vahvistaminen on keskeinen kansallinen menestystekijä. Yliopistojen tutkimusedellytysten, siis infrastruktuurin, laitteiden ja tietoverkkopalveluiden, ylläpitäminen ja kehittäminen edellyttävät mittavia investointeja. Opiskelijamäärien kasvun ohella kokonaistilannetta on heikentänyt lisääntynyt tietotekniikkalaitteiden tarve. Perinteisten laitepainotteisten alojen, kuten luonnontieteiden, tekniikan ja lääketieteen, ohella myös muilla aloilla on lisääntyvästi siirrytty atk-pohjaisiin tutkimuslaitteisiin. Laitteiden ja ohjelmistojen käyttöikä on lyhentynyt. Huomattava osa laiterahasta kuluu uuden tyyppisiin ja uusiin tehtäviin tarkoitettuihin laitteisiin ja tutkimusvälineisiin. Lisäksi tietoteknisten palvelujen tarve on kasvanut nopeasti. Verkon käyttö kaksinkertaistuu jopa vuosittain.

Sivistysvaliokunnan jäsenenä ja kokoomuksen koulutuspoliittisen toimikunnan puheenjohtajana olen paneutunut perusteellisesti useiden yliopistojen todelliseen tilanteeseen. Esimerkiksi luonnontieteellisellä alalla on tehty yksityiskohtaisia selvityksiä tutkimuslaitteiden hankinnoista ja tarpeista. Selvityksen mukaan vuonna 97 arvioitiin olemassa olevan laitekannan ylläpitämiseksi tarvittavan 100 miljoonaa markkaa. Siitä toteutui 60—70 prosenttia. Tutkimuksen lisärahoitusohjelma paransi vuosina 98—99 tilannetta niin, että päästiin 85 prosenttiin välttämättömästä minimitarvetasosta. Tutkimuslaitteiden kehittämiseen luonnontieteellisellä alalla on arvioitu tarvittavan vuosina 2000—2003 keskimäärin 143 miljoonaa markkaa vuodessa. Nykyisellä rahoitustasolla yksistään luonnontieteellisellä alalla jäädään vuosittain noin 65 miljoonaa markkaa jälkeen tarvittavasta tasosta.

Toinen esimerkki on Teknillisen korkeakoulun tietotekniikan opetus, joka on varsin paljon ollut myös julkisuudessa esillä. Määrärahat opiskelijaa kohti laskettuina ovat laskeneet romahdusmaisesti samalla, kun sisäänottoja on kasvatettu erittäin nopeasti. Vuoden 94 määrä oli sata uutta opiskelijaa niin sanotulla pääainetasolla. Nyt vuonna 2000 uusien opiskelijoiden lukumäärä on lähes 400. Samanaikaisesti alan opettajien työpanos muiden koulutusohjelmien opiskelijoiden opettamisessa pitäisi moninkertaistaa eikä supistaa yhä pienemmäksi, kuten nyt tapahtuu. Tietoteollisuuden erityisohjelman tarpeisiin ja tietostrategian täytäntöönpanoon jälkeenjääneisyyden korjaamiseen teknillisissä korkeakouluissa ja tiedekunnissa tulisi pikaisesti osoittaa vähintään 100 miljoonan markan vuosittainen määräraha tälle ja kahdelle seuraavalle vuodelle.

Muutama sana yliopistojen kirjastojen palveluista. Rahoituksellisesti nämä tieteelliset kirjastot ovat olleet viime vuodet suurissa vaikeuksissa. Yliopistojen on löydettävä nopeasti uusia rahoituskeinoja ja perusteita toiminnan tason ylläpitämiseksi. Kirjastopalvelujen maksuttomuus on säädetty laissa. Kirjastojen vaikeuksiin yritetään löytää ratkaisua kehittämällä yliopistokirjastoja rakenteellisesti, arvioimalla eri kirjastojen työnjakoa, perinteisiä palveluja ja uusia palveluja sekä ottamalla huomioon tietoteknisen kehityksen tarjoamat mahdollisuudet. Kirjastojen rakenteellinen kehittäminen on kuitenkin vain osaratkaisu.

Yliopistokirjastojen kirjallisuusmäärärahojen reaaliarvo on 90-luvulla laskenut 40 prosenttia. Kausijulkaisujen keskihintojen nousut ovat olleet viiden viime vuoden aikana 45—60 prosenttia, mikä on ajanut kirjastoja karsimaan kokoelmiaan ja osittain myös ajamaan alas palveluja. Samassa ajassa kirjastojen suoritteet ovat kaksinkertaistuneet. Välttämätön ja mittava investointikohde on opiskelijoille tarkoitettujen kurssikirjojen määrän ja laadun nostaminen. Kansallisella sähköisen kirjaston konsortiolla on saatu jonkin verran paikatuksi jo menetettyjä kokoelmia, mutta elektronisen aineiston osuus hankintamäärärahoista on vasta alle 10 prosentin luokkaa. Aineiston analogisuus ja paperimuotoisuus jatkuu keskeisiltä osiltaan vielä vuosia, ja yliopistot joutu-

vat pitämään yllä kahta rinnakkaisjärjestelmää saamatta elektronisesta aineistosta ja verkottumisesta täydellistä hyötyä.

Esitetyt arviot ja spekuloinnit verkottumisen ja elektronisen aineiston vaikutuksista kustannusten alenemiseen eivät perustu tässä vaiheessa todelliseen tilanteeseen, sillä panostukset ovat olleet liian vähäiset, jotta merkittäviä kustannussäästöjä olisi kirjastojen osalta ehditty saada. Lisäpanostuksella tulisikin nyt pikaisesti ajantasaistaa yliopistojen kirjastomateriaali. Samalla on hoidettava tavoitellulle tasolle materiaalin ja palvelujen digitalisointi, joka mahdollistaisi nykyistä huomattavasti laajemman ja syvällisemmän yhteistyön yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja muiden tahojen kirjastojen välillä. Merkittävä lisäpanostus tarvitaan myös, jotta suomalainen kirjastolaitos saavuttaisi pikaisesti tason EU:n tietoyhteiskuntakehityksen hyvänä käytäntönä ja digitaalisen teknologian hyväksikäytön edelläkävijänä.

Nämä esimerkit osoittavat, että todella tämä määrärahojen tasokorotus on välttämätön. Korostan myös, että yliopistot ovat uuden synnyttämisen ytimiä. Täten on luonnollista, että yliopistojen toimintaan kohdistuu useita erilaisia, jopa ristiriitaisia muutospaineita. Näitä on ensinnäkin tarve edetä lähes kaikilla tieteen osa-alueilla kansainväliseen kärkeen tai ainakin kärjen tuntumaan. Näitä paineita ovat myös muun muassa käytännöllisyyden lisäämisen vaade, tehokkuuden nostaminen ja samalla todellisen laadun varmistaminen. Lisäksi yliopistojen tehtävänä on laaja yhteiskunnallisten kysymysten analysointi.

Arvoisa puhemies! Kansainvälisen tason saavuttaminen ja säilyttäminen edellyttää yliopistoilta painopistealueiden valitsemista, valtakunnallista työnjakoa ja verkostoyhteistyötä useiden osapuolten kanssa. Tähän mielestäni nyt tämän lain edellyttämän resurssilisäyksen kautta on oiva mahdollisuus.

Samalla valiokunta on merkittävästi korostanut laatua ja laadun saavuttamiseksi tehtävää arviointityötä. Opetusministeriön käyttämää perusrahoituksen jakamisen laskennallista mallia on myös korjattava. Räikein epäkohta on teknis-tieteellisen alan kustannuskertoimen pienuus. Yliopisto-opetuksen ja -tutkimuksen on oltava korkealaatuista ja sen laatua on voitava arvioida niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Arvioinnin on oltava kokonaisvaltaista, luonteeltaan perusteellista ja saatuja tuloksia on toteutettava myös käytännössä.

Arvoisa puhemies! Lopuksi totean, että sivistysvaliokunta korostaa mietinnössään myös yliopistojen roolia täydennyskoulutuksen kehittäjänä ja toteuttajana. Yliopistojen täydennyskoulutuskeskuksille onkin annettava merkittävä rahoitus, jotta ne kykenevät edistämään työelämässä välttämättömiä muutoksia ja näiden muutostoimenpiteiden edellyttämää laadullista kehitystyötä.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan puhemies Uosukainen.

---

[3] **Margareta Pietikäinen /r:** Fru talman! Insikten om att en hög kunskapsnivå är en av de viktigaste utvecklingspotentialerna som vårt land kan ha vinner tack och lov allt mera terräng. Den ingår som en viktig beståndsdel i regeringsprogrammet och är ett ständigt återkommande tema, inte bara i festtal, utan också i den allmänna debatten.

Kulturutskottet har upprepade gånger fäst uppmärksamheten vid uiversitetens bristfälliga finansiering. Särskilt gäller det här grundfinansieringen. Grundfinansieringen har minskat under 90-talet i förhållande till antalet studerande.

Under perioden 1991—1999 har resurserna fördelade på antalet nya studerande minskat med 13 procent och i jämförelse med antalet magister- och doktorsgrader med närmare 30 procent. Regeringens proposition är inte tillfredsställande med tanke på universitetens finansiering. En så gott som enstämmig, sakkunnig skara fördömde under utskottsbehandlingen det 3 och 4 mom. i lagförslagets 3 §.

Ett centralt problem är att universitetens finansiering i mycket hög grad är beroende av antalet utexaminerade magistrar och doktorer. Som mätinstrument på universitetens effektivitet ger de inte alltid en sann bild av universitetens faktiska resultat. Ett universitet bör också vara en härd för humanism, andlig tillväxt, samhällelig och etisk debatt och inte utvecklas till en examensfabrik. Utskottet vill därför påskynda en kritisk granskning av nuvarande resultatstyrningssystem.

Puhemies! Hallituksen esitys on oikean suuntainen mutta riittämätön. Samaa mieltä valiokunnan kanssa olivat myös laajat asiantuntijatahot. Näin esimerkiksi Helsingin yliopisto lausunnossaan: "Oman ongelmansa muodostaa esityksen sanktiomomentti, joka alkaisi rangaista tavoitteiden alituksesta jo yhden vuoden perusteella, kun taas tavoitteet ylittämällä ei ole mahdollista parantaa rahoitusta. Koska tutkintojen määrissä esiintyy satunnaisvaihtelua, olisi oikeudenmukaisempaa tarkastella tavoitteiden saavuttamista kolmen vuoden keskiarvona."

Kuopion yliopisto toteaa: "On kohtuutonta, että vain yhden vuoden tuloksia käytetään budjetin laskentaperusteena, koska vuosittaiset vaihtelut tutkintomäärissä saattavat olla eri syistä johtuen joskus merkittäviä. Mutta pitemmällä tarkasteluvälillä kehitys on keskimäärin tasaisempi. Yliopistojen rahoituksen tulee säilyä vuosittain kohtuullisen vakaana toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi."

Taideteollinen korkeakoulu: "Kehittämislakiesitys sisältää myös rangaistuksen sovittujen tulostavoitteiden alittamisesta, ja se olisi jo yhden vuoden tulosten perusteella. Taideteollisen korkeakoulun mielestä se on kohtuutonta. Kehitystä tulee tarkastella ainakin kolmen vuoden jaksolla ja seuraamukset määrätä seurannan perusteella."

Lopuksi vielä Åbo Akademi toteaa: "Tapa, jolla laajuudessa tapahtuneet muutokset otetaan huomioon, on yliopistojen kannalta vähintäänkin ongelmallinen. Lähtökohdaksi otetaan ei nykyinen taso, mikä sekin olisi ongelma, koska yliopistojen rahoitusvaje on yleisesti todettu suureksi, vaan uudet, huomattavasti nostetut tavoitteet vuosille 2001—2003."

Lausunnossaan Åbo Akademi nostaa tämän lisäksi erityisesti esiin sen tosiasian, että moni opiskelija siirtyy aikaisin työelämään. Esimerkiksi tietotekniikkaopiskelijat ovat kysyttyjä työmarkkinoilla eivätkä ehdi valmistua ennen töiden aloittamista. Yhtenä seurauksena voi olla, että tällaisen opiskelijan oman yliopiston tutkintotavoitteet jäävät toteutumatta. Rahoitusta vähennetään seuraavana vuonna. Mahdollisuudet saavuttaa tutkintotavoitteet huononevat entisestään. Joudutaan siis kielteiseen kierteeseen, jossa yhden opiskelijan menestys työelämässä tuo mukanaan kielteisiä tuloksia esimerkiksi hänen opiskelijatovereilleen.

Valiokunta oli sitä mieltä, että tähän ongelmaan tulisi paneutua kehittämällä yliopistojen ja työelämän yhteistyötä muun muassa niin, että opiskelijat eivät jätä opintojaan kesken.

Valiokunta katsoi, että yliopistojen voimavaratasoon on nopeasti saatava aikaan huomattava korotus, ja ehdottaakin lain voimaantulosäännöksen muutosta, joka lisää yliopistojen määrärahoja lähes miljardilla markalla. 4 momentin säännöksiin, jotka sisältävät säännöksen rangaistuksesta, jos sovitut tulostavoitteet alitetaan, valiokunta ehdottaa, että tarkastelujakso olisi kolme vuotta yhden vuoden sijasta. Olemme siis valiokunnassa kuunnelleet todellisia asiantuntijoita, joita meillä oli kuultavana ja joista siteerasin kolmea neljää esimerkkiä.

Fru talman! Utskottet har enligt min mening på ett mycket ansvarsfullt sätt gjort ändringar i regeringens proposition, och de här ändringarna är helt nödvändiga för att högskoleutbildningen i vårt land skall gå framåt och inte bakåt.

4 **Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk:** Puhemies! Lähetekeskustelussa pohdin yliopiston suhdetta suomalaiseen yhteiskuntaan ja totesin, että jos hallituksen esitys korkeakoulujen uudesta kehittämislaista hyväksytään, niin se sementoisi yliopistojen perusrahoituksen selvästikin muita sivistysmaita alemmalle tasolle. Ongelmana yliopistomaailmassa tällä hetkellä on ennen kaikkea se, että rahaa on riittämättömästi. Yliopistolaki sinänsä on tyydyttävä ja antaa yliopistolle sen tarvitseman autonomian ja väljyyden, mutta taloudelliset resurssit ovat jo pidemmän aikaa olleet riittämättömät. Siitä syystä kyseisen lain käsittelyä seurataan täällä eduskunnassa epätavallisen tarkasti. Tämäkin osoittaa sen, että huoli yliopistosta ja sen tulevaisuudesta tässä maassa on aito.

Puhemies! Haluan antaa sivistysvaliokunnalle tunnustusta siitä, että sivistysvaliokunta on paneutunut kehittämislakiesitykseen ja kuunnellut asiantuntijoita eikä pelkästään kuunnellut, vaan todella ottanut huomioon, mitä asiantuntijoilla on ollut sanottavana, ja saanut aikaan merkittävän muutoksen hallituksen esitykseen nähden. Tämä sivistysvaliokunnan esitys merkitsee sitä, että yliopiston perusopetusrahoituksen vaje korjaantuu kiitettävällä tavalla. Hallituksen esityshän olisi merkinnyt, kuten täällä valiokunnan puheenjohtaja totesi, kumuloituvaa vaikeuksien lisääntymistä seuraavina vuosina.

Yliopistolla on monia haasteita, ja yksi haasteista on se, että tutkintotavoitteita, jotka ovat keskeinen ohjausjärjestelmä, mittari, on pakko vuosittain tarkistaa. Näyttää siltä, että monilla aloilla joudutaan tutkintotavoitteita nostamaan. Uuden teknologian alue on sellainen. Mutta opettajankoulutusta yleensä tarvitsee Suomessa lähivuosina lisätä. Myös lääkärien kouluttamista on lisättävä jne. Jo nyt voidaan todeta, että tavoitteiden noustua rahoituksen pysyessä liki paikoillaan perusopetuksen laatu kärsisi entisestään. Nythän se jo pitkän aikaa on selvästi kärsinyt. Niinpä näiden uusien tavoitteiden toteutuminen ei olisi mitenkään mahdollista ilman lisärahoitusta, ja olenkin sitä mieltä, että jos rahoitusta ei vuosittain saada, tavoitteiden nostamisesta tulee yliopistojen pidättäytyä. Tällaisen tilanteen, jossa muutama vuosi on nyt eletty, ei voi enää edellyttää jatkuvan.

Taloudellisten voimavarojen puuttuminenhan näkyy tänä päivänä yliopistoissa monella tavalla. Haluan nostaa tässä esille ihan vain muutamia mielestäni pahimpia ongelmia. Niitä on muun muassa se, että yksilöllistä opetusta ja yksilöllistä ohjausta on aivan riittämättömästi. Ryhmäkoot ovat ehdottomasti liian suuret, ja massaopetusta on jouduttu järjestämään myös epätarkoituksenmukaisella tavalla.

Yliopiston ulkopuolisen rahoituksen raju kasvu on toisaalta positiivinen piirre, mutta se on toisaalta tuonut yliopistolle uusia ongelmia, muun muassa sellaisen, että monet lopputyöt joudutaan julistamaan salaisiksi, koska ovat riippuvaisia ulkopuolisesta rahoituksesta. Tämähän ei voi olla mitenkään yliopiston opetuksen ja tutkimuksen luonteen mukaista.

Myös suuri määrä, noin 40 prosenttia henkilöstöstä, on palkattu ulkopuolisella rahoituksella ja näin ollen määräaikaisesti. Tämä johtaa siihen, että yliopisto ei tule näin saamaan sitä parasta voimavaraa, mikä sinne pitäisi kuitenkin tulla.

Hallinto vie hyvin paljon ja oikeastaan erittäinkin paljon opettajien aikaa, kun joudutaan väsäämään kaikenlaisia hakemuksia, ja yliopiston toiminnot ovat hajaantuneet sinne tänne. Joku on todennut, että yliopistosta on tullutkin ulkopuolinen palvelulaitos eikä se jouda perustehtävää, opetusta ja tutkimusta, harjoittamaan hetikään siinä määrin kuin minimissään pitäisi.

Ensi vuonna yliopistolle tulee jonkin verran lisää rahoitusta, mutta muistamme sen, että palkankorotukset vievät siitä noin puolet. Opiskelijamäärien kasvu vie myös osansa ja vuokrien nousu, joten monet yliopistot ovat ilmoittaneet, että ensi vuonna todellisuudessa yliopistorahoitus on tähän vuoteen verrattuna noin 10—15 prosenttia pienempi.

Puhemies! Tähän hyvään valiokunnassa muutettuun lakiesitykseen jää toki edelleen puutteita. Yksi niistä on määräaikaisuus. Tämähän koskee aivan minimiaikaa. Toinen on se, että valiokunta ei löytänyt ratkaisua ohjausjärjestelmän kehittämiseksi nykyistä paremmaksi. Tulosohjaus on edelleen aivan liikaa sidottu määrällisiin tavoitteisiin. Sellaisia yliopistojen perustehtäviä, kuten esimerkiksi yliopistojen alueellinen vaikuttavuus, ei voida mitata. Ei myöskään tutkimuksen ja tutkintojen laatua palkita millään tavalla. Huomioon ei myöskään oteta riittävästi sitä, että yliopistojen tehtävä on edelleenkin kuitenkin ensisijaisesti huolehtia uuden tiedon tuottamisesta. Tällaisia merkittäviä kriteereitä voitaisiin liittää ohjausjärjestelmään. Ohjausjärjestelmää tulisi todella nopeasti monipuolistaa. Valiokunta ei myöskään ole löytänyt tasapainottamismekanismia niissä tapauksissa, joissa tavoitteet muuttuvat positiiviseen suuntaan.

Kun hallitus joutuu lähiaikoina joka tapauksessa miettimään uutta seuraavaa kehittämislakia, niin viimeistään siinä vaiheessa muun muassa näihin epäkohtiin tulee löytää ratkaisu.

[5] **Markku Markkula /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Puutun kahteen ed. Isohookana-Asunmaan esittämään näkemykseen.

Ensinnäkin hän kritisoidessaan toi esille, miten suurin osa yliopistojen henkilökunnasta on palkattu ulkopuolisella rahalla ja määräajaksi. Lisäksi kun hän kuvasi sitä, että projektiesityksiä, määrärahaesityksiä, tehdään sinne tänne, niin hän antoi kuvan, että jatkossa tämän merkittävän koulutuspoliittisen linjauksen seurauksena, joka tällä lailla tehdään, palattaisiin ikään kuin siihen eräänlaiseen staattiseen tilanteeseen.

Kyllä nämä määräaikaiset vakanssit tulevat edelleenkin säilymään. On tärkeääkin, että ne säilyvät. Erittäin monet niistä liittyvät kansainvälisiin projekteihin, projektiesityksiin, joita tehdään niin EU:lle kuin eri tahoille Suomessa. Tämä on osa yliopistolaitoksen dynamiikkaa. Se, mitä lakiesitys tietenkin tuo, on, että se tuottaa lisää joustavuutta yliopistoille, jotta ne voivat reagoida ja keskittyä omiin vahvuusalueisiinsa.

[6] **Tytti Isohookana-Asunmaa /kesk** (vastauspuheenvuoro): Puhemies! Missään tapauksessa en tarkoittanut staattisuuden lisääntymistä taikka siihen palaamista. Kun toin nämä esimerkit, niin tarkoitin nimenomaan perusopetusta. Ei voi olla oikein se, että perusopetuksen järjestämiseen, esimerkiksi uusien tutkimusalojen professuurien perustamiseen, tarvitaan ulkopuolinen rahoitus, kun julkinen valta ei kykene siihen.

Näin esimerkiksi Oulun yliopistossa on jouduttu tekemään. Siellä on ainakin 14 professuuria tällä hetkellä ulkopuolisen rahoituksen turvin. Kuitenkin yliopisto katsoo, että nämä alat ovat vakiintuvia aloja, uusia aloja, tulevaisuuden aloja, mutta kun julkinen valta ei ole antanut resursseja, niin niitä on täytynyt hankkia ulkopuolisilta tahoilta. Tätä kehitystä en missään tapauksessa pidä suotavana. Olen sitä mieltä, että julkisen vallan on ehdottomasti löydettävä perusopetukseen tulevaisuudessakin riittävät voimavarat.

[7] **Jukka Gustafsson /sd:** Arvoisa puhemies! Tyydyn tässä yhteydessä puhumaan paikaltani ja viittaamaan sivistysvaliokunnan puheenjohtajan ed. Drombergin käyttämään hyvään puheenvuoroon, jossa hän esitteli sivistysvaliokunnan kannanoton.

Haluan kuitenkin todeta, että sivistysvaliokunta osoitti tämänkin asian yhteydessä olevansa asiantuntijavaliokunta. Me aidosti kuuntelimme asiantuntijoita ja teimme myöskin osin sen tyyppisiä muutoksia, kuin asiantuntijakuulemisen ja valiokuntatyöskentelyn luonteeseenkin kuuluu. Allekirjoittaneen kohdalta, kun olin myös eduskuntatalon rappusilla ottamassa puolisen vuotta sitten vastaan opiskelijoiden mielenosoitusta ja totesin, että perusvoimavarojen korjaaminen on syytä ottaa eduskunnassa, sivistysvaliokunnassa ja myös eri eduskuntaryhmissä tosissaan, voin nyt hyvällä mielellä todeta, että olimme sanojemme mittaisia, yksi ja toinen, joka siellä rappusilla opiskelijoille vastasi.

Asiassa, jonka ed. Isohookana-Asunmaa otti esille, valiokunta päätyi siihen, että me palaamme tulosohjausjärjestelmään. Me emme pidä hyvänä sen niin vahvaa sitomista tutkintojen määrään, koska se ohjaa helposti määrälliseen ajatteluun. On syytä tuoda laajempia yhteiskunnallisia ja sivistyspoliittisia näkökulmia ja painotuksia resursointiin mukaan. Mutta mikä tärkeintä, me saamme tämän lain myötä voimavaraa merkittävästi lisää ja suomalainen yliopistolaitos voi jatkaa sitä arvokasta sivistystehtävää yhteiskunnan yhtenä keskeisimpänä moottorina, josta me saamme tälläkin hetkellä kohtuullisen hyvää yhteiskunnallista hyvinvointia kiittää.

[8] **Pia Viitanen /sd:** Arvoisa rouva puhemies! Tässä vaiheessa iltaa tyydyn itsekin niin sanottuun lyhyempään kaavaan, mutta varmuuden vuoksi kuitenkin tulin puhujakorokkeelle, jos pikkuisen sattuu menemään yli kahden minuutin.

Itse myös haluan todeta sen, mikä täällä on jo moneen kertaan todettu, että sivistysvaliokuntamme teki hyvää työtä tämän lain yhteydessä ja paransi sitä merkittäviltä osin. Tässähän on taustalla tosiaankin se, että jo useassa yhteydessä eduskunta, niin sivistysvaliokunta kuin koko eduskuntakin, on todella ilmaissut huolensa yliopistojen ja korkeakoulujen perusrahoituksen puolesta. Tästä on olemassa kirjauksia niin valiokunnan mietinnössä, hallitusohjelmassa kuin Kesu-suunnitelmassakin. Siinä suhteessa jo oikeastaan olemassa oleva tilanne vaati sen, että eduskunta tässäkin asiassa ottaa eduskunnalle kuuluvaa valtaa sen verran käsiinsä, että muuttaa esitystä parhaaksi katsomallaan tavalla.

Tämä huoli on ollut täysin aiheellinen. Kaikki tietävät, että yliopistojen perusrahoituksessa on ollut suuria ongelmia. Siitä on käyty hyvin paljon keskustelua. Ongelmat ovat sitten reaalimaailmassa tulleet todella esille siinä, että kun oppilailta vaaditaan, että heidän on hyvin nopeasti valmistuttava ja mahdollisimman tehokkaasti opiskeltava, niin samaan aikaan sitten kirjastoissa on saattanut olla ruuhkaa, tenttikirjoja ei ole saatu, luennot ovat massaluentoja, hyvä kun opetusta ja kursseja tarvittaessa ovat opiskelijat saaneet. Tässä suhteessa ongelmat ovat olleet todellakin todellisia.

Toki oli erittäin positiivista, että jokin aika sitten tulevaisuuspaketin yhteydessä korkeakoulun perusvoimavaroihin laitettiin lisää satsauksia, mutta kuten myös valiokunnassa useat asiantuntijat totesivat, se ei ollut riittävää, vaan myös tähän lakiin tarvittiin muutos. Olen erittäin iloinen siitä, että valiokunta hyvässä hengessä ensinnäkin muutti sanktiopykälän siihen suuntaan, kuin korkeakouluissa toivottiin, eli tarkastelujakso tutkintotavoitteiden saavuttamisesta pitenee vuodesta kolmeen vuoteen. Tämä oli todellakin myös asiantuntijoiden toive, ja sitä noudatettiin, mistä olen todella tyytyväinen.

Vielä isompi juttu tietenkin on voimaantulosäännöksen pykälämuutos, joka todellakin tarkoittaa sitä, että vuonna 2002 tutkintotavoitteita verrataankin vuoden 2000 tasoon. Se tarkoittaa myös rahallisia satsauksia lisää yliopistoille. Hieman alle miljardi on tämä summa, joka ensi vuonna raameihin toivottavasti on löydettävä lisää rahaa yliopistoille. Pidän kyllä tätä niin sanottuna kovana juttuna, mutta ihan oikeana ja täysin välttämättömänä monine niine perusteluineen, mitä täälläkin on monessa puheenvuorossa ennen omaanikin jo kerrottu.

Arvoisa puhemies! Valiokunnan mietinnössä on muutama hyvä kommentti jatkoevästystä ajatellen. Ensinnäkin toteamme siinä tämän ongelman, että tällä hetkellä varsinkin teknisellä sektorilla, mutta myös monessa muussa koulutuksessa, on niitä ongelmia, että opiskelijat ovat kovin kysyttyjä työelämään jo opintojen aikana. Toisaalta opiskelijat ovat myös pakotettujakin osallistumaan aika laajasti — ehkä laajemmin kuin ennen — työelämään opintojen aikana, mikä sitten toisaalta tekee sellaisen kierrereaktion, että samaan aikaan tutkinnot pitkittyvät tai jäävät jopa kesken ja näin ollen tutkintotavoitteita ei saavutettaisikaan.

Valiokunta ihan oikein toteaa mietinnössään, että tähän ongelmaan on jatkossa voitava jollakin tavalla puuttua ensinnäkin niin, että selkeytetään ja kehitetään korkeakoulujen ja työelämän välistä yhteistyötä, mutta myös kehittämällä opintososiaalisia etuuksia. Mielestäni tämä on tärkeä periaate. Olen sen usein ennenkin todennut. Kun esimerkiksi muutama päivä sitten, vai onko siitä jo viikkoja aikaa, tehtiin eduskunnassa hyvä uudistus, kun takaisinperintäsysteemiä opintososiaalisella puolella parannettiin, niin tässä yhteydessä, kun tätä selvitystyötä tehtiin, esitettiin myös monia muita kohennuksia ja parannuksia tähän järjestelmään. Olisi myös varmasti syytä näihin hallitusten esitystenkin muodossa palata ennen hallituskauden päättymistä.

Toinen asia, mitä pidin merkittävänä, on täälläkin jo moneen kertaan esiin tullut kirjaus, että edellytämme valiokunnassa, että tulosohjausjärjestelmää kehitetään ja arvioidaan sen valossa, että pelkkä määrällinen kriteeri ei voi olla ainoa ja paras kriteeri, vaan laatu pitää todellakin tätä päivää enemmän ottaa tulevaisuudessa ja jatkossa huomioon. Minä pidän hyvin tärkeänä sitä, että eduskunnasta lähtee tämän suuntainen henki eteenpäin. Olemme kyllä valiokunnassa puhuneetkin, että palaamme myös itse tähän asiaan ihan lähiaikoina ja tutustumme siihen entistä tarkemmin.

Arvoisa puhemies! Olen siis ylpeä valiokunnan mietinnöstä ja olen hyvin tyytyväinen siitä, että olemme saaneet muuttaa lakia tähän suuntaan. Varmasti viimeistään budjettineuvotteluissa seuraavan vuoden 2002 budjettiin kysytään, mistäs niitä rahoja etsitään tai muuta. Kyllä minä näkisin omana visionani sen, että kun nyt on paljon puhuttu tulevaisuuspaketeista, yksi sellainen on tehty, kun satsauksia koulutukseen ja osaamiseen tarvitaan, ja kun satsauksia koulutukseen ja osaamiseen esimerkiksi kaikkien muiden kuin korkeakoulujen osalta sisältyy jo päätöksiin yksikköhintojen tarkistamisesta, niin kyllä esimerkiksi tämän kaltaisen rahoituksen tuomista ihan tulevaisuussatsauksena vaikka raamiin lisäyksenä minä pitäisin varsin suotavana ja varsin mahdollisena myöskin jatkossa.

Näillä puheilla, arvoisa puhemies, pidän erittäin hyvänä valiokunnan mietintöä.

[9] **Leena Rauhala /skl:** Arvoisa rouva puhemies! Haluan aluksi yhtyä edellä sivistysvaliokunnan jäsenien esille tuomaan ajatukseen siitä, mitä sivistysvaliokunnassa tämän prosessin aikana, kun lakiesitystä käsiteltiin, yhdessä koettiin. Voi sanoa, että todella oli yhteistä tahtoa saada tästä lakiesityksestä sellainen, että se palvelee yliopistokehitystä, korkeakoulukehitystä, niin kuin voi sanoa, kun korkeakoululaitoksen kehittämislaista on kysymys. Asiantuntijoitten esille nostattamat asiat haluttiin kuulla ja todella suhteellisen kattavasti ottaa mukaan valiokunnan mietintöön.

Mielestäni perusteeksi hallituksen esityksen arvioimisessa on erityisesti nostettava se, että perusrahoitus on selkeästi jäänyt jälkeen yliopiston toiminnan tukimuotona. Uudet rahoituskeinot, joita vuosien aikana on tullut, ovat korvanneet vain osittain jälkeenjääneisyyttä. On todettava, että nykyisessä hallitusohjelmassa on hyvin mainittu, että edellytetään yliopistojen perusvoimavarojen turvaamista ja perusvoimavarojen kehitys turvataan myös vuoden 2000 jälkeen lainsäädännöllä, ja siitä on nyt kysymys. Myös eduskunta hyväksyessään vuoden 2000 talousarvion edellytti, että yliopistojen perusvoimavarojen vaje korjataan kuluvalla vaalikaudella, ja sitä ollaan tekemässä.

Sivistysvaliokunnassa asiantuntijakuulemisen yhteydessä ja muutenkin esille on tullut selkeästi se, että yliopistoille tänä päivänä on asetettu ja edelleen ollaan asettamassa entistä korkeampia tavoitteita sekä määrällisesti että laadullisesti. Nämä edellyttävät, että oikeat tukimuodot niihin löytyvät.

Valiokunta todella painokkaasti näki sen, että voimavaratason haasteeseen on nyt vastattava. Niinpä on erittäin hyvä, että valiokunta sai aikaan tämän, että ehdotetaan voimaantulosäännökseen muutosta, joka lisää yliopistojen määrärahoja suhteellisen hyvin. Nykyisestä toiminnasta tiedämme myös sen, että yliopistojen ulkopuolinen rahoitus on merkittävä ensinnäkin, sitä on suhteellisen paljon, mutta se voi merkitä sitä, että se ikään kuin vie rahoja yliopiston perusvoimavaroista eli, voi sanoa, vie voimavaroja yliopiston toiminnasta niiden opettajien toimintana, jotka työskentelevät ulkopuolisen rahoituksen turvin. Tiedämme samalla, että ulkopuolinen rahoitus on nykytilanteessa aivan välttämätön tapa kehittää tutkimus- ja koulutusohjelmia, mutta niin kuin valiokunta on kiinnittänyt huomiota, on kehitettävä oikeaa rahoitusrakennetta yliopistokoulutukseen ja korkeakoulutukseen.

Yliopistolain 6 §:n ja 8 §:n mukaan yliopiston opetus on julkista ja korkeakoulututkintoon johtava opetus on opiskelijalle maksutonta. Nämä pykälät tukevat sitä ajatusta, että työlle on taattava riittävä, nimenomaan julkinen rahoitus. Ed. M. Pietikäinen jo toi hyvin esille eri asiantuntijoitten lausunnot siitä, miten yliopistoissa ongelmalliseksi koetaan tulosohjausjärjestelmä, jossa sanktiot tulevat tulostavoitteitten, tutkintotavoitteitten, perusteella. Niinpä yliopiston asiantuntijat toivoivatkin sanktiopykälän poistamista, ja tätä asiaahan hyvin valiokunnassa muutettiin.

Tiedämme, että yliopiston sisällä on paineita sinänsä eri tehtävien suhteen. Rahojen turvaamiseksi on paineita tohtorintutkintojen määrän nostamiseen, ja kuitenkin yliopistojen kehityksessä on huomioitava laajasti ja monipuolisesti sen koko yhteiskunnallinen koulutustehtävä. Yliopistolain mukaan yliopistojen perustehtäväksi määritellään vapaan tutkimuksen ja tieteellisen ja taiteellisen sivistyksen edistäminen sekä ylimmän opetuksen antaminen.

Valiokunnan mietinnössä kiinnitetäänkin huomiota siihen, että panostusta lisätään, jotta toiminnalla voidaan vahvistaa sitä henkistä ja kulttuurista kasvua, mitä myös yliopistolaki edellyttää. Yliopistojen tehtävä edellisten lisäksi on myös kasvattaa nuorisoa palvelemaan isänmaata ja ihmiskuntaa. Nämä ylevät, hyvät tavoitteet tarvitsevat tukea perusrahoituksenkin muodossa. Tiedämme koko koulutusjärjestelmän olevan ja olleen jo pitkään monenlaisessa muutoksessa. Siitä sinänsä seuraa monenlaisia uusia toimintoja yliopistojen sisälle, mutta ennen kaikkea, niin kuin ed. Isohookana-Asunmaa korosti, tarvitaan opettajankoulutusta. Opettajankoulutuksen kehittäminen, jos mikä, tulisi nostaa painopistealueeksi ja siihen kohdentaa resursseja.

Verrattaessa määrärahojen kokonaiskehitystä toiminnan laajenemiseen voidaan kaikilla indikaattoreilla todeta yliopistojen aleneva määrärahakehitys. 1990-luvulla tapahtui muun muassa yliopistoissa henkilöstön vähentämistä, kirjastoja laitehankintoja jouduttiin vähentämään. Samanaikaisesti edellytetään ja tavoitteeksi on asetettu myös hallituksen taholta, että Suomi kehittyisi vahvaksi tietoyhteiskuntamaaksi. Tämä edellyttää monipuolista ja tieteellisestikin vahvaa kehitystä, jolla saadaan ei pelkästään erilaisten laitteitten mutta myös tieteellisen tutkimuksen myötä tavoite toteutettua. Teknologisen kehityksen nopeudesta aiheutuvan erilaisten välineistö- ja tietoliikenneverkkojen uusiutumisvauhdin tiedämme olevan kovan.

Tarvitsemme myös mediakulttuurin, tietotekniikan sisältötuotantoa. Sisältötuotannon kehittämisestä olemme paljon puhuneet sivistysvaliokunnassa. Sen laadukasta kehittämistä peräänkuulutamme. Se, jos mikä, edellyttää perusrahoitusta. Se mielestäni ei voi olla niin kuin tällä hetkellä jonkin verran tai ehkä aika paljonkin ulkopuolisen rahoituksen varassa. Näen, että sisältötuotannon kehittäminen ei saa olla vahvasti vain ulkopuolisen rahoituksen varassa.

Sivistysvaliokunnassa kuuntelimme professori Tapio Varista, joka on mediakulttuurin ja viestintäkasvatuksen alan asiantuntija. Hän totesi yliopistojen perusrahoituksesta, että sitä ja erityisesti yliopistojen roolia mediakulttuurin sisältötuotannon kehittämisessä tulisi vahvistaa. Hän arvioi, että sinänsä perusvalmiudet yliopistoissa ovat jo olemassa, emme tarvitse uusia rakenteita ja uusia resursointeja sen toteuttamiseen, vaan käytettäisiin yliopistoissa, joissa on tähän liittyvää tutkimusta.

Ed. Isohookana-Asunmaa toi hyvin esille myös asian, mikä sivistysvaliokunnassa nousi esille, eli opiskelijoiden ohjauksen ja motivoin-

nin ja sen vahvistamisen, että yliopistot eivät ole vain tutkimusyksikköjä, vaan yliopistoissa toteutetaan korkealaatuista opetusta. Se edellyttää nimenomaan pienempiä ryhmiä mutta myös opettajan aikaa. Näin ollen perusrahoituksen myötä on kohdennettava kysymys myös siihen, että ei kehitetä pelkästään välineistöä vaan yliopistoissa tuetaan opettajien, lehtoreitten ja koko henkilökunnan laatua ja ajan tasalla pysymistä.

Arvoisa rouva puhemies! Vielä lopuksi: Hallituksen esityksen tavoitteissa esitetään mielestäni hyvin, että yliopistolla tulee olla valmiutta muuttaa profiloitumista ja painopistealueita, mitä yhteiskunta siltä edellyttää. Näin yliopiston rooli työelämän ja yhteiskunnan kehittäjänä vahvistuu. Näen, että se tavoite, että yliopisto vahvistaa työelämää ja on sen kehittäjä, tarkoittaa erityisesti sitä, että tulosjärjestelmässä ei pidä olla kysymys pelkästään tohtorintutkinnoista ja maisterintutkinnoista, niitten määrästä, joiden mukaan rahoitus tulee, vaan että siihen, millä tavalla rahoitus määräytyy, tulisi ottaa mukaan se koko toiminta, niin täydennyskoulutus kuin koko opetustoiminta, mitä yliopistossa toteutetaan.

Sivistysvaliokunnan mietintöön on helppo yhtyä ja olla siinä mukana. Tähän on liitetty myös neljän allekirjoittajan vastalause, jossa itse olen mukana allekirjoittajana. Tämän korostus on lähinnä ensi vuoden eli vuoden 2001 rahoituksen perusturvaaminen.

[10] **Inkeri Kerola /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Ensinnäkin olisin toivonut, että puheenvuoroja olisivat käyttäneet etupäässä muut kuin oman valiokuntamme jäsenet, koska näyttää siltä, että oma valiokuntamme toistamiseen keskustelee näistä samoista asioista, joista keskustelimme valiokunnassa. Ihan hyvä näinkin. (Ed. Tiuri: Olen tulossa!) — Hyvä, kiitän ed. Tiuria jo etukäteen. Huomasin, että myös ed. Eero Akaan-Penttilä täällä näkyy puhujalistassa olevan Lauri Oinosesta puhumattakaan. Siihen olen erittäin tyytyväinen, että täällä on muitakin kiinnostuneita kuuntelemaan yliopistojen rahoituksesta, koska siitä me kaikki tunnemme tänä päivänä erikoista huolta.

Haluan myös kiittää valiokuntamme puheenjohtajaa asian ryhdikkäästä viemisestä eteenpäin ja meitä kaikkia siitä yhteistyöstä, jonka avulla tämän mietinnön saimme aikaan. Mielestäni se on erinomainen lukuun ottamatta rahoituspuolta ja erikoisesti siihen haluankin nyt keskittyä, että saisimme vähän sytykkeitä tulevien vuosien budjetin laatimiseen.

Käsittelyssä oleva hallituksen esitys korkeakoulujen kehittämislaiksi, jolla pyritään turvaamaan henkilökunnan palkkataso, yleisen kustannustason, muun muassa vuokratason, muutokset sekä yliopistoille asetettujen tutkintotavoitteiden huomioiminen yliopistojen toimintamäärärahoja mitoitettaessa, kuulostaa hyvältä, mutta toisaalta on ihmeteltävä, emmekö kykene budjetissa vuosittain yliopistojen asemaa turvaamaan ilman erillistä lakia. Mielestäni suhdannevaihteluiden muutokset ovat viimeisin keino turvautua koulutusmäärärahojen säätelyyn semminkin, kun koko Suomi briljeeraa tasokkaan koulutuksen näkymisellä tämän päivän menestystarinoissa. Emme kai tarvitse enempää esimerkkejä. Tosin tämän ihmettelyn ymmärtää lukiessaan budjettikirjaa, jossa valtion palkkamenoerää ei ole nytkään huomioitu. Tämä puoltaa yliopistojen kohdalla erillistä lakia.

Yliopistolain 6 ja 8 §:n vaatimukset yliopiston opetuksen julkisuudesta sekä korkeakoulututkintoihin johtavan opetuksen maksuttomuudesta on taattava julkisin varoin. Yliopistojen rahoituksen tulee säilyä vuosittain vakaana toiminnan jatkuvuuden ylläpitämiseksi.

Toinen kritiikin aihe yliopistojen rahoituksessa ovat niin kutsutut sisäiset vuokrat yliopistoilla, joiden on 7 prosentin tuottotavoitteella kierrätettävä vuokrakustannuksiaan niiden päätyessä lopulta taas valtion kassaan, mistä ne ovat budjettivaroina lähteneet. Tämä on mielestäni hyvin erikoista. Epäkohtana tässä on se, etteivät perusmäärärahat suinkaan riitä tilakustannusten käyttömenoihin tällä hetkellä, vaan rahoitusvajetta syntyy sitä kautta lisää ja lisää.

Kolmas tutkistelun paikka ovat tavoitteiden määrittelyt. Vapaassa sivistystyössä on aiheellista asettaa ensisijaiseksi tavoitteeksi määrällinen tavoitetaso, mutta yliopistoelämässä on erittäin tarkasti säädeltävä tutkintotavoitteiden määrää. Laadun on kuljettava johtotähtenä koko yliopisto-opetuksen ajan.

Arvoisa puhemies! On huolehdittava siitä, että rahoituksen volyymin määräytymisestä ei aiheudu kaksinkertaista rangaistusjärjestelmää. Siksi mahdollinen tavoitteen alitusta koskeva sanktiointi, jos sitä yleensä tarvitaankaan, tulisi ajoittaa aikaisintaan samaan vuoteen, jolloin ensimmäinen mahdollinen tavoitteisiin perustuva määrärahojen lisäyskin voisi tapahtua. Vain näin saa-

daan yliopistoille turvattua riittävät toimintaedellytykset saavuttaa ne määrälliset ja laadulliset tavoitteet, jotka niille on asetettu sekä hallitusohjelmassa, Koulutuksen ja yliopistoissa harjoitettavan tutkimuksen kehittämissuunnitelmassa vuosille 1999—2004 että vuotta 2001 koskevassa esityksessä valtion talousarvioksi.

Yllättävän käänteen rahoitusongelmien kanssa painiskeleva opetusministerimme aiheutti viime viikolla ilmoittaessaan henkilökohtaisesti, että ammattikorkeakouluille jatkotutkintoineen kyllä löytyy varmasti rahaa. Tästä olin erittäin ihmeissäni. Nimittäin yliopistoista ei siinä vaiheessa keskusteltu. Onko meillä koulutusväyliä, jotka eivät ole ministeriömme suosiossa kuten toiset, vai ovatko painotukset hallitusohjelmasta ja kehittämissuunnitelmasta vuoteen 2004 jollakin tavoin muuttuneet, ilman että siitä tietää sivistysvaliokunta eduskunnasta puhumattakaan? Ovatko nyt tärkeimpiä tutkinnot, eivät opintoviikot? Näyttävätkö keskiarvoprosentit todellisen tilanteen? Oecd:n tilastot antavat näihin kysymyksiin erinomaisia vastauksia.

Keskustan valiokuntaryhmä lisättynä kristillisten edustajalla päätyi vastalauseen mukaiseen kannanottoon siksi, että mielestämme vuoden 2001 rahoitusvaje ei huomioi tutkintotavoitteistoa riittävästi. Erikoista on myös se, että rahallisesti vajaakäyttöinen vuosi jää edelleen osaltaan tutkintotavoitteiston pohjaksi.

Kun koko ajan keskustelussa ilmenee epäselvyyttä siitä, ovatko yliopistot saaneet liikaa vai liian vähän rahaa, on syytä täsmentää, että maamme yliopistoverkko kasvavine uusine tutkimus- ja tieteenaloineen tarvitsee entistä enemmän julkista rahoitusta. Ulkopuolisen rahan metsästys ei saa tulla yliopistojen pääelinkeinoksi, kuten valtion signaali näyttää nyt olevan. Tarvitsemme yliopistolaitoksemme koko henkilökunnan panoksen koulutuksemme ja sivistyksemme turvaamiseen sekä yliopiston kehittämistyöhön. Selkeät laskelmat, moneen kertaan toistetut, osoittavat tämänhetkisen tarpeen olevan miljardin luokkaa vuodessa. Kuinka voimme siis keskustella uusien yliopistoyksiköiden perustamisesta, kun rahoitus ontuu jo olemassa olevissa yliopistoissa? Sen lisäksi meidän on päättäjinä kannettava vastuumme myös yliopistojen alueellisesta kehittämistehtävästä, joka ei suinkaan onnistu resursseitta sekään.

Arvoisa puhemies! Sivistysvaliokunnan tekemä erinomainen muutos lakiin ja määrärahalisäys tulevina vuosina antavat uskoa tulevaisuuteen mutta samalla haastavat meidät päättäjät, erikoisesti istuvan hallituksen, priorisoimaan koulutusta muihin sektoreihin verrattuna. Ylitäydet, opiskelijoita täyteen sullotut luentosalit eivät tuo tehoa, joihin tutkintotavoitteilla pyritään.

11 **Markku Markkula /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kerola ihannoi vastalausetta, mutta vastalauseessa on kyllä kaksi erittäin karkeata ja pahaa virhettä.

Ensinnäkin tässä todetaan, että yliopistojen perusvoimavarojen vajetta ei korjattaisi tällä vaalikaudella. Tähänhän nimenomaan tämä lakiehdotus johtaa eli tämä korjataan. Ainoa uhka tietenkin on, jos sosialidemokraatit antavat myöten keskustan punamultakosiskeluille ja eduskunta hajotetaan ennen vuotta 2002, mutta 2002 on normaalissa järjestyksessä tätä vaalikautta.

Toinen virhe on opiskelijoiden kannalta todella raju keskustan linjaus eli että vuonna 2001 ei saisi syntyä niin paljon tutkintoja kuin nyt tavoitellaan. Näitä suorittavat opiskelijat ovat kaikki yliopistoissa opintojensa loppuvaiheessa. Annettakoon heidän opiskella lakiehdotuksen ja voimassa olevan budjetin mukaisesti ja suorittaa tutkintonsa.

Puhemies: Sivistysvaliokunta näyttää jatkavan keskustelua vielä salissakin. Vastauspuheenvuoro, ed. Kerola.

12 **Inkeri Kerola /kesk** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tietenkin vastalausetta voi tulkita kuten jokainen haluaa, mutta varmaan ed. Markkula meidän käymämme keskustelun perusteella oivalsi ja ymmärsi sen, että olemme nimenomaan huolestuneita ensi vuodesta ja siitä, kuinka silloin suoritettuja tutkintotavoitteita ja vajaalla määrärahalla suoritettuja tutkintotavoitteita verrataan tuleviin vuosiin.

Puhemies: Ed. Karpela voinee vastata puheenvuorossaan, joka on varsin pian. Listalla on 30 asiaa, kunnioitetut kansanedustajat.

13 **Irja Tulonen /kok:** Arvoisa puhemies! Elämme yhteiskunnassa, jossa tiedon ja osaamisen merkitys todella korostuu. Tieto ja osaaminen ovat talouskasvua, työllisyyttä ja hyvinvointia luovia tekijöitä. Pääomat ja investoinnit koh-

distuvat sinne, missä on osaamista ja missä on myös osaavaa työvoimaa.

Tutkimus- ja kehityspanokset lisääntyvät ja hyvin koulutettu työvoima on kriittinen tekijä ja kilpailukyvyn edellytys. Tästä syystä myöskin yliopistojen rooli ja merkitys yhteiskunnassa entisestään kasvaa, minkä tulisi näkyä myös niiden voimavarojen lisäyksenä. Voimavarojen lisäksi tulisi miettiä, millä tavalla tulevaisuudessa yliopistoja kehitetään. Tyydymmekö vain määrälliseen kehittämiseen, josta tulee rahaa, vai tuommeko voimakkaasti rinnalle sen laadullisen tavoitteen, jota sivistysvaliokunta peräsi, kun kehittämislakia käsittelimme?

Sivistysvaliokunta on todella muuttanut hallituksen esitystä, jotta tämä paljon puhuttu yliopistojen perusrahoitus pystyttäisiin tulevina vuosina turvaamaan. Keskustelu valiokunnassa, niin kuin puheenjohtajamme Kaarina Dromberg esitti, oli hyvin rakentavaa. Tietysti voi sanoa, että kun hallituspuolueiden jäsenet muuttavat hallituksen esitystä, niin eihän sitä uroteoksi voi sanoa, mutta vastuulliseksi toiminnaksi, jollaisena tämän lainmuutoksen itse olen ajatellut ja näin asiaa ajattelen.

Yliopistojen toimintaedellytyksiä kannattaa tarkastella tutkintojen laskennallista hintaa mittarina käyttäen, toisin sanoen, paljonko yliopistolle maksaa yhden tutkinnon suorittaminen. Yliopistot saavat rahoituksensa sen perusteella, kuinka monta tutkintoa niissä vuosittain sovitaan suoritettavaksi. Myös lopullinen suoritettujen tutkintojen määrä vaikuttaa tähän rahoitukseen. Viimeisten 15 vuoden aikana yhtä opettajaa kohti suoritettujen perustutkintojen määrä on lähes kaksinkertaistunut ja tohtorintutkintojen määrä yli kolminkertaistunut.

Kehittämislaki ilman lisärahoitusta olisi tarkoittanut tutkintotoimintojen alennusmyyntiä, koska samalla rahalla pitäisi tuottaa entistä suurempi määrä tutkintoja. Tutkintojen hinta laskisi tällöin jo noin 15 prosenttia nykyisestä tasostaan, ja nykytasokin valitettavasti on sentään Oecd-maiden keskitason alapuolella.

Tutkintotavoitteiden huima kasvu nykyisellä rahoitustasolla tarkoittaisi vähän alle yhtä miljardia markkaa lisärahoitusta. Mikäli suomalaisen yliopistokoulutuksen laatua ei haluta vaarantaa, täytyy toimia niin, että rahoitusta pitää saada lisää ja määrällisten tavoitteiden lisäksi myöskin laadullisia tavoitteita korostaa. Jos sivistysvaliokunnassa ei olisi tehty kehittämislain muutosta, olisi täytynyt ilmeisesti vähentää korkeakouluopiskelijoiden määrää tulevaisuudessa, mutta mitä olisi tapahtunut niille opiskelijoille, jotka ovat jo sisällä ja otettu sisään?

Tulevaisuuspakettia paljon olennaisempi yliopistojen rahoituksen tulevaisuuden kannalta on todella kehittämislaki, jota nyt tänään täällä käsitellään. Se tulee todella määrittelemään yliopistojen määrärahatason hyvin selkeästi. Lain perusidea on todella yksinkertainen, erittäin tarpeellinen ja kannatettava. Sen mukaan yliopistojen määrärahoja kasvatetaan palkkakustannusten kasvaessa ja aina, kun tutkintotavoitteita ja opiskelijamääriä kasvatetaan.

Arvoisa puhemies! Yliopistojen perusresurssien kannalta huolestuttavaa ja perusteetonta oli se, että tutkintotavoitteissa tapahtuvat muutokset otettaisiin huomioon vasta mitoitettaessa määrärahoja vuodelle 2002. Tämä herätti sivistysvaliokunnan, ja niin teimme muutoksen. Huomattava lisäys, noin 25 prosenttia, tutkintotavoitteissa tapahtuisi kuitenkin jo vuonna 2001 eli ensi vuonna. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että vuonna 2001 syntyisi yliopistojen rahoitukseen lisävaje, joka olisi tavalla tai toisella täytettävä perusrahoituksen ajan tasalle saattamiseksi. Mikäli tutkintotavoitteiden muutokset otetaan huomioon vasta vuonna 2002, myös tutkintotavoitteiden lisäys on ajoitettava vuodelle 2002. Tästä johtuen sivistysvaliokunta muutti — yksimielisesti, ymmärrän — voimaantulosäädöksiä. Mielestämme olemme tehneet yliopistolaitokselle ja korkeakouluille tässä maassa tulevaisuuden.

[14] **Irina Krohn /vihr:** Arvoisa puhemies! Haluan ensiksi kiittää valiokunnan puheenjohtajaa Kaarina Drombergiä hyvästä puheenjohtajuudesta. On ollut tunne, että todella on sivistysvaliokunnassa. Olemme sekä muodollisesti että sisällöllisesti olleet mielestäni nimemme arvoisia. Se tuottaa työn iloa. Kiitoksia siitä!

Kehittämislain yhteydessä on hyvin syvällisesti katsottu, mitä yliopistot meille suomalaisille merkitsevät. Tiivistetysti voi sanoa, että ne merkitsevät meille hyvin paljon. Tällä hetkellä julkinen valta ei kanna sitä rahoitusvastuuta, mikä tästä merkityksestä seuraisi. Aivan tämmöisiä ei ehkä heikkoja signaaleja vaan merkkejä yliopistolaitoksen ahdingosta tulee sen kaltaisissa asioissa, että yhä suurempi osa työsuhteista on määräaikaisia. Sanonta yliopistolaitoksesta tieteen ja taiteen ylimpänä vaalijana ja tyyssijana

ei enää välttämättä pidä paikkaansa. Se on työpaikka siinä kuin muutkin. Usein yliopisto ei tällä hetkellä anna parhaita olosuhteita korkeimman tutkimuksen tekemiselle. Se on mielestäni puute.

Toinen seikka on ollut, että yhä suurempi osa professoreiden ja muiden tutkijoiden ajasta menee apurahahakemusten täyttämiseen ja ulkopuolisen rahoituksen hankkiminen on keskeinen osa työtä. Tämä ei myöskään mielestäni ole tarkoituksenmukaista lahjakkuuksien käyttöä. Ulkopuolisen rahoituksen osuuden merkittävyys tulee myös ilmi siinä, että yhä suurempi osa opinnäytteistä julistetaan salaiseksi. Yliopisto ei ole aina voinut vaalia edes perustehtäväänsä, tuottaa julkista tietoa, kun se on halunnut tarjota opiskelijoilleen mahdollisuuden valmistua ja tehdä tätä tutkimustansa. Siitä syystä valiokunnan yksimielisesti muuttama hallituksen esitys sisältää sen ainoan konkreettisen ratkaisun, mitä me tässä voimme tarjota, eli rahaa, koska yliopistolaitos on autonominen.

Haluaisin korostaa vielä yliopistolaitoksen monipuolisuuden merkitystä. Panin mielenkiinnolla merkille kollegani Martti Tiurin syntymäpäivähaastattelun, missä hän kertoi radioteknologian tai tavallaan Nokian nousun historiasta, kuinka vuosikymmeniä sitten innokkaiden alan harrastajien radioaaltosuuntautuneisuus tai suuntautuminen radioteknologiaan on luonut pohjan sille, mikä meidän kansantalouttamme tällä hetkellä vetää. Haluaisin tällä korostaa sitä, että me emme vielä tiedä, mitkä ovat ne siemenperunat, mitkä yliopistoon on kansantalouden näkökulmasta pantu kasvamaan. Siitä syystä hyvin laajapohjainen yliopistolaitos myös aivan tuottavuusnäkökulmasta on erittäin tärkeä.

Toisaalta yliopistojen perinteinen sivistystehtävä on yhä tärkeämpi monimutkaistuvassa maailmassa, missä yhä enemmän arvoristiriitoja on ympärillämme. Konkreettinen esimerkki on tänäänkin täällä käsitelty laki ihmiskudosten ja -alkioiden ja muiden tutkimuskäytöstä. Toisin sanoen uusi bioteknologia panee meidät vakavien eettisten haasteiden eteen. Tästä syystä esimerkiksi filosofisten ja humanististen aineiden opetus on aivan keskeistä. Minun pelkoni on se, että jos ei kansalaisyhteiskunta käy avointa arvokeskustelua tieteen uusista mahdollisuuksista, pahimmassa tapauksessa tulee vastaiskuja ja tietämättömyyttämme torjumme sellaisia tieteen tarjoamia uusia keinoja, joita olisikin syytä käyttää. Eli yliopistojen laaja sisältö on ikään kuin henkivakuutus sitä vastaan, että ihmisyhteisö muuttuvissa olosuhteissa osaa löytää sen tärkeän ratkaisun.

Sitten ihan konkreettiseen asiaan vielä: Tämä laki turvaa hyvin henkilöstökulut ja nämä mutta jättää huomiotta kiinteistökustannusten nousun. Monet korkeakoulut, varsinkin taidekorkeakoulut, toimivat kalliisti saneeratuissa vuokrakiinteistöissä ja vuokramenojen osuus budjeteista on yli kolmannes, Teatterikorkeakoululla 37 ja Kuvataideakatemialla 36 prosenttia. Ehkä kaunis ajatus on ollut se, että sitten, kun kustannukset nousevat, tiloja vähennetään, mutta se ei välttämättä ole tarkoituksenmukaista, kun ne on nimenomaan korkeakoulun toimintoja varten kalliisti saneerattu. Tässä voi olla tulevan ongelman ydin, että jos vuokrataso nousee, korkeakoulun resurssit menevät vuokrakustannuksen nousuun.

Itse olen varma, että meidän pitää yliopistolaitosta miettiä vielä syvällisesti. Tuntuu, että viime vuosina paino on ollut ammattikorkeakoulupuolella ja tietynlainen volyymiajattelu on levinnyt myös yliopistoihin. Voi olla, että tämä on oikein, mutta itse näen, että ehkä pitäisi pohtia myös sitä, pitäisikö tulevaisuudessa yliopistosta yhä enemmän valmistua tohtoreita ja peruskoulutuksen, maisterikoulutuksen, vähentyä tai tavallaan yhä suuremman osan maistereista mennä todella tieteenteon ytimeen. Luulen, että ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rinnakkaiselon kaikkia ulottuvuuksia ei ole aivan loppuun saakka käsitelty.

[15] **Martti Tiuri /kok:** Arvoisa puhemies! Taidan olla ensimmäinen, joka on sivistysvaliokunnan ulkopuolelta puhumassa. Muistaakseni kansanedustaja Tulonen sanoi, ettei sivistysvaliokunnan mietintöä voi ihan uroteoksi nimittää, mutta kyllä tässä kuitenkin on kysymys uroteosta, kun sivistysvaliokunta on selvästi ilmaissut, että yliopistoihin on saatava varoja, niin että ne pystyvät vastaamaan niistä vaatimuksista, mitä tietoyhteiskunta asettaa. Hallituksen esitys oli niin epäselvä, ettei siitä voinut päätellä, onko rahaa tulossa niin kuin tarvittaisiin, mutta sivistysvaliokunta on nyt selvästi lausunut sen. Tässä ei enää tarvitse ihmetellä, mistä on kysymys, vaan korkeakoulut tulevat saamaan lisää varoja vuonna 2002. — Tässä tulee kurkku käheäksi, kun olen ollut pitkään lentokoneessa. Tulin tänne kii-

reesti, kun huomasin, että täällä puhutaan tärkeistä asioista.

Suomen tulevaisuus on kyllä kiinni siitä, miten meidän yliopistomme pystyvät toimimaan. Olen ihmetellyt, ettei sitä ole kunnolla otettu tähän mennessä huomioon. Esimerkiksi ala, jonka tunnen, sähkö- ja elektroniikkateollisuus sekä tietotekniikkateollisuus, kasvaa nykyään 20—30 miljardia markkaa vuodessa ja vaatii jatkuvasti hyvin koulutettuja ja päteviä diplomi-insinöörejä ja tohtoreita ja muittenkin alojen väkeä, jotta pärjättäisiin. Ei millään voi ajatella, että Suomi olisi sellainen maa, jossa koulutetaan päteviä ihmisiä huomattavasti halvemmalla kuin muissa maissa. Vaikka meillä varmaan lahjakkaita nuoria on paljon, niin kyllä se kuitenkin lopulta on kiinni myös siitä, että heillä on riittävän pätevät opettajat ja riittävän hyvä infrastruktuuri yliopistoissa.

Ihmettelen, kun olen katsellut opetusministeriön kaavailuja siitä — ja ilmeisesti tällä hetkellä tämä on käytössäkin — miten eri tieteenalojen kustannuksia lasketaan. Luonnontieteet ja tekniikka ovat siellä painokertoimella 1,75, kun esimerkiksi lääketieteen kerroin on 3,25 ja kasvatustieteen 1,5. Jos näillä kertoimilla pitäisi myöskin huolehtia siitä, että opetus- ja tutkimuslaboratoriot ovat ajan tasalla ja niissä on henkilökuntaa riittävästi, niin tuo kerroin on aika lailla pielessä. Kyllä sen pitää ehdottomasti olla yli 3 myös luonnontieteen ja tekniikan alalla. Käytännössä se näkyy verrattaessa esimerkiksi Kungliga tekniska högskolanin ja Teknillisen korkeakoulun budjettirahoitusta: Tukholmassa se on tasan kaksinkertainen virallisen kurssin mukaan laskettuna. Jos tämä kerroin saadaan meillä nostetuksi järkeväksi, päästään lähemmäksi sitä. Suomi on nimittäin valinnut alat, jotka ovat erikoisen kalliita. Eivät elekroniikka, biotekniikka ja vastaavat ole sellaisia, joissa pärjätään ulkomaisten yliopistojen keskimääräisellä rahoituksella, koska alat ovat erittäin kalliita ja vaativat hyvin kalliita laitteita ja paljon väkeä, myöskin päteviä opettajia, ja kilpailijana on teollisuus. Teollisuus maksaa hyviä palkkoja, ja professoreita saadaan vain sillä edellytyksellä, että korkeakoulussa voi myös tehdä mielenkiintoista tutkimusta. Jos tutkimusedellytyksistä ei huolehdita, emme myöskään saa enää päteviä professoreita ja silloin käy huonosti.

Tässä onkin nyt murheena se, kun vuosi 2002 on turvattu, miten turvataan ensi vuosi, koska tällä hetkellä tilanne on aika epätoivoinen esimerkiksi tietoteollisuuden, tietotekniikan, tietoliikennetekniikan, elektroniikan alalla, kun opiskelijamäärää on jo lisätty ja varat eivät ole vastaavasti nousseet. Jopa opettajia on niin vähän, että niin suuria kursseja tarvittaisiin, etteivät opiskelijat enää mahdu luentosaleihin Otaniemessä. Tarvittaisiin ehdottomasti rinnakkaisopetusta, niin että voitaisiin kohtuullisia opiskelijamääriä kerrallaan kouluttaa, ja myös riittävästi assistentteja, niin että harjoitusryhmät voivat olla riittävän pieniä. Jollakin lailla ensi vuoden budjettiin on saatava lisää varoja, joko sitten erikoislisä lisätulevaisuuspaketin muodossa tai sitten hyväksymällä se aloite, jonka olen tehnyt ja johon useat ovat yhtyneet, että ainakin teknillisten korkeakoulujen ja tiedekuntien varoja ensi vuonna lisättäisiin 100 miljoonalla markalla. Kaiken kaikkiaan, jos tapahtuu hyvin suuri hyppy määrärahoissa ensi vuodesta seuraavaan vuoteen, se ei varmaan ole kovin hyvä, vaan pitäisi päästä tasaiseen siirtymään.

Sitten on vielä eräs asia, joka voisi vaatia parannuksia. — Kiitos. Huomaan, että täällä kyllä näyttää olevan tämän puhujapöntön vieressäkin lasi, mutta kiitos tästä, että kurkku vähän selviää. — Korkeakoulujen hallintohan on tässä muutama vuosi sitten uusittu hyvin demokraattiseksi, ja tuntuu siltä, että se ei enää oikein nykyaikaan sovi. Korkeakoulujen pitäisi olla huomattavan itsenäisiä ja aktiivisia. Kun korkeakoulun hallinto nykyään tahtoo olla sellainen, että siellä eturyhmät hallitsevat, siis siellä on henkilökunnan edustajia, opiskelijoiden edustaja ja opettajien edustaja, niin sillä tavalla ei välttämättä korkeakoulun varsinainen tehtävä ja sen etu tule kunnolla hoidetuksi, vaan tämä hallinto voi johtaa siihen, että rahat menevätkin enemmän siihen, että siellä voi mukavasti elää. Sekin on varmaan ihan hyvä, mutta kyllä korkeakoulun varsinainen tehtävä on saada mahdollisimman päteviä ihmisiä Suomeen. Toivon, että tätä korkeakoulun hallintoasiaa ruvetaan miettimään; kun korkeakoulut saavat lisää rahaa, se raha tulee paremmin käytetyksi, jos hallintokin on parempi.

Voisin vielä lopuksi todeta, että kun korkeakoulut vähitellen uudistuvat, niin kyllä meillä varmaan tuo peruskoulukin tarvitsisi uudistusta, kun maailma on muuttunut. On puhuttu siitä, että korkeakoulujen sivistystehtävä on vaikeuksissa. Luulen, että peruskoulussa tai lukioissa on vähän sama tilanne. Yleissivistykseen pitäisi nyky-

aikana kuulua aika paljon luonnontieteitä ja tekniikkaa. Se ilmeisesti on Suomessa aika huonoissa kantimissa ainakin tavallisen lukiosta valmistuvan ylioppilaan tietopohjaa tutkittaessa. Toivon, että sekin otetaan huomioon. Kun korkeakouluissa ja yliopistoissa yhä enemmän on koulutettava ihmisiä tekniikkaan, biotekniikkaan ja luonnontieteisiin, niin myös tuo lukion ja peruskoulun puoli pitäisi vastaavasti korjata.

[16] **Tanja Karpela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Tähän aikaan yöstä pidän lyhyen puheen paikaltani.

Yliopistojen perusrahoitus on jäänyt jälkeen, ja on hyvä asia, että tämä vakava epäkohta on nyt saanut huomiota. Sivistysvaliokunta olikin tässä toteamuksessa varsin yksimielinen ja yhteistyötahtoa asian korjaamiseksi oli, ja siitä on syytä kiittää ihan koko sivistysvaliokuntaa.

Erinomaisen hyvä asia kehittämislakiesityksessä on luonnollisesti se, että mitoitettaessa yliopistojen toimintamenomäärärahoja otetaan huomioon myös toiminnan laajuudessa tapahtuneet muutokset. Ongelmana koen vastalauseen mukaisesti lakiesityksen voimaantulosäännöksen, joka vesittää edellä mainitun erinomaisen tavoitteen. Mainittuja tutkintotavoitteita ja Oecd-maiden keskiarvoja en nyt lähde uudestaan toistamaan. Ne ovat varmasti kaikkien tiedossa. Olemme varmasti kaikki samaa mieltä myös siitä, että yliopistoille ei pidä asettaa sellaisia tavoitteita ja odotuksia, mihin rahat eivät riitä. Mutta lyhyesti sanottuna: siis vastalauseen tavoite on vuoden 2001 yliopistojen rahoituksen turvaaminen.

Mitä tulee ammattikorkeakoulujen jatkotutkintoon, joka tänään keskustelussa nousi esiin, toivoisin, etteivät varsinkaan sivistysvaliokunnan jäsenet vahingossa syyllistyisi tähän ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen vastakkainasetteluun, sillä molemmilla on varmasti yhteiskunnassamme oma erilainen tärkeä roolinsa. Mielestäni ministerin huomio jatkotutkintoihin oli varsin hyvä asia ja perusteellisen keskustelun arvoinen.

[17] **Eero Akaan-Penttilä /kok:** Arvoisa puhemies! Entisenä yliopiston opettajana ja muutenkin aika paljon yliopistoelämää nähneenä mielelläni esitän muutamia havaintoja tästä hallituksen esityksestä n:o 113, vaikka en ole valiokuntakäsittelyssä voinut olla mukana, kun en ole valiokunnan jäsen.

Se, että toimintamäärärahaan kiinnitetään tällä lailla huomiota, on tietysti erittäin tärkeä. Selvä asia, me olemme kuulleet sen monesta suusta, ja ainoa ikävä asia ehkä on, että se kohdistuu vasta vuodelle 2002. Yliopisto, universitas, sehän on monipuolinen paikka, ja kun lukee tämän lakiesityksen perusteluita, niin sieltä saa käsityksen kyllä siitä, että tarkoitus on saada apua myös perustutkimukseen ja perusopetukseen eikä pelkästään soveltavaan tutkimukseen. Samoista esittelyistä voimme lukea myös sen, että ulkopuolinen rahoitus, joka monen mielestä yliopistolle on ollut hyvä — niin minunkin mielestäni tietyssä mielessä — on tässä nyt paljastamassa sitä vaarallisempaa puoltaan, eli toinen kylki on ollut kuitenkin auki. Tutkimus on hankkinut rahansa ulkopuolisen rahoituksen kautta. Siitä on implisiittisesti seurannut se, että perusopetus on jäänyt paikoilleen ilmeisesti aika moneksi vuodeksi. Monet kerrat olen tätä itsekseni miettinyt ja myös yliopistojen rehtoreilta yrittänyt kysyä, mistä tämä johtuu. Se on todennäköisesti vähän hallinnollinenkin ongelma. Taitaa olla niin, että kaikki korkeakoulut eivät sitä oikein edes ole huomanneet, kun kuitenkin budjetin loppusummat ovat nousseet ulkopuolisen kaupan ja teollisuuden kautta tulevan rahan ansiosta, mikä tietenkin tuotekehittelyn kannalta on ollut erinomaisen tärkeää.

Jos tässä kaikessa kentässä modernien menetelmien mukaan noudatetaan tulosjohtamisen periaatteita, niin kun voimme laskea, että opiskelijoiden kokonaismäärä on noussut 31 prosenttia, uusia opiskelijoita tullut 18 prosenttia lisää, maisterintutkintoja peräti 41 prosenttia lisää ja tohtorintutkinnot nousseet toistasataa prosenttia, 122 prosenttia, niin tietenkin näillä tulosjohtamismittareilla pitäisi asioiden mennä suotuisaan suuntaan ja niiden pitäisi oikeuttaa lisärahoitukseen. Niinhän tietysti tämän hallituksen esityksen pohjalta nyt varmaan on käymässäkin vuodesta 2002 eteenpäin. Minä en sitä mitenkään yritäkään kiistää, vaan esitin tämän sen takia, että kun vastapainoksi luetaan sivulta 6 asiaa, jossa itse asiassa mennään varsinaisten kovien alojen ulkopuolelle, siis enää ei puhuta pelkästään tietotekniikasta ja muusta tekniikasta, jossa onneksi olemme tässä maailman kovassa merenkäynnissä erittäin hyvin pärjänneet, vaan esimerkiksi humanistiselle ja filologiselle alalle, niin kyllä hy-

vin oikeaan osuu sivulla 6 oleva kappale, josta osan luen. Se menee suurin piirtein näin: "Kansainvälisessä kehityksessä on tärkeää kansallisen identiteetin ylläpito ja kehittäminen sekä sivistysperinnön vaaliminen ja kartuttaminen. Tämä edellyttää panostusta myös sellaiseen toimintaan, joka ei välttämättä näy suurina kasvulukuina tuotannollisessa toiminnassa, mutta luo pohjaa henkiselle ja kulttuuriselle kasvulle."

Tämä on erittäin tärkeä yksityiskohta. Siihen voin kertoa yhden anekdootin, joka oikeastaan oli syy, minkä takia tänne eteenkin tulin. Se kertoo assyriologian professori Palvasta, jolla ei ole edes professuuria Helsingin yliopistossa kielen harvinaisuuden takia. Hän sai erityisoikeuden Göteborgissa harjoittaa professorin tointaan. Harva kai Suomessa edes tiesi, että meillä on näin etevä tiedemies tässä maassa, kunnes sitten Irakissa ja Iranissa suomalainen YIT aikanaan, noin parikymmentä vuotta sitten, aloitti isot rakennustehtävät ja joutui siellä tekemään sopimuksia sikäläisten ihmisten kanssa arabian kielellä. Niissä sopimusneuvotteluissa kävi vähitellen ilmi, että niissä täytyykin olla aika lailla tarkka. Meidän professori Palvamme nousi silloin arvoon arvaamattomaan. Hänet nypättiin yliopiston pimeistä luolista näyttävälle paikalle. Hän pelasti silloin monia asioita. Minusta tämmöisessä toteutuu universitas hyvällä tavalla. Sen alma materin suojassa täytyy olla jotain semmoista, joka ei tänä päivänä tunnu ehkä tarpeelliselta, mutta joka joskus aikanaan näyttää kovat tieteelliset kyntensä.

Minusta kaikkinensa, rouva puhemies, meidän yliopistolaitoksessamme tarvitaan aika voimakasta muutosta. Vähän ihmettelen, kun valiokunta on kuullut neljäntoista korkeakoulun ja yliopiston edustajia ja sen lisäksi muita asiantuntijoita ja sille on täytynyt tulla, olisi ollut ainakin mahdollisuus tulla, kaikenlaista muutakin tietoa, missä vaiheessa ruvetaan tosissaan miettimään sitä, miten yliopistoista ja korkeakouluista, joita Suomessa joka tapauksessa on ihan liikaa meidän väestöpohjaamme nähden tällä hetkellä, saadaan paras tietotaito ulos, suurin teho ulos, miten ne saadaan semmoiseen yhteistyöhön peruskoulutuksessa, jatkokoulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa, että rahat eivät vyöry väärille momenteille ja että ne samalla kuitenkin pystyttäisiin säilyttämään. Se on kovan luokan kysymys tässä maailmassa. Nykyisellään meillä rahat leviävät aivan selvästi liian laajalle. Meidän tietotaitommekin monella alalla on vähän liian yksinäistä puurtamista. Tämän kaiken järjestäminen on iso asia.

Ed. Tiuri oli varsin oikeassa siinä, että myös yliopistojen hallinto on yksi asia, jota tässä aivan erityisesti täytyisi korostaa toisella lailla. Toivoisin, että sivistysvaliokunta tähän asiaan tarttuisi heti, kun se suinkin on mahdollista. Siinä on rakentavalla tavalla mahdollisuus siirtyä eteenpäin. Voi olla, että jossakin täytyy saneerata ja siirtää saneeraustuote jonnekin muualle. Siinä ei kenellekään tarvitse käydä huonosti, sen toki tiedän.

Loppuun vielä sanoisin yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen välisestä suhteesta. Olen saanut seurata sitä kunnallisena luottamusmiehenä vähän sivusta, mutta kuitenkin monen vuoden ajan. Vähän ihmettelen sitä intoa, millä nyt tieteellistä jatkokoulutusta ajetaan ammattikorkeakoulujen sisälle. En tiedä, meneekö se sivistysvaliokunnan ehtojen mukaan vai valiokunnan ohitse vai valiokunnan tietämättä vai miten se on, mutta kyllä minusta hyvin selkeästi niin pienen maan kuin Suomen pitäisi pitää rajat siinä, että yliopistot ovat tiedekorkeakouluja ja ammattikorkeakoulut ovat työelämään ja ammattiin johtavia korkeakouluja. Niiden välistä yhteistyötä tarvitaan, se on aivan selvä, mutta jos ollaan kuin kissa ja koira ja ammattikorkeakoulutkin haluavat hyvin voimakkaasti tieteellisesti pätevöityä sekä todennäköisesti palkallisesti ja tieteellisesti ajaa jopa yliopistojen ohi — tämmöistäkin olen kuullut puhuttavan — niin jos näin on, rouva puhemies, niin minusta se erittäin huolestuttava tilanne Suomessa. Se ei ole lainkaan hyvä tilanne edes ammattikorkeakouluille itselleen. Niillä on oma pelto kyntämättä aivan toisiltakin saroilta.

Toivoisin, että valiokunnan jäsenet olisivat kuunnelleet näitä sanojani ja ehkä siitä jotain haastetta jäisi mieleen.

[18] **Kaarina Dromberg /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Äsken esille tulleista asioista, nimenomaan siitä, mikä tämä verkosto tulee olemaan tulevaisuudessa ja myös ammattikorkeakoulujen ja yliopistojen rooli, käydään koko ajan keskustelua. Nyt kun ammattikorkeakouluihin suunnitellaan jatkotutkintoa, tässä yhteydessä varmasti tullaan asiaan entistä voimakkaammin paneutumaan. Siitä on jo erilaisia työryhmiä ja myös ajatuksia olemassa. Meillä on sivistysvaliokunnassa tarkoitus, että me kokonai-

suutena tätä asiaa tulemme lain käsittelyn jälkeen laajentamaan ja valiokuntana perehdymme näihin kysymyksiin erittäin syvällisesti.

19 **Lauri Oinonen /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Meille Suomessa on suuri vahvuus, että meillä on varsin hajautettu kautta maan ulottuva yliopistolaitos eri yliopistojen ja korkeakoulujen muodossa. Mielestäni tämä on luonut todella sen kehityksen, mikä on tapahtunut viime vuosikymmenten aikana. Tällä on ollut vaikutusta maakuntiin, mutta samalla yliopistot itse ovat kehittyneet hyvin vireästi. Eräänä hyvänä esimerkkinä on Keski-Suomessa Jyväskylän yliopisto, joka palvelee tietysti ei vain Keski-Suomea vaan useita maakuntia ja osaltaan koko maata niin kuin kaikki muutkin vastaavat oppilaitokset.

Mutta täällä on tuotu esille nyt perusrahoituksen jälkeenjääneisyys. Tästä myös Jyväskylän yliopisto meitä maakuntamme edustajia evästi, ja olemme tästä osaltamme tietoisia. Yliopistoissa on tehty hienoa työtä siitä huolimatta, että rahoitus on ollut perin niukka. Osaltaan yliopistot ovat hankkineet ulkopuolista rahoitusta, mutta on myöskin niin, että sen rahan etsimisestä ei saa tulla yliopistojen pääelinkeino. Se on hyvä apu ja osaltaan yliopistojen yhteys elinkeinoelämään, ympäröivään yhteiskuntaan, mutta yliopistoilla on nimenomaan perustutkimuksen, perusopetuksen ja tieteenteon tehtävä. Nimenomaan tiedekorkeakouluilla on juuri tämä, ja sen vuoksi perusrahoituksen vaje on pyrittävä kattamaan.

Muistaakseni ed. Inkeri Kerola viittasi myös sisäisiin vuokriin, joita valtion eri hallintosektoreilla kannetaan. Näistä on vaarana muodostua tekijä, joka vie ikään kuin sivuun niitä varoja, joita tarvittaisiin kipeästi jonnekin muualle. Sietäisi harkita, että sisäiset vuokrat eivät nouse tarpeettoman suuriksi. Eräs esimerkki on juuri Jyväskylästä — mahdollisesti muualtakin — jossa oli annettu tonttia ja jopa kiinteistöäkin lahjoituksena, että yliopisto kasvaa ja kehittyy. Kun nyt sitten omistussuhteet muuttuivat, uusi kiinteistön omistaja, ylläpitäjä, ryhtyi veloittamaan varsin korkeaa vuokraa yliopistolta, alun perin tueksi ja lahjoitukseksi annetuista omaisuuksista. Tämän kaltaisia sisäisen laskutuksen kuluja ei saisi tulla. Kun talous on tietysti tiukka koko maassa, pitäisi välttää sitä, että ei myöskään tarpeettomasti menoja muodostuisi juuri tämän kaltaisista tekijöistä.

Arvoisa rouva puhemies! Täällä on monella tavalla käsitelty kysymyksiä, jotka liittyvät yliopistojen tutkintotavoitteisiin, tutkintosuoritteisiin ja siinä ohessa myös palkankorotuspaineisiin mutta myös talouden tiukkaan tilanteeseen. Toivon, että tähän saadaan korjaus mahdollisimman pikaisesti; yliopistojen kehittyminen tarvitsee sitä.

20 **Markku Markkula /kok:** Arvoisa puhemies! Useissa puheenvuoroissa on sivistysvaliokunnalta peräänkuulutettu toimia, joilla todella varmistetaan, että Suomessa syntyy menestykseen johtavaa uutta tietoa ja toisaalta estetään määrärahojen pirstoutuminen liian pieniin kohteisiin. Kuten sivistysvaliokunnan puheenjohtaja edellä jo totesi, sivistysvaliokunta ottaa tämän haasteen vastaan.

Yliopistojen tehtävä yleisen sivistyksen ja tiedon arvon varjelijana on merkittävä. Perustutkimuksen alueella riittävä rahoitus on turvattava myös sellaiselle tutkimukselle, jolla ei tällä hetkellä ole näkyvissä välitöntä kaupallista merkitystä. Näin säilytetään potentiaali merkittävien uusien läpimurtojen aikaansaamiseen ja yhteiskunnan kehittymiseen.

Kansainvälisen tason saavuttaminen ja säilyttäminen edellyttävät yliopistoilta painopistealueiden valitsemista, valtakunnallista työnjakoa sekä samalla — tätä erityisesti korostan — verkostoyhteistyötä useiden osapuolten kanssa. Tieteellisen tutkimustyön osalta vallitseekin erittäin kireä kilpailutilanne, jossa kansainvälisten huippusaavutusten aikaansaaminen edellyttää sekä suurta työpanosta, riittävää lahjakkuutta että yhä useammin syvällistä monitieteisyyttä.

Arvoisa puhemies! Jaamme ed. Krohnin ja usean muunkin kansanedustajan kanssa yhteisen huolen siitä, että tekniikan ja kulttuurin yhteistyötä ei riittävästi resursoida. Suomi voi olla muutaman vuoden kuluttua sähköisen oppimisen tuotteistamisessa, siis myös yritystoiminnassa, USA:n rinnalla maailman johtava maa. Tämä kehitys edellyttää kuitenkin niin opetusministeriön hallinnonalan kuin Tekesinkin mittavaa investointia tähän niin sanottuun e-learning-toimintaan. Tavoitteiden saavuttamiseksi meidän on Suomessa suurennettava tutkimusryhmien kokoa, siis synnytettävä kriittistä massaa valituilla ja valittavilla painopistealueilla.

21 **Unto Valpas /vas:** Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys laiksi korkeakoululaitoksen kehittämisestä annetun lain muuttamisesta on kokenut muutoksia sivistysvaliokunnan käsittelyssä. Hallituspuolueiden päättäväisellä yhteisesiintymisellä tarpeelliset muutokset saatiin aikaan. Tällainen hyvä työskentely on tullut esille monissa muissakin asioissa, joissa hallituspuolueet ovat saaneet valiokunnassa aikaan tuloksia. Viime vuonna tällainen asia oli muun muassa opiskelijoiden asumistuki, jossa onnistuttiin.

Minä annan myös tunnustusta valiokunnan puheenjohtajalle ed. Drombergille hyvän yhteishengen luomisesta valiokuntaan. Tämä edesauttaa myös tuloksien syntymisessä.

Yllättävää on ollut tänä iltana kuitenkin kuulla, että oppositio, joka on ollut varsin vaitonainen valiokunnassa, onkin täällä ollut aika kriittinen. Vastalause, jonka oppositio on esittänyt, ei ole mielestäni kovin konkreettinen. Se sisältää väittämiä, joista voi tehdä juuri sellaisiakin johtopäätöksiä, mitä ed. Markkula totesi puheessaan tänä iltana. Opposition esiintymistä voisikin tässä tärkeässä asiassa kutsua lähinnä populistiseksi, valiokunnassa kun puheiden sävy oli vähän toisenlainen.

Samoin oli yllättävää kuulla, että opposition ja vähän muidenkin näkemyksiä tuotiin keskustelussa esille ja ne koskivat ammattikorkeakoululaitosta. Ammattikorkeakoulujen jatkotutkinnot eivät mielestäni kuulu tämän käsittelyn yhteyteen. Muutenkin on mielestäni väärin, että ammattikorkeakouluja ja yliopistoja asetetaan nyt vastakkain. Molempia korkeakouluja mielestäni tarvitaan tässä maassa, ja tässä mielessä oli miellyttävää kuulla ed. Karpelan puhe, joka oli rakentavampi kuin se puheenvuoro, joka esitettiin vähän aikaisemmin keskustan ryhmästä.

Arvoisa puhemies! Kehittämislain muutos mahdollistaa sen, että opiskelijamääriä ei tarvitse yliopistoissa supistaa. Tämä on hyvä asia. Korkean teknologian ja osaamisen maassa tähän ei olisi mitenkään varaakaan. Laadulliset tavoitteet ovat asia, joka on aiheuttanut keskustelua aivan aiheellisesti. Tärkeintä on mielestäni kuitenkin se, että lakimuutos tuo lisää rahaa yliopistoille, ja tällä on myöskin varmasti merkitystä laadullisten tavoitteiden toteutumisessa.

22 **Martti Tiuri /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ulkopuolista rahoitusta on saatu, se on aika lailla tukenut myös perusopetusta, koska ilman sitä rahoitusta olisi huomattava osa tutkimustyöstä jäänyt pois, ja tutkimustyö on se, jossa opitaan uusia asioita ja voidaan opettaa myöskin seuraaville.

Halusin myös varsinaisen puheenvuoron, mutta sen kai voi tilata erikseen.

23 **Eero Akaan-Penttilä /kok** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Valpakselle sanoisin vain, kun itse sivusin sekä ammattikorkeakoulua että yliopistoja, että en missään nimessä tarkoittanutkaan asettaa niitä vastakkain mutta lähden siitä, että niillä molemmilla on omat tehtävänsä. Yliopistot ovat tiedekorkeakouluja, siellä tehdään korkeatasoista tieteellistä työtä. Ammattikorkeakoulut eivät sitä ole. Ammattikorkeakouluilla on muu, aivan luonnollinen tosi tärkeä tehtävä, joka kumpuaa työelämästä käsin. Nyt jos nämä organisaatiot ovat erillään ja ne itse asiassa kilpailevat toistensa kanssa, siitä ei Suomelle hyvää seuraa. Niiden pitää olla luontevassa yhteistyössä toistensa kanssa, ja yliopistot ovat silloin tieteellinen lippulaiva, jota ammattikorkeakoulu tietyllä lailla tukee, jos se osaa tehtävänsä oikein ja ymmärtää sen.

24 **Unto Valpas /vas** (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Lähinnä tämä vastakkainasettelu tuli esille keskustan edustajan käyttämässä puheenvuorossa.

25 **Martti Tiuri /kok:** Arvoisa puhemies! Olen lukenut vastalauseen, joka ilmeisesti keskustan puolelta on tehty, ja minuakin todella hämmästyttää se, että tässä vaaditaan, ettei tutkintotavoitteita vuonna 2001 pitäisi nostaa tai pitää voimassa. Suomihan tarvitsee kaiken aikaa lisää väkeä monilla aloilla, ja jos nyt yhtäkkiä vuonna 2001 tyydytäänkin vähempään kuin on ajateltu, siinäkin käy huonosti. Meidän täytyy jollakin muulla tavalla hoitaa ensi vuoden vajaus, ei se tällä konstilla ole missään tapauksessa järkevää.

Vielä haluaisin todeta, että kun korkeakoulujen tutkimusrahoitus on myöskin Akatemian tehtävä, olisi aika tärkeätä, että Suomen Akatemia saisi jatkuvasti lisää varoja, niin että perustutkimus voisi kehittyä. Niin kuin aikaisemmin totesin, Suomi on nyt sellaisilla aloilla pyrkimässä maailman johtoon, jotka ovat hyvin kalliita. Se edellyttää myös Akatemialle lisärahoitusta. Jos taas ajatellaan sovellutusten kehittämistä, niin että näistä uusista tutkimustuloksista tulee teolli-

suudelle hyötyä, Tekes tarvitsee rahaa. Koko tämä alue pitäisi saada järjestykseen.

Yleiskeskustelu päättyy.

Yksityiskohtainen käsittely:

Lakiehdotuksen sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyy.

7) Hallituksen esitys laiksi kehitysmaihin myönnettävistä korkotukiluotoista

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 169/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 33/2000 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 33. Ensin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotus yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelu:

[1] **Ulkomaankauppaministeri Kimmo Sasi:** Arvoisa puhemies! Haluan todeta, että kehitysmaille myönnettävien korkoluottojen laki on ollut välttämätöntä uudistaa sen jälkeen, kun Postipankki, sittemmin Leonia, on muuttunut liikepankiksi ja nyttemmin yhdistetään konserniin Sammon kanssa. Myöskin muussa suhteessa tämä laki kehittyy, ja mikä on tärkeätä, jatkossa on tarkoitus ottaa suomalaiset intressit entistä paremmin huomioon korkoluottoja myönnettäessä.

Aikaisemmin tavoitteena oli, että keskityttäisiin pelkästään ympäristöteknologian siirtoon ja sosiaalisektorille luottojen myöntämisessä. Kun asiaa valtioneuvostossa käsiteltiin, muotoiltiin perustelut sillä tavalla, että lainat on tarkoitus antaa jatkossa pääosin ympäristöteknologian siirtoon ja sosiaali- ja terveyssektorille. Tuolloin sovittiin, että puolet tässä suhteessa riittää, joten tältä osin käyttötarkoitusta myöskin hallituksen toimesta on tarkoitus avata.

Yleiskeskustelu päättyy.

Yksityiskohtainen käsittely:

Lakiehdotuksen sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyy.

8) Hallituksen esitys laiksi kiinnitysluottopankkilain muuttamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 173/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 34/2000 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 34. Ensin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotus yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtainen käsittely:

Lakiehdotuksen sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyy.

9) Hallituksen esitys laiksi eräiden valtion tukea koskevien Euroopan yhteisöjen säännösten soveltamisesta

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 174/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 35/2000 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 35. Ensin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotus yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtainen käsittely:

Lakiehdotuksen sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Lakiehdotuksen ensimmäinen käsittely päättyy.

10) Hallituksen esitys laiksi rajat ylittävästä kieltomenettelystä ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Ensimmäinen käsittely
Hallituksen esitys HE 178/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 36/2000 vp

Puhemies: Käsittelyn pohjana on talousvaliokunnan mietintö n:o 36. Ensin käydään asiasta yleiskeskustelu ja sen jälkeen otetaan lakiehdotukset yksityiskohtaiseen käsittelyyn.

Yleiskeskustelua ei synny.

Yksityiskohtainen käsittely:

Lakiehdotusten sisältö hyväksytään keskustelutta mietinnön mukaisena.

Lakiehdotusten ensimmäinen käsittely päättyy.

11) Hallituksen esitys laiksi poliisilain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 34/1999 vp
Hallintovaliokunnan mietintö HaVM 17/2000 vp
Lakialoite LA 64/1999 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus ja hallintovaliokunnan mietinnössään ehdottama toinen lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelu:

[1] **Henrik Lax /r:** Fru talman! Avvägningen av polisens fullmakter för att täckoperationer i brottsbekämpningssyfte skall kunna genomföras är både sakligt och ideologiskt sett en svår fråga. Det gäller att ställa legitima och sinsemellan motstridiga intressen mot varandra och se till att oskäliga ingrepp i människornas liv, i deras vardag inte blir följden.

Visst har medborgarna rätt att å ena sidan kräva att polisen utrustas med tillräckligt effektiva medel för att också de hårdaste brottslingarna skall kunna sättas fast. Samtidigt skall å andra sidan laglydiga medborgare inte behöva frukta för att myndigheterna skall börja snoka i deras privatliv eller att de på lättvindiga grunder skall dras in i utredningen av brottshärvor som de inte har någonting att skaffa med och därmed förorsakas omak och obehag.

Ett särskilt problem, som gäller täckoperationer, är hur de inblandade polisernas personliga säkerhet skall kunna tryggas. De bevis som de lyckas få fram blir i allmänhet offentliga senast då de läggs fram vid den rättegång där brottet i fråga handläggs. Om också rättegången helt eller delvis skulle ske bakom lyckta dörrar, måste i alla fall den åtalade få kännedom om vilka bevis som åberopas mot honom för att han skall kunna försvara sig. Om han ingår i en organiserad brottsliga är det sannolikt att också hans brottskumpaner får veta vad det rör sig om. Det kan därför vara svårt att garantera de inblandade polisernas anonymitet och därmed också att de inte kommer att utsättas för repressalier.

Hur avbalansera dessa rättmätiga, men motstridiga intressen, utan att ge avkall på de grundläggande principer som kännetecknar en rättsstat? Saken har prövats noggrant av grundlagsutskottet, lagutskottet och förvaltningsutskottet. Samtliga har i huvudsak uttalat sig på samma sätt, men på en viktig principiell punkt går dock utskottens uppfattningar isär. Det gäller uttryckligen hur stark kontroll riksdagen vill behålla i sina egna händer när det gäller vem inom statsapparaten som skall anförtros rätten att ta ställning till när polisen skall tillåtas bedriva infiltrering eller förfalska offentliga handlingar.

Ju större ingrepp som polisen tillåts göra i medborgarnas liv, desto klarare måste reglerna för beslutsförutsättningar och beslutsdelegering göras i själva lagen. Enligt min mening, som sammanfaller med lagutskottets nära nog enhälliga uppfattning, skall kretsen personer som beslutar om de hårdaste åtgärderna begränsas till ett litet antal, som entydigt anges i själva lagen. Råder det i samhället bland medborgarna tvivel om hur de hårdaste polisfullmakterna kan komma att utnyttjas, är det inte tillräckligt att riktlinjerna för delegeringen av besluten bara anges i lagens motiveringstext.

Eftersom det visat sig att den parlamentariska efterhandskontrollen av de polisfullmakter som riksdagen tidigare godkänt och som bl.a. gäller rätten att idka telefonavlyssning, inte fåtts att fungera och med beaktande av att det inom en snar framtid kommer att föreslås att det ges nya, utvidgade fullmakter i tvångsmedelslagstiftning-

en, bör riksdagen nu vara särskilt vaksam. Av de orsaker som jag här framfört hade det varit lyckligare om riksdagen senaste fredag i lagförslagets första behandling hade skrivit ut en mera begränsad fullmakt för beslutsdelegeringen i dessa ytterst känsliga frågor.

Målet med regeringens lagförslag hade inte alls äventyrats av ett stramare grepp. Oron för att ett "storebror vakar över dig-samhälle" skall växa fram hade däremot sannolikt blivit mindre.

Arvoisa rouva puhemies! Poliisin valtuuksien mitoitus peitetoiminnan toteuttamiseksi rikosten torjuntamielessä on sekä asiallisesti että ideologisesti vaikea asia. Kysymyksessä on oikeutettujen ja keskenään ristiriitaisten intressien asettaminen vastakkain ja huolen pitäminen siitä, ettei tästä seuraa kohtuutonta puuttumista ihmisten elämään. Kansalaisilla on toki oikeus vaatia, että poliisille annetaan riittävän tehokkaat välineet, jotta myös kovimmat rikolliset voitaisiin saada kiinni.

Samalla kuitenkin lainkuuliaisten kansalaisten tulee voida luottaa siihen, ettei heidän tarvitse pelätä, että viranomaiset alkaisivat nuuskia heidän yksityiselämäänsä tai että heidät vedettäisiin kevyin perustein rikosvyyhtien tutkintaan, joiden kanssa heillä ei ole mitään tekemistä. Heidän säästämisensä turhalta vaivalta ja ikävyyksiltä on myös tärkeä asia.

Peitetoimintaan liittyvä erityisongelma on se, miten siihen osallistuvien poliisien henkilökohtainen turvallisuus voidaan taata. Heidän hankkimansa todisteet tulevat yleensä julkisiksi viimeistään silloin, kun ne esitetään kyseistä rikosta koskevassa oikeudenkäynnissä. Vaikka oikeudenkäynti tapahtuisikin kokonaan tai osittain suljetuin ovin, syytetyn on joka tapauksessa saatava tieto häntä vastaan esitettävistä todisteista, jotta hän pystyisi puolustautumaan. Jos hän kuuluu järjestäytyneeseen rikosliigaan, on todennäköistä, että myös hänen rikoskumppaninsa saavat tietää, mistä on kysymys. Tämän vuoksi saattaa käydä vaikeaksi sen takaaminen, että peitetoiminnassa mukana olleiden poliisien henkilöllisyys pysyy salassa ja etteivät he joudu kostotoimenpiteiden kohteeksi.

Entä miten nämä oikeutetut mutta ristiriitaiset intressit olisivat tasapainotettavissa, ilman että oikeusvaltiolle ominaisista perusperiaatteista joudutaan tinkimään? Perustuslakivaliokunta, lakivaliokunta ja hallintovaliokunta ovat perehtyneet tähän tarkoin. Kaikki valiokunnat ovat lausuneet asiasta pääosin samalla tavalla. Yhdessä periaatteellisesti merkittävässä kohdassa kuitenkin valiokuntien käsitykset eroavat.

Näkemysero koskee sitä, kuinka vahvan kontrollin eduskunta haluaa pitää omissa käsissään soluttautumista ja julkisten asiakirjojen väärentämistä koskevien valtuuksien osalta. Kysymys on nimenomaan siitä, keille viranhaltijoille ratkaisuvalta näissä asioissa uskotaan.

Mitä enemmän poliisin sallitaan puuttua kansalaisten elämään, sitä selvemmät säännökset ratkaisuvallan käytön edellytyksistä ja delegoinnista on kirjoitettava itse lakiin. Oma näkemykseni, joka on yhtenevä lakivaliokunnan lähes yksimielisen käsityksen kanssa, on se, että kovimmista toimenpiteistä päättävien henkilöiden piiri olisi ollut rajattava pieneksi itse laissa. Jos kansalaisten keskuudessa on epäilyjä siitä, miten näitä kovimpia poliisivaltuuksia vastaisuudessa saatetaan käyttää, valtuuksia koskevan ratkaisuvallan delegoinnin suuntaviivojen esittäminen pelkästään lain perustelutekstissä ei riitä.

Valiokuntakäsittelyssä on ilmennyt, että eduskunnan aiemmin hyväksymien muun muassa puhelinkuunteluoikeutta koskevien poliisivaltuuksien parlamentaarista jälkikäteisvalvontaa ei ole saatu toimimaan. Tämän vuoksi ja ottaen huomioon, että lähiaikoina on tarkoitus esittää uusien, entistä laajempien valtuuksien sisällyttämistä pakkokeinolainsäädäntöön, eduskunnan on nyt oltava erityisen valpas.

Edellä esittämäni perusteella olisi mielestäni ollut onnellisempaa, jos eduskunta olisi viime perjantaina lakiehdotuksen ensimmäisessä käsittelyssä selkeästi rajannut ratkaisuvaltaan oikeutetun henkilöpiirin näissä äärimmäisen herkissä asioissa. Tiukempi valtakirja ei olisi millään lailla vaarantanut hallituksen lakiehdotuksen tavoitetta. Pelko isoveli valvoo -yhteiskunnan syntymisen edistämisestä olisi sen sijaan todennäköisesti hävinnyt.

Fru talman! Att det inte alls varit lätt att på de nya polisfullmakterna tillämpa grundläggande rättsstatspinciper framgår bl.a. av att min egen riksdagsgrupp gick delad ur fredagens omröstning.

Efter detta korta anförande hoppas jag att riksdagen skall godkänna det förslag till uttalande som jag nu gör och som delats ut i stencilerad form. Ett godkännande av uttalandet skulle inte

ändra den redan fastslagna lagtexten, men nog mana myndigheterna till försiktighet att decentralisera rätten att besluta om dessa så kallade okonventionella polismetoder. Mitt förslag till uttalande lyder som följer:

"De mest omfattande polisfullmakterna för täckoperationer skall utnyttjas återhållsamt och tillstånd att utnyttja dem i syfte att inhämta nödvändiga erfarenheter ges i första hand åt chefen för centralkriminalpolisen, skyddspolisen eller Helsingfors polisinrättning."

Det här förslaget står i samklang med motiveringstexten till förvaltningsutskottets betänkande.

Rouva puhemies! Se, että poliisivaltuuksien laajentamiseen ei ole ollut aivan helppo soveltaa oikeusvaltion perusperiaatteita, näkyy muun muassa siinä, että oma eduskuntaryhmäni jakautui perjantain äänestyksessä.

Tämän lyhyen puheenvuoron jälkeen toivon, että eduskunta hyväksyisi lausumaehdotuksen, jonka nyt teen ja joka on edustajille jaettu monistettuna. Tämän lausuman hyväksyminen ei toki muuttaisi jo vahvistettua lakitekstiä, mutta varmasti kyllä kehottaisi viranomaisia varovaisuuteen niiden harkitessa ratkaisuvaltaan oikeutettujen piirin laajentamista näiden niin sanottujen epäsovinnaisten poliisimenetelmien käyttöönoton osalta. Lausumaehdotukseni kuuluu seuraavasti:

"Peitetoiminnan laajimpia poliisivaltuuksia on käytettävä pidättyväisesti ja lupa niiden käyttämiseen tulisi tarpeellisten kokemusten saamiseksi antaa ensi vaiheessa keskusrikospoliisin, suojelupoliisin ja Helsingin poliisilaitoksen päällikölle."

Esittämäni ehdotus on sopusoinnussa hallintovaliokunnan mietinnön perustelutekstin kanssa.

[2] **Heli Paasio /sd:** Arvoisa puhemies! Kannatan ed. Laxin tekemää lausumaehdotusta.

[3] **Veijo Puhjo /vas:** Arvoisa puhemies! Nyt on käsittelyssä poliisilain muutos niin, että poliisille tulee uusia toimintamahdollisuuksia peitetoimintaan ja valeostoihin. Käsittelyn aikana perustuslakivaliokunta ja lakivaliokunta ovat antaneet lausuntonsa, mutta eräillä kohdin hallintovaliokunta on mietinnössään lausunnoista poikennut. Minun mielestäni hallintovaliokunnan mietinnössä on tapahtunut eräällä tavalla suhtautumisessa perusoikeuksien puuttumiseen virhe.

Viime vuosina perusoikeuksien voimassa ollessa perustuslakivaliokunta on ottanut vakiintuneen kannan, että kun kansalaisten perusoikeuksiin puututaan, tästä pitää säätää täsmällisesti lain tasolla ja laista pitää näkyä, kuka milloinkin pääsee puuttumaan. Nyt kuitenkin hallintovaliokunnan mietinnössä sanotaan, että päätäntä peitetoimintaan ja valeostoihin annetaan sisäasiainministeriön määräämälle poliisiyksikön päällikölle. Ei ole selvinnyt, minkä kaikkien yksiköiden ja minkä tasoisten yksiköiden päälliköille tämä päätäntä tulee.

Siinä mielessä, vaikka lain sisältö on lyöty lukkoon ja päätös on tavallaan lailla laadittu, tämä täyttää kyllä perustuslain kirjaimen siitä, miten perusoikeuksiin puuttumiseen tulee suhtautua, mutta ei ole lain hengen mukainen. Lain hengen mukaista olisi ollut määrittää mietinnössä hyvin tarkasti ne poliisiyksiköiden päälliköt, jotka luvan peitetoimintaan ja valeostoihin saisivat antaa. Tässä mielessä on hyvä, että lakivaliokunnan puheenjohtaja ed. Lax on tehnyt perustelulausumaehdotuksen. Se täsmentää vastaisen varalle, miten olisi hyvä lupien myöntämisissä toimia. Minäkin kannatan tätä perustelulausumaehdotusta.

[4] **Tanja Karpela /kesk:** Arvoisa rouva puhemies! Hallintovaliokunnan mietintöön liittyen tein itse vuonna 99 lakialoitteen koskien tätä samaa asiaa. Silloin oli keskustelun alla lähinnä se, onko päätäntävalta tuomioistuimessa vai poliisiylijohdossa. Silloin olin sitä mieltä, että sen tulisi olla poliisiylijohdossa. Mutta hallintovaliokunta menee mietinnössä pidemmälle eli tuo päätäntävallan alemmas. Mielestäni se on parempi, enkä sillä tavalla näe siinä kyllä mitään vaikeutta. Eihän meidän tule Suomessa tietääkseni sitä pelätä, että poliisi olisi jollakin tavalla korruptoitunut tai että me emme voisi luottaa poliisiin tässä maassa.

Ed. Lax toi esille hyvän kohdan koskien poliisien turvallisuutta. Se on varmasti tänä päivänä yksi ihan konkreettinen, ongelmallinen asia. Mutta sillä, kenellä päätösvalta on, en minä näe hallintovaliokunnan mietinnössä sen suhteen vikaa. Se on pidemmälle viety, mutta varmasti käytännössä toimii paremmin.

Keskustelu päättyy.

Puhemies: Asian käsittely keskeytetään.

12) Hallituksen esitys eurooppalaista tutkimus- ja teknologiayhteistyöjärjestelmää koskevan puitesopimuksen sekä siihen liittyvän Länsi-Euroopan unionin sekä sen kansallisten edustajien ja kansainvälisen henkilöstön asemasta tehdyn sopimuksen hyväksymisestä

Osittain ainoa, osittain toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 76/2000 vp
Ulkoasiainvaliokunnan mietintö UaVM 10/2000 vp

Puhemies: Ensin käydään keskustelu asiasta kokonaisuudessaan. Sen jälkeen päätetään ainoassa käsittelyssä ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ja toiseen ponteen sisältyvistä ehdotuksista, jotka koskevat sopimusten niiden määräysten hyväksymistä, jotka vaativat eduskunnan suostumuksen. Lopuksi päätetään toisessa käsittelyssä lakiehdotuksesta, joka voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Menettelytapa hyväksytään.

Keskustelua ei synny.

Ulkoasiainvaliokunnan mietinnön ensimmäiseen ja toiseen ponteen sisältyvät ehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen toinen käsittely päättyy.

Asia on loppuun käsitelty.

13) Hallituksen esitys laiksi virvoitusjuomaverosta annetun lain liitteenä olevan virvoitusjuomaverotaulukon muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 40/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 30/2000 vp
Lakialoite LA 44, 136/1999 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetty, hallituksen esitykseen sisältyvä lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Ensimmäisessä käsittelyssä päätetty lakiehdotus hyväksytään.

Eduskunta pysyy ensimmäisessä käsittelyssä tekemässään päätöksessä lakialoitteisiin sisältyvien lakiehdotusten hylkäämisestä.

Lakiehdotusten toinen käsittely päättyy.

Valtiovarainvaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

14) Hallituksen esitys maaoikeuksien lakkauttamisesta erityistuomioistuimina ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 86/1999 vp
Lakivaliokunnan mietintö LaVM 10/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetyt, hallituksen esitykseen sisältyvät kolme lakiehdotusta ja lakivaliokunnan mietinnössään ehdottama neljäs lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten toinen käsittely päättyy.

Asia on loppuun käsitelty.

15) Hallituksen esitys laiksi rikoslain 45 luvun 27 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 185/2000 vp
Lakivaliokunnan mietintö LaVM 11/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen toinen käsittely päättyy.

Asia on loppuun käsitelty.

16) Hallituksen esitys laeiksi yksityisistä teistä annetun lain ja yleisistä teistä annetun lain muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 166/2000 vp
Liikennevaliokunnan mietintö LiVM 11/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten toinen käsittely päättyy.

Liikennevaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

17) Hallituksen esitys laeiksi maatalouden tutkimuskeskuksesta annetun lain muuttamisesta ja maatalouden taloudellisesta tutkimuslaitoksesta annetun lain kumoamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 115/2000 vp
Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintö MmVM 13/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten toinen käsittely päättyy.

Maa- ja metsätalousvaliokunnan mietintöön sisältyvä lausumaehdotus hyväksytään.

Asia on loppuun käsitelty.

18) Hallituksen esitys laiksi alkoholilain 3 ja 8 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 94/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 28/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen toinen käsittely päättyy.

Asia on loppuun käsitelty.

19) Hallituksen esitys laiksi työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 152/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 30/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen toinen käsittely päättyy.

Asia on loppuun käsitelty.

20) Hallituksen esitys laiksi työntekijäin eläkemaksun ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksun huomioon ottamisesta eräissä päivärahoissa

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 156/2000 vp
Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö StVM 31/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetty lakiehdotus voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotus hyväksytään.

Lakiehdotuksen toinen käsittely päättyy.

Asia on loppuun käsitelty.

21) Hallituksen esitys merimiesten palkkaturvalaiksi ja laiksi konkurssisäännön 31 §:n muuttamisesta

Toinen käsittely
Hallituksen esitys HE 175/2000 vp
Työ- ja tasa-arvoasiainvaliokunnan mietintö TyVM 9/2000 vp

Puhemies: Ensimmäisessä käsittelyssä päätetyt lakiehdotukset voidaan nyt hyväksyä tai hylätä.

Keskustelua ei synny.

Lakiehdotukset hyväksytään.

Lakiehdotusten toinen käsittely päättyy.

Asia on loppuun käsitelty.

22) Hallituksen esitys Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä Pohjoiskalotin koulutussäätiötä koskevan sopimuksen hyväksymisestä

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys HE 190/2000 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti sivistysvaliokuntaan.

23) Hallituksen esitys vuoden 2000 kolmanneksi lisätalousarvioksi

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys HE 191/2000 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti valtiovarainvaliokuntaan.

24) Hallituksen esitys eduskunnan suostumuksen antamisesta toimenpiteille, joiden seurauksena valtion omistusosuus voi laskea Altia Group Oy:ssä, Inspecta Oy:ssä, Kemijoki Oy:ssä, Kemira Oyj:ssä, Outokumpu Oyj:ssä, Rautaruukki Oyj:ssä ja Vapo Oy:ssä alemmaksi kuin mihin nykyisin voimassa olevat eduskunnan valtuudet antavat mahdollisuuden

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys HE 192/2000 vp

Puhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään talousvaliokuntaan.

Keskustelu:

[1] **Mari Kiviniemi /kesk:** Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys eduskunnan suostumuksen antamiseksi useiden valtionyhtiöiden yksityistämiseksi on odotettu ja tärkeä asia. Ihmettelen suuresti, että tämänkin kokoluokan kysymys — kysymyshän on peräti seitsemän valtionyhtiön myyntivaltuuksista — lähetetään valiokuntaan tällä tavalla kuin tänään: keskustelemme asiasta pitkän päiväjärjestyksen viimeisten asioiden joukossa sen sijaan, että asiasta olisi käyty perusteellinen keskustelu parempana ajankohtana päiväsaikaan. Tällaiselle keskustelulle olisi ollut tarvetta myös siksi, ettei Lipposen kummankaan hallituksen aikana ole tarjoutunut kunnon tilaisuutta asian laajempaan pohtimiseen. Toki hallitusohjelmasta keskusteltaessa tai budjeteista päätettäessä näin olisi voitu tehdä, mutta kuitenkaan tällaista laajempaa keskustelua ei todellakaan ole ollut. Viime vuosina päätökset eduskunnassa on nimittäin tehty valtionyhtiö kerrallaan. Ehkä laatu tänä iltana korvaa määrän puheenvuorojen osalta.

Arvoisa puhemies! Valtionyhtiöiden yksityistäminenhän on 1990-luvun ilmiö, vaikka jo 80-luvulla tehtiin ensimmäisiä yksityistämispäätöksiä. Ahon hallituksen aikana valtionyhtiöiden omistuspohjan laajentaminen ja yksityistäminen nousivat osaksi maamme talous- ja elinkeinopolitiikkaa. Lipposen hallituksenkin valtionyhtiöpolitiikan perusta luotiin Ahon hallituksen kaudella. Silloin tavoitteeksi asetettiin aktiiviseen omistajapolitiikkaan siirtyminen passiivisen omistamisen sijaan. Lipposen hallituksilla on siis ollut hyvä pohja toimia. Sen valtionyhtiöpolitiik-

ka ei olekaan merkittävästi poikennut Ahon hallituksen peruslinjasta. Kritisoida voi kuitenkin sitä, ettei hallituksella ole ollut aktiivista ja tavoitteellista otetta valtionyhtiöasioihin. Linja olisi voinut olla selkeämpi.

Tämänkin hallituksen esityksen matka istuntosaliin on ollut hyvin kiemurainen. Sehän piti hyväksyä jo keväällä, mutta vasta päätökset tehtyään hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta huomasi kysyä hallituspuolueiden eduskuntaryhmien mielipidettä asiasta. Esitys palautui takaisin hallitukseen, ja nyt paranneltu esitys on vihdoin käsiteltävänämme. Näyttää jo nyt siltä, että esitys ei tällaisenaan saa koko eduskunnan tukea. Itse olen hallituksen esityksen peruslinjasta pitkälti samaa mieltä, mutta en kaikista yksityiskohdista. Ennen kuin ruodin yksityiskohtaisesti ja yrityskohtaisesti tätä esitystä, on syytä pohtia vähän laajemminkin valtionyhtiöpolitiikan periaatteita keskustalaisesta näkökulmasta.

Valtionyhtiöthän perustettiin aikoinaan kansantalouden teollisen pohjan vahvistamiseksi. Elinkeino- ja aluepolitiikka sekä pääomien puute olivat muita perustamiseen johtaneita syitä. Valtionyhtiöiden asema on 2000-luvulle tultaessa kuitenkin muuttunut. Ne ovat muutoksista huolimatta edelleen tärkeä osa teollisuuttamme. Niiden osaaminen ja työpaikat voidaan kuitenkin säilyttää vain, jos yritykset ovat alallaan kilpailukykyisiä. Monesti törmää siihen harhaluuloon, että valtio omistajana olisi aina tae työpaikkojen säilymiselle. Näin ei valitettavasti aina kuitenkaan ole.

Valtion osallistuminen yritystoimintaan on talouden toimintaympäristössä tapahtuneista muutoksista huolimatta edelleen järkevää ja kannatettavaa. Valtion on hyvä myöskin 2000-luvulla olla vahvistamassa Suomen teollista pohjaa ja osallistua uusteollistamiseen erityisesti hankkeissa, joilla on esimerkiksi teknologian tai alueellisen kehityksen näkökulmasta merkitystä. Teollisuussijoituksen, Finnveran ja muiden yritystoiminnan kehittämiseen vaikuttavien laitosten tehtäviä ja työnkuvaa pitääkin edelleen kehittää. Valtion perustamien yritysten sijaan ne ovat keskeiset instrumentit valtion nykyaikaisessa teollistamispolitiikassa.

Valtion tulee edelleenkin toimia hyvän ja rationaalisen omistajan tavoin eikä valtionyhtiöiden myyminen saa olla itsetarkoitus. Myös muiden hyvän omistajan tunnusmerkkien tulee täyttyä. Moderni, avoimilla markkinoilla operoiva omistaja pyrkii myös saamaan sijoituksilleen lisäarvoa ja korkean efektiivisen tuoton. Valtion on esimerkiksi harkittava osakkeidensa myyntiä silloin, kun yrityksen tehokas toiminta on nostanut yrityksen arvoa tai kun portfolion hajauttaminen edellyttää myyntiä. Osakkeiden ostamista ei tulisi kokonaan sulkea omistuspolitiikan ulkopuolelle. Esimerkiksi valtion sijoitukset innovatiivisiin pienyrityksiin voi nähdä kansantalouden vahvistamisen osana, eivätkä ne välttämättä ole liiketalouden periaatteiden vastaisia.

Valtion omaisuuden hoitamisen tehostamiseksi valtionyhtiöpolitiikka pitäisikin keskittää yhteen ministeriöön, kuten keskusta on jo aikaisemminkin esittänyt. Omaisuuden hoidon strategiat ovat yksityisellä sektorilla kehittyneet merkittävästi viime vuosina, mutta valtiovallan puolella omaisuuden hoito ei ole vielä yhtä korkealla tasolla. Yhdessä yksikössä varallisuuden hallinnointi onnistuisi parhaiten korkean ammattitaidon ja terveiden taloudellisten periaatteiden pohjalta.

Valtionyhtiöiden yksityistäminen on periaatteessa oikean suuntaista politiikkaa. Yksityistämistä pitää kuitenkin aina harkita yrityskohtaisesti. Myynnistä saatavat tulot on velanmaksun rinnalla käytettävä kansallisen osaamistason kohottamiseen ja teollisen pohjan vahvistamiseen. Kyseiset investoinnit on kohdennettava koko maa huomioon ottaen.

Arvoisa puhemies! Maailmanlaajuinen ja syvenevä integraatio on nopeasti muuttanut talouden ja yhteiskunnan rakenteita. Teknologian nopea kehitys, maailmankaupan vapautuminen sekä markkinatalouden laajeneminen uusiin maihin merkitsevät muutosten jatkumista. Rahoitusjärjestelmät kansainvälistyvät ja suomalaisiin yrityksiin tulee enemmän ulkomaalaisia omistajia. Yli rajojen tapahtuvia yhteenliittymiä tapahtuu jatkuvasti. Talouden globalisaatio ja tapahtuvat muutokset rajaavat pienen valtion valinnanmahdollisuuksia.

Suomalaisesta kansallisvaltionäkökulmasta on kuitenkin selvää, että joidenkin toimialojen merkitys maallemme on edelleen erittäin tärkeä. Tällaisia aloja ovat muun muassa puolustus, energia ja elintarviketeollisuus. Siksi on tärkeää, että näiden alojen omistus säilyisi mahdollisimman hyvin suomalaisissa käsissä. Valtionyhtiöiden omistusjärjestelyjä tehtäessä pitääkin näihin toimialoihin kuuluvien yritysten osalta tehdä päätöksiä erittäin harkitusti. Edellä mainittuihin

tuotannonaloihin kuuluvat valtionyhtiöistä niin Fortum, Vapo, Kemijoki kuin Patria Industries. Puolustusteollisuuden Patria Industries on siis edelleen syytä pitää suureksi osaksi valtion omistuksessa ja säilyttää siellä määräysvalta.

Energiamarkkinoiden kansainvälistyminen ja Kioton ilmastosopimus asettavat energiayhtiölle puolestaan uusia haasteita. Energiayhtiöillä pitää olla mahdollisuudet markkinatilanteen edellyttämiin liittoutumisiin ja pääoman saantiin. Energiayhtiöomistukset ovat valtiolle kuitenkin myös mahdollisuus määrätietoisen ja innovatiivisen energiapolitiikan toteuttamiseen. Uusiutuvien energialähteiden käytön radikaali lisääminen on tulevaisuudessa välttämätöntä. Fortumin, Vapon ja Kemijoen omistusjärjestelyissä pitääkin edellä mainitut näkökohdat ottaa huomioon.

Vapolla ja Kemijoella on myös erityistä aluepoliittista merkitystä. Niissä valtion erityisintressi on niin merkittävä, että valtion on niissä säilytettävä edelleenkin määräysvalta. Hallituksen esityksen perustelut tuon omistusosuuden alentamiseksi tuosta enemmän ovat melkoisen heppoiset. Hallituksen esityksestä poiketen pidänkin tärkeänä, että myös Kemijoki Oy:ssä valtiolla säilyy osakkeista yli 50 prosenttia.

Perusteollisuudellakin on edelleen Suomelle suurta elinkeino- ja aluepoliittista merkitystä. Yksiselitteinen johtopäätös luopua perusteollisuuden valtionomistuksesta kokonaan ei olekaan järkevää. Ei voi sanoa, että valtiolla olisi niiden osalta vain ja ainoastaan sijoittajaintressi, kuten vielä keväällä todettiin. Perusteollisuudessa valtion on omistajana onnistuttava nykyaikaisten, kehityksen kärjessä kulkevien teollisuusyritysten luotaamisessa. Näiden yritysten on oltava myös alansa huippuja. Outokummun, Kemiran ja Rautaruukin osalta valtiolla onkin edelleen teollisuus- tai elinkeinopoliittista merkitystä. Valtion omistusosuuden niissä pitäisikin olla sellainen, että valtiolla olisi riittävästi vaikutusvaltaa yhtiöiden päätöksenteossa. Hallituksen esitys näiden yritysten osalta onkin mielestäni pohtimisen arvoinen.

Hallituksen esityksessä esitetään muutoksia myös Altia Groupin omistusjärjestelyihin. Alkoyhtiön muuttuminenhan Altia Groupiksi vähensi sen merkitystä suomalaisessa alkoholipolitiikassa. Yrityksellä on kuitenkin edelleen suuri alueja maatalouspoliittinen merkitys. Esimerkiksi Koskenkorvan tehtaan Ilmajoella työllistävä vaikutus on kerrannaisvaikutuksineen jopa tuhansia ihmisiä. Hallituksen perustelut omistusosuuden alentamiseksi eivät vakuuta. Altiassa valtion onkin säilytettävä enemmistöomistus yrityksestä eli yli 50 prosenttia osakkeista.

Puhetta on ryhtynyt johtamaan toinen varapuhemies Mikkola.

---

[2] **Mikko Kuoppa /vas:** Herra puhemies! Yksityistämiskehitys on toteutunut suurelta osin ilman laajaa poliittista keskustelua, vaikka kansainväliset esimerkit tuovat esille monia ongelmia, mitä yksityistämisessä on. Ratkaisut on Suomessa ehkä ymmärretty käytännöllisiksi ja osin teknisiksi, jolloin ne eivät ole antaneet aihetta sellaiselle poliittiselle kädenväännölle, mikä olisi tarpeellista, tai ay-liikkeen voimakkaalle vastarinnalle. Kuitenkin on hyvä muistaa muutama ratkaisu, jotka ovat herättäneet laajempaa keskustelua tai joiden negatiivisista seurauksista on selvää näyttöä.

Kun valtion rakennushallinnon toimintoja yhtiöitettiin ja muodostettiin Engel-Yhtymä, useita satoja siivoojia irtisanottiin ja jäljelle jäävien palkkoja alennettiin. Työtuomioistuin totesi myöhemmin irtisanomiset laittomiksi, mutta irtisanomiset olivat kuitenkin tapahtuneet ja ne jäivät voimaan.

Soneran osakemyynnit ovat herättäneet huolta siitä, miten tietoliikennepalvelut voidaan turvata tasapuolisesti maan kaikissa osissa. Samalla Soneran yksityistäminen on esimerkki siitä, miten valtion omaisuuden myyminen määrätyssä tilanteessa jopa alihintaan antaa yksityisille sijoittajille loistavia rikastumismahdollisuuksia, ja niitähän he kyllä käyttivätkin.

Leonia-pankin yksityistämiseen taas liittyy pankki- ja postipalvelujen huonontuminen suuressa osassa maata ja myös melko laaja henkilökunnan saneeraus sekä pankissa että Postissa. Nythän on nähtävissä, että koko postitoiminta Suomessa on joutumassa uhanalaiseksi.

Stora—Enso-fuusio herätti keskustelua sinivalkoisen pääoman asemasta ja myös siitä, olivatko fuusioehdot Suomen valtion kannalta epäedulliset. Stora Enson pääjohtaja Härmälä on julkisuudessa olleiden tietojen mukaan valmis myymään Stora Enson valtavan metsäomaisuuden

vaikka ulkomaisille sijoittajille. Onko tällaisessa tapauksessa yhteiskunnalla enää mitään sananvaltaa, kun on menetetty enemmistöosuus yhtiön omistuksesta? Mielestäni tämä, jos mikä, on myös kansallinen kysymys, näinkin suuren ja merkittävän metsäomaisuuden myyminen yksityisille.

Nyt kun yksityistämisohjelmalle kaavaillaan jatkoa ja kun jäljelläkin olevat valtion teollisuusyhtiöt aiotaan panna myyntiin, olisi aihetta käydä periaatteellisempaa keskustelua valtionyhtiöiden roolista. Kyse ei ole niinkään siitä, mitä erityisiä perusteita on tämän tai tuon yhtiön säilyttämisessä valtion suorassa omistuksessa, vaan niistä periaatteellisista eduista, jotka valtion omistukseen liittyvät. Täällä on puhuttu siitä, että valtion omistukseen liittyy ongelmia, mutta on nähtävä, että valtion omistukseen liittyy myös varsin merkittäviä etuja.

On hyvä pohtia myös niitä erityisiä perusteita, jotka puoltavat esimerkiksi energia- ja alkoholiyhtiön säilyttämistä valtion omistuksessa. Muun muassa nyt annettavassa kolmannessa lisäbudjetissa valtion alkoholiyhtiö tulouttaa huomattavan määrän voittorahoja valtion kassaan, satoja miljoonia. Valtio edustaa omistajana yleisempiä intressejä kuin yksityinen omistaja ja sijoittaja, jonka ainoa intressi sijoitukselle on saatava rahallinen tuotto. Valtio voi tai sen pitäisi ottaa omistajana huomioon laajempia yhteiskunnallisia näkökohtia, kuten sosiaalisia, työllisyys-, alue- ja ympäristöpoliittisia näkökohtia.

Valtionyhtiöt ovat joka tapauksessa laajemman julkisen kontrollin ja valvonnan kohteina kuin yksityiset yhtiöt. Niiden toimintaan voidaan puuttua eduskunnankin kautta. Yhtenä yksityiskohtana voidaan mainita, että Valtiontalouden tarkastusviraston tehtäviin kuuluu myös valtionyhtiöiden toiminnan tarkkailu. Virastolla on oikeus saada näiltä yhtiöiltä pyytämänsä yhtiötä koskevat asiakirjat ja selvitykset. Valtiontalouden tarkastusvirasto on nykyisin eduskunnan yhteydessä oleva laitos. Yksityisiltä yhtiöiltä vastaavia tietoja taas ei tietenkään voida saada ainakaan siinä mittakaavassa, mitä valtionyhtiöiltä.

Nykyajan yritystoiminnassa suuntaudutaan entistä leimallisemmin niin sanotun omistaja-arvon kohottamiseen, jolloin pörssissä noteerattava arvo on toiminnan keskeisimpiä mittapuita. Tämä johtaa siihen tai ainakin siihen sisältyy vaara, että yrityksen toiminta painottuu lyhyen tähtäimen suhdanteiden ja pörssisijoittajien odotusten mukaiseksi. Tietenkin esimerkiksi optiovoittajat ovat tästä yhtenä esimerkkinä.

Esimerkiksi alenevaan pörssikurssiin reagoidaan henkilökuntaa vähentämällä ja kustannuksia äkkinäisesti ja varsinkin monesti harkitsemattomasti leikkaamalla. Tämän vaaran tunnustavat kyllä yksityisetkin omistajat erityisesti sellaisilla alueilla, jotka eivät ole vieneet yhtiöitään pörssiin.

Useat valtionyhtiöt ovat jo pörssissä, mutta valtion merkittävä omistusosuus on uskoakseni vakauttava elementti, joka tuo yhtiöiden toimintaan pitkäjännitteisemmän perspektiivin, eivätkä ne ole silloin pelkästään keinottelun kohteena. Valtion omistus on myös tärkeä tae siitä, että yhtiöiden omistus ja tuotanto säilyvät Suomessa. Suomesta ei löydy niin paljon yksityistä pörssirahaa, että yksityistettävien yhtiöiden omistus voisi ehdottomasti säilyä Suomessa. Yksityistäminen johtaa väistämättömästi ulkomaisen pääoman osuuden kasvuun entisestään Suomessa. Ulkomainen pääoma on tietenkin heikommin sitein kiinnittynyt suomalaiseen yhteiskuntaan kuin suomalainen omistaja, puhumattakaan Suomen valtiosta, jolla on paljon ja tulee olla myös yhteiskunnallista vastuuta ja yhteiskunnallisia intressejä säilyttää valtionyhtiöt toimintakuntoisina Suomessa.

Yksityistämistä perustellaan useimmiten joko yhtiöiden kehittämistarpeilla tai valtionvelan lyhentämisellä. Huomattakoon, että nämä perustelut ovat jossain määrin ristiriitaisia. Jos yhtiö kerää markkinoilta yksityistä osakepääomaa, se ei vaikuta mitenkään valtionvelkaan. Jos taas valtio myy osakkeitaan, valtionvelkaa voidaan kylläkin lyhentää, mutta yksityistettävä yhtiö ei saa uutta pääomaa. Soneran esimerkki on jälkimmäisestä tavasta yksityistää.

Valtiontalouden tarkastusvirasto arvostelee tuoreimmassa raportissaan vaatimusta, että valtionyhtiöt olisi myytävä valtionvelan pienentämiseksi. Virasto huomauttaa, että omistuksen myynti ei lyhyellä tähtäimellä muuta valtion nettovarallisuusasemaa, koska vähentyneen velan vastapainona on aiempaa pienempi varallisuus. Raportin mukaan omaisuuden realisoinnissa tulee edetä pitkäjännitteisesti ja harkitusti. Mielestäni valtionyhtiöitä ei tule myydä tässä laajuudessa kuin esitetään. Periaatteessa päinvastoin valtion omistusta tulisi vahvistaa eräissä yhtiöissä.

Herra puhemies! Valtionyhtiöiden omistus on periaatteellisesti suuri ja tärkeä asia. On välttämätöntä, että asiasta käydään keskustelu perusteellisesti. Ehdotan, että asia jätetään pöydälle eduskunnan tänään keskiviikkona kello 14 pidettävään täysistuntoon.

Toinen varapuhemies: Kun ed. Kuoppa on ehdottanut asian pöydällepanoa, pannaan asia työjärjestyksen 57 §:n mukaan pöydälle. Onko muita ehdotuksia pöydällepanon ajankohdasta?

Keskustelu pöydällepanosta päättyy.

Toinen varapuhemies: Keskustelussa on ed. Kuoppa ehdottanut, että asia pannaan pöydälle seuraavaan täysistuntoon.

Selonteko hyväksytään.

Ed. Kuopan ehdotus hyväksytään ja asia pannaan pöydälle seuraavaan täysistuntoon.

25) Hallituksen esitys laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain 6 a §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys HE 193/2000 vp

Toinen varapuhemies: Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

Keskustelu:

[1] **Tanja Karpela /kesk:** Arvoisa puhemies! Hallitus esittää muutettavaksi vasta tänä vuonna voimassa ollutta lakia sosiaali- ja terveydenhuollon maksukattokäytännöstä. Vanhan lain mukaan asiakas on saanut estettyä maksujen nousun kohtuuttomaksi, jos maksut ovat ensimmäisen hoitokerran jälkeen olleet yli 3 500 markkaa vuoden kuluessa. Nyt tarkasteluaikaa ei sidota sairauteen, vaan kalenterivuoteen. Ymmärrän hyvin, että kalenterivuosi on teknisesti helpommin seurattava aikamääre, mutta potilaan kannalta tilanne on kiusallinen. Usein sairausjakso ei seuraa kalenteria, vaan on sattumanvaraisempi.

Hallituksen esitys johtaakin joidenkin kohdalla tilanteeseen, joka on kuvattu hallituksen esityksessä. Jos sairaus alkaa esimerkiksi marraskuussa ja siitä vuoden loppuun mennessä aiheutuu 3 000 markan kulut ja sama sairaus jatkuu tammi—helmikuussa aiheuttaen 3 400 markan kulut, ei asiakas pääse maksukaton piiriin, vaan maksaa koko lystin. Vanhan lain mukaan asiakas maksaisi nämä yhteiskulut vain 3 500 markkaan asti. Uuden lain voimassa ollessa potilaalla on mahdollisuus säästöön vain oikealla ajoituksella. Jos potilas ajoittaa saman sairauden syys—joulukuun väliin, säästää hän edelliseen esimerkkiin verrattuna 2 900 markkaa, kun maksukatto ylittyy.

Arvoisa puhemies! Hallituksen esitys ei kerro sitä, pitääkö hallitus esitystään oikeudenmukaisena ja takaako se kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun.

Keskustelu päättyy.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

26) Hallituksen esitys laeiksi yrittäjien eläkelain 1 ja 9 §:n sekä työntekijäin eläkelain 10 a ja 19 c §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys HE 194/2000 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti sosiaali- ja terveysvaliokuntaan.

27) Hallituksen esitys laiksi vuorotteluvapaakokeilusta annetun lain muuttamisesta annetun lain 17 §:n muuttamisesta

Lähetekeskustelu
Hallituksen esitys HE 195/2000 vp

Asia lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti työ- ja tasa-arvoasiainvaliokuntaan.

28) Hallituksen esitys laiksi tuloverolain 69 ja 71 §:n muuttamisesta

Mietintöjen pöydällepano
Hallituksen esitys HE 83/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 32/2000 vp
Lakialoite LA 196/1999 vp, 44/2000 vp
Toimenpidealoite TPA 31, 162/2000 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

29) Hallituksen esitys laiksi ulkomailta tulevan palkansaajan lähdeverosta annetun lain 12 §:n muuttamisesta

Mietintöjen pöydällepano
Hallituksen esitys HE 106/2000 vp
Valtiovarainvaliokunnan mietintö VaVM 33/2000 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

30) Hallituksen esitys laeiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain 2 luvun sekä tutkintavankeudesta annetun lain 5 §:n muuttamisesta; Hallituksen esitys laiksi rangaistusten täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta

Mietintöjen pöydällepano
Hallituksen esitys HE 171/2000 vp, 35/2000 vp
Lakivaliokunnan mietintö LaVM 12/2000 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

31) Hallituksen esitys laeiksi osakeyhtiölain ja vakuutusyhtiölain 8 luvun 1 a §:n muuttamisesta

Mietintöjen pöydällepano
Hallituksen esitys HE 186/2000 vp
Talousvaliokunnan mietintö TaVM 37/2000 vp

Mietintö pannaan pöydälle puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti seuraavaan täysistuntoon.

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on tänään keskiviikkona kello 14.

Täysistunto lopetetaan keskiviikkona 29 päivänä marraskuuta kello 0.20.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Seppo Tiitinen